
ARHEO

10/1990

Arheološka obvestila/Glasilo Slovenskega arheološkega društva

VENETOVNEV

Veliki knez Venetov razglaša:
“V tej čutari je zdrah sto!”

ARHEO

VENETOVANJE

Prispevki k razmerju Veneti - Slovani

Arheološka obvestila. Glasilo arheološkega društva, zanj odgovarja *Mitja Guštin*, predsednik. Uredništvo: *Miha Budja* (glavni urednik), *Bojan Djurić*, *Predrag Novaković*, *Božidar Slapšak*, *Drago Svoljšak* (odgovorni urednik), *Ivan Šprajc*, *Biba Teržan*, *Ranko Novak* (grafična zasnova in naslovnica), *Milojka Žalik Huzjan* (DTP s programom Steve). Uredništvo tematske številke *Venetovanje*: *Milko Matičetov* (glavni urednik), *Bogo Grafenauer*, *Alenka Šivic-Dular*, *Božidar Slapšak*, *Mitja Guštin* (tehnični urednik). Sredstva za izid te številke sta zagotovila Republiški komite za kulturo in Znanstveni inštitut Filozofske fakultete v Ljubljani. Izdajateljski svet: *Janez Dular*, *Jože Kastelic*, *Peter Kos*, *Marijan Slabe*. Naslov uredništva: Filozofska fakulteta, Oddelek za arheologijo, Aškerčeva 12, 61000 Ljubljana, (061) 331-661/208. Arheo izhaja dvakrat letno, naklada desete številke 700 izvodov. Tekoči račun 50100-678-60382. Tipkopis *Janja Železnikar*. Tisk *Pleško*. Fotografije in risbe po želji vračamo. Za vsebino prispevkov odgovarjajo avtorji. Zaključek redakcije desete številke 4. 4. 1990.

Po mnenju Republiškega komiteja za informiranje št. 42-1/72 šteje ARHEO med proizvode 7. točke prvega odstavka 36. člena zakona o obdavčevanju proizvodov in storitev v prometu, za katere se ne plačuje temeljni davek od prometa proizvodov.

Pregled sodelavcev

Anonimni: 10, 144
Anton Bajec: 117
France Bezljaj: 110
Sima Ćirković, Beograd: 54
Boris Gostiša: 103
Bogo Grafenauer: 11, 18, 36, 46, 51, 53, 79
Mitja Guštin: 3
Janka Istenič: 76
Karlo Leša, Trst: 115
Dušan Ludvik: 53, 112
Boris Majer: 121
Jan Makarovič: 103, 110, 118, 127
Branko Marušič, Solkan: 52
Milko Matičetov: 5, 82, 97, 104, 130, 135, 136
Pavle Merkù, Trst: 112
Rastko Močnik: 138
Bogdan Novak: 137
Vilko Novak: 107
Giovan Battista Pellegrini, Padova: 74
Janez Peršič: 30, 33, 34, 35, 88, 122
Andrej Pleterski: 57, 60
P.P., Trst: 114
Aldo Luigi Prosdocimi, Este: 89
Marko Radmilovič: 133
Alojz Rebula, Trst: 116
Ester Sferco, Trst: 113
Božidar Slapšak: 62, 63, 67, 70
Slovenetofob: 10, 56
Drago Svoljšak, Nova Gorica: 61, 66
Alenka Šivic-Dular: 90, 94, 96
Peter Štih: 24, 26, 29, 121
Jože Toporišič: 134
Uredništvo MLADIKE, Trst: 114

Ali moramo res vedno znova začeti?

NAMESTO UVODA

Človeštvo živi danes v stalnem pričakovanju kulminacije svojih sposobnosti: ne mine dan brez senzacionalističnih novosti, pa naj si bodo to npr. podvigi v vesolju ali odkritja na področju medicine in tehničnih znanosti. Pretok znanja in informacij se širi po zemeljski krogli z bliskovito naglico, ki povzroča nejevero, hkrati pa odkriva skrivnosti, ki so bile še pred nedavnim last posameznika.

S pomočjo telekomunikacijskega sistema nadzorujemo civilizacijsko ekspanzijo do zadnje nedotaknjene točke zemljinih pragozdov, brezmejnih pustinj ter morskih globin. Na tej stopnji razvoja smo prav zaradi hitrega pretoka informacij izkoristili skoraj vse možnosti naše uspešnosti, avanture in nepredvidljivega.

Zato nam ob znanstveni fantastiki bodočnosti in vizionarstvu Julesa Verna ter drugih preostaja predvsem senzacionalizem preteklosti. Ta stopa pred nas v podobi Indiane Jonesa ali pa v reinkarnaciji raznih Connonov in He-manov, ki po propadu visoko razvitih civilizacij začenjajo vse znova.

Na tem vmesnem prostoru verjetno in domnevno obstaja prostor za vraževerje, čarovništvo in kult, pa tudi za avanturiste kot sta Däniken in Salinas ter domače, slovenske pustolovce, ki morda iskreno s segmentiranjem preteklosti in argumentiranjem verjetnosti, iščejo dokaze za svoje domneve. Uresničevanje intimne želje biti večji, boljši, starejšega rodu in zato pomembnejši, dosežejo lahko le tako, da izbrišejo vsa znanja, ki so se skozi tisočletja nakopičila v ljudeh. V postavitvi svojega dela na piedestal imajo senzacij željne in neuke somišljenike, ki z glasno in nasilno podporo onemogočajo ugovore in dialog.

Slovincem se ta način korekture zgodovinskega spomina kar naprej ponavlja. Maloštevilni kot smo, smo v zadnji generaciji pisali zgodovino predvsem od Revolucije dalje in znotraj te je bilo vsako dejanje Usodno in Zgodovinsko. V ozadje in nepomembnost so bila potisnjena spoznanja o kontinuiteti in diskontinuiteti človeškega ustvarjanja in življenja na slovenski zemlji. Za zgodovinski spomin o rodovih, ki so skozi tisočletja ustvarjali današnjo podobo, ni bilo pravega prostora in posluha. Tradicija človeškega sožitja z naravo, okoljem ter lastnim izročilom je bila usodno pretrgana.

Prostor za delo vztrajnih, pridnih in natančnih zgodovinarjev je ostajal na obrobju brez ustreznega odmeva, prostor za senzacionalizem kratkega veka pa na široko odprt.

V takem ozračju nam seveda argumenti, da smo le *samo* Slovenci, ne zadoščajo, pa čeprav smo rod, ki je nekoč segal tja do Dunaja. In ko smo že skoraj povsem pozabili na izročilo naših dedov in babic, se – z vso medijsko podporo – pojavljajo teze o dostojnejšem poreklu Slovencev v daljnji in skrivnostni prazgodovinski skupnosti Evrope, s pomočjo katerih se bomo seveda lažje umestili na pomembno mesto sodobne evropske skupnosti in zadostili našemu postavljanju in častihlepu.

V današnjem črno-belem ozračju, nabitem z napetostjo medsebojne nezmožnosti sporazumevanja, se odlikavajo ekstremne situacije, kakršnim smo bili pogosto priča v slovenski preteklosti. Z zamahom roke ponovno brišemo naše življenje, rojstvo, smrt, vmes pa tisto nekaj malega sreče, prežete z nesrečo, ki je pač dana vsakemu posamezniku. Temu zamahu se avtorju prispevkov v Venetovanju zoperstavlja s svojim življenjskim delom in znanjem ter enciklopedijo predhodnih generacij, kar jih zavezuje, da smejo in znajo zavrniti senzacionalizem slovenskega izvora.

Mitja Guštin

Ob vsakem poskusu poglobitve v Borovo "filološko" pisanje, pri količkaj resni sondi pride na dan nova nakažnost (ali si je moč npr. misliti kaj hujšega kot je izkrivljanje izvornika, signalizirano na str. 10, ki pa nikakor ni edino te vrste?). V Borovi "stavbi" že ob najmanjši odstranitvi ometa (večkrat tudi samo béleža!) zavezajo tako strahotne luknje, da si je res samo želeti, naj bi se čimprej sesula; ko pa se bo to zgodilo, se niti ne bo dalo reči, da od nje ni ostal kamen na kamnu, saj pravega kamna od vsega začetka sploh videla ni! Vsi Borovi filološki konstrukti so zrasli podobno kot hišice, ki si jih otroci zidajo za kratek čas iz mivke ob morskem bregu. Če bi pa nestrokovnjak ob pisanju Bora in sodelavcev vseeno še imel vtis solidnosti, naj le pomisli, kako so se ob nedavnih potresih sesipale cele stolpnice, ker so bile preslabo podprte z železom in skoraj brez cementa, brezvestni podjetniki pa so obogateli na račun nesrečnežev, umrlih pod ruševinami. Ko se bo razblinil venetski "grad v oblakih" (Bor & comp. so si ga znali pričarati in utrditi tudi z mojstrsko reklamo!), zaradi Borovih slovenetskih konstrukcij nihče ne bo ne umrl ne prelil kanca krvi (kot se je godilo potresencem pod Kavkazom, pri Guminu v Furlaniji ali v Južni Italiji), samo tuintam se bo kdo morda tolkel po glavi, ko se mu bojo nazadnje le odprle oči, češ: Kako neumen sem bil, da sem se dal vleči za nos domišljavim fantantom, ki bi radi prišli v slovensko kulturno zgodovino kot odkritelji in strokovnjaki za nekaj, kar niso, ne glede na svojo siceršnjo akademsko izobrazbo. Marsikdo, ki ni podkovan v filoloških, historičnih, arheoloških ipd. vprašanih, je začel verjeti avtohtonističnim prividom B-Š-T. Tistih, ki so nasedli rodoljubnim izmišljijam o slovensko-venetskem sorodstvu, najbrž ni malo. Namesto realistične podobe naše preteklosti, ki je taka, kakršna pač je in je ni moč poljubno spreminjati, so novi zgodovinarški vidci začeli pridigati o nekakšni zvezi s "tukaj-od-nekdaj-nastanjenimi" Veneti, ki da so baje govorili jezik, podoben slovenskemu. Ti imenitni "naši pradedje" naj bi bili nekoč zasedali ozemlje, dosti širše kot je današnji slovenski jezikovni prostor, predvsem proti zahodu pa tudi severu in še v Azijo. Zagovorniki slovenetske hipoteze zraven tega poudarjajo, da so ti dozdevni "naši predniki" bili tudi krstni botri precejšnjemu številu imen vrhov, dolin, gorskih prelazov, vodnih žil, selišč v krajih, kamor slovanski naselitveni val v 6./7. stoletju ni segel. Vendar

mislim, da bi slovenetska "tromožijad", ki glede tega najbrž ne kaže prevelike vneme priti resnici do dna in se zadovoljuje z improviziranimi odgovori v venetski voz vpreženih "slavistov", bila dolžna pobarati, kaj o tem pravijo lingvisti drugih vej, predvsem romanisti in germanisti. Zdajle pred pragom 21. stoletja bi bilo namreč res že čas, dati slovo "odkritjem", kot je tole o znameniti Cortini, "ki se ima morda zahvaliti za svoje ime krtom in krtinam, podobno kot se ima Povhberg... zahvaliti za svoje polhom" (*Veneti NDP, 289*).

Kaj nas je pravzaprav spodbudilo, da smo se lotili priprave tega antislovenetskega/antitrojškega zbornika? V dilemi, ali je sploh primerno in vredno bojevati se proti neodgovornemu početu diletantov, se je slovenska znanost že kar predolgo obotavljala z organiziranim nastopom. S svojim odlašanjem smo nemara tudi mi – vsaj deloma – prispevali, da je očetom slovenetstva zrasel greben čez vsako mero. Kako naj si drugače razlagamo domišljavo, prevzetno trditev, češ: "nova, zgodovinska in jezikoslovna odkritja ne spreminjajo le položaja Slovencev, temveč tudi celoten pogled na staro zgodovino Evrope" (*Glas Korotana 11, 1986, 58*). Medtem ko smo mi poslušali oz. brali nemogoče obtožbe na svoj rovaš, vljudno molčali ali se tuintam tudi branili, vendar nepovezano, vsak zase, nemara celo samo takrat, ko nas je kdo poimensko izzval, se je na venetofilski strani izoblikovala neverjetno strnjena fronta in razbohotilo marsikaj zelo čudnega: pobalinsko trganje, žaljivo vničevanje vsega, kar so s poštenim in trdim znanstvenim delom dognali rodovi slovenskih zgodovinarjev v zadnjih sto letih; krivični napadi na njihovo moralno podobo; vzvišenost nad dosedanjo "šolsko" zgodovino, seveda z neprikritimi ambicijami, da bi se v naše šole kar pri priči ugnezdile njihove reformne domislice; grobo izsiljevanje zaupnice lastnim zgolj deklarativnim, z ničimer potrjenim konceptom o naši preteklosti; predrzno terjanje dokazov od "tradicionalistov", čeprav bi gospodje venetofili morali priti sami na dan z dokazi (tudi v razvitem sodstvu je namreč tožitelj dolžan dokazati krivdo osumljencu in ne ta svojo nedolžnost!); kričeče neupoštevanje (beri: nepoznavanje!) delovne metode historičnih in filoloških disciplin; in tako naprej.

Iznajdljivost in vztrajnost dunajskega mecena Ivana Tomažiča in obeh njegovih "sodrugov" je omogočila tis-

kati – v časniških podlistkih in v knjižni obliki – skoraj vse lastne spise večjega obsega po trikrat ali celo po štirikrat, če upoštevamo nemško knjižno verzijo 1988 (kateri naj bi se – po napovedih – pridružili še italijanska in angleška izdaja). Kot kuriozum pa naj bo omenjena še nenavadna procedura za podeljevanje neke nalašč v ta namen ustanovljene nagrade. Na srečanju "o naših davnih prednikih Venetih" v Tolminu 12. listopada 1985, v dvorani knjižnice Cirila Kosmača, je ustanovitelj sklada "zamikal, da bi zbrano občinstvo povprašal za mnenje o morebitnih kandidatih za omenjene nagradence". Zamisel je uresničil in kot kandidata predlagal – koga neki, če ne dr. J. Šavlija in akad. M. Bora! Ampak o tem naj rajši spregovori sam predlagatelj: "*Svoj* (podčrtal M.M.) izbor sem utemeljil s pojasnilom, da sta oba postavila tezo avtohtonosti Slovencev v Srednji Evropi in z znanstveno utemeljitvijo prikazala Venete kot naše davne prednike. *Zaenkrat* (podčrtal M.M.) ni še nikomur uspelo ovreči njunih trditev in dokazov... Zato ju predlagam za prvo nagrado *Sklada za raziskovanje stare slovenske zgodovine*. Sledilo je burno ploskanje, ki so ga spremljali znaki odobravanja in priznanja za delo obeh avtorjev. Tako me je tudi 'vox populi' potrdil (!) v odločitvi..." (Glas Korotana 11, 58). O, sancta simplicitas! Če imaš škarje in platno v rokah, si sicer lahko privoščiš karkoli, vendar malo manj naivnosti le ne bi škodilo! Est modus in rebus...

Da ne bi samo pasivno – križem rok, brez besed in od daleč – spremljali, kaj počnejo slovenski venetofili, se nas je nekaj drugače razpoloženih novembra 1989 združilo ob misli, kako pametno, koristno in sploh nujno potrebno bi bilo ponuditi slovenski javnosti nekaj drugačnega branja o Venetih. Da izpolnimo priporočilo, ki ga je v svoji tragediji *Medea* dal Seneca iun.: "Audiatur et altera pars!" in tako omogočimo bistrim bravcem dokopati se do kar najbolj objektivnega, strokovno utemeljenega gledanja na venetski problem/venetsko afero.

Od zamisli do uresničitve je potlej šlo zelo naglo. Iz zasebnih zbirk sodelavcev, ki smo se konstituirali v uredniški odbor, smo potegnili na dan vse nam znano venetsko gradivo. Ker se ga je nabralo preveč, smo to in ono celo umaknili, da se izognemo ponavljanju. Tako smo pred koncem leta 1989 imeli zbornik v grobem že skupaj. Druga stopnja naših prizadevanj je bilo iskanje

založnika, ki bi bil pri volji naš načrt sprejeti in čim prej uresničiti. Imeli smo srečo, da smo prav kmalu naleteli na veliko razumevanje: predsednik Slovenskega arheološkega društva dr. Mitja Guštin je z veseljem pograbil idejo in odločil, naj gradivo izide kot posebna številka revije ARHEO. Tako Slovensko arheološko društvo po svoje nadaljuje izročilo vzporedne strokovne hrvaške organizacije, ki je v podobnih okoliščinah, ko se je bilo treba postaviti po robu diletantskemu poskusu "presajanja" Iliona iz Male Azije v Gabelo, izdalo posrečeno publikacijo "*TROJA i kako je steći*" (Zagreb 1985).

Zbrano gradivo smo najprej razdelili na štiri snovna poglavja – historično, arheološko, abecedno in filološko – v peto, zadnje, z metaforičnim naslovom "Čez drn in strn" pa so prišli vsebinsko težko opredeljivi, oblikovno nevsakdanji, satirični in podobni prispevki v nevezani ali vezani besedi. Tako se nam je vsega skupaj nabralo več ko šestdeset daljših ali krajših enot izpod peresa skoraj tridesetih piscev. Ponatisnjeni prispevki so vzeti iz petnajstih publikacij (z eno izjemo periodičnih, enkrat pa gre le za zvočno "objavo" – po radiu). Največkrat so podani do pike zvesto po predlogah; zelo poredkoma smo v dogovoru s pisci ali na njihovo izrečno željo kaj malega spremenili, jezikovno ali snovno. Nenaslovljenim prispevkom so za tukajšnji ponatis izbrali naslov pisci sami, uredništvo je pri tem sodelovalo kvečjemu z navsveti.

Podčrtati pa moramo, da zraven ponatisov uvrščamo v naš zbornik tudi nekaj še nikjer objavljenih prispevkov – enajst po številu – ki so bili skoraj vsi – razen dveh – napisani nalašč za nas. Omenimo le nekatere:

Dr. Vilko Novak je pisanju Ivana Tomažiča "Madžari o Venetih" (*Veneti NDP, 495*) dodal vrsto popravkov ključnega pomena.

Prof. Alojz Rebula je prispeval nekaj pomembnih misli "K pojavu narodne patologije", zraven pa objavlja mikavno pismo rajnega dr. Antona Bajca, nastalo ob skandinavski aferi (F. Jeza), vendar v temeljnih stališčih do diletantizma še kako veljavno tudi danes.

Prav posebe pa smo veseli, da se nam je posrečilo pridobiti za sodelovanje dva kolega s padovanske univerze: to sta avtorja publikacije, fundamentalne za venetologijo: G.B.Pellegrini – A.L.Prodocimi, *La lingua venetica*

(I-II, Padova 1967), ki se nanjo neštetokrat sklicuje tudi M.Bor. Pellegrini nam je umirjeno, v neprizadetem leksikalnem slogu postregel z nekaj temeljnimi podatki o Venetih.

Aldo Prosdocimi se oglašja bolj neposredno, kot "prizadeta stran", zato ker Bor & comp. neko njegovo nápak razumljeno izjavo (gl. tudi Peršičev epigram na str.88), ponavljajo do onemoglosti, v zmotnem prepričanju, da govori njim v prid. Prosdocimi energično protestira, ker da so goljufivo ali sleparsko ("in modo fraudolento") iztrgali njegov stavek iz konteksta in mu dali pomen, ki je popolnoma v nasprotju z njegovo mislijo. Ob tem bi opozoril, da mi je Bor še 14. decembra 1989 v Delu-KL dal pod nos, "kar piše Aldo Luigi Prosdocimi (*I Veneti antichi*, Padova 1988), namreč da bi Venete dejansko bilo povsem mogoče uvrstiti k slovanskim narodom". Radoveden sem, ali se bo Mateju Boru tudi tedaj, ko bo bral, kar objavljamo na str. 89, še zmerom "nekoliko zeha(lo)".

Bor ima nadvse trdo kožo, ki ni samo – po Prešernovo – podplat čez in čez, ampak pravi želvi oklep. Da za zdaj še ne kaže nobenih znamenj popuščanja, kaj šele odstopanja od svojih hipotez, se vidi tudi iz časniških poročil o javnih nastopih na čast Prešerna v februarju 1990. tako v Ljubljani v novi knjižnici Prežihovega Voranca, kakor na Vačah se je pesnik – "učenjak" "še posebno razgovoril o svojih raziskavah porekla Slovencev kot potomcev starodavnih Venetov". Kajpada ne on ne njegova adlatusa ne morejo več nositi direktne odgovornosti za vse, kar se spleta v zvezi z Veneti. V steklenico zaprti duh jim je namreč že ušel in se zdaj na lastno pest veselo podi naokoli. Nazadnje so ga videli na Krasu v Lipici, kjer je bila za simbol evropskega prvenstva v dresurnem jahanju – 11.-15. sept. 1991 – izbrana podoba konja "z vaše situle, kulture Venetov". Časnikar B. S. je novičko pokomentiral takole: "Pokončna drža živali in čista oblikovna izpeljava (Oskarja Kogoja) opozarjata na našo najstarejšo kulturo in njeno navzočnost v evropski civilizaciji, hkrati pa bomo s tem simbolom opozorili Evropo in svet na svojo lastno tradicijo in slovensko državnost" (Delo Šport, 26. 2. 1990). No comment!

Nazadnje pa moramo tu spregovoriti še o vprašanju, ki so ga načeli nekateri naši sodelavci (Merkù, Rebula in morda še kdo): gre za (ne)odgovornost časnikarjev,

urednikov, založnikov, ki "preradi dajejo na razpolago prostor na tiskanem papirju, da potešijo skandalistične ambicije, komercialne račune ali celo nizke politične namere" (gl.str.112 in še ostreje na str.117). A. Rebula je lanske jeseni med drugim tudi Delu poočital: "Glavni slovenski dnevnik bi moral postaviti med sabo in določenim kolumbovstvom nekaj distance, nekaj čuta za svoj ugled. Se nismo že dovolj zaprovincializirali?" (KL, 26.okt.1989). Vendar stojimo pred vozlom, ki ga ni mogoče preprosto ne razvozlati ne presekat: kakorkoli se obrneš, se boš znašel v primežu nečesa problematičnega, o čemer bi kazalo kdaj v bližnji prihodnosti spregovoriti obsežneje: posebna "znanstvena cenzura" – da ali ne? Pri znanstvenih periodikah je stvar lažja, ker prispevke izbira (sprejema, odklanja) urednik (ured.odbor). Pri časnikih je precej težje, ker ne urednik ne odbor ne more biti doma v nešteti strokah, iz katerih prihajajo potencialni sodelavci. Kaj naj npr. naredi ubog urednik s prispevkom slavnega moža, literata, akademika ipd.? Precej lažje je založbam, saj zmerom lahko prenesejo odgovornost na recenzente. Ampak tudi odklonjenemu spisu niso še zaprta vsa vrata, saj je tu samozaložbena pot in ni ga, ki bi mogel preprečiti izid strokovno še tako slabega spisa! Da ne bi govoril samo abstraktno, naj omenim prav delo, ki je leta 1985 za naslovom imelo še vprašaj (*Veneti – naši davni predniki?*), leta 1988/89 pa je tisti vprašaj gladko odletel, za izid in lepše plasiranje knjige pa so poskrbele ad hoc ustanovljene "Editiones Veneti" (sic – ne vem zakaj ne "Venetae": morda iz istega razloga kot je v Glasu Korotana menjala spol "vox populi").

Pri širjenju take "literature" kot je slovenetska res ne vidimo nobene druge pametne zavore razen kritike: znanstvene, poljudno-znanstvene, poljudne, razumljive tako bravcem kakor tudi časnikarjem, urednikom in založnikom; tem zadnjim, da bi sami začutili potrebo dobro premisliti vse "za" in "proti" objavi ponujenih "kolumbovskih" prispevkov (člankov, razprav, knjig). Tudi zato mislimo, da smo se prav odločili: iti "s knjigo nad knjigo" – nad Venete NDP z *Venetovanjem*.

V Ljubljani, na prvi dan spomladi 1990.

M.M.

I. HISTORIČNO

Simbolično izročanje "race" Slovincem (današnjim), če so ji voljni nasesti. Napis Pa 1, ob robu, je z Borovimi kanonskimi korekturami namreč treba brati:

PUPTNEI JEGO RACO JEKUPETARS
Popotniku njega raco za na pot.

M. Bor, *VENETI NDP*, str. 259, in I. Tomažič,
Glas Korotana 11, 1986, str. 71

"Ta zapis sodi v tisto izbrano peščico venetskih tekstov, ki so neposredno ilustrirani in tako sami po sebi pozitivno potrjujejo metodo branja venetščine na podlagi slovenščine"

(I. Tomažič, *Glas Korotana* 11/1989, str. 71).

Ob "popotniku z raco"

Motto

M. Bor je za branje tega prvega znanega venetskega napisa iz Padove – Pa 1 – nekaterim venetskim črkam neodpušljivo pripisal drugačno vrednost od tiste, ki jo imajo v resnici. Te njegove "korekture" (tako jim pravi sam) niso upravičene z ničimer drugim kakor z željo, da bi prišel do kolikor toliko sprejemljivega knjižno slovenskega "prevoda". Porojene so bile torej v duhu gesla "Što se babi htilo, to se babi snilo!" Da ne bo govorjenja "na pamet", prilagam kopijo napisa Pa 1 v dveh delih: 1) vodoravni del (črke 1–14) in 15. črko (1, z značilnima venetskima ločiloma ob strani), na prehodu iz vodoravne lege v navpično; 2) navpični del (črke 16–25).

Ali – transkribirano v latinico: PUPONEI EGO RAKOI
(v navpičnem delu – še EKUPETARIS).

S svoje strani v tem levosmernem napisu štejem 4. in 10. črko za popolnoma enakovredni in ju berem obakrat kot o. V kamnu je sredi romba obakrat dobro vidna okrogla poglobitev, jamica: ali gre za umeten klesarski odbitek ali za naraven odkrušek, iz posnetka na upodobitvi Fogolari–Prosdociami (I Veneti antichi, 285), žal ni moč presojati. Popolnoma drugače je z 21. črko, kjer je v rombu jasno vrezana ravna črtica v smeri od gornjega kota proti doljnemu (zasuk 90 stopinj že upoštevan). Če je 21. črka res venetsko-patavinski Φ (=t), potlej ne 4. ne 10. črka to nista, čeprav bi teoretično mogli biti, saj je pač tudi \diamond ena izmed oblik venetskega t. Vendar tu ni izbire: ali gre obakrat za o ali obakrat za t (v praksi tertium non datur). Bor se je kljub temu odločil vsakokrat drugače; zakaj, dobro vemo: 4. črko je razglasil za t samo zaradi ubogega "popotnika" na oni svet (v svoj "filološki" ekskurz je pritegnil ne samo koroško "dedej", "mislej" ipd., neprepričljive paralele k venet. "pupđtnei" – je vse to mar nesklonljivo? – ampak celo bolg. pāt). Črka št. 10 pa ni smela "delati preglavic" svojemu mojstru, ki jo je potreboval prav tako in nič drugačno zaradi namišljenega pomena (j)ego = "njega", "njegovo". In spet črka št. 13 – ki se je morala preleviti: iz \mathcal{X} (=K) v \succ (=C; vprašanje vrednosti te črke pustimo rajši kar odprto, saj je že brez tega zadosti problemov!), pač zaradi Borove "race". Tudi če bi bila ptica, ki jo ženska ponuja

V vsaki narodni kulturi se poleg znanstvenikov, ki se držijo znanstvenih metod iskanja in sklepanja, redno pojavljajo tudi samohodci–navdušenci, ki namesto iz strokovnosti izhajajo iz lastnih več ali manj apriornih intuicij. Nič čudnega torej, da imamo takšne pojave tudi na Slovenskem. Ker takšni nestrokovnjaki zavračajo znanost, je razumljivo, da jih tudi znanost ne upošteva. Prav tako je razumljivo, da zdravo slovensko kulturno in tudi politično zavest ne moremo graditi na še tako domoljubnih mitih, ampak na trezni znanstveni metodologiji. Evropi se bomo lahko predstavljali samo z doraslo umetnostjo in z resnično znanostjo. Samo takšna kultura bo v čast slovenskemu imenu v svetu. Za kakšno drugo "kulturo" je škoda že tako pičlih slovenskih energij.

Nepodpisan avtor iz Trsta

moškemu v dar, zares raca (lahko bi bila namreč golobica ali kaj tretjega), to še ne pomeni, da bi beseda "raca" morala paradirati tudi v napisu... Takoj na 14. mestu je spet črka o, v katere rombu na celostranski upodobitvi Fogolari–Prosdociami žal ni moč razbrati kakšnega posebnega znamenja in se zato spet sklicujem na zanesljivejšo branje in z ital. venetologi tudi jaz sklepam na besedo RAKOI. Pri razvrstitvi črk 13.–15. je pisec/klesar pokazal lepo mero iznajdljivosti, tako da je nastala pravišnja kompozicija: pokončni del črke \mathcal{X} (K) in I je porabil, kakor da sta to naravni nadaljevanji obeh črt ločnic med reliefnim delom nagrobnika in obrobnim napisnim pasom: prvič – navpično – pri K in drugič – vodoravno – še pri I. V tem zadnjem primeru je hkrati že tudi domiselno nakazano nadaljevanje napisa iz vodoravne lege navzdol, z zasukom v kotu 90 stopinj.

Slovenetofob

Rojstna ura slovenskega naroda pred tisoč štiristo leti

Obdobje evropske zgodovine od konca 4. stoletja – po vdoru mongolskih Hunov v Vzhodno Evropo, kjer so povzročili pravi potres in preseljevanje različnih (največ germanskih) plemen proti zahodu – pa do 7. stoletja, ko se je s selitvijo slovanskih plemen v Vzhodni in Srednji Evropi ter s širjenjem arabske oblasti (muslimanov) na Bližnjem vzhodu in v severni Afriki to preseljevanje v glavnem nehalo in so na tleh zrušenega rimskega imperija začele nastajati nove, za poznejši čas značilne države – se še danes v svetovnem zgodovinskem besedilu navadno imenuje obdobje "preseljevanja narodov". Ime izraža prepričanje starih časov, da so "narodi" več ali manj stalne oblike človeškega življenja, ki se lahko manjšajo in širijo ali tudi propadajo ali se selijo, delijo na manjše narode ali združujejo iz manjših v večje, niso pa videli v njih spremenljive zgodovinske oblike in človeških organizmov, ki bi mogli nastajati na novo še po propadu rimskega cesarstva. Pomembni prelom zgodovine slovenskega prostora (ki mu je posvečen naš jubilejni članek) so zaradi tega navadno preprosto imenovali "naselitev Slovencev". Tudi tedaj, ko se je začetnik modernega slovenskega zgodovinskega Fran Kos pred sto leti že dobro zavedal, da je šlo ob tem le za naselitev slovanskih prednikov, iz katerih so se Slovenci šele v nekaj stoletjih izoblikovali kot posebno slovansko ljudstvo. Tako je tudi začel svojo razpravo "Kdaj so Slovenci prišli v svojo sedanjo domovino" in drugo "Prvi nastop Slovencev v zgodovini" (1896 in 1901).

Naš naslov pa natanko izraža prav tisti značaj in prelomni pomen, ki ga ima dogajanje na naših tleh pred tisoč štiristo leti po vedenju današnje zgodovinske znanosti in vseh tistih znanosti, na katere se zgodovinske opira (zlasti jezikoslovja in arheologije). Prelom, ki se ga spominjamo, pomeni nič več in nič manj kot rojstno uro slovenskega naroda, začetek njegovega nastajanja, ne pa doselitev iz kake druge njegove prejšnje domovine. Saj to ne velja le za Slovence. Vsi današnji veliki in skoraj vsi majhni evropski narodi našega časa so se začeli oblikovati prav v zvezi s "preseljevanjem narodov" in po njem. Tako se je v Angležih stopilo in združilo vsaj šest plasti prebivalstva, ki so ga nanesele na Otok selitve od prazgodovine do 11. stoletja po Kr. (več predindoevropskih prazgodovinskih skupin, Kelti, Rimljani, Angli in Sasi, skandinavski Vikingi in končno romanizirani Vikingi iz severnofrancoske Normandije, pa najbrž še kdo

vmes). Za posamezne valove vemo iz arheoloških, jezikovnih ali zgodovinskih podatkov, toda Angleži kot rezultat tega zraščanja, ki se jasno kaže tudi v angleškem jeziku, se niso od nikoder priselili in tega tudi nihče ne poroča. Oni so na Otoku preprosto nastali, so prav tu doma. Podobno velja za Francoze, za Nemce in tako naprej. Saj tudi od naših sosedov vemo le za Madžare, pozne prišleke s konca 9. stoletja, kdaj so se naselili v srednjem Podonavju in se začeli po porazu pri Augsburgu sredi 10. stoletja po opustitvi nomadstva stapljati s starejšimi, v Podonavju naseljenimi skupinami prebivalstva (gotovo tudi s panonskimi Slovani, kot kaže madžarsko izrazje za poljedelska dela in orodje). Vsi drugi se pa naenkrat pojavijo s svojim imenovanjem – nekateri prej, drugi pozneje – prav tako kot slovenski predniki v Alpah in Posočju ter Istri – ne da bi kdo povedal, kdaj in kako so prišli in si osvojili prostor svojega prebivanja: tako se omenjajo naenkrat Bavarci na njihovih današnjih tleh južno od Donave sredi 6. stoletja in vprašanje, od kod in kako so se naselili, je v zadnjih desetletjih eno izmed pogosto obravnavanih zgodovinskih vprašanj. Temu se ni potrebno čuditi. Razpadanje rimskega cesarstva in umikanje njegove oblasti k obrežju Sredozemskega morja, dokler na meji med 6. in 7. stoletjem ni bila ohranjena v Evropi le še na najjužnejšem delu Balkanskega polotoka, nad nekaj pokrajinami sicer langobardske Italije in še nad posameznimi pokrajinami ob morski obali, je hkrati pomenilo propad mest v notranjosti celine, močno oslabitev romaniziranega in romanskega in na vzhodu grškega življa kot tudi ostankov drugih staroselcev, največ v različnih, od najpomembnejših prehodnih cest ali drugačnih zvez odmaknjenih, zlasti hribovskih predelih. Tako je na velikem delu nekdanjega rimskega cesarstva izginila tudi antična civilizacija z vsemi svojimi najbolj značilnimi oblikami.

Drugače je bilo le tam, kjer se je ohranila zveza z antiko bodisi z ohranitvijo – čeprav oslabiljene – državne organizacije ali kjer je že v tem času nastala na novo, opiraje se na ostanke antične upravne ali cerkvene organizacije. Prvo velja predvsem za bizantinsko državo, drugo za nastajanje državne oblasti germanskih plemen nad največ romanskimi (romaniziranimi) staroselci v Italiji, Galiji in na Pirenejskem polotoku ter za širjenje oblasti frankovske države proti vzhodu. Hkrati s tem propadom organizacije starega sveta in njegovim zmanjšanjem ter

spreminjanjem so usihale tudi novice o spremembah na ozemlju, ki se je trgalo od področja z državno organizacijo in se utapljal v svet prazgodovinskih oblik brez civilizacije, ki jo omogoča šele pismenost in nastajanje "kulturnega" jezika na večjem prostoru. Podrobneje opisujejo samo še boje do izgube teh področij, potem pa le še vdore z izgubljenega ozemlja na svoje, še ohranjeno – o zunanjem svetu pa se pokaže le včasih kaka najpomembnejša ali z lastnimi namerami po vnovičnem širjenju oblasti zvezana novica.

Le nekaj primerov – pomembnih za širjenje Slovanov – naj pokaže, kako širok značaj so imele tiste novice, ki so se nanašale na področja, potopljena spet v somrak prazgodovine in odmaknjenosti, da so jih zapisali pisci v Bizancu ali Italiji. Ostrogot Jordanes je za čas pred l. 500 ohranil sporočilo, da je bilo "naseljeno mnogoštevilno ljudstvo Venetov", ki "se predvsem imenujejo Sloveni in Anti", od Nevidunuma ob spodnji Donavi in od Dnjestra do področja ob Visli severno od visokih gora, ki varujejo Dakijo (to so Karpati okrog vzhodnega dela kotline ob srednji Donavi).

Bizantinski zgodovinar Prokopij je opisal med 507 in 512 poraz germanskega plemena Herulov na današnjem zahodnem Slovaškem ali Moravskem, po katerem so se umaknili proti severozahodu in so šele na poti od Moravske do spodnje Labe (pri današnjem prostoru Hamburga) "šli po vrsti skozi vsa plemena Slovanov". Po teh sporočilih je bilo o slovanskih plemenih, za katera so pred (okoli) letom 100 njihovi germanski sosedi začeli uporabljati izraz "Veneti" in se je začasno (do 6. stoletja) to ime uporabljalo tudi pri nekaterih latinskih in grških avtorjih – znano le toliko, da žive na obsežnem prostoru severno od spodnje Donave in Karpatov, drugje pa jih še nikjer niso poznali niti omenjali. Ko Slovani in Anti po (okoli) letu 525 začenejo s svojimi vpadi na bizantinsko ozemlje in skuša bizantinska država (do konca 6. stoletja) ohraniti mejo na Donavi od Singidunuma do izliva Donave v Črno morje, so ti boji seveda obširno opisani, včasih s kar neverjetnimi podrobnostmi. Ko pa se je v drugem desetletju 7. stoletja ta boj končal z bizantinsko katastrofo, slede spet značilne skope vesti. Izidor iz Seville je zapisal k l. 615: "Heraklej vlada tedaj peto leto. V njegovem začetku vzamejo Slovani Rimljanom (= Bizantincem) Grčijo (= evropski del bizantinske države), Perziji Sirijo in Egipt in zelo številne pokrajine." Bizantinski zgodovinar Teofan (u.810) je podobno skopo zapisal: "Cesar Heraklej pa je našel vse stvari bizantinske države zrušene. Evropo so namreč napravili Obri za puščavo in vso Azijo so si podvrgli Perziji." Poslej se spet vrste le še novice o slovanskih (obrskih) napadih na ozemlje, ki je na Balkanu še ostalo bizantinsko in šele od konca 8. stoletja naprej o bizantinskih naporih po obnovitvi oblasti nad vzhodnim delom Balkanskega polotoka.

Vzporednica s padcem "Evrope" ali "Grčije" se je zgodila v prostoru od srednje Donave do severne Italije že sredi 6. stoletja, s širjenjem Langobardov. Morda že kmalu po l. 520 so zasedli Panonijo severno od Drave, 546. so dobili od bizantinskega cesarja za pomoč v boju proti Ostrogotom v Italiji večino današnjega slovenskega ozemlja (okolih mest Poetovio – če je še stalo? – in Celeje, ter Posavje od doline dolenske Krke do okoliša mesta Carnium/Kranj), v letih 568/569 so se umaknili iz Panonije in osvojili severno in del srednje Italije iz rok Bizantincev. To nam opisujejo langobardski in bizantinski zgodovinarji. S tem pa se je svet vzhodno od lango-

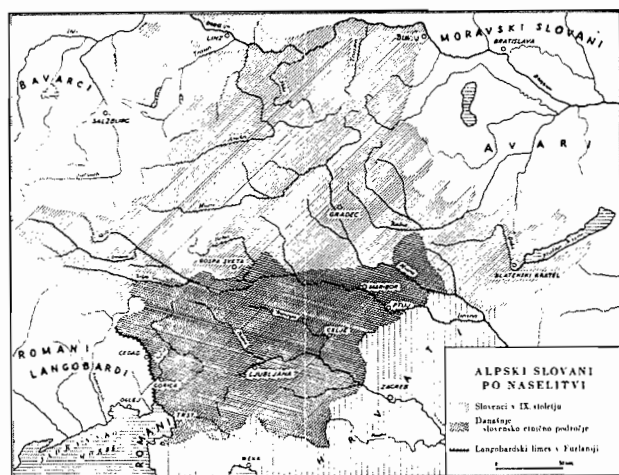
Pradomovina Slovanov (L. Niederle)

bardske države umaknil iz oči sveta s pismenostjo. Langobardski zgodovinarji in bizantinska Ravenna ter Rim poznajo sedaj razmere na izgubljenem ozemlju le še po bojih na svojih vzhodnih mejah, preko katerih prihaja odtlej neko novo ljudstvo, ki ga prejšnji viri tod ne poznajo. In papež Gregor je novost tega ljudstva ob meji Italije tudi dovolj jasno izrazil v pismu škofu Maksimu iz Salone (= pri Splitu) l. 600, ko je ta tožil zaradi nevarnosti "plemena Slovanov", ki groze Saloni, da v tem "tudi sam trpi z njim: vznemirjen sem, ker so skozi istrski vhod (= Vipavska dolina!) začeli siliti že v Italijo." Pa tudi oglejski patriarhi so se spominjali še v začetku 9. stoletja – tako kaže listina iz l. 811 – da je propadla podrejenost škofijskih cerkva v Karantaniji v času, ko so prišli v Italijo Langobardi.

Do vdora Langobardov v Italijo (568) gre za postopno kršenje rimske oblasti in delitev njene dediščine v poznejšem starokarantanskem prostoru med srednjo

zahodnim delom Balkana pod ostrogotsko oblastjo. Med bizantinsko vojno z Ostrogoti za Italijo se je prav to ozemlje razdrobilo: Italija s Primorjem do kraških prelazov in Istro je postala bizantinska, Panonija z zgornjim Posavjem langobardska, notranji (sredozemni) Norik do leta 560 (okoli) frankovski (šele po 560 se ga osvojili Bizantinci). Leta 568 so Langobardi z osvojitvijo severne Italije (nanjo se je naslanjal tudi Norik!) združili oblast nad veliko večino današnjega slovenskega ozemlja, toda brez Panonije, ki so jo po lastnem zgodovinskem izročilu prepustili obrski oblasti. Tu se jasnost podobe neha, pred koncem stoletja pa se je prav v tem prostoru zgodil veliki, za ves čas do danes odločilen prelom, očitno zvezan tudi z znatno spremembo prebivalstva. Saj gre res le za sklepno dejanje – naselitev Slovanov v pokrajinah, ki so

Alpski Slovani po naselitvi (M. Kos)

Donavo in zgornjim Jadranom, kar je trajalo četr tisočletja. Dolej so zgodovinarji zapisovali vse poglobitve spremembe: od leta (okoli) 400, ko je prišla pod Hune in se ločila s posebnim razvojem panonska ravnina severno od Drave, okoli 488 obrežni Norik (pri Italiji je ostal "sredozemni" v porečju Drave in Mure), do let 490–535, ko je bilo to preostalo ozemlje združeno z Italijo in

Politični razvoj v Vzhodnih Alpah v pozni antiki. 1. Meje rimskih provinc. 2. Severna meja ostrogotske države do l. 535. 3. Italski limes po Jantschevi hipotezi. 4. Gotski, bizantinski in langobardski limes. 5. Italski limes v 5. stoletju. 6. Področje langobardske države od 546 do 568. 7. Ozemlje, ki je bilo sredi 6. stoletja pod Franki. 8. Langobardska najdišča. 9. Letnice označujejo približen čas množične slovanske naselitve.

kot najpomembnejša vdorna pot iz Podonavja in vzhoda v Italijo doživele zlasti po letu 400 (okoli) toliko vojnih pohodov in plenilnih vdorov germanskih ter drugih nomadskih plemen, da to gotovo ni ostalo brez posledic za oblike naseljenosti in število njihovega prebivalstva – bodisi, da se je samo umikalo bolj na varno, bodisi zaradi neizogibnih človeških žrtev v teh težkih časih.

Poglavitna sprememba je sporočena na neposreden način s podatki o prebivalstvu teh pokrajin. Sezname plemen, ki so prebivala v teh pokrajinah v prvih dveh stoletjih po Kr.r., kažejo, da so na današnjem Salzburškem in vzhodnem Tirolskem živeli Alauni, Ambisonti in Saevati, na današnjem Koroškem Ambilini ob Zilji, Laianki in Ambidravi ob Dravi do Roža, Noriki v središču dežele (v Celovski kotlini) in Uperaki morda v smeri proti vzhodu do Pohorja. Gorenjsko so pokrivali Tauriski, kot njihovi zahodni sosede se omenjajo (od Julijskih Alp do Livenze) Karni. Dolenjsko so v zadnjem keltskem naseljenem valu prekrili Latobiki, na južno Notranjsko pa so segali do Postojnskih vrat Japodi, medtem ko iz Istre do območja Trsta poročajo viri o različnih manjših plemenih. Okoli l. 530 je ta podoba seveda preprostejša, že zaradi stapljanja prebivalstva v stoletjih rimske oblasti tako zaradi romanizacije kot zaradi medsebojnega mešanja ob opaznem priseljevanju od drugod in drugam. Ob morju našteva Prokopij le štiri pokrajine – Dalmacijo, Liburnijo, Istro in Benečijo ("dežala Venetiancev" = Benečanov). V notranjosti pa našteva imena ljudstev v parih od primorskih pokrajin proti notranjosti: "Siskijce in Suave" (= Suebe ali Posavce?), zahodno od njih "Karne in Nuričane", vzhodno pa "Dakijce in Panonce". Vsa ta imena, med katerimi ni nobenega mogoče povezovati s poznejšim prebivalstvom, po prelomu med 568 in okrog 600 izginejo.

Značilen je prelom v značaju novic. Opisi sprememb v izgubljenih pokrajinah prenehajo. Le posredno se kaže v njih propad cerkvene škofijske organizacije, in sicer po načinu omembe škofov na sinodah oglejskega patriarhata. Leta 579 so se udeležili sinode poleg patriarha in 11 škofov iz Benečije, 5 iz Istre in enega iz Retije tudi štirje iz poznejšega starokarantanskega ozemlja (iz Teurnije in Agunta ob Dravi na današnjem zgornjem Koroškem in vzhodnem Tirolskem ter iz Celeji in

Emone = Ljubljana). Že tedaj sta odsotna škofa iz Poetovione (Ptuj – nekateri zgodovinarji mislijo, da je škofija v Poetovioni ugasnila že konec 5. stoletja in da je v tem času živela le še utrdba na grajski planoti) in Virunuma (severno od Celovca), ki nikdar ni bil utrjen. Po l. 588 in najkasneje 590 se je ohranil v zvezi z neko sinodo seznam škofov v nekoliko drugačni sestavi: poleg patriarha jih je bilo 10 iz Benečije in štirje iz Istre, nekdanji emonski škof Patricij in celejanski škof Joannes pa sta navedena brez škofije in po vsem videzu kot begunca na patriarhovem dvoru, medtem ko iz Podravja ni več nobenega škofa. Končno, l. 591 govore beneški in recijski škofje v pismu bizantinskemu cesarju Mavrikiju o noriških škofijah v Virunumu, Teurniji in Aguntumu le v zvezi s preteklostjo, pa tudi vse drugo, kar vemo o tej prošnji na cesarja, kaže, da so navedene škofije tedaj že propadle: čeprav je bila prav usoda teh škofij pred nekaj desetletji glavni argument za prošnjo, da bi bili popustljivi do shizmatičnih škofov na langobardskem ozemlju in v Istri, dokler ne bo nad temi prostori obnovljena bizantinska oblast, noriški škofje niso niti podpisali treh pisem, za katera vemo, niti niso v zvezi s tem pisali nikakršnega svojega. Tako kažejo podatki o škofijah, da sta pred letom 579 najbrže propadli škofiji v Virunumu in Poetovioni, 588. do najkasneje 590. v Celeji in Emoni, najkasneje do 591. v Teurniji in Aguntu. Ohranile so se one v Istri in Benečiji, od Furlanije naprej. Uničenje je bilo zvezano z nasiljem, kajti v večini navedenih krajev so našli arheologi v najvišji plasti sledove požara, torej nasilnega uničenja krajev.

Že to kaže na kulturni prelom, ki ga je doživel starokarantanski prostor v zadnji tretjini 6. stoletja. To se izraža tudi v spremenjenem značaju drugih sporočil o tem prostoru, saj se nanašajo le na boje na njegovih zahodnih mejah, bodisi ob napadih vzhodnih sosedov na bizantinsko Istro, langobardsko Furlanijo ali na Bavarce, bodisi ob bizantinskih, langobardskih ali bavarskih napadih na te sosede. Imena teh sosedov so pa nova! Razen Obrov, ki jih poznajo že prejšnja bizantinska in langobardska sporočila o razširjanju njihove oblasti na srednje Podonavje ter ob bojih na Balkanskem polotoku in zanj, se v starokarantanskem prostoru kot ime napadalcev in napadenih naenkrat pojavi ime Slovani in posamezni predeli kot njihova "dežela" (provincia), okraj (regio) ali

celo domovina (patria). Različne oblike imena Slovani (Sclavi, Sclai, Sclabi, Sclauani itd.) so sprva edine, kadar gre posebej za omembe novih sosedov teh pokrajin. Uporabo imena Winidi in podobnih oblik (Vandali, listinsko 832. Uinades ob Donavi) najdemo le pri oddaljenejših kronistih germanskega izvora in v položajih zgodovinske konkretne povezanosti Slovanov v starokarantanskem prostoru s češkimi ali moravskimi (zlasti v dobi kralja Sama). Šele pozneje se je bavarski izraz "windisch", ki je pomenil vse Slovane, ob širjenju fevdalcev in kmečkih kolonistov razširil tudi v slovenske predele in na Slovence. Pač pa se že ob opisu dogodkov od srede 7. stoletja naprej uveljavljata novi imeni Karantanija za deželo in Karantanci za ljudstvo, najprej pri poznejših kronistih, v virih napisanih okrog l. 800 pa že kot nesporna živa pojma tega časa (pač že vsaj okrog 100 let starejša). Z imeni Kranjska (Carniola) in Kranjci (Carniolenses), ki ju nekajkrat uporabljajo kronisti ob dogodkih iz prve polovice 8. in začetka 9. stoletja, imamo podobno zanesljivo potrditev živega pojma šele od konca 10. stoletja (prej gre morda za "učena" imena po Karnih, posneta po spisih iz antike).

Naštejmo le poglobilne novice te vrste, zlasti za desetletja okrog 600! Čeprav so se Langobardi odpravili iz Panonije 568. menda po sklenitvi prijateljske pogodbe z Obri, in nič ne vemo o kakih medsebojnih bojih v naslednji četrtini stoletja, nas l. 592 preseneti novica o sklenitvi miru med Obri in Langobardi. To je kar lahko povezati s tem, kar vemo o propadu škofijske cerkvene organizacije pred tem v Posavju in Podravju. In takoj za tem je zapisal langobardski zgodovinar Pavel Diakon – po sporočilu Sekunda iz Tridenta – dve novici o bojih med Slovani in Bavarci v letih 593 in 595 (obakrat so napadli Bavarci, prvič zmagali, drugič pa so jih Slovani z obrsko pomočjo pobili): glede na življenje pričevalca gre gotovo za boje ob zgornji Dravi, kjer so se vrstili podobni dogodki tudi še pozneje. Leta 596 je prišlo do vnovičnega sklepanja miru med Langobardi in Obri in 598 do skupnega vdora Slovanov, Obrov in Langobardov v Istro. Toda po pismu papeža Gregorja s čestitkami o "zmagi nad Slovani" (599) so bili prav ti glavni napadalci in izhodišče obrambe v Kopru kaže tudi izhodišče napada na polotok na njegovem severozahodu. Že leto pozneje je pisal papež o začetku pritiskanja ("vstopanja") Slova-

nov v Italijo skozi istrski dohod (po geografskih opisih iz tega časa so bila takšna "ravna vrata" v Italijo med gorovjem na vzhodu le v Vipavski dolini). Leta 611 so vdrli Obri (gotovo s Slovani) v Furlanijo in zavzeli in oplenili Čedad, Slovani sami pa okrog tega časa vnovič v Istro vse do njenega južnega rta pri Pulju in Nesakciju. V zvezi z boji pri Aguntu po slovanskem napadu na Bavarce okrog l. 628 pa se je že ustalila med Slovani in Bavarci v Pustriški dolini vzhodno od Agunta tista "meja", ki jo omenja neka listina poldrugo stoletje pozneje (769 ob ustanovitvi samostana Innichen).

Vsi podatki o novosti Slovanov v starokarantanskem prostoru in hkrati novice o teh bojih so kritičnim zgodovinarjem zadoščale, da so postavljali čas prihoda naših prednikov v slovensko današnjo domovino pred leto (okrog) 590. Začetek te selitve pa so postavili takoj po odhodu Langobardov v Italijo (568). Že nove analize znanih pisanih virov in odkrivanje novih so omogočili nova spoznanja, še bolj pa že pri tem prelaganje težišča od pripovednih virov o dogodkih na dokumente brez takega namena (npr. na sklepanje po seznamih škofov na sinodah). Zlasti pa se je spreminjalo znanje s širjenjem sodelovanja med različnimi znanostmi in njihovimi rezultati, kar je razširilo zgodovinske vire o preteklosti na široka nova področja preostankov nekdanjega življenja: na arheološke najdbe in njihovo sistematično analizo; na rezultate raziskovanja zgodovine jezikov in oblik ljudskega govora (dialektov); na sistematično analizo različnih oblik preostankov v geografskem prostoru – tipov krajevnih imen, oblik naselbin in načinov razdelitve zemljišča v parcele in med kmečkimi gospodarstvi, oblik starega kmečkega gospodarjenja, pastirstva, obrtne tehnike in njenih izdelkov (arheologija) in podobnih mnogoterih stvari. Le kratko bom povzel najvažnejše rezultate tega več kot sto let trajajočega in postopno napredujočega raziskovanja slovenskega zgodovinopisja in vseh drugih znanosti, ki jih je moral zgodovinar pri tem delu v mnogočem uporabljati kot temelj raziskovanja (če bi kdo rad vedel o tem več, je marsikaj – tudi z deli, s katerimi je lahko stvarjem slediti še globlje – zapisanega v komentarju k "Zgodovini Langobardov" langobardskega kronista Pavla Diakona, izšlo v Mariboru 1988, str.321 do 422).

Preiskovanja slovenskega jezika in izvora nekaterih

potez posameznih dialektov ter razmerja starosti in medsebojnega položaja plasti velikega števila krajevnih imen, ob Donavi med Dunajem in Trauno in v Alpah južno od tod, je pokazalo, da sta se v starokarantanskem prostoru med Donavo in zgornjim Jadranom srečala dva glavna kolonizacijska tokova različnega izvora in različne starosti (manjših mešanj je bilo po pričevanju majhnih toponimičnih baz gotovo še več). Starejši je prihajal s severa iz prostora zahodnih Slovanov skozi Moravska vrata že okrog 550. in zajel prostor približno med spodnjo Trauno in Dunajem ob Donavi, nato pa se širil proti jugu v notranjost Alp, kot kažejo nekatera značilna krajevna imena (zlasti približno poldruga desetina iz imena plemena Hrvatov – s prvotno domovino ob zgornji Visli – po drobcih, ki jih je ta val nosil s seboj), ob Murici in zgornji Muri in na Koroško do zgornje Glane, pa še z nekaj kraji ob srednji Muri. Morda se je po odhodu Langobardov ta val širil proti jugu tudi v Panoniji, kot menijo nekateri arheologi.

Glavni naseljevalni val – zlasti glede na današnje slovensko ozemlje – pa je prišel nekoliko pozneje z vzhoda in je bil zvezan z Obri. Potem ko so Obri po triletnem obleganju (579–582) zavzeli Sirmium (Sremska Mitrovica) – ključ do napadov na Balkanski polotok in proti zahodu – so se obrnili najprej na jug in so po pričevanju bizantinskih virov od 584 do okrog 600 (delno še do obleganja Carigrada 626) povezovali vse slovanske napade in širjenje na Balkan, pa tudi proti zahodu (prim. sklepanja miru in zavezništva z Langobardi!). Do l. 586 jih je pritegoval predvsem plen na bizantinskem Balkanu, ko pa so jeseni 586. spoznali po brezuspešnem obleganju Soluna, da so tu oplenili, kar je bilo mogoče (vsa mesta severno od tod!), so se začeli obračati proti zahodu. Spričo tega so se začeli pred njimi umikati tod poprej naseljeni Slovani in se širiti – včasih tudi z obrsko pomočjo (boj z Bavarci ob zgornji Dravi 595!) – ob rekah navzgor v hribovsko področje. To širjenje moramo povezati s tem, kar smo že spoznali, v naslednjo kronologijo osvajanja: Do okrog 580. so Slovani zasedli Panonijo, dolino Mure in vzhodno Koroško, do okrog 587. ali 588. Celjsko kotlino, Ljubljansko kotlino in Ziljsko dolino, okrog 590. zgornjo dolino Drave in ozemlje do Soče. Tako je pred 1400 leti drugi in poglobitveni slovanski naselitveni val sorazmerno hitro, v nekaj letih, zajel skoraj vse poznejše slovensko ozemlje in se pomešal na

njem s starejšim naselitvenim valom. Seveda so se ob mejah stvari spreminjale tudi še pozneje in ponekod še kar dolgo časa (Vipavska dolina je bila osvojena v začetku 7. stoletja, Beneška Slovenija v začetku 8. stoletja in v Furlanski ravnini so nastajale slovenske vasi ob patriarhovi kolonizacijski dejavnosti še po koncu madžarskih vpadov po l. 967; podobno je mogoče deliti v različna časovna obdobja naseljevanje severne Istre: okrog l. 600 prostor severno od Čičarije in zahodno od roba Tržaške kotline, med l. 788 in 804 prostor okrog Buzeta ob Mirni, nato postopno med Dragonjo in Mirno proti morju, v Koprščini in okrog Trsta pa še v 11. in 12. stoletju). Toda odločilni prelom se je zgodil do leta (okrog) 590 pred 1400 leti. Odtlej se je začel na teh tleh oblikovati nov poseben slovanski narod, Slovenci. Tod smo nastali in naša dežela je v najpopolnejšem pomenu besede naša domovina.

Le z nekaj kratkimi potezami bom še poskusil ponazoriti pomen preloma z naselitvijo Slovanov za ves poznejši razvoj na naših tleh. Preučevanje zgodovine naseljevanja nekdanjega in današnjega slovenskega ozemlja je pokazalo, da so se priseljeni Slovani sprva naselili prav na tistem že kultiviranem zemljišču, primernem za obdelavo, ki je bilo plod že vsaj poldrugo tisočletje trajajočega poljedelskega gospodarjenja in pastirstva na teh tleh. Šele srednjeveška kolonizacija po l. 1000 je začela krčiti gozdove, ki so jih pustili nedotaknjene v starejši železni dobi (okr. 800 do 400 pred Kr.r.). Enako trdna je ugotovitev, da je del staroselcev gotovo preživel prihod Slovanov in se (vsaj do 9./10. stoletja) z njimi združil in tako gotovo pomeni tudi eno izmed korenin oblikovanja slovenskega naroda.

Toda prostor, ki so ga Slovani osvojili med Donavo in zgornjim Jadranom konec 6. stoletja in na katerem se je odtlej začel oblikovati novi slovanski narod (od 7. stoletja naprej sprva pod imenom Karantanci), se je ob prehodu iz sveta antične civilizacije v zgodnjerednjeveško nepismeno in v marsičem prazgodovinskimi oblikami blizko življenje spremenil v vrsti bistvenih potez vsakdanjega življenja. Najpomembnejša sprememba je bila gotovo propad mest. Obri in Slovani so jih zavzeli in oplenili, nato pa so jih Slovani pustili propasti, saj jih njihovo gospodarstvo še ni potrebovalo. Drugače je bilo le ob morskem obrežju od Trsta do Pirana (ali Umaga). V notranjosti je nastalo vnovič področje brez meščan-

skih naselbin (ne le v družbenem, marveč tudi gospodarskem pogledu), zgolj agrarna pokrajina, v kateri so se začela meščanska središča trgovine in obrti vnovič nanovo oblikovati šele čez pol tisočletja (po letu 1100). Obseg preloma spričuje tudi presenetljivo veliko zmanjšanje števila arheoloških najdišč kot prič nekdanje naseljenosti. Primerjava najdišč iz "rimske dobe" in obdobja "preseljevanja in zgodnjega srednjega veka" (vsaka med njima zajema časovno približno pol tisočletja) kaže na ozemlju republike Slovenije 1261 najdišč iz rimskega časa in 135 iz dobe selitev in zgodnjega srednjega veka (razmerje med obojimi je torej 9,34:1, drugih je le 9,86% vsote obojih najdišč). Pri tem grobišče na Pristavi na Bledu, kjer so na istem prostoru zapored pokopavali najprej staroselci in pozneje Slovani, kar gotovo pomeni, da so se srečali, dokazuje nedvomno telesno razliko med obema zaporednima vrstama prebivalstva, ne pa samo civilizacijskih razlik glede oblik okrasja in podobnih stvari.

Podobne pretresljive prepade med antiko in slovansko dobo kažejo različne druge oblike "dediščine". Vodna imena (rek, rečic, potokov in jezer) so bila glede svojega izvora in značaja jezikoslovno sistematično in v celoti preiskana (Fr. Bezljaj). Preiskava jih je zajela na vsem slovenskem ozemlju (v obsegu etničnih meja okrog 1900), vsega 1436 (isto ime ima pogosto seveda po več voda!); iz predslovanske dobe jih izvira vsega 88, manj kot 6%. Pri krajevnih imenih je tako ugotavljanje težje, ker za antiko nimamo krajevnih seznamov, ki bi jih lahko primerjali z današnjimi – mnogo krajev pa je poleg tega nastalo seveda šele med srednjeveško poznejšo kolonizacijo. En primer pa vendar lahko uporabimo: Na Gorenjskem in v zgornjem Posočju navaja nek opis, čigar temelj se nanaša na prva desetletja 6. stoletja (v ostrogotski dobi), 25 krajev z imenom "civitas"; preko preloma v slovansko dobo se je med njimi ohranilo le eno samo Carnium/Kranj (24:1 pomeni le 4%).

Ob tem nas ne sme presenetiti, da so bistvene spremembe tudi v različnih oblikah vsakdanjega življenja. Predvsem velja to za poljedelstvo, kjer je propadla rimska delitev zemljišča med poljedelske enote in je poznejša nastajala nanovo, prav tako, kot je tudi srednjeveška oblika poljedelskega gospodarjenja (kmetija, huba, grunt so vsa imena neslovenskega izvora iz srednjega veka) uvedena v okviru organizacije srednjeveškega zemlji-

škega gospodarstva. Nova je poljedelska tehnika in se razvija spet iz neantičnih podlag, od zgodnjega srednjega veka naprej; pri lončarstvu so slovenski lončarji vnovič začeli uporabljati lončarsko kolo (v antiki so ga tudi že poznali!) šele spet po l. 1000. Primere te vrste bi mogli še dolgo naštevati, pa naj bo dovolj.

Ohranjeni del vodnih imen, enako tudi posamezna krajevna imena po imenu "Vlahi", "Lahi", kot so Slovani imenovali staroselce, ter ona, ki so se ohranila iz antike (v notranjosti redkejša, pogostejša proti zahodni slovenski meji z Romani in Bavarci), pa seveda vendar pričajo o srečanju z vlaškimi staroselci. V gospodarstvu se izraža to srečanje predvsem v dediščini pri planinskem pastirstvu (v tehniki in izrazih), v obliki različnih predmetov (loncev, okraskov), čeprav so bili izdelani z drugačno obrtno tehniko. V teh pogledih je bil drugačen razvoj le v Istri, kjer se je zaradi stoletja trajajočega mirnega širjenja slovanske kolonizacije proti romanskim mestom ob morskem obrežju in s prevzemanjem polj, katerih obdelavo so mestni prebivalci po l. 1000 vse bolj prepuščali slovanskim priseljencem, v gospodarstvu ohranilo bistveno več dediščine iz antike tako glede organizacije kot glede poljedelske tehnike in oblik orodja. Preseneča nas pa ob vsem tem vpliv Vlahov na nekatere oblike slovanskega duhovnega življenja. Narodopisci ugotavljajo takšno dediščino pri vsebini nekaterih starih slovenskih ljudskih pesmi in glede oblike nekaterih njihovih melodij (sorodnih z nekaterimi oblikami na nekdanjem keltskem prostoru v Franciji in Švici). Gotovo so Vlahi sodelovali tudi pri širjenju krščanstva med Karantanci od 8. stoletja naprej in morda še pri čem drugem.

Tako že začetki slovanske zgodovinske poti pred 1400 leti, ki je do danes vtisnila svoj pečat naši zemlji – saj smo na vsem slovenskem ozemlju danes nesporno nosilec najstarejšega na njem živega jezika –, kažejo vso zapletenost rojstva in življenja tudi majhnega naroda. To velja tudi za vse poznejše čase, v katerih je prava zgodovinska redkost, da se je mogel ohraniti takšen narod na tako preprihanem ozemlju skozi obdobje tisoč let trajajoče nesvobode in mnogoterega poznejšega priseljevanja še novih kolonistov. In vendar smo doživeli do konca 19. stoletja še pod tujo oblastjo vnovično dozorelost slovenskega naroda v modernem smislu in v našem stoletju tudi njegov lastni poseg v odločanje o svoji bodočnosti.

Bogo Grafenauer

Beseda o metodi in kontinuitetnem vprašanju

Vprašanje "kontinuitete" nasploh pomeni, v kakšnem razmerju so strukture mlajšega in starejšega zgodovinskega obdobja, ki ju loči pomemben zgodovinski prelom, v posebnem pomenu pa se uporablja ta izraz posebej za razmerje med antiko in srednjim vekom na ozemlju rimskega imperija, "to se pravi, ali so narodi, naselivši se na ozemlje rimskega cesarstva, prevzeli od počasi odmirajočega imperija kulturne in druge pridobitve in brez večje cezure nadaljevali tam, kjer je antika nehala, ali pa zija med antiko in dobo novih barbarskih narodov globok prepad" (M. Kos). Pri tem ne bom vnovič podajal pregleda, kako so se v tem pogledu razvijali povsem nasprotujoči si in dosti ostri spori o tem vprašanju ne le v zgodovinoisju, marveč tudi v ideoloških pogledih različnih obdobj na makrozgodovinsko preteklost (npr. v srednjem veku v smislu kontinuitete, od humanizma naprej do prosvetljenstva v smislu skoraj nepremostljivega prepada in pod.). Od uveljavljenja moderne – na ostri in nesentimentalni, čeprav preišljeni zgodovinski kritiki sloneče – zgodovinske vede ter ob sodobnem povezovanju zelo različnih (tudi novih) ved v interdisciplinarnem sodelovanju, so se ustavila znanstvena spoznanja nekje sredi med nekdanjima skrajnima teorijama o skoraj popolnem propadu starega oziroma o skoraj popolnem preživetju struktur starega v srednjem veku (bodisi glede življenja nasploh bodisi glede korenin in nastajanja prvih oblik sodobnih narodov). Seveda pa je konkretno mesto te "vmesne" rešitve zelo različno tako po velikih delih Sredozemlja in Evrope kot tudi po manjših predelih starokarantanskega sveta kljub mnogim skupnim potezam njegovega razvoja.

Zgodovinsko in metodološko gre pri obeh straneh – pri strukturah življenja (gospodarstvo, družbene oblike, politični organizmi, kultura itd.) nasploh in nastajanju sodobnih narodov v prvotnih oblikah od zgodnjega srednjega veka naprej – za dve vsebinsko in zlasti metodološko različni vprašanji, čeprav imajo raziskovalni rezultati prvega velik pomen tudi pri reševanju drugega (zlasti pri merjenju globine razpoke med antiko in srednjim vekom). Gotovo je zgodovinsko raziskovanje pokazalo, da je praviloma v prvem pogledu (pri načinih življenja) v Evropi prišlo do občutne spremembe substance prebivalstva, če po tem presojava korenine oblikovanja srednjeveških etničnih enot v Evropi in Sredozemlju. Odkar

je pred dobrimi stopetdesetimi leti postavil Fallmerayer (*Geschichte der Halbinsel Morea während des Mittelalters*, 1830; že v istem letu je o delu izšla obsežna Kopitarjeva kritika, zdaj ponatisnjena v 2. knjigi II. dela njegovih *Spisov*, ki jo je izdal R. Nahtigal l. 1945, str. 273 do 284) teorijo, da so bili stari Grki "v Evropi iztrebljeni" in so jih zamenjali poznejši le jezikovno delno pogrčeni naseljevalni valovi od Hunov in Slovanov do Turkov, ob kateri še danes razpravljajo le do katere mere drži in od kod naprej pomeni pretiravanje, se je celo na južnem polotoku Balkana, kjer se je gotovo ohranil iz stare grščine razviti novogrški jezik, uveljavilo spoznanje, da je današnji grški narod rezultat številnih zgodovinskih preslojevanj in mešanja različnih naselitvenih valov že od srednjega veka naprej. V manjši ali večji meri je znanost ugotovila, da so vsi današnji narodi Evrope (najbrže z določeno razliko zahodno od meje med vzhodnimi in zahodnimi Slovani – se pravi od vzhodne poljske etnične meje) nastali kot rezultat dolgotrajnega – tisoč ali več tisoč let trajajočega – mešanja, stapljanja in povezovanja različnih nasilnih ali miroljubnih naselitvenih valov ali kolonizacijskih tokov, kar seveda spremljajo pogosto podobni pojavi tudi pri zgodovini jezikov in njihovih sprememb. Najbolj znan je v tem pogledu pač angleški postanek kot rezultat vsaj štirih ali petih takih valov (staroevropskega, keltskega, ki je bil delno romaniziran, anglosaškega, skandinavskega vikinškega in romaniziranega normandijsko-vikinškega) in njihove spojitve v človeškem in jezikovnem smislu. Pa podobno velja tudi za take evropske narode, kjer bi jezik – podobno kot pri Grkih – pričal o veliko večji "avtohtonični" kontinuiteti: npr. za Špance in Francoze, pa tudi za Italijane in seveda tudi za Albance. Tudi za vse južnoslovanske narode (tudi za Slovence!) velja, da se v nas mešajo pretopljene najrazličnejše etnične sestavine od staroselcev preko slovanskega do najrazličnejših poznejših naselitvenih tokov, ki so pač zapadli asimilaciji v zelo različnih zgodovinskih okoliščinah. V Evropi ni naroda, ki bi hranil le lastno izvorno substanco, ki bi bil bodisi raso "čist" bodisi po sestavi svojega besedišča "monoliten" in le "domač" in sam "svoj". To so pač nekatera temeljna izhodišča in spoznanja, ki jih je treba povedati ob uvodu v obravnavanje vprašanja kontinuitete v zgodovini Slovencev.

Vsi današnji evropski narodi so se izoblikovali na svojih današnjih domovinskih tleh v času, ki se začne po tako imenovanem "preseljevanju narodov" v stoletjih prehoda od antike v zgodnji srednji vek. Pa tudi jeziki drobcev starejših "etni", ki so se ohranili preko teh velikih zgodovinskih pretresov in z njimi pogojenih novih razvojnih procesov, so v svojem besedišču izraz spajanja različnih etničnih preseljevanj (spomnimo se le na sestavljenost besedišča albanskega jezika, v katerem je okrog četrtnina besed romanskega izvora, okr. 10% slovanskega, več kot 20% turškega in več kot 14% novogrškega, tako da izvirno besedišče ne bi doseglo niti 30% vseh besed, znanih do konca 19. stoletja).

Še nekaj opomb o vprašanju metode obravnavanja tega pomembnega zgodovinskega vprašanja. Potrebne so zlasti spričo tega, ker potrebno vedenje o tem žal manjka vsem našim današnjim amaterskim piscem o teh vprašanjih. Ti očitno sodijo, da je mogoče ta vprašanja presojati na podlagi skrajno ozkih viroslovnih podlag, takšnih, za katere je že v 19. stoletju pribila znanost (med drugimi tudi naš Fran Miklošič kot vodilni slavist in celo jezikoslovec nasploh svojega časa), da brez jasnih sporočil zgodovinskih pisanih virov le na njihovi podlagi ni mogoče o tem sklepati ničesar (npr. le na podlagi etimologije krajevnih in podobnih imen).

Vprašanje kontinuitete nasploh je mogoče reševati le s primerjavo struktur življenja v dveh ali celo več različnih obdobjih. V začetkih slovenske zgodovine gre pri tem za tri zgodovinska obdobja: za pozno antiko, za katero vemo, da Ostrogoti niso bistveno spremenili življenjskih oblik v Vzhodnih Alpah, medtem ko so Langobardi imeli v svojih rokah le Panonijo in Zgornje Posavje, ne pa alpskega dela Notranjega Norika; slovansko obdobje vzhodnoalpske (starokarantanske) zgodovine od konca 6. stoletja do začetka 9. stoletja; dobo izoblikovanja fevdalne družbe v tri stoletja trajajočem prehodnem obdobju na starokarantanskih tleh od začetka 9. stoletja do konca 11. stoletja v okviru frankovske in nato srednjeveške nemške države, ko so bile slovenske oblike gospodarstva in družbe v fevdalnem okviru delno preoblikovane in delno zamenjane z novimi oblikami.

Primerjanje je mogoče le toliko, kolikor so znane življenjske strukture zgodovinskih obdobj, ki so predmet primerjave. Čim bolj skromno je izročilo pisanih virov –

literarnih ali pripovednih – tem bolj gre pri tem v prvi vrsti za primerjanje preostankov življenja in ne drugačnih pričevanj o njem. Le arheološka odkritja s svojimi najdenimi predmeti ponujajo neposredne in nespremenjene preostanke življenja. Seveda pa tudi te najdbe ne govore neposredno, marveč šele po interpretaciji arheologa. Čim bolj posredno je sklepanje pri tej interpretaciji (in vprašanje kontinuitete med različnimi kulturami ter posebej o "etnični" povezanosti arheoloških "kultur" spada med najbolj posredna in oddaljena sklepanja te vrste!), tem bolj je seveda tvegano in samo zase negotovo. Določene vnaprejšnje hipoteze in značilnosti interesov nekdanje arheologije so spoznavne možnosti v tem pogledu precej zavrle: Do srede 19. stoletja je veljala predvsem kot pomožna veda umetnostne zgodovine pri odkrivanju zlasti antičnih umetnin, kar se včasih izraža v preneglašanju te poteze še v našem času, (npr. pri J. Potratzu, Einführung in die Archäologie, 1962, 11 do 19), in šele odtlej naprej se je razvila kot posebna zgodovinska veda nasploh. Zaradi teh značilnosti so se arheologi dolgo zanimali predvsem za lepe in pomembne izkopane predmete – tudi zaradi interesov mecenov in pozneje muzejev, ki so izkopavanja denarno omogočali – v času, o katerem govorimo, torej zlasti za predmete iz najvišjega vzpona antične provincialne civilizacije. Tako je civilizacijsko propadanje med dvesto let trajajočimi vdori in plenitvami germanskih plemen in Hunov na starokarantanskih tleh dolgo ostajalo v senci in enako tudi preprosta civilizacija po naselitvi Slovanov in njeni materialni preostanki. Šele v zadnjih desetletjih so se raziskovanja načrtno obrnila prav v te smeri in se postopno razkrivajo spremembe med začetkom 5. in koncem 9. stoletja. Pri tem veljajo posebni interesi prav vprašanju razmerij med antičnim in zgodnesrednjeveškim življenjem in njegovimi oblikami.

Poleg bistvene rezerve, ki jo povzroča že to stanje glede usmerjenosti arheološkega raziskovanja nasploh, je treba opozoriti še na drugo, ki je bila posledica notranjih značilnosti arheoloških interpretacij tudi po povečanem zanimanju za stoletja prehoda od poznoantične do zgodnesrednjeveške civilizacije. V nekem smislu je bilo to delo večinoma premalo natančno. Če primerjava ugotavlja identičnost oblik, so arheologi opravičeno ugotavljali stike med civilizacijami, ni pa seveda s tem določena še

njihova narava, na kar so pogosto pozabili. Do takšnih pojavov je namreč lahko prišlo na različne načine: ne samo po vplivu substrata (staroselcev na priseljence), marveč tudi adstrata (sosedov), pa tudi trgovine na večje razdalje, ki jo različni predmeti (sol, nekaj vrst školjk, jantar, baker, železo itd.) dokazujejo že za dosti oddaljena prazgodovinska obdobja. Posebej pri manjših predmetih imamo itak opravka le s preostanki, ki so nam jih izbrale šege nekdanjih dni in ki zaradi teh šeg (npr. v grobnem kultu) niso propadli na "normalni način", se pravi s predelavo v predmete, ki jih je prinašala nova moda. Hans Jürgen Eggers v svoji *Einführung in die Vorgeschichte* (1959, str.255–297) po pravici opozarja na te pridržke in navaja kot primer rimske predmete na področju zahodne in vzhodne Prusije, po katerih je mogoče razlikovati različne kulturne skupine – ne zaradi različnega stika prebivalstva z Rimom, marveč zaradi različne vloge in veljave različnih predmetov v šegah prebivalstva v različnih predelih. Zaradi posebnega pomena grobov v arheoloških izkopavanjih še posebej poudarja, da poznajo arheologi "mrtvo" blago navadno precej bolje od "živega".

Šele identičnost v načinu izdelovanja, v tehničnem postopku pri nastajanju stilno podobnih predmetov je tisto, kar bi glede stika med starim in novim prebivalstvom moglo reševati vprašanje kontinuitete na bolj določen način. Prav vprašanja te vrste pa so v arheoloških in etnografskih preiskavah, ki vzporejajo predvsem oblike same na sebi, ostajale pri nas žal navadno preveč ob strani.

Posebej v zvezi s pomenom arheoloških najdb za presojo etničnih vprašanj (v smislu kontinuitete, diskontinuitete, avtohtonosti ali priselitve itd.) se je treba dotakniti tako imenovane Kossinove teorije, proti kateri sicer pri nas zagovorniki "avtohtonizma" silovito polemizirajo in očitajo njeno uporabo zgodovinarjem (Bor v *Književnih listih Dela* 8. VIII.1985 in 10.X.1985; Šavli v *Glasu Korotana* 10, 1985, str.62 in 69, ter v *Delu* 17.X.1985 in še kje, pa še kdo drugi), toda očitno sploh ne vejo, za kaj pri tem gre. Tako Bor (*Delo* 15.X. 1985) kot tudi Šavli (*Glas Korotana* 10, 1985, str.51–61) namreč, ne da bi vedela, uporabljata sama pri arheološkem "dokazovanju" svoje "venetske teorije" natanko Kossinova teoretična stališča, ki jih tako napadata! Pri tej teoriji, ki jo je

Kossina praktično uporabljal že od leta 1895 pri obravnavanju "prazgodovinskega širjenja Germanov v Nemčiji", razložil pa je njena teoretična izhodišča šele 1911 (*Die Herkunft der Germanen, Zur Methode der Siedlungsarchäologie, Mannus-Bibliothek* 6, 1911), gre namreč za naslednje temeljno teoretično izhodišče: "Metoda se poslužuje sklepanja po analogiji, s tem da uporablja za osvetlitev prastarih temnih časov sklepanje nazaj iz jasne sodobnosti ali sicer prav tako starih obdobj, ki pa se odlikujejo po bogastvu izročila. Prazgodovinske čase osvetljuje po takih, ki stoje v zgodovinski svetlobi... Vodilno gledišče... je naslednje: Ostro omejene arheološke kulturne province se v vseh časih skladajo s povsem določenimi ljudstvi ali ljudskimi plemeni." Besedilo se nadaljuje s kritiko "znanstvenikov ali celo prazgodovinarjev", ki "stalno osporavajo, da bi bilo mogoče iz širjenja razvoja /arheoloških/ kultur sklepati na širjenje narodov". Natanko to teorijo uporablja, kdor izenačuje lužiško kulturo in širjenje kulture grobnih urn s širjenjem Venetov. V manjšem okviru pa jo je uporabljal tudi Josef Kostrzewski, poljski arheolog, ki je bil v resnici tudi Kossinov študent, za prostor od Polabja do porečja reke Visle. Nekateri arheologi – tudi pri nas in še danes – res (čeprav brez Kossinovega imena) še uveljavljajo posamezne dele te teorije (npr. da "je treba prostorsko razširjenje enakih tipov /"keramike, zaponk, orožja" itd. v predpismenski dobi/ dosledno označevati kot etnične meje, enako kot mora prekrivanje prostorov razširjenja v različnih plasteh zanesljivo izražati etnične ekspanzije ali umike", Potratz, n.d., 17 sl.). Vendar v resnici zahteva takšno sklepanje kar najskrbnejšo kritičnost v vsakem posameznem primeru, kajti kot splošna metodološka podlaga je ta teorija sporna že od svojega nastanka.

Medtem ko je Šved Oskar Montelius (1843–1921), utemeljitelj tipološko–kronološke metode razlage arheoloških najdb in od srede 80.ih let 19. stoletja do smrti med najbolj priznanimi prazgodovinskimi arheologi sploh – omejujoč se pri tem na Skandinavijo, kjer po njegovem mnenju od neolita naprej do Vikingov ni bilo nobenega bistvenega preloma v nepretrganem kulturnem razvoju – sklepal, da gre potemtakem glede na konec v vikinški dobi pri vsem tem za razvoj germanskih plemen, vendar ne da bi pred zgodovinskim obdobjem po

arheološki podlagi iskal posebej "meje" germanskega ozemlja, kar je bilo po Kossinovi teoriji poglavitno vprašanje. Že Monteliusova teorija je pozneje postala sporna glede na ugotavljanje več prelomov v nordijskem kulturnem razvoju (tako med starejšo in mlajšo bronasto in starejšo in mlajšo železno dobo, nato še s spremembo mode zaponk, keramike in okrasja na prelomu med starejšo in mlajšo dobo rimskega cesarstva ter seveda vnovič s prelomom, ki je bil izraz sprejema krščanstva in njegovega pogrebnega kulta). Zoper Kossinovo pa so se vrstile povsem nasprotno ugotovitve, ki so jo skušale omejiti na "možnost v posameznem primeru, ko jo je mogoče dokazati" ter ji s tem izpodbiti veljavnost teoretičnega pravila, ki more samo na sebi veljati za dokaz.

Hans Zeiss, eden najboljših nemških poznavalcev zgodnjerednjeveške arheologije, je že 1930 dokazoval, da se morejo uporabljati arheološke najdbe za ugotovitev narodnostne pripadnosti kakšne pokrajine le tedaj, ko je arheološko narodopisno metodo mogoče korigirati z razpoložljivimi pisanimi viri. Trdi "da more voditi etnografska metoda brez korekture po zgodovinskih virih do pomisleka vrednih lažnih sklepov", in to posebej ponazarja s primerom "vizigotske kulture", ki je segala na sever le do Pirenejev, medtem ko je vizigotsko naseljeno in državno območje v jugozahodni Galiji spadalo k "frankovski" materialni kulturi. Čeprav je po nacističnem prevzemu oblasti v Nemčiji (1933) uradno prevladala Kossinova metoda, tako da je bil za nasprotovanje potreben "že velik / državljanski/ pogum" (Eggers, 237), je vendarle Ernst Wahle posvetil zavračanju te teorije posebno večje delo. Njegove poglavitne teze so zvezane z dejstvom, da arheologija odkriva le ostanke življenja, ne pa življenja samega; vse preveč je možnosti, po katerih je mogel priti predmet na mesto, kjer je bil odkrit, da bi mogli delati na njegovi podlagi nujno veljavne sklepe o etnični pripadnosti nosilca tega predmeta. Zgodovinski viri dokazujejo v več primerih, ki jih navaja Wahle, pomanjkljivost arheološke metode v tem pogledu: dokazujejo zamenjavo prebivalstva, ne da bi se spremenil slog najdb (npr. ob vikinški naselitvi v frankovski Normandiji okr. l. 900), in na drugi strani, da se je ta slog spremenil, ne da bi se zamenjalo prebivalstvo pod drugačnimi vplivi (npr. ob začetkih latenske kulture v južni Nemčiji in ob Marni v severni Franciji). Pisana sestava predmetov v posameznih najdiščih v času presel-

jevanja narodov še posebej podčrtuje pomen trgovine in selitev oblik (to se ne kaže le v germanskih "vrstnih grobiščih", marveč prav tako v arheoloških najdiščih tega časa – iz predсловenskih in iz slovanske dobe – na slovanskih tleh v zelo značilni obliki pri grobiščih 9. stoletja na Moravskem, ki spričo tega niso povezane le z enim samim narodom ali plemenom kot svojim nosilcem. Tako dajejo gotovost o vprašanih etnične pripadnosti samo podatki pisanih virov, reševati jih je torej mogoče le ob povezovanju arheološke in zgodovinske metode. Prava razprava o tem se je v polnem obsegu uveljavila šele po l. 1945. Med poglavitne udeležence v tem pogledu spada Hans Jürgen Eggers (n.d., 199–297). Med poglavitnimi teoretičnimi stališči, ki jih postavlja in brani, bi v zvezi s problemi slovanske arheološke dediščine in zgodovine rad podčrtal le dve: Velik arheološki prelom, pri katerem se naenkrat pojavljajo oblike ali šege (način pokopavanja in pod.) z uporabo predmetov, katerih nastajanje in uveljavitev je mogoče ugotoviti v drugih deželah, praviloma govori za verjetnost večje doselitve novega prebivalstva (prim. anglosaške grobove v Angliji, germanska grobišča dobe preseljevanja narodov v Franciji, Italiji in drugod). Druga skušnja arheologov kaže v Evropi skoraj na pravilo, da postanejo večje etnične spremembe oprijemljive v arheoloških najdbah šele sto ali več let potem, ko imamo v pisanih virih že sporočilo o etnično novem prebivalstvu. Germani so zgodovinsko oprijemljivi že vse prvo stoletje pred začetkom našega štetja let; arheološko pripadajo tedaj še vedno keltski latenski kulturi in se tipične germanske kulture razvijajo šele v času po začetku našega štetja – vendar po arheoloških najdbah sploh ni mogoče ugotoviti teritorija mnogoštevilnih plemen, ki jih v svoji Germaniji našteva Tacit. Prav tako so Kelti znani že po Herodotu, ki je pisal svoje "Zgodbe" že sredi 5. stoletja pred našo ero. Arheološko se v tem času latenska kultura pojavlja le v svojih prvih oblikah, v razviti pa šele po l. 400, ne da bi imela posebno razmerje do prejšnje halštatske kulture. Laten je izbruhnil naenkrat, vendar po arheoloških teorijah od občutnih grških vplivih. In isto velja za Slované. Na Balkanskem polotoku jih poznamo po zgodovinskih virih že okr. l. 600 (kot napadalce že od začetka 6. stoletja), arheološko pa postanejo oprijemljivi šele od 8. ali 9. stoletja (iste časovne razlike se kažejo tudi pri severnih Slovanih!).

Tu se moramo vnovič vrniti k splošnim vprašanjem znanstvene metode. Prav v tem je namreč resnična bistvena razlika ne le med diletanti, ki se brez zadostnega premisleka zanesejo le na eno vrsto virov ali celo le na svojo tvegano razlago takšne vrste virov (npr. kakšne pisave), ne da bi se zavedali kompleksnosti in raznovrstnosti preostankov preteklega življenja – marveč ne tako redko tudi enostranskim "špecialistom", ki se zanašajo le na svoje vire (pri katerih na drugih področjih celo doženejo zrele rezultate!), kot včasih zagnani arheologi (tudi pri nas!) ali etnografi (npr. Georg Graber) z vero v svojo dokumentacijo (včasih tudi kako potvorjeno, kot pri Kralju Matjažu!), pa tudi filologi (npr. E. Kranzmayer ali O. Kronsteiner) ali celo medievisti z izkrivljeno vero v avtentičnost le listinskih (N. Klaić) preostankov ali celo le njihove formalne pismene tradicije (Margetić) in med pravimi in metodološko neizogibno širše razpetimi zgodovinarji zgodnjega srednjega veka. Pogosto ob spraševanju po zanesljivosti svojega spoznavanja tudi "razpetimi na muke", da uporabim slog staro-cerkvenoslovanskega jezika.

Zgodovinarji seveda poznamo že več stoletij obe stopnji kritike virov – zunanjo (o avtentičnosti besedila v celoti in posameznostih) in notranjo (razmerje avtorja do napisanega; razlika med poročilom in zapisom kot preostankom življenja) – pri čemer je zlasti pri "poročilih" navzoča vselej tudi zavedna ali nezavedna individualna ali družbeno pogojena tendenca (tj. preoblikovanje zgodovinske resnice po možganskem cedilu posredovalca, določenem z vsemi njegovimi vnaprejšnjimi zunajznanstvenimi predispozicijami). Tu se skriva najbrže najtežje metodološko vprašanje sodobne teorije zgodovinske vede.

Vprašanje avtentičnosti je seveda znano pri arheologiji že dolgo. Tendenčnost arheoloških najdb pa arheologi najraje zanikajo. Skriva se pa že v nerazumevanju najdb (razmerje "mrtve" in "žive" kulture) in zlasti v arheologovi interpretaciji najdb v smislu določene teorije. Razlike dopušča že dejstvo, da je umiranje vsake materialne kulture postopno in različno v različnih življenskih oblikah in krogih. Danes traja pri oblačilni modi le nekaj let, pri pohištvu desetletje ali nekaj desetletij, pri predmetih iz dragocenih kovin že več generacij, pri umetnostnih predmetih se lahko razteza celo na stoletje. Ta spomin se

kaže v muzejih različnega tudi po družbeni podlagi: Praviloma je najkrajši pri kmečkih predmetih, nekoliko daljši pri meščanskih, bistveno daljši pa pri lastnini plemiških družin in še posebej pri cerkvenem imetju.

Relativno izpovednost arheoloških najdb je vnaprej in zelo relativno napovedal največji mojster antičnega zgodovinarja Tukidid ob primerjanju "mesta Lakemoncev" z "mestom Atencev" (I,10): tu zelo točno napoveduje, da poznejši rodovi ne bodo verjeli v slavo in moč Lakemoncev, če bo Šparta porušena in bodo ostala le svetišča in temelji špartanskih stavb; obratno pa bi cenili moč in veljavo Aten – če bi se jim zgodilo to – dvakrat višje kot resnično zaslužijo. Ta relativnost se kaže tudi drugod: Karlova pokoritev Sasov je arheološko jasno oprijemljiva (ker je zvezana s pokristjanjevanjem in zato z drugačnim kultom pokopavanja), medtem ko pokoritev Langobardov nima v arheoloških najdbah nobenega izraza (z njo se način življenja ni spremenil). Interpretacijska vprašanja ob arheološkem gradivu so torej v dobi preseljevanja narodov in v sledečih stoletjih drugačna in ne tista, ki jih je postavil Kossina. Seveda tudi drugačna kot jih – ne vede – po Kossinu postavljajo različni sodobni slovenski avtohtonisti (npr. Bor, Šavli, Tomažič in še kdo).

Ob vsem tem seveda vemo, da se v dobi selitev od začetnega polnjenja zemeljske krogle s človeškim rodом nikdar niso ljudje naseljevali v "prazen prostor" (morda je to mogoče kot s spodnjo mejo omejiti z uveljavljanjem prve poljedelske kulture ob širjenju neolita oz. "neolitske revolucije", ki jo ima Gordon Childe po pravici za enega od najpomembnejših prelomov v človeški zgodovini). Vselej se je starejše prebivalstvo spojilo s prišleki in živelo v njih naprej, kot je Suič zapisal za razmerje med staroselci in Slovani na Balkanu, bodisi da so v pomembni meri ohranili stari jezik (Albanci), bodisi da so njegove sestavine prenesli le v oblike novega, ki so ga prinesli prišleki. V tem smislu je vprašanje staroselcev v zgodovini južnoslovanskih narodov (tudi v slovenski!) prav tako sestavina narodne zgodovine, kot spadajo v zgodovino Angležev keltski Briti in Pikti, širjenje rimske oblasti na Otok in njihova delna romanizacija (tudi v obliki širjenja krščanstva med Irč!), pa selitve Anglov in Sasov ter dvakratno vikinško osvajanje – enkrat naravnost iz Skandinavije in drugič po romaniziranih norman-

skih vitezih iz francoske Normandije – ter seveda končni zwarek vsega tega zgodovinskega spajanja v Angležih kot ljudeh in v njihovem jeziku. S tega stališča je med starostjo Albancev in balkanskih Slovanov prav tako malo razlik kot med starostjo Slovencev in Italijanov: vsi so bili rojeni šele v srednjem veku iz avtohtonih in doseljenih korenin. Avtohtonistična teorija si le domišlja, da odkriva novo "slavo": korenine staroselcev žive naprej tudi v novih ljudstvih kljub spremenjenemu jeziku. Danes vemo tudi, da antična romanizacija in antična ter srednjeveška helenizacija prav v tem smislu nista pomenili v prvi vrsti jezikovne asimilacije: prevzem novega jezika je bil v bistvu le izraz sprejema drugačnega načina življenja. (Ali ni nekaj podobnih potez tudi pri germanizacijskem procesu med Slovenci ob severni narodnostni meji pred 1918 in po 1920 posebej na Koroškem?) Ta spoznanja sodobnih raziskovalcev antike je zapisal Jovan Cvijić ob preučevanju antropogeografije Balkanskega polotoka že pred trideset leti kot ozadje grške zmage nad slovanskimi naseljenci v velikem delu danes grškega južnega dela Balkana. Jezik se ob tem pokaže le kot ena stran sestavljenega procesa etnogeneze.

Tej relativizaciji jezikovne strani etnogenetskih procesov je treba dodati še metodološko relativizacijo teorij o filoloških podlagah teh procesov v prazgodovinskih ali zgodnjegodovinskih obdobjih. Že veliki in stari Fran Miklošič – ki ga po njegovem ugledu v evropski znanosti pozneje ni dosegel noben slovenski jezikoslovec (približal se mu je le Fran Ramovš) – je kratko, glasno in jasno povedal, da je pri krajevnih in drugačnih ozemeljsko vezanih imenih (hribi, vode itd.) mogoče uveljaviti etimološko razlago samo iz tistih jezikov, za katere neodvisno od teh imen v resnici vemo, da so živeli na ozemlju teh imen. Sicer so namreč mogoče zelo različne vrste takih razlag, kot sta za nekatera konkretna imena povedala že davno tudi oba velika mojstra etimoloških raziskav pri nas, Petar Skok in France Bezlaj. Šele po tem temeljnem vedenju je namreč mogoče uporabljati konkretne jezikovne zakone posameznih jezikoslovnih družin ali njihovih posameznih členov. Še posebej velja ta omejitev za stare indoevropske jezike zaradi njihovih sorodnosti, zvez in podobnosti (zlasti v besedišču, ki ga indoevropsko jezikoslovje ugotavlja še v današnjih oblikah). Tudi tu torej velja isto razmerje kot pri arheoloških

preostankih: zanesljivost interpretacije preostankov (arheoloških in toponomastičnih) je odvisna od določenega siceršnjega vedenja, sicer se razlaga imen spremeni v golo igro domišljije in zbirateljstva brez zanesljive vrednosti. Kaj naj si v tem pogledu le mislimo o "temeljnosti" ljudi, ki se danes sklicujejo na Davorina Žunkoviča (ki razlaga biblijska imena "Adam" od ata, "Eva" od jeba-žena, "Kajn" od kujon itd. do "Suez" od Zvez, ki ga je pobral še Šavli) ali pa na "znanstveno vrednost" Henrika Tume, ki je edini zagovornik resničnega slovenskega "avtohtonizma". V zgodovinopisju, ki ne izhaja več od svetopisemske zgodbe o razselitvi ljudi, potem ko so se jim ob zidanju babilonskega stolpa zmešali jeziki (to zgodbo najdemo za širjenje Slovanov v Nestorjevi Kroniki!), namreč samo on izraža prepričanje, da so bili Slovenci oz. Slovani sploh prvi človeški naseljenci na naših tleh in še na velikem delu drugega ozemlja Evrope, ki so tu prišli v prostor "brez prebivalstva" (1923 je v Jadranskem almanahu, str.155 govoril o Balkanu, Podonavju, Padovanski nižini, Alpah, Sudetski kotlini, južni Nemčiji in srednji Franciji, 1936 v Etnologu 8/9, str.51, pa kar o "celi Evropi!"). Davorin Trstenjak, na katerega se prav tako sklicujejo isti avtorji in z njimi tudi pesnik Matej Bor – ki žal ne razlikuje področij, kjer mu velja pesniška svoboda in kje se ta pravica neha – je bil vsekakor vsaj v dveh pogledih kot stolp visoko nad temi "znanstveniki": že po širini in obsegu svojega zbiralnega dela (seveda na stopnji znanosti svojega časa), še mnogo bolj pa po poštenju svoje znanstvene misli. Ali je mogoče spregledati koliko te poštenosti in tudi resničnega življenjskega poguma več kot sedemdesetletnega starca se skriva v besedah, s katerimi je v razgovoru z Matijo Murkom preklical svoje fantastične etimologije, pa svoje zmote hkrati tudi razložil: "Vi imate Miklošičeve in druge jezikoslovne knjige, kaj pa smo imeli mi, ko smo začeli?"

Drugačna, a prav tako bistvena paleografska metodološka napaka se skriva v naših razvozlavanjih (etruščanske in) venetske pisave. Glede metodologije v tem pogledu se spominjam našega profesorja Milka Kosa, ki nam je ob paleografskih vajah večkrat rekel: pozabite pri tem na svoje znanje latinščine; zanesljivo paleografovo branje mora izvirati le od zapisanih znakov, kajti jezik vas lahko zapelje. Tudi pri venetski pisavi velja – kot pri

Kdo vse naj bi bili naši predniki

razvozlavanju vsake druge – isto temeljno metodično pravilo: pomen vsakega znaka je treba razrešiti le v zvezi z vrsto istih ali podobnih znakov iz bližnjega časa in dokazanih zgodovinskih zvez. Še posebej, če so na razpolago za isti jezik in celo za iste vrste formul zapisov ali besed zapisi z neposrednimi črkovnimi znaki (za venetški jezik z latinskimi črkami!; podobno velja tudi za nekatere etruščanske zapise in imena). S ciljem (to ali ono "slovensko" besedo ali vsaj njej podobno obliko) pogojena razlaga črkovnih znakov, ki se po potrebi lahko tudi spreminja (!) za isti znak, je natanko tista temeljna metodološka napaka, ki takemu pisanju jemlje vsako vrednost. S tem lahko sklenemo naš metodološki uvod.

Bogo Grafenauer

Veneti naši davni predniki? Tako se v naslovu drobne knjižice (125 str.), ki je letos izšla na Dunaju (Glas Korotana, št.10), sprašuje njen avtor Jožko Šavli. Vsekakor gre za naslov, ki pritegne tako širši krog bralcev kot strokovno kritiko. Po vprašanju v naslovu, ki dopušča takšen ali drugačen odgovor, nas vsebina knjige, milo rečeno, razočara.

Kot ne edini in ne prvi skuša avtor dokazati, da se Slovenci niso naselili v današnjo domovino v drugi polovici 6. stoletja, ampak so avtohtoni prebivalci, katerih sledi na tem prostoru lahko zaznamo vsaj 1500 let pred našim štetjem. Podobne teorije niso nove. Spomnimo se le še svežega neupelega poskusa A. Berlota in I. Rebca, ki sta podobno skušala dokazati, da so bili Etruščani Slovani (glej kritiko M. Snoja v Naših razgledih 28.12.1984). V prejšnjem stoletju pa je v številnih razpravah dokazoval avtohtonost Slovencev Davorin Trstenjak, kar je spodbudilo takrat vodilnega slovenskega zgodovinarja Franca Kosa, da je leta 1896 odgovoril z razpravo Kdaj so Slovenci prišli v svojo sedanjo domovino? Razprava, katere bistvo ni bilo v dokazovanju dogodkov, marveč predvsem razvojnih značilnosti, ki jih brez doselitve novega prebivalstva sploh ni mogoče razumeti, je kljub nekaterim napakam do danes ohranila svojo vrednost in učinkovito in argumentirano pokazala na nevzdržnost avtohtonističnih teorij in v znanstvenem razpravljanju (ne pa v publicistiki) za vselej prekinila nesmiselno debato.

Ambicije našega pisca in knjige niso majhne, saj hoče biti razprava po besedah uvodničarja in založnika Ivana Tomažiča prelomnica na poti novih odkritij o pojavu Slovencev v zgodovini, hkrati pa nima pomena prezreti dosedanjega znanstvenega prizadevanja. Obljuba, ki pa ne izpolni pričakovanj. Vse dosedanje znanstveno delo štirih generacij slovenskih zgodovinarjev (F. Kos, L. Hauptmann, M. Kos, B. Grafenauer) kratko malo izniči z aprioristično trditvijo, da je vse njihovo delo služilo vladajočim ideologijam in je zaradi tega za znanost in resnico izgubljeno in neuporabno. Hude obtožbe, ki pa bolj bremenijo pisca knjige samega kot obtožene zgodovinarje, saj je dovolj, da preberemo le nekaj njihovih del, pa se pokaže prava luč. Dobesedno težko si je predstavljati npr. Milka Kosa, ki je odlično poznal vire za zgodovino Slovencev in ki je bil v svojih pogledih in izvajanjih sila previden in ni napisal ničesar, o čemer ni

bil trdno prepričan, kako namerno falsificira slovensko zgodovino. Na ta način se je avtor izognil znanstveni kritiki njihovega dela, ki bi jo moral opraviti, še preden se je lotil postavljanja nove teorije. Za vsako resno znanstveno delo je pač nevzdržno, da najprej ne naredi obračuna s trenutnim stanjem raziskav in da v primeru, ko utemeljuje novo mnenje na račun starega, s slednjim argumentirano in prepričljivo ne obračuna. Vendar kot se vidi iz opomb pod tekstom, Šavli temeljnih razprav slovenske historiografije, ki rešujejo vprašanje slovenske naselitve v drugi polovici 6. stoletja, sploh ne pozna, ali jih pa noče. Tako v "uradnem" slovenskem zgodovinopisju že od raziskav L. Hauptmanna o geografski razporeditvi slovanskih in bavarskih toponomastičnih sledov na Zgornjem Avstrijskem v 20. letih tega stoletja velja in se povsod naglaša, da je prvi slovanski val v vzhodne Alpe prišel s severovzhoda skozi Moravska vrata že okoli 550 (torej od zahodnoslovanske skupine), čeprav Šavli vztrajno ponavlja, da v slovenski historiografiji velja le mnenje, da so se Slovenci naselili v vzhodne Alpe le z območja Balkana; zato ga tudi preseneča navajanje letnice 550 v Zgodovini slovenskega naroda 1. B. Grafenauerja. Srednjeveško slovansko kolonizacijo v Furlaniji po prenehanju madžarskih vpadov je Šavli označil za povsem izmišljeno razlago, čeprav je M. Kos v eni svojih temeljnih razprav, v kateri se je loteval te problematike (K postanku slovenske zapadne meje, Razprave Znanstvenega društva za humanistične vede 5/6, Ljubljana 1930), na podlagi virov dokazal prav to. Avtorju je nerazumljivo tudi notranje razmerje med Obri in Slovani, ki je za naseljevanje slednjih tudi na današnji slovenski prostor bistvenega pomena. Slovanske podložnosti Obrom v širšem prostoru vzhodnih Alp ne priznava, čeprav viri govorijo drugače in je B. Grafenauer že leta 1950 v zelo obsežni študiji (Nekaj vprašanj iz dobe naseljevanja južnih Slovanov, Zgodovinski časopis IV. 1950), ki je do danes ni nihče zavrnil, analiziral slovansko-obrsko razmerje. Tudi to delo je Šavliju neznano. To so le trije primeri, ki ilustrirajo, na kakšen način hoče biti knjiga prelomnica na poti spoznanj o pojavu Slovencev v zgodovini, in ki pričajo, da je brez znanstvene teže.

Vsakdo, ki bo skušal na novo postaviti in reševati ta vprašanja, bo moral najprej razrešiti vprašanja kontinuitete in diskontinuitete iz pozne antike v zgodnji srednji

vek. Prav za čas 6. stoletja opazimo spremembe na našem prostoru (propad antične cerkvene organizacije, požgana antična mesta), ki pomenijo prelom v razvoju tega prostora in ki so ga lahko povzročili le novi dosegljenci – Slovani, ki se pod tem imenom in na tem prostoru tudi prvič prav v tem času pojavijo v pisanih zgodovinskih virih. Šavli v svojem tekstu ni mogel pokazati na druge vzroke, da so bili Slovani Veneti, zato pa je v veliki meri klical na pomoč etimologijo in iskal toponime, ki spominjajo na Venete. Naj na tem mestu citiram odstavek iz zgoraj navedene razprave F. Kosa: "Tudi po bretagneskem polotoku v severozahodni Galiji so bivali Veneti. So bili tudi ti Slovani? V južni Britaniji je bilo mesto Vindogladia, v južni Galiji pa Vindalium. So li bila tudi ta mesta slovanska? Nazadnje bi lahko kdo vzkliknil, ako bi hotel verjeti vsem etimologičnim trditvam, da so bivali skoraj po vsej Evropi sami Slovani, le v Rimu se je še govorilo latinski, v Atenah pa grški."

Ni bil naš namen, pa tudi mesto ni pravo, podrobno analizirati Šavlijevo knjigo, dokazovati stvari, ki so jasne, in razpravljati o avtorjevem razumevanju zgodovinskih virov (npr. vest o Samu v *Conversio Bagoariorum et Carantanorum*, prenos imena Norik v bližnje bavarske predele itd.), o katerih je zgodovinopisje izreklo svoje mnenje, ampak opozoriti, da obstaja tudi druga plat medalje, ki jo je Šavli zamolčal in ki njegovemu poskusu jemlje vsako resnost, marsikakega nekritičnega bralca pa utegne zavesti.

Peter Štih

Kdo je pravzaprav v službi ideologije?

Reagirane Jožka Šavlija (Književni listi 27.6.1985) na mojo kritiko (Književni listi 6.6.1985) njegove knjige Veneti naši davni predniki me sili, da mu odgovorim in s tem nadaljujem polemiko, čeprav sem mislil, da le-ta ne bo potrebna, da so stvari bolj ali manj jasne.

Naj grem lepo po vrsti. Šavli v svojem odgovoru kot že v uvodu k svoji knjigi (izpod peresa založnika I. Tomažiča) poudarja, da je dobrodošla vsaka kritika "če le ne bo enostranska, kar pomeni, da ne bo kdo s spodbijanjem kake nadrobnosti poskušal v javnosti ustvariti vtis, da je celotna študija neznanstvena". Prav to marginalnost na eni in dlakocepstvo na drugi strani pritika Jožko Šavli moji kritiki in ji očita, da večino dejstev preprosto zaobide. Na koncu svojega zapisa sem poudaril, da ni moj namen, pa tudi mesto se mi ni zdelo ravno primerno (za to bi bolj ustrezala kakšna strokovna zgodovinska publikacija), podrobno analizirati njegovo knjigo. Šlo je predvsem za splošen vtis. Predvsem pa sem hotel pokazati na stvari, ki jih Šavli v svojem delu ni upošteval. To so predvsem metodološka izhodišča njegovega poskusa, ki so po mojem mnenju napačna: a priori zavračanje dosežkov zgodovinopisja zaradi Šavlijevega mnenja, da so rezultat in posledica interesov (vladajočih) ideologij in s tem v zvezi odsotnost konkretne kritike današnjega stanja raziskav in mnenj, ki soglašajo, da so se Slovani naselili v vzhodne Alpe v drugi polovici 6. stoletja. Opozorilo te vrste se mi v vsakem primeru ne zdi "spodbijanje kake nadrobnosti", ki bi neupravičeno metala slabo luč na knjigo, ampak se dotika bistvenih stvari razpravljanja in konstrukcije Šavlijevega dokazovanja.

V nadaljevanju svojega odgovora (peti odstavek) Šavli piše, da ne drži in da je izkrivljena trditev, da je izničil delo štirih generacij slovenskih zgodovinarjev s trditvijo, da je služilo ideologijam in ne znanosti (resnici). Naj pisca knjige opozorim, da se teh trditev nisem spomnil jaz, ampak on. Tako v četrtem odstavku svojega odgovora (odstavku pred tistim, v katerem me postavlja na laž), kjer nasprotuje mišljenju o slovanski naselitvi v vzhodne Alpe v 6. stoletju, pravi: "čemu jaz nasprotujem, ugotavlja, da sloni ta teza edino na ideologiji." Teh očitkov na račun neobjektivnosti slovenskega zgodovinopisja v sami knjigi kar mrgoli. Naj citiram le nekatere: "Pradomovina Slovanov za Karpati ter njihova selitev je dobila značaj uradne, t.j. vsiljene znanstvene

razlage... Gre za ideologijo, t.j. podrejanje javnega mišljenja namenom oz. koristim določenega sloja (str.24)... Ostala pa je slej ko prej v veljavi, kakor nenapisan ideološki tabu, teorija o pradomovini Slovanov za Karpati in o njihovi selitvi v 6. stoletju... Gre za ideološki tabu, o katerem ni dovoljena razprava (str.25)... da je v ozadju zgolj južnoslovanska ideologija in ne znanstveni namen... zgodovinopisje ohromljeno po ideologijah, ni več zmoglo svobodne razprave o poreklu Slovencev (str.26)... (gre) za stališča, ki jih narekuje ideologija pojugoslavljena, ki ima značaj idejne prisile (str. 29)... Reševali so ga... s sklepanjem na podlagi panslovanske oz. južnoslovanske ideologije. Nikakor pa ne znanstveno" (str. 30). To je torej vse, česar je bila pri Šavliju (ne)zmožna slovenska historiografija!

Prav z vprašanjem mesta slovenskega zgodovinopisja v njegovem delu Šavli v petem odstavku svojega odgovora pravi, da je spise F. Kosa, M. Kosa in B. Grafenauerja, izjema je le L. Hauptmann, v svoji študiji obilo uporabljal in se sprašuje, kako bi to mogel, če bi njihovo delo res izničil. Če preverimo to njegovo trditev, vidimo, da iz celotnega dela F. Kosa uporablja I. in II. knjigo Gradiva za zgodovino Slovencev v srednjem veku, to je zbirko virov in podatkov o najstarejši slovenski zgodovini, ki pa seveda niso sad Kosovega znanstvenega dela (njegova velika zasluga je v tem, da jih je zbral) in ki bi jih lahko dobil tudi v kateri koli drugi podobni zbirki. Zato pa na enem mestu (opomba 6) res citira odstavek iz F. Kosove razprave Kdaj so Slovenci prišli v svojo sedanjo domovino? (F. Kos, Izbrano delo, Ljubljana 1982). M. Kos in B. Grafenauer sta zastopana s po dvema deloma. Vsak s svojo sintezo slovenske zgodovine (Zgodovina Slovencev, Zgodovina slovenskega naroda I.), ki že po značaju, naravi in namenu dela samega ne rešuje odprtih, niti ne odpira kakih novih vprašanj (vsaj glede konkretnega zgodovinskega dogajanja). To je predvsem stvar podrobnih razprav in monografij, ki sta jih oba avtorja obilo prispevala, vendar sta bili Šavliju zanimivi le dve: Vas in Selo v zgodovini slovenske kolonizacije, Razprave SAZU V, 1966, M. Kosa in Die Kontinuitätsfragen in der Geschichte des altkarantanschen Raumes, Alpes Orientales V, Lj. 1969, B. Grafenauerja. Naj še opozorim tovariša Šavlija, da je enkrat citiral tudi razpravo Staroslovanska in staroslovanska

svoboda, Čas 17, 1922/23, L. Hauptmanna, čeprav v odgovoru trdi, da ga ni uporabljal. Kaj je ostalo od obilnega upoštevanja slovenske historiografije, pa naj presodi bralec sam!

Ali lahko razumemo ponavljanje Jožka Šavlija v odgovoru na mojo kritiko, da je L. Hauptmann kot pristaš ideologije južnoslovanskega unitarizma v zgodovinopisju zagovarjal mnenje, da smo Slovenci prišli v vzhodne Alpe v 6. stoletju skupaj z ostalimi južnimi Slovani, drugače kot obremenjenost z neke vrste nasprotno ideologijo? Ko pa je bil ravno Hauptmann tisti, ki je dokazoval, da je prvi slovanski sunek v vzhodne Alpe prišel s severovzhoda (od zahodnoslovanske skupine) okrog 550, torej pred slovanskim sunkom iz jugovzhoda (gl. Byzantion 4, 1927/28), in kar sem naglaševal že v svoji kritiki, da slovenska historiografija ni obremenjena z južnoslovanskim modelom naselitve, in o čemer se lahko prepriča vsakdo, kdor vzame v roke najnovejšo – ali pa katekolni – Zgodovino Slovencev.

Trikrat: glede slovanske naselitve v vzhodne Alpe z jugovzhoda (Balkana), srednjeveških vpadov in glede slovansko-obrskega razmerja in podložnosti prvih drugim me Jožko Šavli samozavestno sili, naj navedem vire, če obstajajo, in argumentiram trditve. Sam sem mislil, da je dovolj, če v svoji kritiki navedem le osnovno literaturo, kjer lahko vsakdo, ki ga problematika bolj zanimajo, dobi obsežnejša pojasnila in dokaze za vse trditve. Očitno sem se zmotil. Ustregel bom Šavlijevi želji in na kratko – zaradi relativno velikega obsega materije in malo prostora – pokazal na te vire, hkrati pa ponovno opozarjam, da se bo moral vsakdo, ki ga ta vprašanja bolj zanimajo, zateči k bogati zgodovinski literaturi. Obenem se vprašujem, ali Šavli teh virov res ne pozna, in če jih ne, kako se je sploh mogel lotiti pisanja svoje razprave?

Šavli ima toliko prav, ko trdi, da nam o naselitvi Slovanov v vzhodne Alpe ne poroča noben zgodovinski vir (str.27), če s tem misli na vire, ki bi eksplicitno govorili o tem (npr. v stilu poročila Pavla Diakona o selitvi Langobardov v Italijo leta 568). Zato pa imamo vrsto drugih podatkov, iz katerih moremo posredno sklepati na slovansko napredovanje. V letih 593/95 srečamo – po vsej verjetnosti v zahodni Karantaniji – Slovane v boju z Bavarci (za vse podatke glej F. Kos, Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku I, Ljubljana 1902, št. 112, 116; dalje: Gradivo I); leta 600 že skušajo prodreti skozi Istrski vhod (t.j. področje Vipavske doline) v Italijo (Gradivo I, št.131). Iz teh podatkov se vidi, da so Slovani do tega časa v bistvu že dosegli svoje skrajne meje na zahodu. Glede na dejstvo, da so na današnjem slovenskem prostoru do leta 568, to je do odselitve v Italijo, živeli Langobardi, je slovanska naselitev vzhodnih Alp potekala le med tema dvema skrajnima časovnima mejama. Ob upoštevanju sinodnih zapisnikov oglejskega patriarhata konec 6.stoletja je mogoče spremljati razkroj antične cerkvene organizacije v naših krajih in s tem v zvezi podrobneje opredeliti čas in smer slovanskega napredovanja. Pokaže se naslednja podoba: pred 579 sta propadli škofiji v Virunumu in Poetoviu, pred 588 v Celeji in Emoni, pred 591 v Teurniji in Aguntu (Gradivo I, št.85, 96, 100) – očitno kot posledica slovanskega prodiranja v ta prostor. Če te podatke povežemo še s propadom langobardskega Kranja (580/90) in Meglarij (po 584/85), o čemer pričajo arheološke najdbe, ter poročili Pavla Diakona o pogostih (592, 596, 602) sklenitvah miru med Langobardi in Obri, kar samo po sebi priča o približanju Obrov (in z njimi povezanih Slovanov, o čemer glej spodaj) langobardski državi v Italiji, nam postane slika slovanske naselitve bolj jasna in otipljiva in moremo začetek novega slovanskega vala, usmerjenega od vzhoda proti zahodu ob rekah navzgor, postaviti v sredo 80. let 6. stoletja (podrobnejšo argumentacijo glej npr. pri B. Grafenauer, Naselitev Slovanov v vzhodne Alpe in vprašanje kontinuitete, Arheološki vestnik 21/22, 1970/71).

Ob vprašanju slovanske kolonizacije v Furlaniji po koncu madžarskih vpadov je Jožko Šavli za M. Kosova izvajanja napisal, da je slednji izhajal iz predpostavke o slovanski naselitvi v vzhodne Alpe v 6. stoletju, kar je povsem brezpredmetno, saj slovanska kolonizacija po madžarskih vpadih nima nobene zveze s slovansko naselitvijo iz 6. stoletja in tega seveda tudi Kos ni izpostavljajal. Madžarski vpadi v Italijo v prvi polovici 10. stoletja so imeli za posledico, da je ob njihovi vpadnici nastalo v Furlaniji veliko opustošeno ozemlje, ki se v virih tistega časa tudi imenuje ogrska cesta oz. pustinja (strata, vastata Ungarorum; Gradivo II, št. 426; III, št. 82). Prav v čas velike obnove Furlanije pod vodstvom oglejskega

patriarha pa spada tudi postanek slovenskih vasi. Da se je ta kolonizacija izvršila šele po prenehanju madžarskih pustošenj, govori tudi to, da se slovenstvo teh vasi omenja šele od prve polovice 11. stoletja (prvič l. 1031: villa Sclavorum quae similiter dicitur Meleretum; Gradivo III, št.86) in da se dve vasi – Versa (cortis de Versia) in S. Vito al Torre (cortis S. Viti), ki ju je po madžarskih vpadih prejel oglejski patriarhat od krone (darovnica Otona med 963 in 983; Gradivo II, št.416) – po slovanski kolonizaciji, ki je nato sledila, omenjata kot slovanski: villa Versia Sclauonica (1276); Sanctus Vitus de Sclabonibus prope Agellum (1311), kar je najbolj jasen znak slovenske kolonizacije v tistem času.

Kar se tiče razmerja med Obri in Slovani posebej na širšem območju vzhodnih Alp, je že J. Mal (Probleme aus der Frühgeschichte der Slowenen, Ljubljana 1939) zaman skušal dokazati slovansko neodvisnost od Obrov. Viri namreč pričajo obratno. Iz l. 600 imamo podatek, da Slovani že silijo v Italijo (Gradivo I, št.131); torej so že naseljeni na področju, ki na zahodu meji na Italijo. Prav iz istega časa (592, 596, 602) sklepajo med seboj mir Langobardi in Obri (Gradivo I, št.117, 138), kar pomeni, da so slednji langobardski mejaši in kot taki gospodarji nad zgornjim Posavjem, O povezanosti med Slovani in Obri govori podatek, da je okrog 596 (Gradivo I, št.116), ko so Bavarci napadli Slovane, sam obrski kakan pomagal slednjim k zmagi. Kakšne narave je bilo to slovansko-obrsko zavezništvo, pa nam govori podatek Pavla Diakona iz leta 603, kjer je obrski kakan poslal Langobardom v pomoč pri obleganju Cremona slovanske čete (Gradivo I, št.140). Tudi so združeni Langobardi, Obri in Slovani l. 602 ropali po Istri (Gradivo I, št.138). Na Koroškem nas na Obre spominja kraj Vovbre (Haimburg), ki je svoje ime lahko dobil le pred nastankom Samove države, kajti potem je bila Karantanija vse do prihoda pod Franke samostojna. V času Samove plemenske zveze res ne zasledimo podatkov o obrski prisotnosti v vzhodno-alpskem prostoru, vendar se po propadu le-te Obri zopet pojavijo – le da tokrat omejeni na prostor južno od Karavank. Leta 663 so Obri na langobardski poziv prišli v Furlanijo, ter si jo nato tudi nameravali prisvojiti (Gradivo I, št.177), kar bi bilo nerazumljivo, če ne bi imeli z njo teritorialnega stika po svojem ozemlju. Med langobardskimi sosedi se v Rat-

chisovih zakonih iz leta 746 omenja tudi Avaria, ki je nedvomno obsegala leta 737 omenjeno Karniolo, domovino Slovanov, v katero so vdrli Langobardi (Gradivo I, št.215). Nenazadnje nam obrsko prisotnost v zgornjem Posavju potrjuje pismo Karla Velikega svoji soprogi Fastradi iz leta 791 (Gradivo I, št.281), iz katerega izvemo, da je frankovska vojska komaj dan hoda od furlanske meje naletela na obrski ring in tam premagala sovražnika. Vsi ti viri nedvomno pričajo o nekdanji obrski prisotnosti na današnjem slovenskem ozemlju in nikakor ne govorijo v prid teoriji o neodvisnosti Slovanov, ki jo poskuša brez trdne podlage braniti Jožko Šavli. Prav v zvezi z razumevanjem razmerja med Obri in Slovani pa si lahko razložimo in razumemo slovansko naselitev tako na Balkan, kot v vzhodne Alpe.

Mislím, da se tudi iz tega kratkega polemičnega zapisa dovolj jasno vidi, da naše vedenje o naselitvi Slovencev v svojo današnjo domovino v 6. stoletju le ni plod neke ideološke manipulacije, ampak da temelji na virih in rezultatih njihovega proučevanja. S tem s svoje strani tudi zaključujem polemiko z Jožkom Šavlijem.

Peter Štih

Vinologi kot alternativa venetologom

Po razburjenem odgovoru Mateja Bora (KL 13.10) na tekst Janeza Peršiča (KL 6.10) je povsem jasno, da pisec o zgodovini nima nikakršnega resnega znanja in da sploh ne pozna metode in tehnike zgodovinarjevega dela. V tem kontekstu bi tudi za Bora lahko veljala tista poznana: "Le čevlje sodi naj Kopitar". Tega načela se bom držal tudi sam, kajti glede na dejstvo, da nisem jezikoslovec, se ne bom dotikal tistih delov Borovega teksta, kjer "bere" venetske napise.

Oglašam se samo in zgolj kot zgodovinar. Naj s tem v zvezi samo še pripomnim, da se še zdaleč ne čutim tako sposobnega kot naši venetologi, ki brez težav obvladajo široko paleto znanosti od morfologije, etimologije, paleografije, etnologije, arheologije do zgodovine in še česa; pri vsem tem pa še ubrano pesnikujejo in so uspešni ekonomisti. Pravi novi Napoleon, ni kaj!

Na primeru Borovega pod-učevanja Peršiča glede Postojne in njegovega dokazovanja, da je ta toponim obstajal že v rimskih časih kot Postumia, ki da je izpeljanka iz prvotno venetskega imena Postojoma, lahko utemeljim misel, da je Bor glede metode in tehnike zgodovinarjevega dela verjetno obiskoval le kakšen dopisni tečaj. Kot argument proti Peršičevi trditvi, da toponim Postumia v antiki ni obstajal, servira Bor kot protidokaz, verjeli ali ne, citat iz italijanske knjige, ki je izšla leta 1976. Možno je samo dvoje: ali se Bor zafrkava, ali pa smo priča tudi korenitemu premiku v metodični zgradbi znanosti kot take, ko dokument pridobiva na veljavi in verodostojnosti, čimbolj je čas njegovega nastanka oddaljen od časa, ki naj bi ga pojasnjeval. Dokler ne bodo ti novi pogledi razloženi bolj eksplicitno, v zgodovinski znanosti še vedno velja, da temelji spoznavanje preteklosti na zgodovinskih virih, katerih kritični pretres izlušči dejstva, ki so šele lahko predmet različnih interpretacij. V konkretnem primeru Postojne Bor ni mogel ponuditi nobenega antičnega vira, ki bi omenjal Postojno, ker ga pač ni. Ta kraj se prvič omenja šele 1226 kot Arnsberg (F. Kos, Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku V, št.441). Tudi Via Postumia, na katero se sklicuje v citatu iz 1976. leta, ni nobeno zgodovinsko, še manj pa antično ime (torej ime, ki ni v virih in ni sodobno, ampak je nastalo kasneje: podobno Ljudevit Posavski ni zgodovinsko ime, ampak se v virih zmeraj omenja kot Ljudevit Spodnjepanonski ali *Conversio Bagoariorum et Caranta-*

norum, najpomembnejši vir za zgodnjo slovensko zgodovino, ki nosi zgodovinopisni naslov, ob svojem nastanku v 9. stoletju se tako ni imenoval). Poleg tega v antiki glavna cestna povezava z Italijo ni šla tam, kjer gre danes, to je čez Postojno in nato ali na Gorico ali Trst, ampak je šla državna cesta (*via publica*), ki je povezovala Italijo s celotnim Ilirikom iz Ogleja, preko Hrušice in Logatca do današnje Ljubljane in dalje (J. Šašel, *Rimske ceste v Sloveniji*, v: *Arheološka najdišča Slovenije*, Ljubljana 1975, 74–99).

Zaenkrat stojijo stvari tako in Borov očitek slovenskim zgodovinarjem, da pišejo o Venetih, ne da bi razpolagali vsaj s približnim znanjem, si lahko servira sam sebi. Sicer pa se istih metodoloških prijemov kot Bor poslužuje tudi Šavli (*Glas Korotana* 12/1987), ki nas ob risbi vojvodskega stola z drevesom v ozadju (mogoče iz 19. stol.?) prepričuje, da je to drevo lipa (kar mogoče tudi je) in da je pod to lipo in na tem stolu koroški vojvoda podeljeval fevde. Sam bi k njegovemu komentarju samo še dodal, da gre v tem primeru za daleč najstarejšo lipo na svetu (kar niti ni čudno, glede na to, na kakšnem eminentnem in za Slovence svetem mestu stoji) in da glede na risbo (str. 21) deluje zelo sveže, skorajda mladostno ter da je pred njo še dolga bodočnost.

Sicer pa upam, da takšno polemiziranje ne bo več potrebno, odkar je pred kratkim na knjižni trg prišla *Zgodovina Langobardov* Pavla Diakona (*Založba Obzorja* 1988). V okviru te knjige je namreč Bogo Grafenauer posvetil precejšnjo pozornost prav avtohtonističnim teorijam in njihovim metodam ter jih – vsaj mislim tako – pred kulturno javnostjo dokončno razgalil in pokazal njihovo nevzdržnost. Znanost, domača ali svetovna, se s temi problemi intenzivno ukvarja najmanj stoletje in dobesečno prenaivno in prozorno je v obrambo venetske teorije (če to sploh je teorija) trditi, da ves ta napor ni znanost, ampak ideologija, in pri tem pričakovati, da bo bralstvo mirno požrlo nastavljeni trnek. Mar res mislijo, da more nekaj venetoloških tekstov vreči na grmado celo knjižnico, ki je nastala v tem dolgem času?

Za konec ne morem mimo tega, da bi se ne spomnil predstavitev knjige *Unsere Vorfahren – die Veneter*, ki je bila v palači Palfy sredi junija na Dunaju in katere sem se slučajno udeležil. Ob vsem pompu in visokih besedah ter zanosu triumfa, ki je nosil naše venetologe,

Kot priprava na odločilno srednjeveško bitko - zmagovalec?

mi je v najbolj prijetnem spominu ostalo odlično vino, ki ga je prizadevni pater Tomažič dal v zadostnih količinah pripeljati iz devinskega zaledja; s področja, kjer je že v antiki uspevalo cenjeno in sladko "vinum Pucinum". Ob tej dobri kapljici sem si mislil, da bi bilo gotovo veliko uspešneje, ko bi se naši venetologi raje šli vinologe.

Peter Štih

V Književnih listih je pred tremi leti polnila prostor žolčna polemika med nekaterimi zgodovinarji in slavisti na eni strani ter med Matejem Borom in Jožkom Šavlijem na drugi. Intervju novinarja Branka Sosiča s Šavlijem (Književni listi, Delo, 16. junija 1988) je zopet ponudil iztočnico za novo polemiko med sptima tabo-roma, zato se to pot oglašam še jaz z nekaj pripombami, vprašanji in pojasnili.

V polemiko se tokrat nisem vključil s pisano besedo, ampak sem na povabilo lokalne enote Republiškega zavoda za šolstvo Delavske univerze imel s Šavlijem besedni dvoboj pred novogoriško publiko v domu krajevne skupnosti. Ob dovolj visokem nivoju polemične kulture je bil omenjeni dogodek za mene (in upam, da še za koga) svojevrsten užitek, saj me je spominjal na srednjeveške univerzitetne dispute med pristaši različnih smeri sholastike. Podobne javne polemike prirejajo še dandanes zlasti na ameriških univerzah, kjer se ljudje ne bojijo soočenja (v dobrednem in prenesenem pomenu besede) z zastopniki nasprotnih mnenj. Pri nas je že od nekdanj bolj priljubljeno obdelovanje na daljavo, včasih celo iz varnega in varljivega zavetja slonokoščeni stolpov.

V Novi Gorici sem Šavliju postavil vrsto vprašanj; na mnoga nisem dobil jasnega odgovora, najbrž tudi zaradi pomanjkanja časa ob veliki količini snovi. Sedaj mu nudim možnost, da to opravi v pisni obliki, če bo želel.

Naj najprej povzamem njegove glavne hipoteze: antični Veneti naj bi v Vzhodnih Alpah preživel najprej keltsko in potem rimsko okupacijo kot hribovsko kmečko ljudstvo; v času razpadanja rimskega imperija naj bi se uprli in proglasili neodvisno državo Karantanijo; v tem uporu naj bi do tal porušili osovražena rimska mesta v svoji domovini in vrgli s sebe tudi jarem rimske uprave, kulture in vere; nato naj bi se pod vodstvom voljenih knezov upirali avarskim navalom iz panonske nižine in bavarskim napadom iz severozahoda vse do prihoda Frankov sredi 8. stoletja; tedaj naj bi se začela postopna germanizacija severnih predelov venetske Karantanije, južnejši Veneti (Slovenci) pa naj bi preživel tudi to ogrožanje svoje etnične identitete; jezikovna sorodnost slovenskega jezika z južnoslovanskimi jeziki naj bi izvirala zgolj iz vplivov, ki so nastali zaradi večstoletnega sodelovanja; v rimskih časih se slovenski Veneti ne

omenjajo v zgodovinskih dokumentih (virih), vendar naj bi to zakrivila rimska totalitarna oblast, ki naj bi skušala pred svetom skriti dejstvo, da obstajajo na njenem ozemlju tudi Slovenci. In še marsikaj drugega trdi Šavli. Dokazuje za svoje hipoteze zajema iz vseh vetrov in si jih bralec lahko ogleda v njegovi knjigi z naslovom "Veneti naši davni predniki?" (Wien, 1985). Ti dokazi so dostikrat kontradiktorni in dobrim poznavalcem evropske zgodovine zvenijo neprepričljivo. Poleg tega me moti dejstvo, da se Šavli veliko preveč ukvarja z ugotavljanjem političnih vzrokov za nekatere teze slovenske in drugih historiografij, namesto da bi proti tem tezam nastopil z dovolj trdnimi argumenti. Najbrž jih nima.

Vprašanja s pojasnili, ki jih zastavljam Šavliju, so:

1) Kako naj bi bil jezik Venetov stopnja v razvoju slovensščine, ko pa ugledni poznavalci ohranjenih drobcev stare venetščine ugotavljajo, da gre za latinščini soroden jezik? Seveda pa je tudi indoevropska latinščina do neke mere sorodna indoevropskim slovanskim jezikom in si nekatere podobnosti med indoevropskimi jeziki razlagamo s teorijo o skupnem izvoru.

2) Noben poznoantični ali zgodnjerednjeveški zapisovalec dogodkov (kronist) ne ve povedati prav nič o kakšnem slovanskem uporu proti rimski oblasti na ozemlju Vzhodnih Alp, čeprav ti pisci niso skoparili z opisi uporov galskih kmetov in italjskih sužnjev ter so si upali zapisovati negativna mnenja o še živčih ali že umrlih cesarjih in kraljih, brez strahu pred cenzuro. Ali ni Šavlijeva hipoteza o tem uporu špekulacija brez vsakega dokaznega materiala? Poleg tega je v tej hipotezi še en nesmisel; upor, ki bi popolnoma uničil vso materialno kulturo bivših oblastnikov, bi bil historični in histerični unikat in tolikšna zagovednost bi bila najbrž celo Slovincem tuja.

3) Ali ne pripadajo arheološke najdbe iz predrimske dobe na ozemlju Karantanije keltskemu krogu? Ali niso ohranjeni zapisi imen keltskih plemen na tem ozemlju? Venetskih ostankov pa ni prav nobenih in videti je, da Veneti niso segli dalj kot do hribov, ki so obkrožali severnoitaljsko nižino.

4) Mar ni poimenovanje zahodnih Slovanov z besedo Veneti (Windi) s strani nekaterih kronistov najbrž posledica pomote? Podobno bi lahko sklepali: nekateri

sosedje pravijo Poljakom Lahji, enako pa Slovenci imenujejo Italijane; ergo so Poljaki in Italijani isto ljudstvo. V same vzroke tega enakega poimenovanja se na tem mestu ne bom spuščal, ker z osnovno temo razpravljanja nima nobene zveze in nam služi le za primerjavo.

5) Kaj misli Šavli o dejstvu, da se vzhodnoalpski Slovani pojavijo v virih prav v istem času (6. stoletje) kot Slovani v Panoniji in na Balkanu? Bizantinski in germanski kronisti najbrž le niso bili jugoslovanski unitaristi ante litteram, da bi tendenciozno vrgli v isti koš Šavlijeve venetske Slovence in drugorodne južnoslovanske prišleke. Dokaz več, da gre za isto ljudstvo.

6) Kronist Pavel Diakon (8. stoletje) v svoji "Zgodovini Langobardov" (II, 14) razlaga, da beseda Veneti izhaja iz grške besede enetos, ki pomeni "vreden hvale"; Latini naj bi spredaj dodali črko V iz neznanega razloga. Ampak kaj, ko pa etnonim Slovan ne izhaja iz pojma slava in zato vsakršna povezava z etnonimom Veneti odpade. Omenjeni Pavel Diakon prednike Slovencev dobro pozna, jih imenuje Slovani (Sclavi) in jih na noben način ne spravlja v zvezo z Veneti. Ali ni torej Borovo in Šavlijevo etimologiziranje in povezovanje stvari, ki med seboj zveze nimajo, celo pod nivojem tega srednjeveškega kronista?

7) Ali Šavli upa, da se bo kateri od resnih zgodovinarjev in filologov strinjal z njegovo metodo izumljanja dejstev, ki nimajo nobene oporne točke v zgodovinskih virih?

8) Delitev Slovanov na Zahodne, Vzhodne in Južne je utemeljil že ruski lingvist Vostokov v začetku 19. stoletja, čeprav so podobne manj precizne delitve obstajale že prej. Po tej delitvi spadajo Slovenci, kljub nekaterim zahodnoslovanskim značilnostim, med Južne Slovence, kar so sprejeli vsi resni jezikoslovci, med katere pa seveda ne morem šteti Mateja Bora zaradi njegovega slabega poznavanja historične lingvistike. Ali Šavli meni, da mora biti človek ravno jugoslovanski unitarist, da lahko sprejme neko tako splošno uveljavljeno teorijo?

9) Ali se Šavliju ne zdi vsaj malo čudna njegova lastna trditev, da večina evropskih zgodovinarjev in jezikoslovcev pod vplivom političnih konceptov nasprotuje odkrivanju resnice o venetskem poreklu Slovencev? Ali so torej edini nepolitični znanstveniki tega sveta on sam in njegovi pristaši?

10) Zakaj Šavli naivno sklepa takole: če je bil neki slovenski zgodovinar po političnem prepričanju jugosloven (unitarist, ilirec), je nujno moral pisati slabo in s svojim prepričanjem prežeto zgodovino? Med jugoslovanskimi unitaristi so seveda bili tudi nekateri slovenski zgodovinarji, tako kot mnogi pesniki, industrijalci, kmetje in homoseksualci. To pa še ne pomeni, da je na primer Oton Župančič izdajal zbirke meglenih unitarističnih neslanosti, tovarnar Peter Kozina (PEKO) proizvajal preširoko obutev po unitaristični modi, unitaristični kmet pridobival krompir z vonjem po čevapčičih in se oni četrti zadrževal v globoko segajoči in topli bratski ljubezni zgolj na opolzek unitarističen način. Ljudje pa včasih le znajo ločevati politično prepričanje od poklica ali strasti. Zakaj bi bili pri tem ravno zgodovinarji izjema?

Enako naivna je njegova izjava, da so univerzitetni profesorji klečeplazili pred oblastmi že v avstroogrskem cesarstvu in potem v kraljevini Jugoslaviji, plod tega klečeplazanja pa naj bi bila unitaristična teorija o Slovincih kot delu Južnih Slovanov (Književni listi, Delo, 16. junij 1988).

Seveda je bilo klečeplazcev na univerzah veliko, zlasti še v času levega totalitarizma po letu 1945; vendar pa so bili tam tudi neupogljivi ljudje. V omenjeni Šavlijevi trditvi pa je tudi hudo protislovje: teorijo o skupnem izvoru vseh Južnih Slovanov so sprejeli in dokazovali zgodovinarji in slavisti, med njimi tudi univerzitetni profesorji, prav v času avstroogrške monarhije, ki bi po vsej šavlijevski logiki morala nasprotovati uveljavljanju teze o zgodovinski povezanosti med njenimi slovensko-hrvaškimi podaniki in Srbi.

Še bi lahko spraševali in izpodbijali. Kdo so torej slovenski zgodovinarji, ki jih ima Šavli v mislih, češ da so unitaristi, ne da bi navedel njihova imena? S starejšo zgodovino Slovencev so se poleg Josipa Grudna in Josipa Mala ukvarjali naslednji odlični poznavalci starejše slovenske in evropske zgodovine: Franc Kos, ki je zbral in z opombami opremil vire za zgodovino Slovencev do leta 1250; Milko Kos, ki je obdelal številne probleme iz starejše zgodovine Slovencev in izdal sintetično delo "Zgodovina Slovencev od naselitve do 15. stoletja"; Ljudmil Hauptmann, ki je postavil drzno in zanimivo hipotezo o vlogi Hrvatov v zgodovini Slovencev, poleg

tega, da je proučeval nastanek srednjeveških dežel na slovenskem ozemlju; Bogo Grafenauer, ki je s svojimi raziskavami o naseljevanju Južnih Slovanov in o karantanski družbi odpiral nove poglede na starejšo zgodovino Slovencev in objavil več sintetičnih del. Ker poznam njihov opus, lahko trdim, da gre za resne in poštene strokovnjake, ki jim občasno politično kipenje okrog njih ni zapiralo njihovih številnih širokih znanstvenih horizontov. In ne vem, zakaj bi ta moja ocena veljala manj od Šavlijeve.

Neprijazno Šavlijevo početje lahko ponazorimo z dobro primerjavo. Predstavljajmo si, da bi neki amaterski gledališki igralec objavil spise, v katerih bi zavrgel vso dosedanjo gledališko dejavnost v Sloveniji kot nepotrebno režimsko petolizništvo, za edino pravičen teater pa bi razglasil neko obskurno in estetsko vprašljivo eksperimentalno skupino, katere član bi bil seveda tudi on sam. Mnogim bi se zdel smešen.

Pa še na eno zanimivost bom opozoril. Tandem Bor-Šavli ima na eni strani zidu, s katerim se je ogradil do (po njunem mnenju uradnega) slovenskega zgodovinopisja, nadvse nevarno konkurenco. Ob njuni venetski potegavščini se bohota najprej etruščanska "teorija", ki jo je izumil Anton Berlot in dopolnil Ivan Rebec, njen pristaš pa je nekoč bil tudi apostatični Bor, dokler ni prestopil v venetski tabor. Potem je tu še dokazovanje Franca Jeze o skandinavskem izvoru Slovencev, kjer Veneti in Etruščani nimajo kaj iskati; naši zdomci na Švedskem so torej predstraže slovenske rekonkviste. Vsaka od teh skupin, ki spadajo v skupen okvir antihistorije (po analogiji z antipsihiatrijo) nastopa približno enako vehementno, opirajoč se pri tem na približno enako šibke dokaze; toliko imajo nedvomno skupnega.

Prikažimo to dogajanje kot pripravo na neko odločilno srednjeveško bitko. Na sončni strani bojišča se lesketajo oklepi težke konjenice združenega kraljestva Historije s svojimi vojvodi na čelu, na senčni strani pa nervozno gomazijo neurejene vrste jeznoritih in med seboj sprtih baronov Antihistorije. Zmagovalca ni težko predvideti.

Šavliju in podobnim prijateljsko svetujem, naj prenehajo napanjati svoje živce zaradi maloštevilčnosti in nesamoostojnosti slovenskega naroda, da jih potem prime želja po kopičenju dokazov za njegovo nekdanjo veličino in

Borova lingvistika o zgodovini krajevnih imen

slavo. Zgodovina je morda res dobra učiteljica življenja, je pa slab kaŕipot v prihodnost. Upam, da bodo Slovenci ŕiveli v sedanjosti in si utirali pot v bodočnost, kot se jim bo zdelo, brez nepotrebnega brskanja po receptih izmišljene preteklosti.

Janez Peršič

Mateju Boru bi koristilo, če bi se poglobil v modrost latinskega pregovora: "Si tacuisses, philosophus mansisses", ki se v prostem prevodu glasi: "Če si dober pesnik, še nisi dober znanstvenik". Borova metoda svobodnih verbalnih asociacij, ki daje rezultate po željah in okusu njenega avtorja, lahko ponese etimologijo toponimov čez vse meje in pregrade. Poleg Slovenetov lahko takšna znanost odkrije tudi Slovafre, Slovazijce in druga staroselska ljudstva, ki so nekoč na oddaljenih celinah slóvila slovenski jezik. Za izhodišče nadaljnjih raziskav se namreč že ob površnem pogledu na zemljevid ponujajo naslednja slovenska krajevna imena v Afriki: Mali (država majhnih), Čad (znana ljubljanska gostilna), Solwezi (Slovenci po izpadu nosnika in zamenjavi dveh črk) v Zambiji, Malanje (= pleskanje) v Angoli, Lomje v Kamerunu, Kaseze v Ugandi, Bumba in Buta (naselbini bumarjev in butcev) v severnem Zairu, Kosti sredi Sudana. Mestece Bor v južnem Sudanu je nedvoumen dokaz za tragično diasporo rodu znanega slovenskega pesnika v davni preteklosti, medtem ko nigerijsko mesto Jebba dopušča strogo znanstveno hipotezo o venetosrbskem naseljevanju tega dela sveta. Seveda bi bilo treba tudi preveriti, če niso morda Slovenci v Severni Ameriki avtohtoni prebivalci tega kontinenta, katerih število so potem močno skrčili osvajalci rdečkoŕci.

Le zakaj je Bor tako prepričan, da so rimljanski toponimi na našem ozemlju slovenskega izvora? Emona bi mogla izvirati tudi iz hebrejske besede amen, Saloca iz salom, Akvileja pa bi lahko nastala iz palestinskega toponima Akon Filisteja, iz katerega sta po trstenjakovski lingvistični metodi izpadli črkovni triadi -on F- in -ist-. Pomembni vezni člen med Akonom in Akvilejo je tudi obmorska lega obeh krajev. Tako pridemo do nove, znanstveno skrajno utemeljene teorije, da je ozemlje današnje Slovenije z bližnjo okolico postalo v nekem zgodovinskem trenutku obljubljena deŕela izgubljenega trinajstega plemena Izraelcev. Številka 13 nam po najmodernejšem principu kabalistične numerologije ponuja tudi vzrok za baje nesrečno zgodovino slovenskega naroda in tako je vsa zadeva dokončno pojasnjena. In če gremo po trstenjakovski poti še naprej, bomo vsakogar, ki bi si drznil ugovarjati tem znanstvenim dokazom, proglasili za podučevalca, omejenca in zaviralca sveŕih in neobremenjenih znanstvenih zagonov.

Nadaljevanje - ne sledi

Trstenjakovska znanstvena lingvistika je vsestransko uporabna, saj lahko z njeno pomočjo dokažemo prav vse. Vzemimo na primer latinski rek "Sapientia sat" in z drugačnim grupiranjem črk poiščemo njegovo veneto-slovensko bistvo: "Sapi (m)en tišat". Takoj nam postane jasno, da gre za šifrirano izjavo slovenskega astmatika, da težko diha, ki je svoje jamranje skrival v sovražnikov jezik; namreč najbrž po krivdi Rimljanov nekaj tišči njegovo sapo. Po istem univerzalnem ključu lahko odkrijemo, da je angleški pregovor "Every beginning is hard" pravzaprav venetsko-slovensko sporočilo, da bi nekdo šel rad na obisk k begunki Veri nag: "E(j), Veri begini ng isha rd!" V latinščini in angleščini je torej skrita slovenščina tako kot osebek v povedku. Vendar tudi v slovenščini tičijo tuji jeziki. Slovenski pregovor "Obleka dela človeka" vsebuje pretresljivo prošnjo anglogermanske sužnje, ki svojega temnopoltega gospodarja Adija roti z besedami: "O blek Ade, lač (=lass) love Ka!", kar v slovenskem prevodu pomeni: "O črni Adi, pusti, da ljubim K-ja!"; skrivnostni K. je najbrž glavni junak iz Kafkovega romana Grad. Najbolj zanimivo pa je, da se v slovenščini (plast I) skriva še ena slovenščina (plast II). Iz ljudskega verza "Lepa Vida je pri morju stala" (plast I) lahko po želji izluščimo georgični slavospev kmetu: "(H)leva vi daje, prim(a) orju s tala" (plast II), kar pomeni: Kruha vam daje, odlično orje ta tla (= to zemljo; "S" je namreč starslovenski kazalni zaimek). Pri tem možnost obstoja tretje in nadaljnjih plasti ni že a priori izključena, tako da znanstvenike Borovega kova čaka še veliko dela.

Štihovo misel o prekvalifikaciji venetologov v vinologe bi se dalo podkrepiti z odlomkom iz Pavla Diakona (Historia Langobardorum, II, 14), v katerem ta srednjeveški kronist pripoveduje, da se beseda Veneti v grški varianti glasi Eneti; v skladu s tem so venetologi kot enetologi in po izpadu črkovne diade -et seveda enologi; vse to po njim lastnem načinu lingvistične kombinatorike. Za prijatelja Petra Štiha dvigam čašico bele starine (letnik 83) na njegovo zdravje. Očitno je nama obema dobro vino bolj pri srcu kot trstenjakovska znanost. Če bo le-te preveč, se bova še zapila!

Janez Peršič

S Tomažičevim prispevkom (23.2. in 2.3.1989) se je po kratkem predahu očitno začel nov srdit spopad med zgodovinarji in "venetologi". Skoraj vse, kar navaja Tomažič svojim hipotezam v prid, je že doživelo kritiko s strani zgodovinarjev v Književnih listih in drugje. Nič novega pod soncem torej.

Enako malo me je strah napovedanih novih izlivov Borove lingvistike, saj smo menda že dovolj jasno pokazali, da je po Borovih metodah možno priti do poljubnih rezultatov, tako da lahko slovenščino izvajamo tudi iz kitajščine. Podobno lahko na vsakem razdrapanem kamnu odkrivamo venetske ali pa tudi kitajske pismenke, kakor pač hočemo.

Dotaknil pa bi se, čisto na kratko, Tomažičevih quasi-dokazov, da naši predniki niso prišli na ozemlje Karantanije in Panonije šele v 6. stoletju. Kot glavni quasi-dokaz navaja Tomažič dejstvo, da bi se o takem prihodu morali ohraniti zapisi, vsaj pri Pavlu Diakonu in v arhivih gradeške in oglejske cerkve. Če torej ni zgodovinskega vira, ki bi nam dal vedeti približno takole: "Slovenci, ki niso Veneti, so pripotovali izza Karpatov in se v tem in tem letu naselili v Noriku in Panoniji", take poselitve in naselitve ni moglo biti.

V ohranjenih zgodovinskih virih tako ekskluzivnega dokumenta res ni, vendar imejmo pred očmi dejstvo, da je zgodnji srednji vek zaradi nepismenosti prebivalstva zelo slabo dokumentirano obdobje. Zato si pri študiju teh burnih časov zgodovinarji pomagamo, kot vemo in znamo, uporabljajoč posredne vire za dogodke in dogajanja, kjer neposredni viri manjkajo. Za prihod Slovanov v novo domovino na jugovzhodu Evrope najdemo podatke pri Prokopiju, ki v obširnem opisu Justinijanove vojne proti Gotom sredi 6. stoletja omenja Slované, ki vdirajo čez Donavo na ozemlje Vzhodnorimskega cesarstva. Pavel Diakon v "Zgodovini Langobardov" pove, da so Langobardi leta 568 prepustili Avarom (ki so takrat imeli vrhovno oblast nad Slovani) Panonijo in se umaknili v Italijo. Arheološka odkritja refugijev (pribežališč) in razdejanih mest na našem ozemlju kažejo, da je v osemdesetih in devetdesetih letih 6. stoletja prihajalo novo ljudstvo iz vzhodne smeri. V pismih papeža Gregorja I. Velikega najdemo, da so Slovani leta 600 silili proti Italiji in v Istro, ki so jo potem skupaj z Obri in Langobardi oplenili leta 602. Iz svoje nove domovine so

Borove znanstvene metode

Slovani v letih 664, 705 in 720 vdrlji v langobardsko Furlanijo, o čemer poroča Pavel Diakon. Če je pri tem morda senzacionalistično pretiraval, še ne pomeni, da si je te napade v celoti izmislil.

O začetku slovanskega naseljevanja v Noriku (Karantaniji) vemo še manj. Brez dvoma je naselitveni val v to deželo prihajal tako s severa kot z jugovzhoda, kot piše B. Grafenauer v knjigi "Zgodovina Slovencev" (Ljubljana, 1979, str. 101). Leta 593 so bili Slovani že v okolici Lienza (Aguntum) na Tirolskem. Slovanski toponimi v tej deželi torej niso nobena zgodovinska uganka.

Dober dokaz za priselitev naših prednikov v drugi polovici 6. stoletja je tudi dejstvo, da noben zgodovinski vir ne omenja Slovanov na našem ozemlju pred tem časom. Prokopij poroča o germanskih Gotih, Herulih, Gepidih in Langobardih v Panoniji, ne pa o Slovanih ali Venetih. Tomažičeva trditev, da so bili antični Noričani, Tavriski, Istri in Karnijci slovenska ljudstva, ne temelji na prav nobenem viru. Najbrž je to izvedel od Šavlija, ki je pobral pri Trstenjaku, ki si je stvar lepo izmislil.

Slovensko-venetskih apostolov, ki z govorjeno in pisano besedo vztrajno in neutrudno širijo svojo vero doma in po svetu, ta moj člančič seveda ne bo prepričal. Pa ostajmo še naprej vsak pri svojem, kličem v duhu aktualnega pluralizma. Uživajmo in veselimo se v različnosti. Nikdar nisem mislil, da je zgodovinska znanost pretirano resna zadeva. Še najmanj, če gre za "venetologijo".

Janez Peršič

Neizmerno nesmiselno in polno napak je skoraj vse, kar napišejo slovenski "venetologi" o svoji stroki. Da ne bi spet zapravljaj časa, svojega in bralcev, in časopisnega prostora s podrobnejšim dokazovanjem, naj to trditev ponazorim s kratkim in ilustrativnim primerom iz nedavnega Borovega pisanja o tem predmetu (DELO, KL, 22. junija 1989).

Bor pravi, da Pavel Diakon "omenja..., da je neki langobardski voditelj potegnil iz ribnika, ki so mu v tistih krajih (podčrtal Janez Peršič) rekli lama, novorojenčka...". To humano dejanje naj bi se po Borovem mnenju zgodilo nekje ob Baltiku. Bor tudi pravi, da se lahko prepričamo o slovenskem izvoru besede lama, če pogledamo v Bezlajev etimološki slovar pod geslom lom. Na osnovi teh dejstev je sedaj, kot trdi sam, popolnoma prepričan o najstarejši jezikovni povezavi med Baltikom in Jadranom.

No, ta zadnja formulacija pravzaprav ni v nasprotju z znanostjo, saj sem o tesni jezikovni povezavi med obema deloma Evrope prepričan tudi sam, namreč o sorodstvu med Zahodnimi in Južnimi Slovani. Drugače pa ga Bor spet lomi. Za dokaz navedimo omenjeni odlomek iz Pavla Diakona v latinščini in v slovenskem prevodu:

"... et quia eum de piscina, quae eorum lingua 'lama' dicitur, abstulit, Lamissio eidem nomen inposuit." "In ker ga je rešil iz ribnika, ki se v njihovem jeziku imenuje 'lama', mu je dal ime Lamisio."

Gre torej za jezik Langobardov in ne za jezik tistih krajev. Boru-pesniku bi se moglo takšno poetsko licenco še dopustiti, Boru, ki se gre znanstvenika, pa je težje oprostiti ta spodrseljaj, saj na njegovi osnovi izvaja napačen in zavajajoč sklep širših razsežnosti. Upravičeno se lahko sprašujemo, kako neki bi Bor mogel dešifrirati venetščino, če nepravilno bere celo latinščino, opremljeno s slovenskim prevodom? (Pavel Diakon, Zgodovina Langobardov, I, 15, Ljubljana 1988).

Poleg tega mi na noben način ni jasno, kaj lahko glede avtohtonosti Slovencev na njihovem današnjem ozemlju dokazuje beseda, ki jo danes najdemo tako pri Litvancih kot pri Bolgarih. Predniki Slovencev so jo najbrž prinesli s seboj izza Karpatov.

Pri takih znanstvenih metodah bodo "Editiones Venetae" zvencečega imena, predstavljene v slovenskih dvorinah

O Venetih in nastanku Slovencev

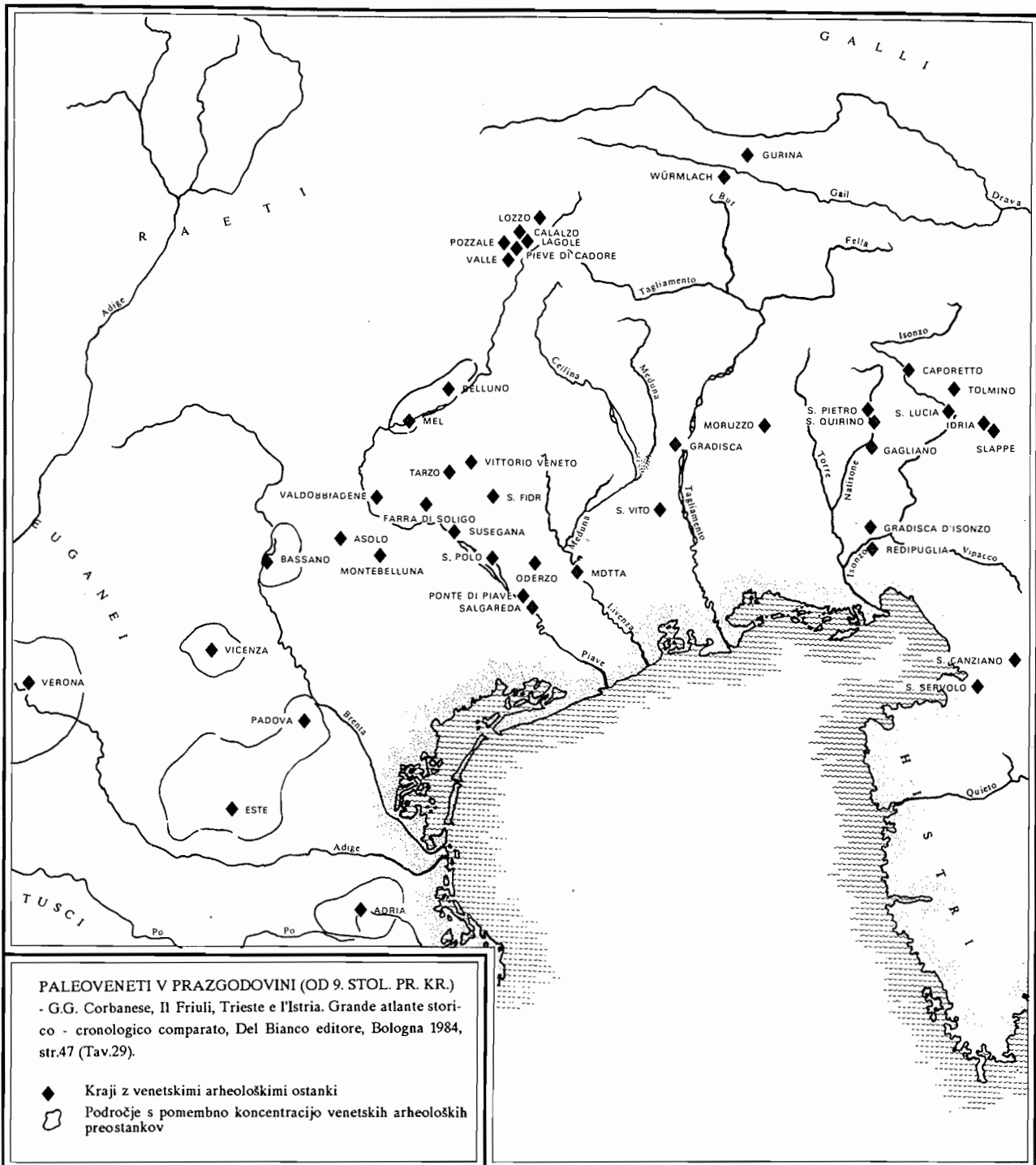
raznih barv, še naprej samo pavje perje, s katerim se bo pokrivalo naivno navdušenje njihovih avtorjev nad lastno neznanstveno lahkovernostjo in varljivim občutkom prepotentnosti. Zadnjič mi je nekdo mimogrede rekel, da "venetologija", čeprav res nima veliko opraviti z znanostjo, vendarle dviguje slovensko samozavest. "Že mogoče, ampak samozavest pobebavljenih", sem ga zavrnil.

Janez Peršič

Ko se je končno iztekla Borova "venetska nadaljevanka", lahko ugotovimo, da je avtor zmagel v osmih dvojnih podlistkih in polemičnih zapisih ter "post scriptumu?" zoper mojo kritično presojo njegovih hipotez vsaj poskus dokazovanja le v "boróvi" (Plet.) interpretaciji atestinskih črkarskih ("gramatikalnih" – prvi pomen grške besede "tò grámmá" je namreč črka!) tablic. V več kot 450 vrsticah svojih (in Korenovega) polemičnih zapisov kot odgovor na mojo presojo trka le na atestinske tablice, ni pa niti poskusil odgovoriti na kratkih 38 bistvenih vrst moje presoje, v katerih opozarjam na vire o naselitvi naših slovenskih prednikov v novi domovini in na rezultate jezikoslovja o spremembah slovenskega jezika od Freisinških spomenikov okr. 1000 do danes (kar onemogoča domnevo, da bi ostal "slovenski jezik" jezik Venetov v bistvu isti kar 3000 let (od 1000 pr. Kr. do Pleteršnika 1894/95 po Kr.), poleg tega pa ga glede na njegovo nespodobno in neresnično trditev o slovenskih zgodovinarjih naravnost vprašujem, "kateri slovenski zgodovinar je na Dunaju napravil kariero"? Torej dolge pisarije, ki skušajo "dokazovati" le v slogu, ki ga je označil že Prešeren v "Literarnih šalah": Wem 's sonst an Waffen fehlt, nun der nimmt in der Regel/zuletzt die Zuflucht zu dem nächsten besten – Flegel (v približnem Župančičevem prevodu: Kdor nima orožja več, to jasno je za slepca, /poslužil se bo pač – i , saj ga vidiš – cepca!). Bora pa mi v tem pogledu res ni treba posnemati in ga zaradi tega kar samega zapuščam v živalski družini, ki jo je v polemiki klical na pomoč, ter prehajam k stvari.

Najprej sem k njegovi polemiki dolžan dva stvarna popravka. Vzrok za moj zapis ni bila kakršnakoli moja nestrpnost ali celo jeza, ker je atestinske tablice odkril Bor in ne jaz, kot bájata Bor in Koren: za mnenje o različnih zgodovinskih teorijah – med njimi pač tudi Borove ni bilo mogoče izpustiti – me je prosil kar sam glavni in odgovorni urednik Teleksa Stane Trbovc in mi zaradi tega trikrat telefoniral, da sem mu ustregel (časnikar "po božji volji" bi bil seveda toliko pošten, da bi to sam razkril vsaj tedaj, ko je v svojem časniku objavil napade na članek, ki ga je izprosila).

Dalje: "tertium comparationis" med Borom in Chales-jem je pri meni le njuna skupna vera v nespreminjanje jezika skozi tisočletja, ne pa vprašanje "falsifikatov",

kot je moje besedilo v svojo lastno škodo napačno interpretiral Bor (s tem je namreč speljal na tanek led tudi nekatere opisovalce najinega spora drugje v Jugoslaviji, npr. v Politiki 6.sept.).

Tudi v nadaljnjem se ne spuščam v Borovo jezikoslovje: vprašanja venetskega jezika so naloga specialnega dela zgodovinskega indoevropskega (in glede Borovih domnev in trditev tudi slavističnega) jezikoslovja, ne pa zgodovinarjev, ki bi jim Bor očitno rad naložil te stvari. Ne mislim se po njegovem zgledu brez potrebnega strokovnega znanja spuščati v to. Omejujem se na tehnična zgodovinska vprašanja (Borove napake paleografskega značaja zaradi vnaprej nameravane interpretacije venetskih besedil), nekaj metodoloških vprašanj pa zgodovinskih napak in zablode pri sklepih o zgodovini Slovencev. Tudi tu bom čim krajši, saj se drugače za članke te vrste ne spodobi.

1.) Bor se navidez nespreno sklicuje na atestinske črkarske tablice same, ko gre samo za njegovo interpretacijo teh tablic, ki se bistveno razlikuje od razumevanja teh tablic v venetologiji. Pridobljena pa je na napačen metodološki način in zaradi tega nima nobene vrednosti. Izhodišče o "slovenstvu" jezika na teh tablicah sta dve napaki pri branju tablice Es 24:

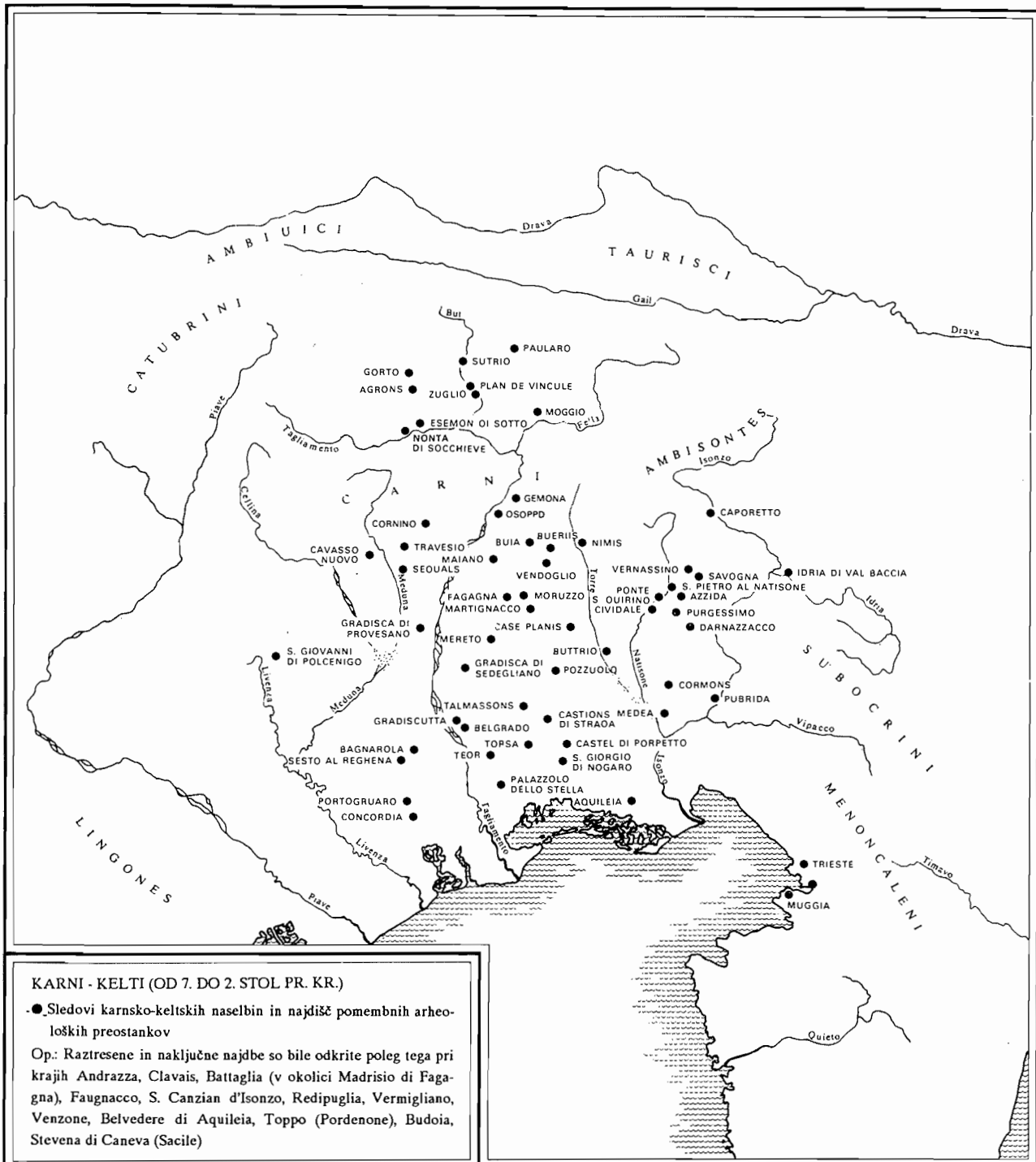
-a) V peti vrsti od spodaj navzgor naj bi bilo "dosti več" črk "O" kot črk v štirih vrstah pod njo (E,K,A, soglasniki); vrsta O-jev naj torej ne bi pomenila vrste črk, marveč pregrajo med spodnjim in zgornjim delom tablic. - Toda če v ohranjenem levem delu tablice Es 24 štejejo črke v petih vrstah, vidimo, da je O-jev prav tako osem kot vseh drugih črk pod njim (Bora je goljufal pač zgolj optičen vtis); enako pa je v faksimilu prerisa tablice Es 26 (objavljenega na istem mestu) na desni strani tablice, ki se je na Es 24 ohranila le v nekaj odlomkih. Vrsta z O-ji je torej sestavni del spodnjega črkarskega dela tablice in Es 26 naravnost kaže, da je pregraja z ornamentom šele nad to črkovno vrsto. Borovo izpuščanje O-jev pri branju je torej samovoljna napaka.

-b) Te črke naj bi bilo mogoče brati od srede tablice navzdol. - Toda venetska pisava se bere od desne na levo (obratno kot beremo mi), pa niti od zgoraj navzdol, niti od spodaj navzgor. Ob upoštevanju tega pravila lahko beremo spodnji del tablice na dva načina: Ako je spodaj

daljša stranica tablice, dobimo vrste s 16 O, E, K, in A ter vrsto s 15 soglasniki in enim samoglasnikom (F,Z,H,T,K,L,M,N,P,Š,T,Th,Kh,E /v Es 26 pa A/; to je skoraj natančno po grškem alfabetu prevzeto zaporedje soglasnikov v etruščanski in venetski abecedi - da bi šlo pri tem za kakršnokoli razvrstitev slovanskih glagolskih obrazil, je prazna Borova domislica).

S temi ugotovitvami je izginil temelj, na katerega se Bor nespreno sklicuje pri svojem slovenskem preprojevanju venetskih besedil, torej tudi naša dolžnost, da njegove tozadevne "sklepe" kar tiho sprejmemo. Presoja njegovega besednega preprojevanja prepuščam jezikoslovcem. Glede paleografske strani tega preprojevanja pa vendarle moram opozoriti na dve značilnosti: Čeprav na začetku trdi drugače, se Borovo branje posameznih znakov večkrat razlikuje od tistega, ki je v venetologiji običajno; včasih isti znak bere na različne načine (v-b,v-f,d-z,t-k,c-k,a-p, morda še katerega) in včasih v istem napisu predpostavlja, da je isti glas zapisan z različnimi znaki (npr. R v 7. podlistku 12.9. enkrat z obrnjenim D in drugič z obrnjenim P), pač po potrebi besedne kirurgije. Že to so paleografsko nedovoljeni postopki. Še širše in tudi metodološko pomembnejšo napako pa je zagrešil z neutemeljeno domislico, da more v zapisih z abecedo, ki poleg soglasnikov pozna tudi samoglasnike, po prosti izbiri dodajati še nove nezapisane samoglasnike, kot velja to pri prednjeazijskih zgolj soglasniških pisavah. To pa ni le v nasprotju s temeljnimi načeli paleografije, marveč hkrati sredstvo kar za poljubno preoblikovanje besed po lastni želji; to pa je že tuje vsakršni znanosti. Zaradi teh stvari je mogoče skoraj pri vseh (dosti redkih) primerih, za katere je Bor objavil v obliki slike tudi podlago svojega branja, ugotoviti tudi konkretnebralne napake in samovoljo.

2.) Druga metodična napaka je širša in zadeva oba naša "venetologa", Šavlija in Bora. Vprašanje nastajanja sedanjih narodov (z učenim imenom "etnogeneze") je mogoče reševati le ob enakopravnem sodelovanju več znanosti ali vsaj upoštevanju njihovih rezultatov - kot glavnih po razporeditvi Lehr-Splawinskega zgodovine, jezikoslovja glede zgodovine glasov in oblikoslovja, istega glede analize geografskih imen, arheologije, antropologije, etnologije in zgodovinskega primerjalnega javnega prava - ne pa samo vprašanje jezika in še manj le pri-

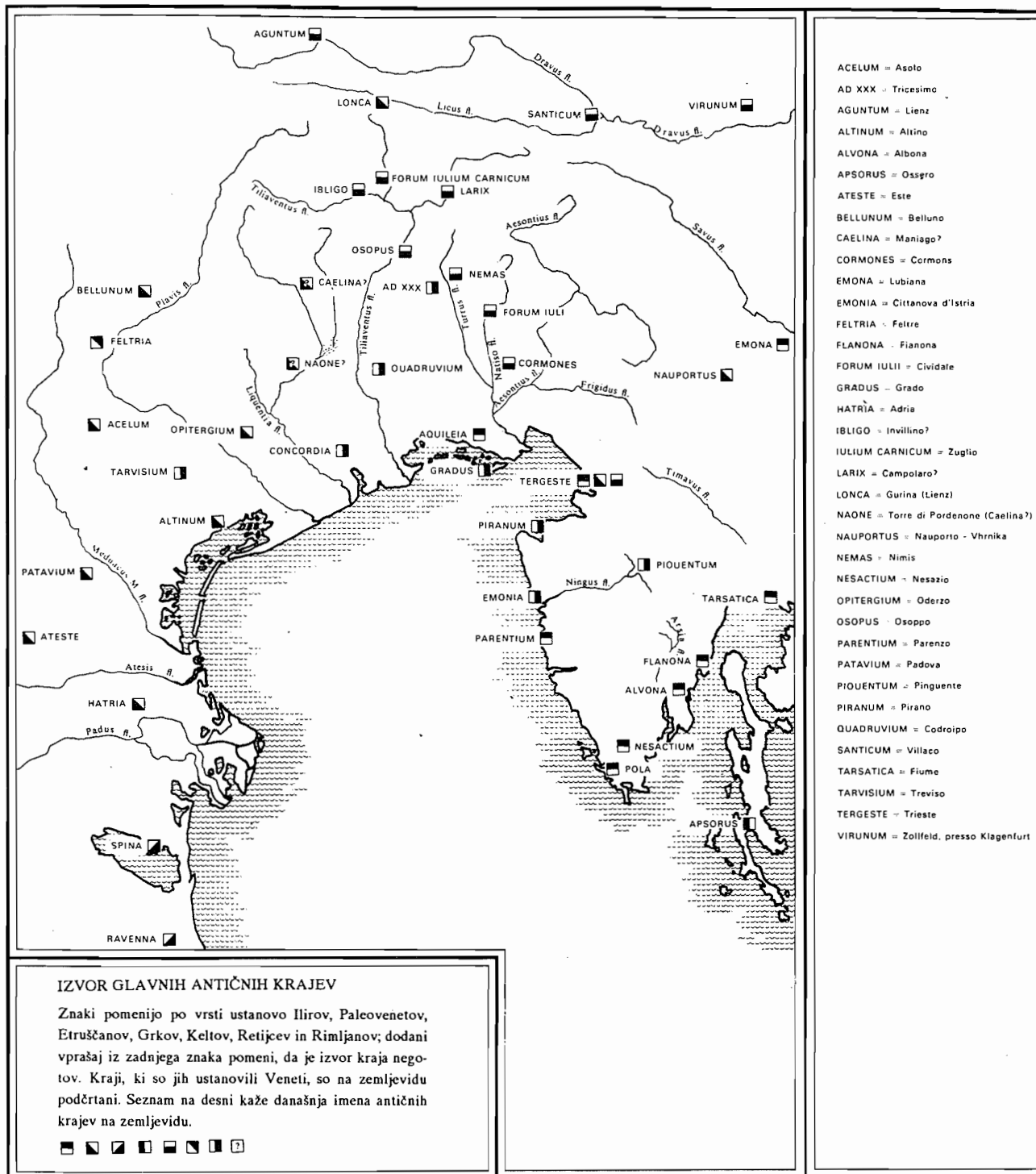

merjanje glasovne podobe besed brez upoštevanja načela, da je besedna sorodnost dokazljiva le ob stvarni sorodnosti (Wörter und Sachen!). Prof. J. Friedrich v svoji knjižici o razreševanju neznanih pisav in jezikov naravnost in zelo ostro – "pred to metodo ni mogoče preveč poudarjeno svariti" – svari pred napako razumevanja besede v neznanem jeziku po podobni glasovni obliki kakega znanega, ter ironično navaja, da bi tako kdo njemu neznanu latinsko besedo "laus" (hvala) razlagal z nem. "Laus" (uš) ali v jeziku Maja "catz" (perutnina) z nem. "Katze" (mačka) ali novogrško "na" (nai=da) z nem. "né"; podobne primere navaja celo med sorodnimi germanskimi jeziki (nizoz. aandacht–pozornost in nem. Andacht–pobožnost; angl. to become–postati in nem. bekommen–dobiti). Zato sklepa: "vsekakor razlagalec neznanega jezika nikakor ne sme preprosto reči: kar se v dveh jezikih enako ali podobno glasi, tudi isto pomeni". Najbrže k temu skoraj ni treba spomniti, kako je težave etimologije ponazoril prof. Bezlaj nekoč z navedbo, da bi pri imenu Vače lahko izšel iz petdesetih različnih podstav (resnična more biti pa seveda le ena sama).

Žal ta opozorila ob venetski nadaljevanki niso potrebna le zaradi teorije (pri Šavliju pa sploh zaradi temeljev njegovega razpravljanja). Saj Bor razlaga kot venetske oblike npr. srbohrvaški ljubkovalni kratici iz "sestra" (Sejo) in iz imena Katarina (Kato) po svetnici, katere češčenje se je razširilo šele v 7./8. stol. po Kr., imeni Beljak (pri Slovencih prevzeto po keltskem Bilachinium) in Blegaš (prevzeto iz srednjev. nemškega flehers, prim. Bezlaj, Etimol. slovar I. 16 in 26), "bg" kot prednika srednjeveške kratice "bǫ" (= "bog") v cerkvenih krščanskih rokopisih, ime noriškega keltskega kralja Voccia, dokumentiranega na keltskih novcih v zahodnem Noriku (prim. P. Kos, Keltski novci Slovenije, 1977, 20) in pri Cezarju (De bello Gal. I, 53, 4). Krono pa nosi pač trditev, da naj bi naslov Augustus rimskega cesarja M. Antoniusa Gordiona bil kar prevod iz venetščine, ker je to pač podobno starocerkvenosl. "grǫdǫ", ruskemu gordy, srbohrvaškemu Grdan in slov. grdo. Pa so še druge podobne stvari brez znanja zgodovine in jezikoslovja: sanjanje o venetščini rezijanskega dialekta kljub Ramovševi razlagi njegovega nastanka po začetku 15. stoletja, pa tudi vsemu, kar vemo o kolonizacijski zgodovini Rezije, o slovenskem akanju v venetščini že 2000 let

poprej, kot se je uveljavilo v slovenskem vokalizmu, pa o domisljici in imenu polabskoslovanskega boga Retra po vzorcu venetske Reitije, čeprav vir kar naravnost pove, da je bil v svetišču v polabski Retri bog Svarožič (Zuarasic). Takšni "rezultati" govore tudi o "zanesljivosti" metode, s katero so doseženi!

Še dve temeljni metodični napaki se skrivata v teoriji o italški venetščini kot bistveni (ali celo poglavitni?) korenini slovenskega jezika: Utemeljevanje ne more izhajati iz glasovne podobnosti kakih slovenskih in venetskih besed (nujno v zelo omejenem številu), pri čemer sodeluje vselej lahko tudi bližnje indoevropsko sorodstvo, marveč samo iz zgodovine in strukture slovenskega jezika in tozadevnih njegovih razmerij z drugimi slovanskimi jeziki. Zlasti gre za oblikoslovje in posebej za zastopanost izposojenk iz klasične latinščine, ki bi se jim po poldrugem tisočletju na tak način nastali slovenski jezik prav tako malo mogel izogniti, kot se jim je mogla albanščina. Vse, kar so v obeh pogledih slovenisti dognali in sporočili zgodovinarjem o teh straneh slovenščine kot viru za oblikovanje Slovencev, je v najostrejšem nasprotju z venetskimi teorijami, in to je največja ovira za njihovo upoštevanje že na njihovem ozkem jezikoslovnem področju. Sicer pa se zdi, da mislita oba naša "venetologa" (čeprav Šavli bolj odločno in zato bolj narobe) na etnogenezo Slovencev prvenstveno kot na izoblikovanje v bistvu že "slovenskega" jezika okr. 1000 pr. Kr. nekje v porečju Labe in Odre, saj drugače ne bi bilo mogoče misliti na jezik italških Venetov kot glavno (Bor) ali kar edino (Šavli) komponento slovenščine in celo njenih dialektov, v Venetih pa iskati nekake Praslovence. To je združljivo le s tisto cepitvijo indoevropskih jezikov v pradomovini v smislu rodovnika, ki jo je jezikoslovje že zgodaj v našem stoletju zavrnilo, pa v poljudnih delih še vedno straši. Mogoča bi bila le v praznem prostoru selitve Indoevropcejev, zgodovina pa nas uči o neprestanem mešanju, ki je bilo zvezano s selitvami (nastanek Angležev s postopnim preseljevanjem predindoevropcejev, Keltov, Rimljanov, Anglov in Sasov, skandinavskih Vikingov in Normanov, s čimer se da vzporejati etnogeneze Francozov, Špancev itd.). Nimamo vzroka misliti, da bi bilo kdaj drugače: prav ta mešanja so torej bistvena komponenta nastajanja jezikovnih in etničnih razlik – tudi pri Slovencih. Ob tem

gledanju so bili Slovenci prav tako malo kot Angleži priseljeni v novo domovino, marveč so tu šele nastali, ker jih poprej nikjer ni bilo: zrasli so z mešanjem različnih staroselskih in različnih slovanskih sestavin ter različnih doseljencev, ki so prišli v novo domovino šele za nami. Prav zaradi tega smo na tleh, na katerih smo se izoblikovali, v resnici avtohtoni – ne kot njihovi prvi prebivalci, marveč kot plod razvoja na tleh, na katera se sploh nismo priselili kot Slovenci.

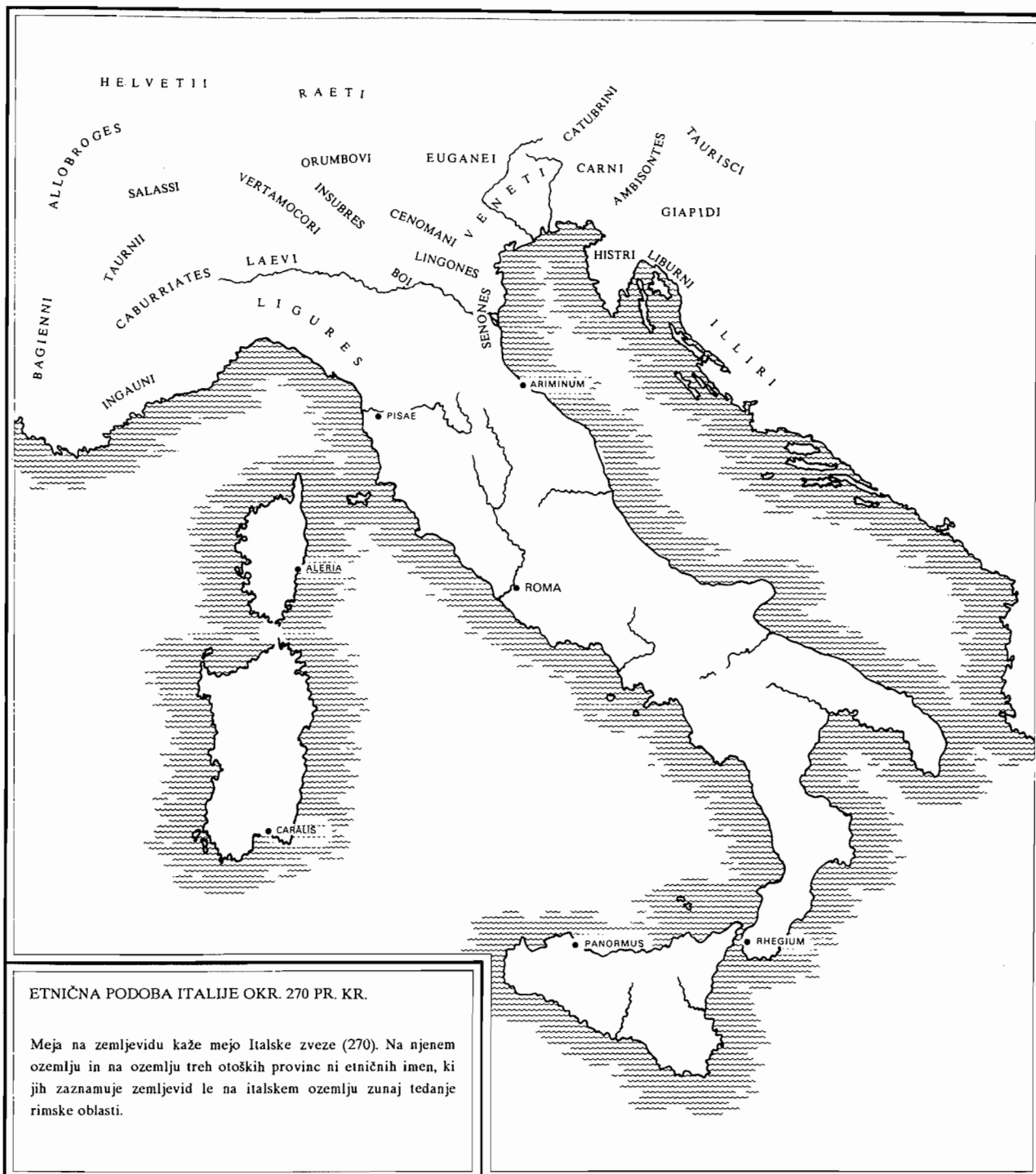
S tem se strinja tudi Bezlajev zapis o njegovem pogledu na jezik iz l. 1976, ki ga je Bor sicer navedel, a očitno slabo razumel: pri Bezlaju tudi ni nov – saj ga je pokazal že v razpravi o Stratigrafiji Slovanov v luči onomastike 1958, v svojih referatih na mednarodnih kongresih vsaj že od istega leta naprej, v Esejih o slovenskem jeziku (1967) in v svojem sodelovanju s prof. O.N. Trubačevim vsaj od izdaje poskusnega zvezka Etimološkega slovarja slovanskih jezikov (1963), ki ga je poslal avtor tudi meni prav po njegovem posredovanju, ker sva kar precejkrat govorila o teh stvareh, o katerih so se najina pojmovanja s stališča slovenske zgodovine in jezikoslovja kar dobro ujemala. Morda bo pojasnil Boru temelj tega procesa kratek citat Trubačeva (iz l. 1974), ki nekako dopolnjuje to, kar si je izpisal pri Bezlaju: Izredno pestre leksikalne izoglose se kažejo kot priča "prvotne etnolingvistične pestrosti nosilcev slovanskih selitev na zahod, jug in severozahod... Zahodnoslovanske, vzhodnoslovanske in južnoslovanske skupine so se vnovič konsolidirale iz komponent najrazličnejšega jezikoslovnega izvora", kajti "prvotna Slavija ni bila jezikovno monolitna". Torej prvotna pestrost, medsebojno mešanje različnih sestavin ob selitvah (od okr. 500 po Kr. naprej!) in na tej podlagi tolikšno zблиžanje, da je bil v 9. stoletju cerkvenoslovanski jezik praktično razumljiv vsem tedanjim slovanskim ljudstvom od Makedoncev do Čehov in od Karantancev do Rusov. Odtlej pa gre razvoj zopet vsaksebi (tudi ob vplivih substratov, superstratov in adstratov, kot se staroselci, vladajoči tuji sloji in sosedi imenujejo z učenimi imeni jezikoslovcev).

Vprašanje, ki se ob tem pojavlja, je samo: ali je mogoče datirati izoblikovanje slovanske jezikovne skupine (po izločitvi iz baltoslovanske) in ali je mogoče datirati, do kdaj se je poglobitveni del naših jezikovnih prednikov moral razvijati v prostoru za Karpati s predniki drugih

slovanskih in južnoslovanskih narodov? Pojasnjevanje poti, po kateri so jezikoslovci (z uporabo rezultatov že zgoraj naštetih ved, pri čemer je pokazal nove poti zlasti Lehr-Splawinski, ob njem pa uporabljam tudi novejša poljska in druga dela do zadnjega desetletja) prišli do današnjih odgovorov na postavljeni vprašanji, bi nas zapeljalo predaleč. Nastala bi nova "nadaljevanka", ki bi jo morali pisati strokovnjaki različnih področij in ne le zgodovinar. Zadovoljimo se s sporočilom danes v znanosti uveljavljenega odgovora: Osamosvojitve Praslovanov iz baltoslovanske skupnosti spada v čas po 13./12. in pred koncem 9. st. pr. Kr., zvezana pa je s slaviziranjem nosilcev lužiške kulture vzhodno od Odre približno med 900 in 700 pr. Kr.; po mnenju Lehr-Splawinskega se je praslovanski jezik izoblikoval do srede 1. tisočletja pr. Kr., po nekaterih novejših avtorjih pa šele nekaj stoletij pozneje. Vzporedno je šla tudi cepitev tega procesa v različne jezikovne oblike. Slovenski predniki so – kot je postavil to že Nahtigal in velja glede na časovno opredelitev jezikovnih procesov v slovenskem jezikoslovju tudi še danes – sodelovali v tem procesu za Karpati gotovo še do 3. stoletja po Kr., ker je mlajša slovanska palatalizacija (mehčanje soglasnikov k, g in h) še zajela izposojenke v slovanskem (in slovenskem) jeziku od Gotov v 3. stoletju (npr. Kaiser-cesar, kunig-knez, kirko-cerkev). Selitev odločilnega dela slovenskih prednikov iz pradomovine v Vzhodne Alpe in zgornje Posavje se torej ni mogla začeti pred 3. stol. po Kr., torej kar okr. 1300 let po selitvi dela Venetov v Italijo. Brez odgovora na ta danes veljavna stališča slovanskega jezikoslovja ni mogoče zgodovinarju upoštevati kakršnekoli domneve o slovenskosti italjskih Venetov. Nobena argumentacija z besedno podobnostjo, tudi če ne bi bila dosežena le z nasiljem nad skromnimi ohranjenimi jezikovnimi spomeniki ali pri razlagi krajevnih imen, ne more v tem pogledu niti malo spremeniti našega védenja o zgodovinskem razvoju.

3.) Za sklep še nekaj posameznih opomb k nekaterim trditvam obeh naših "venetologov".

Oba govorita o Kossinovi "pangermanski" teoriji, kot bi šlo le za konkretno vprašanje slovanstva ali neslovanstva nosilcev lužiške kulture, s katerimi je verjetno res povezano ime "Veneti", čeprav gre pri tem za posredno sklepanje brez potrditve po neposrednih virih. Kossinova

ETNIČNA PODOBA ITALIJE OKR. 270 PR. KR.

Meja na zemljevidu kaže mejo Italske zveze (270). Na njenem ozemlju in na ozemlju treh otoških provinc ni etničnih imen, ki jih zaznamuje zemljevid le na italskem ozemlju zunaj tedanje rimske oblasti.

"teorija" je res povezana z nemško imperialistično politiko na prelomu 19. in 20. stoletja, vendar gre za splošno načelo o razmerju arheoloških "kultur" in etnično-jezikovnih struktur v njihovem času: "ostro omejena arheološka kulturna področja se v vseh časih prekrivajo z mejami povsem določenih narodov ali plemen", obstoj istega naroda je izpričan le s "kontinuiranim razvojem iz starejših kultur", sicer pa priča sprememba arheološke kulture o etnični spremembi. To teorijo, ki jo je Kossina začel uveljavljati od 1895 naprej, je teoretično razložil in skušal utemeljiti leta 1911. Po teh načelih je ob sodbah arheologov, da arheološko ni mogoče dokazati zveze med lužiško in slovansko materialno kulturo (dokazljivo po Niederleju šele od 8. stol. po Kr.) in da se širi lužiški sorodna kultura "polj grobnih žar" po Evropi v predelih, kjer gotovo ni bilo Slovanov (Galija in Pirenejski polotok, široko območje ob srednji in zgornji Donavi, severna Italija, Balkanski polotok do Grčije), pri lužiški kulturi izključuje Slovane kot nosilce in jo povezuje z Iliri (ta razlaga je ostala v veljavi tudi v nacističnem zgodovinopisju!). Pangermanska sestavina teorije se izraža le v temeljnem stališču, da je pradomovina Indoevropejcev na germanskem severu Evrope in da so spričo tega Germani najbolj avtohtoni del Indoevropejcev.

Veneti s to teorijo niso nikjer povezani: z nosilci lužiške kulture jih tedaj ni še nihče neposredno povezoval (le posredno, ker so imeli italske Venete za Ilire), za Venete med Karpati in Baltikom od 1. do 5. stol. po Kr. pa je 1902 Niederle zapisal: "Ti baltiški Venedi-Veneti antičnih virov so nesporno Slovani, toda samo ti baltiški. Ne vem, ali bi se našel danes kdo, ki bi si upal upirati tej tezi." Prav tako ni bilo spora o izvoru imena Veneti: to ime in njegove izpeljanke (Wenden, Windische itd.) so za Slovane ali posamezne njihove dele uporabljali le njihovi sosedje, nikdar Slovani ali kak njihov del sam za sebe – ime torej ni slovansko niti po izvoru, niti po uporabi. Tudi to ni bilo sporno že pred Kossinovo teorijo: Niederle ga ima 1902 za keltsko (pri Keltih je nabral okrog 70 primerkov krajevnih in osebnih imen tega korena) in so ga Slovani po njegovem mnenju dobili pri sosedih zaradi slavizacije kakega neslovanskega plemena med Germani in seboj. Tudi Lehr-Splawinski (1946) omejuje slovanstvo na "baltske" Venete antičnih virov, za italske in galske to zanika, ime pa ima za "staro indoevropsko ime", skupno nekemu delu indoevropskega

jezika, ki je zvezan po jezikovni dediščini "prav tako z Iliri kakor s Kelti in Praslovani". Da je to tudi danes mnenje poljskih zgodovinarjev, ki po Šavlijevih in Borovih trditvah gledajo na ta vprašanja popolnoma drugače kot slovenski, naj pokaže citat iz Zgodovine Poljske, objavljene v prevodu 1982 (za besedilo tega dela odgovarja današnji najvidnejši poljski zgodovinar A. Gieysztor, ki mi je tudi že 1964 poslal rokopis te knjige): "Zahodnoslovanska skupina se je izoblikovala na območju, ki ga je zavzel slovanski živelj že v prvi polovici 1. tisočletja pr.n.št. Tam je naletel na starejšo plast indoevropskih prebivalcev tega dela Evrope in jo asimiliriral in skoraj gotovo dobil od njih ime Veneti" (str.12). To dokazuje celo Borovo navajanje paralel "predalpsko-jadranskih" (zares sega prostor na vzhod do srbske Morave in makedonske Drame!) venetskih vodnih imen in onih "med Odro in Bugom" (tudi ta prostor gre na vzhod še preko srednjega Dnjepra, na zahod pa do Pirenejev), kajti ta imena po Lehr-Splawinskem niso bila slovanska (to so imena tipov Drava, Sava, Kolpa, Odra, Raba, Sana itd., ki jih imajo vsi jezikoslovci za pred slovanska), saj etimološka gnezda slovanskih imen navaja takoj za tem posebej. Le kaj naj bi torej tak navedek povedal o mnenju Lehr-Splawinskega o slovanskosti lužiških Pravenetov? Zlasti ko naravnost pove, da jih ima za indoevropsko jedro, enako kot jih ima Sedov za skupino starih indoevropskih dialektov, ali kot sodi Devoto, da se zdi, da je ime Veneti "pomenilo nasploh 'Indogermani' ali vsaj določeno skupino ali del teh kakor npr. ime 'Ariji'". Le vzhodni del "Venetov" je s slavizacijo – po teh mnenjih – prišel v etnogenezo Slovanov, zahodni in južni pa sodelujeta v etnogenezi Keltov, Italikov ali Ilirov.

Seveda so bile te teorije mogoče šele, ko je bila omajana in ovržena Kossinova načelna teorija o razmerju arheoloških kultur in etničnih enot, kar so opravili poleg poljskih predvsem arheologi Zeiss, Wahle in pozneje še Eggers (v Einführung in die Vorgeschichte, 1959, povzete vsega spora o tej teoriji): Jedro zavrtnitve Kossinove teorije je metodološka ugotovitev, "da se morajo uporabljati arheološke najdbe za ugotovitev narodnostne pripadnosti kakšne pokrajine le tedaj, kadar so na uporabo pisani viri za korekturo arheološke narodopisne metode": Zgodovinski viri dokazujejo v nekaj primerih "zamenjavo prebivalstva, ne da bi se spremenil slog najdb,

in na drugi strani, da se je slog spremenil, ne da bi se zamenjalo prebivalstvo" (navajam svoj povzetek zavrnitve Kossinove teorije iz Koroškega zbornika 1946, str.81 sl., ker Bor trdi, da te teorije slovenski zgodovinarji sploh niso zavrnil, marveč da se ji v globokem spoštovanju z menoj vred še vedno klanjamo; seveda – treba je za utemeljeno pisanje tudi kaj prebrati in vedeti!). Opozoriti pa je treba tudi na tole: Šavlijevo izenačevanje nosilcev lužiške kulture in kulture žarnih grobišč s Slovani ali celo Slovenci pa je mogoče sploh le na teoretični podlagi Kossinovih načel in nič drugače. Saj bi veljalo isto tudi za podobna (ne povsem jasna) Borova izvajanja, toda vnovič nisem prepričan, da Bor teh tez ni prevzel po Šavliju. Tudi Šavli pa očitno del navedenih poljskih in čeških arheologov in jezikoslovcev ni sam prebral, marveč uporablja le nekaj čeških in italijanskih povzetkov, npr. J. Filipa in C. Verdianija. Tako seveda nastaja vrsta nesporazumov, ki jih ne morem navajati. Ta boj zoper Kossinovo teorijo, ki se je začel pri slovanskih arheologih že kmalu po 1920, pa je obenem omejil arheološka sklepanja v tem pogledu z bistveno večjo skepsa: Niederle je bil v svoji zadnji sintezi "Rukovět slovanské archeologie" (1931) bistveno bolj previden kot v tri desetletja starejših delih in z gotovostjo govori o slovanski materialni kulturi šele od 8./9. stoletja dalje (prim. srbski prevod "Slovenske starine", 1954, str.13-47). Prav taka skepsa pa velja tudi za mnenje, da bi isto ime dokazovalo tudi etnično istost (prim. le ime Franki in Francozi, Angli in Angleži. Mogoče bi bilo napisati še marsikaj podobnega, toda najbrže sem že doslej zlorabil bralčevo potrpežljivost. Le še nekaj vprašanj in dve sklepni ugotovitvi:

Kakšna ideologija je vplivala na Linharta, ki je v našem zgodovinopisju prvi povezal naselitev naših prednikov s selitvijo drugih južnih Slovanov? Kako je sploh mogla Kossinova teorija (iz l. 1911) vplivati na razprave Franca Kosa? (Z njimi se v bistvu ujema glede naselitve tudi one Lj. Hauptmanna, Milka Kosa in moje!) Vse Kosove razprave o tem so starejše od l. 1899! V kakšni zvezi je "pangermanska" komponenta Kossinove teorije (pradomovina Indogermanov!) z etnogenezo Slovencev? Kateri slovenski zgodovinar je zagovarjal v našem razvoju "pangermansko" koncepcijo? Le kako je mogoče kakorkoli v tem pogledu na Šavlijev način klevetati

Franca in Milka Kosa – Bor pa gre tudi po njegovih sledih! In kako moreta Bor in Koren moja stališča o naselitvi južnih Slovanov in slovenskih prednikov razlagati le z vero v učenje mojih učiteljev, ko pa sem v jugoslovanskem in slovenskem zgodovinopisju v zadnjih petdesetih letih napisal o tem največ in v zgodovinopisju najbolj upoštevanih del o teh vprašanih?! V takšnih primerih neznanje ni več zadostno opravičilo! Prav nespodobnost teh delov pisanja je nujno zahtevala odgovor, ki bi mogel biti še precej bolj zaostren, kot je tale, ki sem ga namerno pri ostrini dušil.

In končno. Boru sem očital, da se je "zapletel v teorije, ki jim očitno ni ljuba kakršnakoli zgodovinska etnična povezanost z drugimi južnoslovanskimi narodi", te teorije pa sem razločno označil z Jezovim in Šavlijevim imenom. Če je Bor napletel sam iz tega očitka, da je "sovražnik vsega, kar je v zvezi z jugoslovanstvom" (!?), je to njegova interpretacija, ne pa moj očitka. V mojem očitku je vsebovana le misel, da Bor ni domislil do kraja širšega smisla venetskih konstrukcij, še zlasti pri svoji obrambi Šavlijevih "ideoloških" stališč in karakteristik slovenskega zgodovinopisja, ki jih včasih omiljuje, včasih jim pa naravnost priteguje.

Tega mi je žal, še zlasti zaradi Šavlijevih nespodobnosti. Ko sem zavrnil njegove trditve zaradi očitnega neupoštevanja zgodovinskih dejstev in virov in zaradi oskrajni nevednosti pričujočih trditvev, da slovenski zgodovinarji (oba Kosa in jaz) postavljamo svoje teze o naselitvi Slovencev "brez dejanske podlage v virih", da bi dosegli le "neko vnaprej zastavljeno izhodišče" da "smo Slovenci južnoslovanskega izvora", in da je v tem pogledu vse naše znanstveno delo izraz "ideologije pojugoslovanjenja", mi odgovarja, da je vse to le izraz mojega "unitarističnega gledanja". *Difficile est satiram non scribere!* Pol desetletja preden je bil Šavli rojen, sem v Jugoslaviji z unitaristično ustavo v Dejanju zelo precizno protiunitaristično pisal o slovenstvu in njegovem razmerju do Jugoslavije (ne do "jugoslovenstva", ki je zame le političen pojem jugoslovanskega unitarizma). In enako v svojem predavanju o slovenskem vprašanju na drugem Bohinjskem tednu 1939. In se najde nekakšen fičfirič, ki misli, da se o zgodovini lahko piše brez vsakega znanja in trdi karkoli hoče in zapiše takšne stvari tudi o živi sedanjosti. V vsem mojem znanstvenem delu ni ničesar, kar bi bilo

Kritični zapis h knjigi o "Venetih"

v nasprotju s publicistiko moje mladosti o slovenstvu. Te koncepcije so dovolj trdne, da mi jih ni treba utemeljevati z napačnimi in nevzdržnimi teorijami, ki nasprotujejo tako zgodovinskemu védenju kot tudi dejstvom slovenskega jezikovnega razvoja in struktur v okviru slovenskih jezikov.

Nočem, da bi kdorkoli izkoriščal moje stališče do zgrešenih venetskih in podobnih teorij na kakršnekoli način v smislu slabitve slovenskih teženj za narodno samobitnost. Zato ponavljam svoj odgovor, ki sem ga povedal 1980 prijatelju Bilandjiću na vprašanje o razmerju Slovencev do Jugoslavije: Za Jugoslavijo smo se odločili, ker smo videli v njej zagotovitev svojega samostojnega narodnega življenja. Zaradi tega je tudi meja naše zavezanosti tej skupnosti skladna z uresničevanjem natanko tega pogoja za slovensko narodno življenje. To je bilo stališče publicistike moje mladosti, to je tudi temelj mojega zgodovinarskega znanstvenega dela. Čutim potrebo, da povem to povsem jasno prav ob polemiki zgornje vrste. Sapienti sat! Zato se na novo "kopitarjenje" ne bom več oglašal.

Bogo Grafenauer

Pred oceno je potrebno povedati nekaj o duhu, iz katerega izhaja to pisanje. Predvsem to poudarjam zaradi nenehnih žalitev slovenskih zgodovinarjev vseh generacij, odkar se je pred približno sto leti slovensko zgodovino dvignilo na raven znanosti in s tem moralo zapustiti stopnjo tistega predznanstvenega diletantizma, ki bi ga Šavli s svojo "venetološko" pripravo rad obnovil. Zato neprestano ponavljanje "zavračanja" tako imenovanega "uradnega" zgodovinskega pisanja, kar je jedro žalitve. Resnična znanost more biti le znanost – niti "uradna" niti "neuradna". Da slovenska zgodovinska znanost to ve, kaže vsa njena razvojna pot.

Seveda pa se "venetologi" očitno ne zavedajo bistva tega, o čemer govore v zvezi s takšnimi označbami. Sicer namreč ne bi kar zdržema poudarjali praktičnega "pomena" svojega pisanja za vsakdanje življenje in moč Slovencev: prav te vrste pojmovanje znanosti – resnične ali namišljene – je namreč praktičen izraz teoretične zahteve po "uradni" znanosti, namenjeni ad usum delphini. Trdno sem prepričan, da more zloraba zgodovine s kakršnimkoli potvarjanjem zgodovinske resnice zgodovinski sedanosti kateregakoli naroda samo škodovati. Naloga zgodovinske vede je bila vselej tudi razdiranje mitologij, ki so že tolikokrat dokazale svojo škodljivost za narodno življenje in obstoj, in zoper nje vzpostavitev resničnega zgodovinskega spomina. In prav to je tudi danes pravo razmerje med venetsko ideološko mitologijo in resnično slovensko zgodovinsko znanostjo in njenim upoštevanjem resničnih dognanj jezikoslovja in arheologije ter podobnih ved, ki jih mora zgodovinar upoštevati pri vprašanjih etnogeneze vsakega naroda in različnih komponent, iz katerih se je izoblikoval. V nasprotju z mitologijo o venetski monofiliji Slovencev in o vzdržnosti in nespremenljivosti "tega čudovitega" korena skozi 3000 (tri tisoč!) let – za to pa v soglasju s tem, kar vemo o zgodovini Slovencev, razpravljamo o dvakratni vlogi Karantanije "v oblikovanju slovenske narodne zavesti". Prvič v smislu plemenske zgodnjefevdalne zavesti v zgodnjem srednjem veku, drugič v smislu moderne narodne zavesti, izoblikovane v 19. stoletju, kajti obe loči obdobje razkroja karantanske zavesti po uveljavitvi fevdalizma okr. 1100 in s posledicami njegove drobitve slovenske etnične skupnosti (gl. Kronika 16, 1968, 129–136). Poleg spomina na slovensko državnost

(kneževino Karantanijo in Spodnjo Panonijo) od 20. let 7. do srede 9. stoletja je imel v prenosu tega zgodovinskega spomina ob drugem oblikovanju slovenske narodne zavesti posebno vlogo gotovo spomin na nenavadni obred ustoličevanja koroških vojvod na knežjem kamnu na Krnskem gradu s slovenskim obrednim jezikom, ki se je zaradi povsem svojskih zgodovinskih naključij ohranil do začetka 15. stoletja (18.III.1414). Lahko trdimo, da ima obred prav zaradi svoje poznejše zgodovinske vloge izreden pomen v slovenski zgodovini. Temeljni znanstveni monografiji o njem sta danes še vedno moja knjiga o Ustoličevanju koroških vojvod in državi karantanskih Slovencev (napisana 1943–1950, objavljena z letnico 1952 v začetku 1953) in knjiga Ljudmila Hauptmanna Staroslovenska družba in obred na knežjem kamnu (napisana 1950–1952 vzporedno z mojim delom in še brez njegove uporabe, objavljena 1954).

Seveda se da o teh vprašanih razpravljati še naprej, kot je temeljno načelo znanstvenega dela (od vprašanja virov naprej, ker tu moja argumentacija že 35 let ni naletela na kakršenkoli poskus utemeljenega osporavanja teh rezultatov). Še posebej je to pomembno, ker se je šele v omenjenih delih utrdilo prej rahlo sluteno mnenje, da obred ni bil vselej enak, marveč je doživljal od 8. do 13. stoletja zelo bistven razvoj glede svojih oblik (pomen tega metodološkega stališča je poudaril S. Vilfan že v svoji Pravni zgodovini Slovencev 1961 od str.57 naprej). Razprava, ki ne upošteva tega po 1950 bistveno spremenjenega stanja znanstvene problematike (glede razmerja med viri, spremenljivosti obreda itd.), pomeni vračanje na raven razpravljanja izpred sto do stopetdeset let. In prav to pomeni Šavlijevo pisanje o teh stvareh brez temeljnega razumevanja stvari, o katerih samovoljno piše in ponavlja stare, zavržene domneve (v Glasu Korotana 11 in 12, 1986 in 1987). Vprašanje virov je za tale prispevek preobsežno, čeprav bi najbolj jasno pokazalo pritlehno ravnino Šavlijevega razpravljanja o stvareh, ki so metodološko zrasle že do višine nebotičnika. Omejujem se le na vojvodski stol (zvezan z ustoličevanjem šele v njegovi mlajši obliki, gotovo šele od 1100/1150 naprej), ki bi ga pa Šavli in Bor želela povezati z Veneti. Oba se pri tem opirata le na dva antična zapisa (prvega iz malo pred 100 iz konca Domitianovega cesarstva:

△ VERI, pri čemer gre le za del napisa, razporejene-

ga na več pokončnih ploščah, cesarjevo ime v vrsti z datumom pa je bilo zaradi *damnatio memoriae* po njegovi smrti izbrisano in so od te vrste ohranjeni le šibki sledovi; drugega iz 3. stol.:

△ MASVETI △ VERI ob vnovični uporabi plošče; R. Egger, *Carinthia I* 157, 1967, str.453–459; vmesni trikotniki so delilni znaki med besedami iz visoke antike na delu antične plošče, uporabljenem pri vzhodnem (vojvodskem) prestolu kot opora njegovega naslonjača in brez vsake zveze z zahodnim sedežem ("palatinskega grofa", gl. G. Moro, *Zur Zeitstellung und Bedeutung des Kärntner Herzogstuhles*, v Kranzmayerjevem zborniku *Mundart und Geschichte*, Wien 1967, 95–110 + 8 tabel prilog; kolektivna večdisciplinska obravnava *Neue Arbeiten über den Kärntner Herzogstuhl*, *Carinthia I* 157, 1967, 420–468, prim. oc. B. Grafenauer, *Ustoličevanje koroških vojvod in vojvodski prestol*, *Zgodovinski časopis* 24, 1970, str.112–122).

Šavli postavlja nastanek zahodnega sedeža (za karantanskega kneza!) v drugo polovico 6. stoletja s ploščo z "napisom o veri" (sic! – s tem sedežem je tehnično brez vsake povezave!), medtem ko postavlja nastanek vzhodnega ("vojvodskega") stola v čas Karla Velikega ali "manj verjetno" (!?) po 820 (*Glas Korotana* 12, str.21). Pesnik Bor pa je preprosto združil oba napisa (po postanku oddaljena okrog 200 let) in ju pripisal noriškim krščanskim "Venetom" (etwa zwischen 315 und 360 – sic!), kamor po vsem "videzu" postavlja tako nastanek vojvodskega (= sodnega) stola kot tudi izhodišče ustoličevanja koroškega vojvode (wie es scheint, konnten sie sogar ihre Fürsten wählen – sic !?). Za razlago napisa pa uporablja poznosrednjeveško primorsko izposojenko "ma" (lat. *magis* = frc. *mais*, špan. *mas*, it. *ma*), kajti prav obratno naj bi izhajala beseda v vseh romanskih jezikih iz venetskega "ma", ki naj bi bil v originalni obliki ohranjen le ob slovensko–romanski meji, seveda na slovensko–primorski strani. Blagor tistemu, ki more verjeti takšni jezikoslovni poeziji. Želel bi le, da jo poveže Matej Bor s tem, kar se je učil Vladimir Pavšič nekoč kot študent slavistike na ljubljanski filozofski fakulteti pri Ramovšu, Nahtigalu in Oštirju! To je resnično vprašanje znanosti, ki se mu ne more umakniti niti človek, ki se je med vojno proglasil za "dvornega pesnika revolucije" (ali ni to v našem času po zmagi "uradni" ali celo "državni" pesnik !?).

Vprašanje znanosti zoper takšno mitološko poezijo (ali pri Šavliju neoglajeno izmišljanje celo brez poezije) je pri vojvodskem stolu zasidrano s tremi nepremakljivimi "mački" (sidri):

a) Oba napisa sta ločena po svojem nastanku in funkcionalno nezdružljiva (Eggerjeva analiza).

b) Vojvodski stol (obenem z uporabo plošče z napisom) je nastal v 9. stoletju (sedež vojvode z oblikami karolinškega kapitela, ki pa je izdelan prav za ta stol!) in je mogoče to zgodovinsko povezati s Karlmanovo ali Arnulfovo oblastjo nad Karantanijo v njenem širšem smislu, ki je dokumentiran prvič v Fuldskih analih 863 (Ginhart in Grafenauer).

c) Ustoličevalni obred – vsaj dobrih sto let starejši od vojvodskega stola – je zvezan s knežjim kamnom na Krnskem gradu; vojvodski stol se je s tem obredom zvezal šele po dozoritvi fevdalne organizacije vojvodstva v 12. stoletju (B. Grafenauer). Napis RUDOLPHUS DUX na hrbtnem naslonjalu vojvodskega (vzhodnega sedeža) je nesporen (celo za Bora!) ob analizi današnjega stanja, dokumentiranega od 16. stoletja naprej. Iskanje napisa, ki je pod tem napisom uporabljen in zabrisan, mora izhajati seveda le iz ostankov napisa brez njegovih "rudolfinskih" oblik – in tu odpove tako Borovo "pesništvo" kot še bolj Verbovskovo samovoljno "določanje" ("berem kot") pomena posameznih abecednih znakov (v Koledarju Družbe sv. Mohorja za l. 1988, kjer se je "verovanje" v domišljijo neskončno oddaljilo od najpreprostejše znanstvene tehnike, ki pri branju ne more določiti, kaj v njem hočem razumeti, marveč le spoznati, kaj tak znak pomeni po svoji obliki v času, ko je bil vklesan, tudi če je skušal porabiti starejšo podlago).

S tem primerom neskladnosti Šavlijevega in Borovega pisanja že kar z začetniškimi znanjem in zahtevami tehnike zgodovinske vede sem prišel h kratkemu kritičnemu zapisu o knjigi Jožefa Šavlija, Mateja Bora in Ivana Tomažiča "Unsere Vorfahren – DIE VENETER", ki je izšla prav med objavo obeh delov mojih odgovorov v "Primorskih srečanjih" sredi junija na Dunaju. Razen redkih dodatkov ali majhnih razširitev gre za besedilo, že objavljeno ob pisanju mojega komentarja k Pavlu Diakonu, tako da pomeni delna objava tega komentarja v Primorskih srečanjih že tudi temeljno oceno nove

knjige. Žal je enako neutemeljena kot prejšnji članki, saj avtorji niso popravili niti konkretnih napak, na katere so bili že opozorjeni. Le Bor (manj Tomažič in kar nič Šavli) je v knjižni obliki očistil besedilo večine napadov na zgodovinarje in namesto tega vpletel nekaj graje jezikoslovcem. Pač pa so vsi trije avtorji dodali starim teorijam še nekaj novih, s katerimi pa so svoje pisanje prignali do takšnih očitnih pretiravanj, da je že opozorilo nanja boljša zavrnitev novosti v knjigi kot vsaka drugačna kritika. Navedel bom le nekaj s tega področja, saj že to kaže, da knjiga ob tem, kar smo v mojem članku že spoznali, res ne potrebuje nikakršne prave ocene za presojo njene (ne)vrednosti.

Po Šavlijevem zemljevidu imen, zvezanih z Veneti ali njim oddaleč po videzu vsaj v kaki sestavini podobnih (str.43 in z napakami 92), ter imen tipa "Holm" (str.170; tu je našeta tudi vrsta imen povsem drugačnega izvora in celo tipov, z druge strani pa pri zagotavljanju "venetskega izvora" brez upoštevanja podobnosti slov. ch6lm6, germansk. hulma in lat. columen, culmen, ki so vsi lahko samostojen izvor navedenih imen!) ter po njegovem vnaprejšnjem verovanju v enačbo Veneti=Slovenci je uveljavljena teorija, da so bili okr. 1200 pred Kr. rojst. (= -1200) Slovenci prevladujoče prebivalstvo v vsej Nemčiji, Franciji in Alpah, v velikih delih Britanije in južne Skandinavije, opazni del prebivalstva pa tudi v delih Španije in vzhodne Evrope. Svoje čarovne enačbe pa so "venetologi" razširili še naprej: Ker je nekdanja panilirska teorija o prebivalstvu večjega dela srednje Evrope, zahodnega Balkana in delov vzhodne Evrope za 2. in začetek 1. tisočletja pr. Kr.r. danes ovržena (gre očitno za delno predindoevropsko, delno za različna plemena zgodnjeindoevropskega prebivalstva), so postavili preprosto enačbo: (poprej domnevni) "Iliri"=Veneti=Slovenci in tako brez vsakih pomislov proglasili za venetsko-slovensko kulturo ne le kulturo žarastih polj (zaradi zveze z lužiško kulturo!) na vsem njenem prostoru (prim. Primorska srečanja, 1988, str.411), marveč tudi ves evropski halštatski (str.116) in posamezna keltska področja; razširjajo pa naši avtorji Slovence celo do Indije, saj naj bi vsako obliki Veneti ali Vendi podobno ime že dokazovalo slovensko pradobo in izvor! Tako naj bi tudi ime Korotan (katerega nastanek sta lepo razložila Ramovš in Bezljaj, ta v drugi knjigi Etimološkega slo-

varja slovenskega jezika, str.9 in 19) nastalo iz imena "Gora–stan" (kot v Indiji Hindustan, Pakistan in druga podobna s "–stan" oblikovana deželna imena). Še več: po Šavliju (str. 167–175) in Tomažiču (str.402–407, pa še drugod) naj bi bila venetska=slovenska vsa srednja, severna in zahodna Evropa, in iz tega venetsko–slovenskega temelja so se z razhajanjem izoblikovali najrazličnejši evropski jeziki in narodi (gl. Tomažič v sklepu na str.405–407): Tako smo pač dobili za pankeltsko in pangermansko ter Tumovo panslovansko teorijo o nastanku evropske veje indoevropskih jezikov še njeno panslovansko (venetsko) obliko po enem izmed najmanjših evropskih narodov, katerega oblikovanje moremo zgodovinsko opazovati šele od njegove karantanske faze v 7.stoletju po Kr. r. Toda kaj zato? Saj naj bi po Boru (str.337–345) primerjava letonskega, bretonskega in slovenskega (tudi posiljeno etimološkega, če treba) besedja pokazala, da so prav Slovenci zveza med prebivalstvom ob vzhodnem bregu Baltiškega morja in na obalah Atlantika, pri čemer bi bilo treba računati z "venetskim substratom" tudi še pri francoskih, keltskih, nemških, anglosaških besedah, ki da "tiči" v mnogih od njih" bodisi neposredno, bodisi prek galskega ali frankovskega. Le čemu bi pomislili na kake druge oblike in možnosti povezanosti, iz katerih je zrastle pred skoraj 200 leti indoevropsko jezikoslovje in različni primerjalni etimološki slovarji, ko nam venetsko–slovanska teorija nosi takšno nezaslišano slavo?!? Pa še "etimološko" je to "mogoče" dokazovati! Saj naj bi iz imena Slovenci (str.331–336, Tomažič 400–401), ki je dokumentirano šele iz 16.stoletja in po jezikoslovnih dognanjih (Ramonš) nastalo iz mnogo stoletij starejše oblike Sloveni, po Borovih konstrukcijah – osvobojenih vsakega dokazovanja – nastala imena Venetov (SLO/VEN6CI – SLO/ VEN6TI – VENETI), Slovanov (SLOVAN6CI – SLOVANI) in Antov (SLOV/AN6CI – SLOV/AN6TI – ANTI), pa še skandinavska imena s koreni VEN in VEND, VAN IN VINDI. Skratka podobna čudovitost: iz poznega zgodovinskega rezultata nastajajo ne le mnogo starejše stvari, marveč tudi v prostorih, s katerimi ta rezultat nima nobene zveze.

Pa grejo sanje te vrste še naprej in še v bolj nemogoče domišljije: po Boru naj bi tudi nekaj črk glagolice nastalo iz venetske ali etruščanske pisave in tako pričalo o

živahnih stikih med Veneti v Italiji in Dalmaciji (str.227). Na vprašanje, kdaj in kje se je to zgodilo, seveda ne odgovarja (pa ne morda po stari legendi za življenje sv. Hieronima kar v Dalmaciji?!). Pride pa še hujše. Po Radivoju Pešiču, ki je iz znakov neolitskih lončarjev v Vinči (kultura je datirana po C 14 med –4400 in –3400 let; Tomažič navaja starost "najmanj 3470 let", a brez dodatka, da gre za štetje od Kr. r. nazaj, tako da bi bilo to razumeti kot le kakih –1500 let, ko je bila vinčanska kultura že blizu 2000 let propadla!) skonstruiral temelje etruščanske abecede (str.404), postavlja Tomažič teorijo, da pripada vinčanska kultura s to abecedo vred Venetom in da bi ta abeceda mogla biti celo podlaga hebrejski in feničanski pisavi – na Bližnji vzhod so jo prinesli pač maloazijski Veneti (str.390). Saj bi moglo celo ime semitskih Feničanov (Phoinikes) po Šavliju pomeniti le varianto imena VENETI (str.174)! Za zgodovinarja, ki ve, da je pisava zvezana s prehodom od "barbarstva" v "civilizacijo" in da se pojavi v človeški zgodovini prvič v 3. tisočletju v Mezopotamiji in hitro zatem v Egiptu, pa ostaja le strmenje, iz kakšne civilizacije je zrastle to v Vinči in kako da je ostal ta prvi skok te vrste v človeškem razvoju tako popolnoma brez vsakih rezultatov in zgodovinskega spomina!

Ob očitni neutemeljenosti navedenih oblik venetskega "verovanja" je vse drugo v bistvu le drobiž. Morda pa bo kdo laže prav pri njem spoznal (ne)vrednost nove venetske "vere" in le zaradi tega sem zbral tega "cvetja" za majhen šopek. Furlanščina naj bi zmagala v vaseh Furlanije šele v 15. stoletju nad slovenščino (Šavli 111, z napačno razlago citata), čeprav poleg jezikoslovja tudi vrsta virov govori povsem drugače (npr. dodatek Sclavons pri vaseh že v prvih omembah po 11. stol., razumljiv le v romanski okolici; podatki o meji med "Italijo" in "Slovenijo" pred čedajskimi mestnimi vrati in opis Slovenije "v hribih" nad Čedadom itd.). Grbi se v evropski zgodovini pojavljajo šele okr. 1100, a karantanski naj bi izvirali že iz antike (153).

Poganstvo naj bi v antiki nikdar ne veljalo za nasprotnika države (149, Tomažič podobno 365 sl.), čeprav je bilo od Teodozija naprej prepovedano, preganjano in tudi v notranjem Noriku arheološke najdbe pričajo o uničevanju poganskih svetišč (poleg uporabe kamnov pri gradnji krščanskih cerkva prim. posebej usodo keltskega

svetišča pri St. Margarethi v Laboški dolini: R. Eggers, *Römische Antike und frühes Christentum I*, 1963, str.98–110). Le še nekaj zabavnih rezultatov teh "metod" zgodovinopisja naj naštejemo! Razširjenost Venetov–Slovencev v času –1000 naj bi dokazovala krajevna in druga imena iz srednjeveških izposojenk iz romanskega sosedstva, npr. bajta in brajda ali enako stare in mlajše iz nemščine, npr. frata, štirna, rute, jaga in šajnat. Slovensko ime Lahli za Italijane naj bi dokazovalo, da so bili Veneti – Slovenci (od okr.–400) v Italiji sosedi Kelto, čeprav je ime Vlaha za Kelte (in pozneje za Romane) nastalo pri Germanih v srednji Nemčiji med –500 in –300 in bilo posredovano Slovanom šele okrog začetka našega štetja; enakega pomena naj bi bila npr. dialektična oblika "majsit" že iz venetske dobe, čeprav je Rigler pokazal v svoji temeljni razpravi o razvoju slovenskega vokalizma (SR 1963), da spada to v pozno-srednjeveško obdobje slovenskega jezikovnega razvoja. Antično ime Liquentia naj bi zaradi današnje oblike Livenza izviralo iz venetsko-slovenske Livnice in po razliki v imenih za sol Hal–Sal moremo razlagati tudi ime Himalaja kar slovensko kot ZIMA–LAJA. Bor pa postavlja mlin na vodna kolesa, ki je v zgodovini prvič omenjen v 6. stoletju ob ostrogotskem obleganju Rima in za katerega velja teorija, da se je po Evropi širil od karolinškega časa naprej, v Posočju celo poldrugo tisočletje poprej, v venetskem času –1000.

Naj bo o vsem tem dovolj. Dolžan sem zapisati le še nekaj malega posebej o Borovem delu knjige. Na mojo kritiko njegove razlage črkarskih tablic ni odgovoril z ničemer in se mi tega ni treba dotakniti, čeprav se še vedno sklicuje na svoje ovrženo tolmačenje neprestano kot na temeljni argument načina branja. V besedilu je vnovič potrjena vrsta kritičnih pripomb (npr. o različnem branju istih znakov, str.202–6, samovoljnem dodajanju vokalov pri branju itd.). Na nekaj primerih, ki so zdaj na razpolago v knjigi, bom ponazoril le Borovo kirurgijo besed ob njegovem načinu "branja".

Zapis U.R.KLE.I. se po venetski paleografiji zloguje UR–KLEI. Ker tej obliki ni mogoče vtihotapiti slovenske interpretacije, je Bor branje spremenil v U–RKLEI in pričaral z rošado glasovnih znakov slovenski pomen UREKLI (209 sl.). Na str.269 je originalni napis v latinici razdeljen s pikami v šest besed ENONI . ONTEI .

APPIOI . SSELBOISSELBOI . ANDETICOBOS . ECUPETARIS. Napis na posodi pogrebne kulta za Enona, Ontsa in Apija. Bor pa je vrsto razdelil v 17 besed, dodal še šest glasovnih znakov in dobil vozatajsko pivsko popevko JENO NI ON TEI APPIOJ SE LE BOJ SE LE BOJ AN DETIC OBO SE JEKUPETARI SE, ki ji je dal slovenski smisel s svojimi tolmaškimi pesniškimi zmožnostmi (269–273). Kot je tu spremenil napis na pogrebni posodi, ga je v naslednjem napisu v latinici pokojnima možu in ženi /GALLE/NI . M . F . OSTIALAE . GALLENIAE . EQUIPETARS preoblikoval v NIMU VOZTIALE GALLEN JAJE JEKUPETARS (str. 273–275). Pri venetskih napisih v lastni pisavi so svojevolski še večje. Tudi tu je spremenil žaro za pepel v vinski vrč in spominski napis (H)EIKE GOLTANOS DOTO LOUDERAI KANEI (265) v veseljaškega EJ, K GOLTANOJ DO TOLO, UDERAJ KANJEJ (266). Medtem ko str.216 pozna ime REITIA kot ime venetske boginje in jo celo uporablja za vzporednico z imenom baltiškega slovenskega mesta Retra (s svetiščem Sverožiča, kar "božjo" vzporednico seveda pokvari), razdeli pozneje to isto ime samovoljno kar v tri besede svoje popevke REI TI JAJ (300, pomenilo naj bi "pojdi v raj"). In enako pogosto besedo napisov DONASTO prav tam razdeli v tri besede DO NAS TO (s pesniškim pomenom "ob nas tu"). Laže odpustljivo napako, ki jo je povzročilo le pomanjkljivo védenje o rimski zgodovini, je zagrešil, ko je omembo rimskega cesarja Gordiana (v l. 238 do 244 so se zvrstili trije s tem imenom) GORDIANO AVGUSTO (v datumski formuli napisa) "razložil" kot venetsko-slovensko ime GRDAN in njegov latinski prevod (255). Take in podobne stvari se tu vrstijo še in še, včasih tudi z amputacijo dela napisa, da ga je laže "razložiti" (npr. str.281, kjer manjkajo na začetku štiri besede, vsa razlaga pa je tri latinsko-venetske besede – vivi vivoi, que kve, mortui murtuvoj – nategnila na slovensko kopito).

In če za konec ugotovim, da je v literaturi, ki jo Bor navaja na str.220 v svoj prid, večina obupno zastarela (Schlötzer 1771, Šafarik 1837, Gilferding 1868 /Sovjetska zgodovinska enciklopedija 4, 446 kar naravnost pravi, da so "zgod.-filološka dela v pomembni stopnji izgubila znanstv. pomen"/, Contzen 1861) z opiranjem na Nestorjevo legendo o razdelitvi jezikov v Babilonu po

V znanstveni polemiki velja le resnica

božji kazni, in da je druge (Lehr-Splawinski in V. Georgiev) napačno razumel oz. jih vsaj tako nejasno navaja, da ju more napačno razumeti bralec (nobeden med njima namreč ne zagovarja teze o slovanskosti balkanskih in italških Venetov in enako nobeden med njima ne misli, da se niso Slovani in z njimi Slovenci selili na jug šele v 6. in 7. stoletju), je povedanega dovolj o nepomembnosti knjige o Venetih za resnično spoznavanje slovenske zgodovine.

Na srečo. Težko si je namreč predstavljati bolj porazno zgodovinsko sliko, kot je katastrofična podoba venetskih "Slovencev". Pred 3000 leti naj bi imeli v svojih rokah dve tretjini Evrope (večino današnjega najrazvitejšega dela celine) in segali naj bi še daleč proti vzhodu in v Azijo, prvi naj bi znali pisati in še in še. Pa so morali biti strašno nespretni ali nesrečni, da jih je v 6. stoletju ostalo le še za kakih 70.000 kvadratnih kilometrov v Alpah in južno od njih, do konca srednjega veka pa za kakih 24.000 kvadratnih kilometrov. In na tem majhnem delu sveta so prav odtlej šele napravili vse, kar so doslej dosegli, tu so se šele v 19. stoletju združili vnovič v etnično celoto, po propadu prve karantanske, tokrat v narod v modernem smislu. In konec koncev poznamo tudi samo ta del njihove – naše – zgodovine, ki nam pa res lahko vliva resničen ponos. Kot drugi sodobni evropski narodi smo se razvili od preseljevanja narodov naprej, toda v zadnjih dvesto letih smo takorekoč iz nič ustvarili z lastno močjo in krvjo obstoj dozorelega naroda. To je pa v resnici velika stvar. Tolikšna, da strme prišleki iz zahodne Evrope – kot irski pater v kartuziji Pleterje in še marsikdo – nad "čudežem", da smo v svoji trdovratnosti preživeli tisočletje nesamostojnosti in zmagali nad njenimi vezmi. Italske Venete je asimilirala Rim v polovični dobi slovenske nesamostojnosti in jih pretopil v romansko ljudstvo.

Res. Venetske fantazije so nam povsem nepotrebne za naš zgodovinski spomin in nanj oprti narodni ponos. In na srečo so povsem prazne. Če ne bi bile, bi nam mogle le škodovati. Tako pa škodujejo pač le svojim lastnim vernikom.

Bogo Grafenauer

Na Borov članek o njegovi "venetščini" (22.6.1989) mi v stvarnih vprašanjih ni teba odgovarjati. Ničesar takega ni povedal, da bi moral dopolnjevati svoja izvajanja o vprašanju kontinuitete na Slovenskem v komentarju k "Zgodovini Langobardov" Pavla Diakona, bodisi metodološko bodisi zgodovinsko (v knjigi str. 321–422), kar je bilo ob delnem ponatisu v "Primorskih srečanjih" (str.298–309, 409–417, 616–623) dopolnjeno s kratko oceno nemške izdaje knjige o Venetih (Unsere Vorfahren – die Veneter, Dunaj 1988). Ocena velja tudi za slovensko izdajo knjige, ki se bistvenih spornih točk ni stvarno dotaknila. Pokazati želim le moralno vprašanje neresničnosti Borovih trditev ob primeru, da sem menda proglasil venetske gramatikalne tablice za "falzifikat", in da "tega" mnenja nisem "nikoli javno" obsodil (Bor pravi "preklical", toda ta oblika obsodbe je nemogoča, ker so o tem falzifikatu govorili drugi in ne jaz: pač pa najprej Bor sam!). Ob navedbi Borovih in mojih citatov bo te trditve lahko vsak sam presodil. Primer navajam kot značilno potezo vse Borove polemike o "venetščini". Z eno samo izjemo, ki kaže nesrečen vpliv Borovega neutemeljenega načina polemiziranja na reproduciranje te polemike, se omejujem le na najina besedila.

GRAFENAUER, Teleks 15.8.1985: "Bor je pa na nesrečen način zašel v to 'kolo' (= Šavlijeve "ideologije"). Pa naj ga tolaži, da ni prvi akademik, ki si služi na ta način nerodno 'slavo'. Član francoske akademije veliki matematik Michel Chasles si je v prejšnjem stoletju dal od falzifikatorja Vrain-Lucasa prodati potvorjena pisma... Tako Sokratovo pismo Euklidu, kot neko sporočilo svete grešnice Marije Magdalene in navodilo Karla Velikega Alkuinu, vse to je pisano v starofrancoskem jeziku srednjega veka! No in prav na to se človek mora spomniti ob opazovanju ljudi, ki mislijo, da more biti jezik Venetov, ki so tu naseljeni že od okr. 1000 pred našim štetjem, v bistvenih potezah jezik današnjih Slovencev in njihovih dialektov: tri tisočletja naj bi se na jezikovnem razvoju nič ne poznala."

BOR, Delo 22.8.1985: "Kako more govoriti (=Grafenauer) o falzifikatih v zvezi s tem, kar sem odkril na atestinskih tablicah, ki so znanstvenemu svetu poznane že sto let?... Ko bi jih /poznal/, bi ne mogel govoriti o falzifikatih?"

BOR, Teleks 3.9.1985: "Bogo Grafenauer... čenča o fal-

O "uradnosti"

zifikatih, namesto da bi kritično spregovoril o mojem odkritju slovenskega oblikoslovja na znamenitih atestinskih tablicah... Te namreč spadajo med najpomembnejše dokumente o Evropi v prvem tisočletju pred n. št., ki o njihovi pristnosti doslej še ni podvomil noben resen znanstvenik."

VUČELIĆ, NIN 29.9.1985: "Matej Bor – kaže Grafenauer – nije prvi akademik, koji pomoću falsifikata želi da pridobije 'slavu'".

GRAFENAUER, Delo 3.10.1985: "tertium comparationis med Borom in Chaslesjem je pri meni le njuna skupna vera v nesprenjanje jezika skozi tisočletja, ne pa vprašanje 'falzifikatov', kot je moje besedilo v svojo lastno škodo interpretiral Bor."

GRAFENAUER, NIN 13.10.1985 (poslano 30.9.1985): "Ja nisam tvrdio da se Bor okliznuo na falsifikatima kao francuski matematičar Šasle, nego da su i jedan i drugi na nesretan način zabludili u 'kolo', u kome su zadobili slavu na nezgodan način, jer su i jedan i drugi poveravali u hiljadugodišnju nepromenljivost jezika... Komparacija njihovog rada odnosi se jedino na to. Novinara je, doduše mogao navesti na pogrešan izvod i sam Bor, jer je u replici odabrao po njegovom mišljenju najlakši način odbrane, da mi podmeće proglašavanje atestinskih tablica za falsifikat, a one to nesumljivo nisu (greška nije u tablicama, već u njegovom pogrešnom tumačenju)".

To zadošča za presojo Borove resnicoljubnosti. Pesniška svoboda do svojevoljnega izmišljanja namreč v takšnem razpravljanju ne velja več. Pripomnim naj le, da se – žal – tudi pisanje Tomažiča v tem pogledu pri predstavitvi nasprotnikovih stališč ne razlikuje bistveno od Borovega, čeprav je človek ob takšnem ravnanju krščanskega redovnika pač vse bolj razočaran kot ob pisanju nekdanjega "dvornega pesnika revolucije".

Bogo Grafenauer

V zapisu "Ideologija ali znanost", ki so ga objavili "Književni listi" (DELO, 23.3.1989) in ki ga je podpisal Jožko Šavli, je petkrat naveden pojem "uradno zgodovinopisje", po enkrat je pa mogoče brati "uradni zgodovinarji" in "uradno razlaganje zgodovinarjev". V slovenskem zgodovinopisju, v organizaciji slovenskih zgodovinarjev in v njih glasilih navedenih izrazov ne poznamo. Če bi sodili po Šavlijevih navedbah, imajo Slovenci poleg uradnih tudi neuradne zgodovinarje. Resnično želim izvedeti, kdo tako danes ločuje slovenske zgodovinarje in čemu. Zato postavljam Jožku Šavliju javno vprašanje: kaj pomeni pojem "uradno zgodovinopisje" in kdo so "uradni zgodovinarji"?

Branko Marušič

"Novi mit na robu Alp"

"Čas dejanjbesed" (ostrica M. Boru)

V pravkar izišlem zvezku časopisa *Münchner Zeitschrift für Balkankunde* (1985–90), ki ga je pred dobrim desetletjem ustanovil naš rojak dr. Rudolf Trofenik, je strokovnjak za Slované v zgodnjem srednjem veku zgodovinar *Mihael W. Weithmann* iz Passaua objavil obsežno kritično oceno nemške izdaje knjige Šavlija, Bora in Tomažiča o Venetih (*Unsere Vorfahren. Die Veneter*, Wien 1988). Iz obsežne ocene (str. 157–169) navajamo le nekaj za mnenje o tej knjigi značilnih odlomkov v slovenskem prevodu.

"Projiciranje vprašanj sodobnosti v daljnjo preteklost – to je bila priljubljena historicistična metoda 19. st. za opravičevanje nacionalnih zahtev, podporo odcepitvam, pridobivanje domnevno izgubljenega – duhovnega ali resničnega – prostora. ... To je vključevalo tudi vprašanje po "izvoru" narodov oz. jezikov... Ta vrsta nacionalistično-ideološkega pisanja zgodovine z znanstvenim videzom je danes z vso pravico strogo prepovedana v znamenju mednarodnega sodelovanja... Toliko bolj preseneča dejstvo, da to delo nič ne skriva navezanosti vsebine na sodobnost."

Z venetsko avtohtonistično teorijo glede Slovencev smo izzvani, da "presojava zadevo predvsem kot dnevno-politični, ideološki ali celo iz 19. st. (ali še prej) pododovani zakasneli poskus ustvariti nov mit o izvoru. ... Avtohtonistično stališče (glede Slovencev) seveda ni novo. V izročilu romantičnega panslavizma so imeli že sredi 19. st. staro Italijo za slovansko. Pri tem je šlo za tipičen avstroslavističen pojav, kajti ostala veda o slovanskih starinah je izhajala (in še izhaja) prej in slej od preseljevalne teorije."

"Slovanska pradomovina je že okrog začetka naše ere vsekakor zajemala ogromno ozemlje današnje Ukrajine in vzhodne Poljske (nikakor le zloglasnih Pripjatskih močvirij)."

Ob priznanju legitimnosti odpiranja vprašanj prehoda od antike v zgodnji srednji vek in o zgodovinskih virih zanj pa ocena ugotavlja: "Značilno je, da sploh ni poskusa resne kritike in interpretacije virov, marveč da gre v prvi vrsti le za polemiko proti sekundarni literaturi 'migracionistov' Kosa in Grafenauerja. Toda tudi tu očitno manjka trezno, znanstveno utemeljeno razpravljanje, ki bi bilo vsekakor mogoče! Obema zgodovinarjema ... se namreč a priori očita 'jugoslovanska ideologija'... Teza o

Ko naše usode spet
na gavge so razpete,
je čas DEJANJBESED.
Ti pa se greš – Venete!

Dušan Ludvik

priselitvi torej kot konstrukt v 'okviru jugoslovanskega modela Slovencev'. ... Pri tem se vztrajno opozarja na zahodnoslovansko komponento v slovenskem jeziku... dejstvo, ki ni sporno, ki pa vendar ne upravičuje Šavlijevega mnenja, da je mogoče šteti slovenščino po izvoru k (jezikovni skupini) zahodnih in severnih Slovanov... Kdo tu zares ideologizira?" In tu se ocena nadaljuje s konkretno ironično analizo Šavlijevega in Borovega "etimologiziranja" v "dokaz za obstoj pra- in zgodnjegozgodovinskega vseevropskega protoslovanskega prebivalstva".

Kakovost Borovega "jezikoslovja" ponazarja le s primerom razlage napisa na situli EJKGOLTANOSDOTOLOUDERAIKANEI (po strokovnjakih EIK GOLTANOS DOTO LOUDERAI KANEI = *To je dal Goltanos (boginji) Louderi Kani*) kot EI K GOLTANOS DO TOLO UDERAJ KANEI, se pravi *Ej, ko goltneš do tule, udari po konjih!* In k temu pribija le še, "da se bo jezikoslovje zelo težko dalo prepričati, da bi jadranski Veneti pred 2500 leti uporabljali morfološko skoraj isti jezik kot je slovenski knjižni jezik novega časa. Preko 2000 let brez – kakorkoli z jezikovnimi zakoni skladnega – jezikovnega razvoja!"

Tako pride pri Tomažiču "žal" tudi do "mnenj: Ni dovolj, da se slavizirajo Veneti, Retijci in Etruščani, ne, tudi neolitska vinčanska kultura! Ker je vinčanska pisava menda identična s (slovansko-venetsko) etruščansko pisavo, je treba etruščansko pisavo antedatirati v dobo Vinče (2000 pr. Kr.) in je takó starejša od feničanske črkovne abecede, torej smo dolžni hvaliti za pisavo... In tu se čuti ocenjevalec dolžnega vzkliliti v slovensko-venetskem jeziku: EI K GOLTANOS DO TOLO UDERAI KANEI (prevod gl. zgoraj)".

Odlomke izbral in prevedel B. G.

Agresivni diletanti

V vseh časih se najdejo ljudje, ki imajo o posameznih zgodovinskih temah ekstravagantno mišljenje... V njihovih delih se uveljavljajo: fantazija, neobrzdana s kakršnokoli miselno disciplino, nezavedno ali zavedno zanemarjanje pravil znanstvene metode, ponavadi zelo slaba ali enostranska poučenost in skrajna moralna brezbržnost.

Medtem ko poklicni zgodovinarji čutijo intelektualno in moralno dolžnost povedati, da o številnih stvareh ne moremo zanesljivo soditi, ker nimamo potrebne opore v virih, diletantski snovalci "alternativnih teorij" ne poznajo te vrste dvomov in nepovabljeni hitijo zapolnjevati praznine, ki ostajajo po naporih resnih znastvenikov. Obstojnost in trajanje takih "teorij" nista odvisna od vrednosti in moči argumentov, ampak od publicitete, tako da je skoraj bolj zanimivo vprašanje o odmevih na take teorije, kakor o ljudeh, ki so jih postavili. Odmevi na taka "zgodovinska sklepanja" pričajo o živem zanimanju za določene teme pri tistih, ki ustvarjajo javno mnenje. Iz tega ali onega razloga so nekatera vprašanja bolj privlačna od drugih.

Kakor se da opaziti, takih pogledov pogostoma ne sproža čista intelektualna radovednost, ampak težnja po vplivu na zavest sodobnikov, da bi se podčrtale, poglobile in nekako zgodovinsko legitimirale aktualne delitve in naprezanja. Zgodovina postane pač samo pretveza, prava tema pa je tisto, kar je trenutno aktualno. Kakor pri številnih drugih oblikah zlorabe zgodovine se privatno intelektualno igračkanje diletantov tudi tu izrodi v napačno sredstvo za podrejanje človeškega razuma, v sredstvo vladanja nad ljudmi. Odtod taka agresivna prizadevanja za publiciteto in uradno priznanje. Zato tisti, ki lansirajo take "teorije", bolj ko vse drugo hrepenijo po tem, da bi se spustili z njimi v diskusijo resni znanstveniki, da bi prodrli v enciklopedije, da bi bili priznani kot enakovredna stran pri salomonskih razsojanjih nekaterih naših politikov!

Mislím, da v odmevu, ki so ga deležne takšne "teorije" in "interpretacije", tiči tudi neznanje in lahkovernost mnogih, ki so angažirani v naših sredstvih množičnega komuniciranja. Na splošno je človek dandanes zasut z informacijami raznih vrst v občutni meri tudi z informacijami, ki se tičejo zgodovinske dimenzije njegovega

bivanja, vendar pa je brez moči, da bi te informacije kritično sprejel in asimilirал.

Meni se v zvezi s tem zdi vse bolj potrebno sistematično prosvetljevanje, usposabljanje ljudi za kritično presojo in pravilno historično mišljenje. Zmožnost samostojnega, preudarnega, objektivnega in kritičnega mišljenja o zgodovini je boljša obramba pred "teorijicami", ki smo o njih govorili, in pred manipulacijami raznih vrst, kot pa posamično spodbijanje umetnih konstrukcij, ki ne zaslužijo, da bi se z njimi ubadali resni ljudje.

*Sima Ćirković
(Prev. V. M.)*

II. ARHEOLOŠKO

Slavna "čutara (!) stoterih (Borovih) zdrah"

(Posoda je visoka 97, njen največji premer znaša 110, najmanj pa 55 mm).

Na posnetku (Museo Civico Padova) se nam kaže del izvirnega napisa,

ΛΟΟΔΚΛΥΤΙΑΡ

ki se v latinskem prepisu : VOTO KLUTIAR (IS FAGST0; v oklepaju je podan tudi nevidni del besedila).

"V knjigi o Venetih pišem, da svojih prevodov nimam za nič dokončnega in da bodo prišli za mano drugi, ki bodo stvar bolje obrazložili kot jaz – pod pogojem seveda, da bodo izhajali s stališča, da je venetščina bila slovanski jezik. Kljub temu, da dopuščam to možnost, ... si upam trditi, da bo tolmačenje tega napisa ostalo v veljavi." Bor (Delo 21. dec. 1989) terja tu od prihodnjih razlagalcev, naj sledijo njegovemu zgledu, saj jim stavlja celo "pogoj", kakšno bodi njihovo izhodišče.

Ob posodi z napisom Pa 16

"Razumljivo je, da je nujno potrebno pri tolmačenju slednjega napisa, če počemo mahitati mimo, pomisliti... predvsem na to, na kakšnem predmetu je ta napis in čemu je pravzaprav služil." (M. Bor, Veneti NDP, 299).

"... tolmačenje tega napisa /bo/ ostalo v veljavi. Prvič gre za čutaro, ki so iz nje pili pivo(!) in vino, drugič gre za napis na njem..." – "Jaz sem v skladu s svojo metodo... prišel do svoje razlage: V tej čutari je združeno sto. Venetško: Vo to klutiari zvijah sto. Nobene besede si nisem izmislil, tudi zvijaha je slovanska. Gen. pl. zvijah," (M. Bor, DELO, KL, 21.dec.1989).

1.) Ad vocem klutiari (po Boru loc. sing.):

"Beseda je znana več slovan. narodom... Etimologi za izvor besede ne vedo. Sama ugibanja. Kot vse (?) kaže, je izvor venetski: *klutat – goltati; sorodno lat. glutire (Bezl.)... Razvoj: Klutiara > Kjutara > čutara." (M. Bor, Veneti NDP, 297)

Južnoslovanski etimologi (Šturm 1926, Skok 1972, Bezlaj 1976, V.I. Georgiev s sodelavci 1980) pa le imajo tudi o čutari svoje mnenje, seveda precej drugačno od Borovega. Naj ga na kratko povzamem:

Beseda "čutara" je v zvezi s "kotlom", sh. kùtal, blg. kùtel itn.; cf. balk. lat. cotylus, gr. κοτύλος, starejše κωτάλις, s fem. paralelami κοτύλη, κούταλα ipd. (cf. it. ciótola); v labirintu interetničnega sposojanja in zopetnega vračanja besed se najbrž nikoli ne bo dalo natanko določiti, kdo je od koga kaj prevzel; trdno pa drži, da je romunščina – iz lat. cytulus /*ciutula – s svojim tipičnim rotacizmom razvila obliko ciutură = manjša ploščata posoda za prenašanje tekočin. Zaradi velike praktičnosti pri individualni rabi in lahkotni nošnji predmeta (med pastirji, vojaki in popotniki sploh) sta se predmet in beseda s premiki nomadskih Vlahov v srednjem veku razširila k vsem narodom na Balkanu, tudi neslovanskim (alb. çotrë in çaturë, ngr. τσίτρορα, tur. çotura). – Vsiljevati "čutaro" (Wort und Sache!) že starim Venetom – po nekakšnem hudo linearnem besednem "razvoju" (gl. zgoraj!) – pa je vsaj anahronistično, da ne rečem kaj hujšega.

2.) Ad vocem (neglectam a M.B.) sto:

Romunščina, ki je za število 100 tamle enkrat pred

1500–1000 leti prevzela od sosednjih Slovanov besedo čsto, jo pozna v obliki sută. Le kako je mogoče katapultirati današnjo slovansko besedo "sto" skoraj za dve tisočletji in pol nazaj k starim Venetom v nespremenjeni obliki? Nič lažjega: to je filologija "ad usum (del)Pini"...

Dosedanjim trditvam, da je venetščina spadala med jezike kentum, M. Bor zoperstavlja svoje novo odkritje (brez navednic – nanje je namreč alergičen!): da "je bila še na prehodu iz kentum v satem skupino" (DELO–KL, 21.dec.1989)

Slovenetofob

Veneti naši davni predniki Znanstvena metoda, po kateri bi utegnil biti Jezus Kristus Slovenec

Monografski zvezek Glasu Korotana (Številka 10, Wien 1985) nosi navedeni naslov ("Veneti – naši davni predniki?"). Njegova vsebina je delo Jožka Šavlija, predgovor je napisal pater Ivan Tomažič, ki je tudi izdajatelj in založnik glasila.

Stržen vsebine je ta: Praslovani so se izoblikovali že v 2. tisočletju pr. n. št. Kulturo žarnih grobišč (KŽG), ki je konec 2. in na začetku 1. tisočletja pr. n. št. prevladovala v Srednji Evropi, je mogoče enačiti z Veneti, ki so bili neposredni predniki Zahodnih Slovanov. Pozneje so se od njih odcepili Vzhodni Slovani, v 5.–6. st. n. št. še Južni Slovani. Slovenci niso Južni, marveč Zahodni Slovani. Ker je tudi sedanje slovensko ozemlje nekdanj obsegala KŽG – kultura Zahodnih Slovanov, so torej Slovenci, ki niso podlegli niti ilirizaciji, keltizaciji in romanizaciji, na svojem ozemlju avtohtoni.

Da mi ne bi kdo očital, da že a priori zavračam Šavlijevo delo, bom razpravljao o nekaterih zaključkih, ki jih postavlja. Pri tem se bom hvaležno držal navodil, ki jih za kritike predpisuje uvodničar obravnavanega dela, pater Ivan Tomažič. Ta pravi: "Želel pa bi že sedaj opozoriti pred morebitno enostransko kritiko, ki se le prerada dogaja. To je kritika določenih nadrobnosti, ki se celote sploh ne dotakne, vzbuja pa v javnosti vtis, da je potem celotna obravava zmotna, nestrokovna itd." Zato ne bom obravnaval podrobnosti, saj bi to bilo, po pravici povedano, sila zamudno in obsežno delo, ki bi zahtevalo široko skupino strokovnjakov za jezikoslovje, zgodovino in arheologijo, pa tudi z objavo kritike bi bile potem težave, saj bi je zneslo za tri Šavlijeve knjige.

Sedaj pa kratko, jedrnato, splošno. Vprašanje etnogeneze Slovanov je sila spolzko področje, zato naj o venetskem deležu pri njej dodam le ugotovitev Franceta Bezlaja, katerega celo Šavli še nenako upošteva, in ki jo je povedal na predavanju na SAZU (21.2.1972: "Etnogeneza Slovencev v luči jezika"): "Praslovanščina je venetizirana baltščina." To je navedel v pomenu "nil novi sub sole" – nič novega pod soncem – v diskusiji z Matejem Borom, ki je zagovarjal podobna stališča kot Šavli.

Stvar bi bila resnično zanimiva, če bi se Šavliju dejansko posrečilo dokazati, da smo Slovenci avtohtoni. Pri tem je pravilno presodil, da je najbolj kritično področje položaj pred "domnevnim" prihodom Slovanov, ob njem in po njem na današnje slovensko ozemlje. Svoje navajanje

bom oprl na tisti točki, ki ju tudi Šavli ne zanika in ki lahko rabita dokazovanju diskontinuitete: da je življenje v antičnih naseljih na poznejšem slovenskem ozemlju prenehalo, da so bili predniki Slovencev vsaj do 8. st. pogani. Prvemu se ne more ogniti zaradi arheoloških tvarnih dokazov, drugemu ne zaradi spisa o pokristjanjevanju Karantancev (Kos M., *Conversio Bagoariorum et Carantanorum*, Razprave Znanstvenega društva v Ljubljani 11, Hist. ods. 3, 1936), ki ga, mimogrede povedano, sicer omenja, a nikjer ne navaja njegove glavne vsebine – poteka pokristjanjevanja naših prednikov. Dejstva, ki se ne vklaplajo najbolje v njegovo podobo zgodovine, torej raje zamolči, kar bomo pozneje še videli.

Kako razlaga Šavli obe točki v svoji zgodbi? Krščanstvo v pozni antiki v Vzhodnih Alpah naj bi "ostalo omejeno le na mesta" (str.90), domači kmečki sloj je bil tako še nepokristjanjen (str.97), saj "v Rimskem cesarstvu, potem ko je vladar postal kristjan, pogani niso imeli za nasprotnike" (str.104). Ko sta v Vzhodnih Alpah propadli rimska in bizantinska oblast, so "domačini Veneti ali Slovenci, ne pokelteni ne poromanjeni, mogli brez skrbi pred posledicami požgati in porušiti mesta, ki so bila središče tuje uprave in izkoriščanja" (str.97). Zlasti zadnja razlaga je enkratna!

Kaj nam o vsem tem pove arheologija, na katero se Šavli sicer tako rad sklicuje, v obravnavanem obdobju pa jo v glavnem pušča ob strani? O "toleranci" zmagovitega krščanstva najbolje pričajo opustošena, porušena in požgana antična svetišča, iz zgodovine pa vemo, da so se tudi kristjani zabavali ob umiranju pogani v cirkusu. Glede požiga mest in prodora krščanstva na podeželje pa je potrebno povedati vsaj nekaj stavkov o tedanjih razmerah na našem ozemlju. Zaradi državljanskih vojn, nato pa še vpadov Hunov in raznih germanskih ljudstev, je življenje v glavnih mestih vse bolj zamiralo. Res je, njihovega pepela ni nujno pripisovati prodirajočim Slovanom, vsaj nekatera so bila požgana že davno prej. Zato pa se je življenje odvijalo drugod, v različnih utrjenih postojankah na podeželju, večinoma na obrambnih vrhovih. Takih krajev je bilo že doslej v Vzhodnih Alpah odkritih na desetine in desetine in so po svojem značaju sila raznovrstni: od zgolj začasnih pribežališč do pravih mestec in vasi, cerkvenih centrov, vojaških posto-

jank in še razne medsebojne kombinacije. Tudi od teh najdišč jih je bilo že precej raziskanih in večina kaže prenehanje obljudenosti konec 6. ali v začetku 7. st., bodisi da so bila opuščena bodisi da so bila požgana. Pri izkopavanjih je bilo na njih odkrito že na desetine cerkva, tudi v najbolj odmaknjenih krajih. O splošni razširjenosti krščanstva tedaj torej ne more biti dvoma. A to še ni vse, ohranil se nam je tudi nadvse zgovoren pisani vir, ki govori o življenju v Obrežnem Noriku (ki je takrat obsegal tudi dele poznejše Karantanije) v drugi polovici 5. st. – Evgipijev življenjepis svetega Severina (Bratož R., Evgipij. Življenje svetega Severina, Ljubljana 1982). Razumljivo je, da si ga Šavli ni upal niti omeniti, čeprav mu je gotovo znan, saj je sv. Severin za Avstrijce skoraj zavetnik države. Vir zelo nazorno opisuje, kako je organizacijo življenja, po propadu državne oblasti, v celoti prevzela cerkev, in to v tolikšni meri, da za časa Severina lahko govorimo skoraj o nekakšni cerkveni državi v Obrežnem Noriku. In vse ljudstvo se je zateklo k njej, saj mu je bila zaščita v nevarnih časih. Iz Severinovih stikov z Notranjim Norikom je razvidna podobna vloga cerkve tudi tam. O poganstvu podeželskega prebivalstva torej ni govora! In še nekaj: Evgipij poroča o množični selitvi Noričanov v Italijo po Severinovi smrti, čeprav jih je seveda del ostal, kot pričajo arheološke izkopanine. In zakaj so čez stoletje opustela selišča preostalih? Po Šavlijevi logiki bi morali požigati prebivalci sami, saj bi drugače morali priznati, da je prišlo do popolne spremembe poselitve zaradi prihoda novega ljudstva. In če so bili staroselci, kot smo videli, dodobra pokristjanjeni, od kod naenkrat poganski Slovani?

Krščanstvo staroselcev nevede ugotovi celo Šavli. Tudi on prizna, da je pav iz grobišča na Pristavi pri Bledu krščanski simbol (str.111). Če bi bral novejšo arheološko literaturo, bi videl, da ne pripada 7. st. in starim Slovanom, marveč 6. st. in staroselcem. Prav grobišče na Pristavi je dalo najbolj jasen dokaz o zamenjavi prebivalstva. Sestavljeno je iz treh grobišč: prazgodovinskega z žganimi grobovi, okostnega staroslovanskega iz 7.–10.st., ki leži poleg staroselskega s povsem drugačno notranjo ureditvijo. Res so arheologi sprva domnevali, da je tudi staroselsko grobišče le del staroslovanskega, a prvi dokaz, da ni tako, je dala že antropološka analiza (Škerlj B., Srednjeveška okostja z Bleda, izkopana leta 1949,

Razprave 1. razr. SAZU 3, Ljubljana 1953, 311 ss.), ki je nedvoumno pokazala, da gre za dva različna populacijska sestoj. Pozneje se je našlo tudi dovolj arheoloških dokazov za to. Zakaj Šavli ne omenja antropoloških analiz?

Ne verjamem, da sem s temi nekaj odstavki prepričal nejeverneže, a če so vsaj za hipec pomislili na kako drugo možnost, sem storil že veliko.

Naj se spet povrnem k navodilom uvodničarja (str.21), ki pravi; "Na morebiten očitek, da gre pri prizadevanju za odkrivanje pravilnejše podobe slovenske zgodovine predvsem za rodoljubno naprežanje, in s tem ne za strokovno oz. znanstveno razlago, še posebej opozarjamo." Razumem, če si nekateri Slovenci, ki so dolga desetletja trpeli potujčevanje, krepijo zgodovinsko samozavest z oživiljanjem avtohtonističnih teorij (ki so stare toliko kot zgodovinopisje in se stalno pojavljajo tudi pri drugih slovanskih in neslovanskih narodih), a s Tomažičem se strinjam, da ta razlaga pri Šavliju ne drži. Saj je odrasel, se šolal in zaposlil v Sloveniji po zadnji vojni, nato pa odšel v zamejstvo. Čemu njegov uvod, s katerim skuša najprej idejno diskvalificirati morebitne sogovornike? To je metoda političnega obračuna in ne znanstvene razprave. Čemu krčevito dokazovanje, da Slovenci nimamo ničesar skupnega z Južnimi Slovani in nekaj prastrah pred jugoslovanstvom? Ali res le zaradi lažjega dokazovanja avtohtonosti? Zakaj so potrebne oznake: "ideološki tabu" (str.25 in še na številnih mestih) "zastraševalni namen" (str.25), "svobodna delovna skupina" (str.108)? Čemu naj služi stavek: "Slovanski narodi pripadajo danes pač političnemu bloku vzhodne Evrope..." (str.26)? Znanstveni besednjak to gotovo ni. Še najraje si samo prizadeva za nagrado 30.000 šilingov, ki jo je pater Ivan Tomažič razpisal za tistega, ki neizpodbitno dokaže ali avtohtonost ali naselitev slovenskih prednikov.

Šavlijeva "znanstvena" metoda seveda ustreza željeni vsebini. Z njo je mogoče dokazati karkoli, tudi najbolj nesmiselne stvari. Samo kot tak primer si pogledjmo, kako bi lahko kdo, ki bi jo sprejel, razmišljal ob obravnavani knjigi:

"Prebral sem delo Jožka Šavlija, Veneti – naši davni predniki? in obšlo me je spoznanje, tako čudovito, da

nimam poguma, da bi ga zadržal zase. Resnično, prav Šavlijevo pisanje me je pripeljalo na pot razodetja. Njegova sladka pripoved je zmila z oči mojega duha vse ideološko blato proletarskega internacionalizma in jugoslovanstva, ki ga je zmetal nanje državni aparat oblasti skozi šolske učbenike in so ga še dodatno utrdili moji bojzljivi, karieristični in stremuški profesorji arheologije in zgodovine na univerzi. Kako željno sem pil iz studenca Šavlijevih odkritij, da so se Slovani borili že z Ramzesom III, opustošili Kreto in Mikene, porušili Trojo. To dokazujeta tudi krajevni imeni Suez (Zvez) v Egiptu in Tabor v Palestini (Šavli, str.66). In tedaj sem, osvobojen ideoloških spon, začel spoznavati. Mar ni brazilski Rio slovenskega izvora, saj imamo tudi v Ljubljani gostilno Rio? In afriška puščava Kalahari ima gotovo ime po slovenski besedi 'kal' (kotanja vode) in onomatopejskem vzkliku 'harr', ki ga izdahne umirajoči od žeje. Ta razlaga se povsem ujema s tamkajšnjo pokrajino. In avstralsko mesto Melbourne, ki je le popačen zapis 'velb-urno' torej kraj, kjer hitijo delati oboke. In azijski Saigon je v resnici 'Zajgon' – kraj, kjer se gonijo zajci. Skratka, prvotna slovenska imena je mogoče najti po vsem svetu in noben pisani vir ne govori, da bi se tja naselili Slovenci. Torej so bili tam že od nekdaj. – Ker me je Šavlijeva pripoved pripeljala do Palestine, sem jo uzrl na zemljevidu in tedaj se je odprlo. Betlehem vendar pomeni 'bet leham' in torej govori o prvotnem načinu poljedelstva, Haifa je 'harfa' – že bizantinski pisani viri iz 6. st. govorijo o Slovanih, ki so vešči igranja na brenkala. Vsi Vadiji so Vadiče – prostori mimo katerih teče voda. To ime je še posebej važno, saj kaže slovenske narečne posebnosti; spremembo -o v -a. In še in še. Iz povedanega lahko vsak, ki ni ideološko obremenjen, naredi en sam sklep: Židi so bili Slovenci. Saj že beseda Žid pomeni pravzaprav zid. Razlago za smisel takega pojmovanja nam daje arheologija, ki je v tamkajšnjih krajih odkrila najstarejše mesto na svetu – Jeriho. Spoznali smo torej, da so bili Židi Slovenci in nihče še ni oporekal temu, da je bil Jezus Kristus Žid, torej Slovenec. Ker pa je bil sin troedinega Boga, iz tega sledi, da je bil Bog Slovenec in kot tak je govoril slovensko. In Beseda, ki je meso postala, je bila slovenska in Adam in Eva in... Tako pridemo do zidave babilonskega stolpa, ko so se Slovenci že toliko prevzeli, da jim je Bog zmešal jezike. Z vsem tem smo si razjasnili, zakaj danes sloven-

sko govori le še dva milijona ljudi, vse ostale milijarde pa ne (a nič zato, saj vemo, da so v bistvu tudi oni Slovenci). – In sedaj se vprašam, zakaj ni že Šavli v svojem delu povedal prave, končne resnice o Slovencih. So ga zastrašili, mu prepovedali, ali pa je podlegel želji po osebni karieri (je šolski predavatelj!)"

Andrej Pleterski

Je poljudno-"znanstvena" diskusija mogoča?

Ker mi je dr. Jožko Šavli prepustil možnost zadnje besede, bi rad izkoristil njegovo prijazno povabilo. Ker vem, da je brezuspešno prepričevati prepričane, in ker se mi zdi, da bi bila diskusija s pripombami dr. Šavlija in patra Ivana Tomažiča le težko boljša od ihtavega pričkanja, bi želel predvsem potegniti črto in navesti nekaj spoznanj.

Dela Šavlijevega kova pripravijo vsakogar, ki se z obravnavano snovjo poklicno ukvarja, do vprašanja, ali naj se odzove, ali pa naj vso stvar prezre. Toda kako polemizirati s poljudnim spisom, ki uporablja poljudne in poljubne metode, ki ne loči niti literature od virov, kaj šele, da bi vedel, kaj so viri iz prve in druge roke, primarni in sekundarni viri, poročila in preostanki, kakšna je njihova vrednost, kako jih kritično obravnavati in razlagati. Urejati štrečno, ki nastane zaradi takšnega nepoznavanja, je praktično nemogoče, s tem pa tudi pravi strokovni odgovor opremiti z ustreznim znanstvenim aparatom. Dejansko je mogoč le bolj ali manj poljudni pristop. S tem pa pride vsak strokovnjak na tanek led: Zakaj?

Pri poljudnem pisanju ni mogoče uporabljati kritičnega aparata, nujne so določene posplošitve, poenostavitve in opisovanje pojavov z običajnimi pojmi. V primerjavi s strokovnim pisanjem je manjša natančnost, tudi domišljiji je treba dati nekaj več poleta, pri tem pa se je treba vendarle držati trdnih meja. Kolikšna je torej verodostojnost poljudnoznanstvenega pisanja? To je v zgodovini tista podoba preteklosti, ki povezuje vse trenutno znane vire in spoznanja o njih v vseobsegajočo razlago. To stori strokovnjak po svojem najboljšem znanju in sposobnostih. Da je tako storil, mu je treba verjeti, kot verjamemo zdravniku, da nas zdravi na najboljši možni način.

Znano je, da splošni bralci ne bero znanstvene literature, marveč kvečjemu poljudno. Zato jih je mogoče izkoristiti kot nekake porotnike na sodišču, ki se morajo pač sami odločiti za eno stran. Tej prisposobi je prilagojena tudi Šavlijeva delovna in diskusijska metoda, ki se od strokovne ne loči. Najprej udari po moralni podobi zagovornikov "uradne" zgodovine, saj je strokovna etika, kot že rečeno, bistveni del komuniciranja strokovnjakov s publiko. Zato jih je treba prikazati kot aparatčike, hlapce režima, ali v najboljšem primeru kot strahopetce, ki si iz karierizma ne upajo povedati svojega mnenja

(temu je posvečeno npr. celotno uvodno poglavje Šavlijeve študije o Venetih). Grozljivo je predvsem to, da s tem lahko prodira, saj je to povsem enako, kot da bi trdili, da je glavni namen zdravnikov, da nas spravijo čimprej v grob. Tako v osnovnem besedilu. V diskusiji gre še nekoliko dlje in dokazuje, da so strokovnjaki tudi neumni in se ne spoznajo na svoje delo. Skratka, pri bralcih želi ustvariti vtis, da ni res nič tistega, kar pravijo strokovnjaki. Resnica je torej nujno drugačna. Sedaj nastopi trenutek njegovega razodetja. Opremi ga z nekakšnim "znanstvenim" aparatom, da bi z njim pri bralcih dokazoval svojo "strokovnost". Vire, ki se ne vklaplajo v njegovo razlago, obide, ali v najboljšem primeru samovoljno interpretira. Pri tem enkrat samozavestno zanika spoznavne možnosti posameznih ved, drugič jih spet privleče na dan in maha z njimi kot s strašilno zaveso, češ: "To nam dokazuje tudi arheologija." Pri tem mu seveda ni pomembno, kakšen je ta arheološki dokaz. Pri vsem tem brenka na narodno-domovinski čut bralcev. Dodatna diskusijska metoda je vztrajno ponavljanje neargumentiranih trditev, pač po znanem načelu, da mnogokrat ponovljena laž postane resnica. Vse skupaj je šopek preizkušenih demagoških metod.

Diskusija je torej nemogoča, saj se ne da pristati na taka pravila igre. Potrebno in mogoče pa je povedati svoje mnenje in nato počakati, da te opljujejo.

Ker je pater Ivan Tomažič izrazil željo, naj povem kaj več o arheološki podobi začetkov slovenske zgodovine, Šavlija pa zanima moje mnenje o "slovenskih" imenih v Švici, na Tirolskem ipd., še nekaj besed o tem. Če bi bila ta imena res slovenska in res tako stara, bi bilo razlago zgodovine seveda treba temu prilagoditi. Nisem jezikoslovec, vendar vem, da enakozvočnice še niso nujno enakoznačnice. Pri tem je treba podrobno jezikoslovno obdelati vsako ime posebej, in to po povsem jasni znanstveni metodi, nikakor pa se ni mogoče zadovoljiti z razlagami, ki ne presegajo ravni ljudskih etimologij. In če bi bila tudi vsa navedena imena slovenska, bi še vedno ostalo vprašanje časa njihovega nastanka. Čas nastanka številnih imen je namreč mogoče ugotoviti tudi s podrobno kolonizacijsko zgodovino posameznih krajev, to pa je nekaj, kar vzame ogromno časa. Celo Šavli sam ugotavlja, da nemške vasi na Tolminskem, Škofjeloškem in Kočevskem še ne pomenijo, da smo Slovenci nem-

Veneti in Slovensko arheološko društvo

škega izvora. Ne vpraša pa se, zakaj te vasi vendarle so. V srednjem veku smo bili pač vsi v isti državi, ki je obsegala vsa obravnavana področja, in fevdalci, ki so naseljevali Nemce med Slovence, bi lahko delali tudi obratno. Slovenci zunaj starega etničnega ozemlja tako ne bi bili nič presenetljivega, le da bi se tam pojavili šele v srednjem veku, ne pa že dva tisoč let prej.

O arheološki podobi pred prihodom Slovanov, o opustitvi podeželskih naselbin s številnimi cerkvami okrog leta 600 sem govoril že v prejšnjem prispevku v NR. Zato tu nekaj več o prvih arheoloških sledovih Slovanov. Žalostna resnica je, da je dokazljivih arheoloških sledov o njihovi naselitvi v 7. in 8. st. za zdaj še malo. To je predvsem posledica slabe raziskanosti, saj bo to obdobje razmeroma lahko dokazati v Blejskem kotu, ki je najbolje proučen. Staroslovanske ostaline (gre za grobišča in tamkajšnje najdbe) se pomnožijo šele v 9. in 10. stoletju. In še za te je bilo potrebno precej naporov slovenskih arheologov, da so res slovanske, ne pa priče o naseljevanju nemških kolonistov med Slovani, potem ko so bili ti priključeni frankovsko-nemški državi – vsaj delni arheološki dokaz za kontinuirano naselitev Slovencev bi bila grobišča, kjer bi nepretrgano pokopavali isto populacijo vsaj od 5. st. pa tja do 9.–10. stoletja. Takšno grobišče doslej še ni bilo najdeno. Tako ni nobene trdnega arheološkega dokaza, ki bi potrjeval kontinuirano naselitev Slovencev v Alpah vsaj od pozne antike naprej.

Kdor hoče, naj verjame, kdor noče, mu pa ni treba.

Andrej Pleterski

Nove teorije o venetskem in etruščanskem izvoru Slovencev in našega blagozvočnega jezika, ki zadnje mesece razplamtevajo slovensko srenjo in se z dokazovanji razumniške večine ter s trmoglavim vztrajanjem inovatorske manjšine razpotejujejo v prerokanje brez konca – ljudske množice pa radostno in nekritično sledijo novim prerokom – so razvnele tudi sicer živahno skupščino Slovenskega arheološkega društva v Celju (22.–23.10.1985). Razprava je bila sklenjena s stališčem, da slovenski arheologi ne bomo kolektivno ugovarjali in prepuščamo vesti posameznikov, da se morebiti odzovejo na tovrstne izzive, ki pa, kot je bilo še rečeno, znanstveno neutemeljeno in metodološko napačno postavljajo na glavo dosedanja dognanja arheologije in podirajo vse naše dosedanje znanje.

Brez vsakršnih izjem je bilo na skupščini SAD pritrjevano tudi stališču, katerega stržen je v začudenju, da so teksti M. Bora mogli biti natisnjeni v Književnih listih, odmevni prilogi osrednjega slovenskega dnevnika, ki v njega resnost Slovenci (še) verjamemo. S to objavo je "Delo" blagoslovilo Borove (in drugih) diletantske izdelke in jim vtisnilo pečat verodostojnosti. Za taka in podobna dela, vendar z resnimi nameni, je odmerjen drug prostor. Morda pa so te teorije dobile prostor v "Delu" prav zato, ker so dobrodošle tistim strukturam, ki z njimi dokazujejo obrobnost humanističnih ved ali pa so jim politični vzvod, ki mu je pomembna bleščavost (drugačnost) narodovih korenin. Borove in Šavlijeve ali Berlotove teorije drugačnih dimenzij tudi nimajo, edina zasluga je morda v tem, da smo Slovenci množično slišali za Venete in Etruščane in njihovo pisavo.

Bolj kot te novotarije, ki so, kot že prenekatera pred njimi, obsojene na pozabo, skrbi Slovensko arheološko društvo usoda arheološke in druge dediščine, ki jo hrani in razstavlja slovenski muzeji. Kraja dragocenih arheoloških najdb v Narodnem muzeju v Ljubljani je bridko opozorilo in hkrati priča krhkosti in nezadostnosti zaščite naših kulturnih dragotin. Tu naj se križajo politična in samoupravna kopja, sicer bomo ostali brez korenin.

Drago Svolfjšak

Postojoma

Slovenski venetologi že dolgo bijejo boje okoli tem, ki so – vsaj načeloma – tudi domena naše arheološke vede, vendar z orožji, proti katerim smo arheologi slabo zaščiteni in opremljeni. Proti lingvističnim argumentom smo nemočni, saj za razliko od mnogih pokončnežev v tem spopadu skromno priznavamo, da naše – kakršnokoli že – znanje slovenskega in morda še kakšnega jezika ni zadosten razlog, da bi se spuščali v jezikoslovne razprave; proti ideološkim se očitno tudi ne znajdemo najbolje, bržkone zaradi skromne teoretske podkovanosti, in pa – ne brez zveze s prejšnjim – zaradi s posebnim mazohizmom negovane ambicije, da kot (so)ustvarjalci zgodovinskega spomina končno zavzamemo položaj, ki nam po nekaterih pravilih "fair playa" v okviru nacionalne države gre. Tako se slej ko prej zatekamo v svoje slonokoščene stolpe in z občutkom krivde in obenem zavisti gledamo, kako populistična naravnost in raven novega diskurza pleni duše narodne samozavesti in slavnih korenin željnih množic. V glavnem čakamo, da se rušilci akademskih trdnjav v svoji univerzalnosti zavedo neizčrpnih možnosti, ki jih za potrjevanje vnaprej postavljenih tez nudi materialna kultura oziroma arheološki materialni viri, in se lotijo področja, kjer se arheologi počutimo bolj doma.

In vendar. S svojim razpredanjem o venetsko-slovenskih koreninah toponimov Postioma, Postumia itn. in imena rimske ceste – via Postumia (Književni listi 13.10.1988) je Matej Bor tudi za arheologove kriterije prestopil vse dopustne meje strokovne neinformiranosti in splošne nerazgledanosti v zadevah, o katerih piše v prizadevanju, da bi revolucionarno preobrazil našo preteklost. Črviček dvoma, maskota zaprašenih akademskih kabinetov, bi bil Boru morda prijazenjši in mu pomagal prebroditi otroške bolezni samozadovoljnosti in mesijanstva, če bi se ta prevetrevalec strokovnjaške zatohlosti odločil odpreti kakšno knjigo o rimski civilizaciji ali pa kar o rimskih cestah, ko je že o njih beseda, pa čeprav pisano s "ptujo rokoj". Tam bi se lahko poučil, kako je nastajal sistem rimskih državnih cest, pa tudi kako so bile po uradnikih, ki so vodili gradnjo, poimenovane: od Apijeve (via Appia – Appius Claudius, cenzor, ok.312 pr. n. št.) in drugih, ki so dopolnile mrežo starih cest z izhodiščem v Rimu, pa recimo do Emilijeve (via Aemilia – Marcus Aemilius Lepidus, konzul, 187 pr. n. št.), Popilijeve (via Popilia – Publius Popilius Lenatus,

konzul, 132 pr. n. št.) in Anijeve (via Annia – Titus Annius Rufus, pretor, 131. pr. n. št.), ki skupaj s Postumijevo tvorijo temeljno komunikacijsko mrežo, s katero so si Rimljani zagotovili nadzor nad severnoitalijansko ravnico, vključno z deželo njim prijaznih in zavezniških Venetov. Postumijeva cesta (via Postumia – Spurius Postumius Albinus, konzul, 148 pr. n. št.) je prava strateška rošadna cesta, ki pod alpskim lokom povezuje Genovo (ligurska Genua) preko Piacenze (Placentia), Verone (Verona) in Vicenze (Vicentia) z Oglejem (kolonija Aquileia, ustanovljena 181. pr. n. št.). Cesta je nedvomno izpričana z miljnikom samega Postumija in z omembami v drugih dokumentih, potrjujejo jo pa med drugim tudi toponimi ob njenem poteku (Postum-i-a, Postioma...). Brez osnove je trditev, da je cesta s tem imenom tekla tudi vzhodno od Ogleja čez naše ozmlje; toponim Postojna je, kot ugotavljajo jezikoslovci, razložljiv iz slovenskega korena in (delna) homofonija s Postioma ni resen lingvistični argument, italijanska predelava Postojne v Postumio pa še toliko manj. Da Borova naklepanja o tem, kako je prvotno (seveda venetsko, id est slovensko) ime Postumia Postojna (mesto postanka, obcestna postaja) in kako so cesto (via Postumia) pravzaprav zgradili že pred Rimljani naši davni predniki, povsem iz trte zvita, po vsem povedanem ni treba posebej poudarjati.

"Klang"–etimologiziranje je vedno bilo priljubljena akademska kavarniška zabava v filoloških in lingvističnih krogih. Redno objavljane duhovitih etimoloških domislic in absurdnih kombinacij v raznih filoloških "Wochenschriftih" je nekoč predstavljalo trden jez prodoru psevdolingvistike v strokovno razpravljanje in v javnosti vzdrževalo ugled stroke. Mesto, ki ga tovrstna kombinatorika danes zavzema pri nas, slovenski kulturi ni v čast. Resda splošno nizko izobrazbeno raven in slabo razgledanost lahko (in radi) pripišemo učinkom šolske reforme, vendar v primeru Mateja Bora to komajda lahko velja kot opravičilo.

P.S. Iz teksta bi morda kdo razbral, da je moje stališče do dela ljubiteljskih zgodovinarjev, pa preučevalcev kulture, jezika, umetnosti itn. a priori odklonilno. Nič ne bi moglo biti dlje od resnice. Cenim vsako stremljenje k znanju in ne podcenjujem možnega (in marsikje povsem realnega) doprinosa njihovega dela zgradbi naše

Osupljivo površne (Borove) predstave o času in prostoru ...

humanistike. Po naravi stvari bodo praviloma tisti, ki nimajo za sabo formalnega študija, teže obvladali vsa potrebna strokovna znanja in delovna orodja, vendar tudi tega ne gre mistificirati. Nešteti so dokazi dragočnosti njihovega (so)delovanja, še zlasti na ožjih ali mejnih področjih, kjer pridejo do izraza njihova posebna znanja in sposobnosti. A ideološka gorečnost in pretenziosnost pač ni dobra popotnica na sledi znanstvenega spoznanja, pa naj gre za akademske glave ali pa za naše sodobne venetoslavljanske operoze.

Božidar Slapšak

Najprej razčistimo povsem banalno dejstvo: doslej nisem bil na nobenem Borovem venetološkem predavanju, tudi na tolminskem ne. Kar piše ("za ugrevanje misli in pisalnega stroja", kot pravi) v uvodnem delu odgovora v KL 17.11. se torej ne more nanašati name. To razkriva osnovno značilnost Borovega razmišljanja in pisanja: površnost.

Če želimo biti dobronamerni, bomo rekli, da me je naš pesnik ostroper preprosto z nekom zamenjal, kar je zanj najbrž malce mučno in zame nič kaj laskavo, je pa človeško razumljivo. Malicioznejša razlaga bi bila, da si je vse skupaj preprosto izmislil, da bi v startu zavzel pozo mučenika Resnice in denunciral oponentova piromanska nagnjenja (merim na tiste "grmade ogorčenja", na katerih naj bi po njegovem sežigal borovje in to še s ciljem prikrivanja resnice o naši preteklosti). Kakorkoli že, površnost do oponenta v javni diskusiji mi gre nekoli kanj na živce, tembolj če se nanaša name. Pa to menda ni tako pomembno.

Pomembnejša je njegova površnost do predmeta diskusije. V tem kratkem sestavku (Ponovno po starih postojnskih poteh) se kaže na vsakem koraku in na vseh ravneh:

– pri citiranju: pustimo ob strani manjše nerodnosti, vsaj našega zaslužnega arheologa in direktorja Narodnega muzeja, pokojnega dr. Petruja bi veljalo navesti s pravim imenom – kot Petra in ne kot Frana

– pri navajanju oponentovih izjav: če na primer pravim, da ni osnove za trditev, da se je via Postumia nadaljevala od Ogleja vzhodno čez Postojnska vrata, mi Bor pripiše trditev, da tod čez ni bilo cest – predrimskih, rimskih ali kakršnihkoli že

– pri izvajanju iz navedenih citatov, npr. Petrujevega: če je – po mnenju poljskih strokovnjakov – lužiška kultura dala neposredno podlago staroslovanski omiki in če je sočasni (migracijski) val šel proti zahodu, iz tega ne izhaja (non sequitur) zveza tega sočasnega vala s staroslovansko omiko, jezikom itn.

– pri logičnem izvajanju lastnih sklepov – npr. kolobocija "o kuri in jajcu" v zvezi z imenom Postumius in via Postumia; mimogrede, čeprav bo bralcem – z morebitno izjemo Bora – to bržkone znano, Postumii so ena od odličnejših rimskih rodbin, konzul Publius Postumius

Tubertus je bil npr. zmagovalec v sabinskih vojnah; gre torej za gentilno ime in ne za kognomen, samo kognomen kot distinktivno osebno ime pa bi bilo mogoče pridobiti na podlagi osebnih zaslug ipd., kot to za Postumija sugerira Bor.

Že kar osupljivo površne pa so Borove predstave o času in prostoru, ki si ga prizadeva vključiti v naš zgodovinski spomin kot del slavne narodove preteklosti. Govoriti o "podjarmljenih" Venetih sredi 2. stoletja pr. n. št., pomeni grobo poenostavljati politične odnose med Veneti in Rimljani in akulturacijske procese, ki so se odvijali v deželi Venetov.

Pa tudi to končno menda ni tako zelo pomembno. Matej Bor preprosto ni oseba, s katero bi se nadejal voditi ploden dialog o najstarejši preteklosti tega prostora. Pa ne zato, ker je njegovo mnenje o tej preteklosti drugačno (to bi bil zaželeni predpogoj takšnemu dialogu), temveč zato, ker je njegovo mišljenje ideološko in ne znanstveno. To je razvidno iz celotnega njegovega nastopa v okviru "venetoslovenskega projekta", v strnjeni in jasni obliki pa to pokaže tudi v svojevrstnem traktatu o Resnici v uvodnem odstavku odgovora. Pri tem res ni pomembno, ali si je imenovanega naslovljenca (mene) za to priliko in v tem kontekstu izmislil ali ga je s kom zamešal, dejanski njegov naslovljenec je (uradna, institucionalizirana) Znanost. Ko sogovorniku na tolminskem predavanju polaga na jezik besede negotovanja nad neresničnimi razlagami naše preteklosti in ko mu nekoliko niže pripisuje pobudo za sežiganje ljudi, ki širijo neresnico, na grmadi ogorčenja, podaja s tem svoj lastni Credo, ki ga potem izreče takole: vse resnice (o preteklosti) ni mogoče izvedeti (je torej Absolutum, Vsa Resnica, ki je celo njenim svečenikom v svoji Celosti nedostopna), ravno tako pa vse resnice ni mogoče prikriti (pa naj se uradna znanost še tako trudi). In kako zdaj Boru razložiti, da se znanost ne ukvarja z Resnico, temveč z vedenjem, da za pridobivanje novega vedenja oz. znanja obstajajo celo v humanističnih strokah dosti stroga in trdna pravila, ki jim pravimo znanstvena metoda (pač v okviru različnih šol, mišljenjskih smeri ipd.), pravila, ki jih bolj ali manj dosledno in z več ali manj uspeha skušamo vbiti v glavo študentom na univerzitetni stopnji, pravila, brez upoštevanja katerih nobena trditev ne more dobiti statusa znanstvene ugotovitve. Kako ga

prepričati, da je na drugi strani Resnica teološki in ideološki koncept in da njegov diskurz neogibno pripada tem kategorijam. Bor je v posesti Resnice (Veneti so naši predniki) in vse, kar piše, vsi ti primeri čitanja tekstov, razlage imen ipd. so zgolj ilustracija te Resnice. Zato njega ne zavezujejo stroga pravila logike in znanstvene metode, zato si lahko privoščijo vsakršno površnost; površnost je celo potrebna, da dejstva ne bi motila lepote konstrukta. Za vsak njegov primer lahko tisočkrat pokažete, da ne vzdrži kritike (spomnimo se sestavkov Bezlaja in Šivic-Dularjeve pred časom v KL), pa to njegovega prepričanja ne bo omajalo: njegovo prepričanje namreč ne temelji na trdnosti dokazov, temveč na Spoznanju. Njegovo najmočnejše orožje so polja neznanja, ki jih razkriva znanost. Znanstveni žargon je zanj le obvezna fasada, obolosl čas, ki kot kreatorje zgodovinskega spomina priznava le institucionalizirane vede in akademske ustanove.

Morda se nekega dne izkaže, da je vsaj del tega, kar trdi Bor, pa naj bo še tako v nasprotju z dognanji današnje lingvistike, zgodovine, arheologije itn., mogoče znanstveno zagovarjati in dokazati: a naj se komu še tako čudno sliši, Borove zasluge pri tem ne bo. Morda se pokaže, da je med venetskim in slovenskim jezikom res kakšna pomenljivejša sorodnost, a takšna ugotovitev bo lahko temeljila le na lingvističnih argumentih tiste vrste, ki jih navajata Šivic-Dularjeva in Bezlaj, nikakor pa ne na Borovem, Šavlijevem in ostalih naivnem "čitanju" venetskih tekstov. Morda bomo nekega dne lahko kaj bolj zanesljivega rekli o deležu morebitnega venetskega substrata pri formiranju etnosa, iz katerega se je izoblikoval sodobni slovenski narod; a le popolna ideološka zaslepljenost še lahko danes koga zavede, da spregleda vso kompleksnost etnogenetskih procesov in da skozi enosmerno nasledstvo išče svoje narodne korenine v teminah prazgodovine.

Ozrmo se še na trditve, ki so bile povod mojemu ugovoru. Morda nekoč najdemo dokaz, da so Veneti obcestnim počivališčem res rekli postojoma, a zveza med takšnim dokazom in Borovo trditvijo ne bo kaj več kot slučajna; kot smo upam dovolj jasno in prepričljivo pokazali že v prvem prispevku, njegova argumentacija preprosto ni veljavna, iz njegovih navedb ni upravičeno potegniti sklepa o takšnem poimenovanju: naše današnje

vedenje torej ne omogoča trditve, da so Veneti občestna počivališča, postaje ipd. imenovali postojoma. Morda tudi že jutri najdemo Postumijev milnik v Postojni: to bi bilo za vse, ki vemo tisto nekaj malega o dogajanjih v tem prostoru sredi 2. stoletja pr. n. št., presenečenje in bi zahtevalo revizijo nekaterih naših pogledov – kar bi seveda bilo krasno, saj ni nič lepšega kot revidirati svoje poglede v luči novih dokumentov (in sploh si želimo čim več novih milnikov, tudi Postumijevih); a dokler takšnega podatka nimamo, bomo pač svoje predstave gradili na obstoječih dokumentih in ne na nekih nebuloznih Borovih kombinacijah o etimologiji toponima Postojna, za katerega sicer lingvisti trdijo, da je razložljiv iz slovenskega korena, še posebej, ker se takšna razlaga menda sklada tudi z nemško verzijo toponima.

Seveda si ne delam utvar, da bo to moje pisanje prepričalo Bora ali koga od njegovih privržencev. Venetoslavljan ne postaneš zato, ker si ocenil, da Bor, Šavli in kompanija strokovno korektno in prepričljivo izvajajo svoje sklepe: končno komajda kdo v množici navdušencev lahko poda meritorno sodbo o lingvističnih vprašanjih, ki so jedro Borovega diskurza. Pa tudi izstopiš ne iz "fan cluba" samo zato, ker neki predstavnik uradne lingvistike, zgodovine ali arheologije meni, da je vse to neumnost. Boru se priključiš, ker mu verjameš, verjameš mu, ker mu želiš verjeti, želiš pa mu verjeti, ker to, kar pravi, godi tvojemu narodnemu občutju in laska tvoji kolektivni samozavesti. Vse to posega globoko v polje nacionalne ideologije in Bor je z oblubo venetskega preludija nacionalnemu mitu veliki mojster na tem področju.

Na nekem nivoju ima Bor gotovo povsem prav, ko ugotavlja, da so tudi "uradne znanosti" ideološko obremenjene; treba se je samo ozreti malo nazaj, recimo na historiografijo in druge humanistične discipline tretjega rajha, ali pa malo naokrog, recimo, na žolčne razprave med akademskimi institucijami pri nas in v nekaterih sosednjih državah glede etnogenetskih vprašanj; pa tudi v našem najožjem okolju bi se našli dobri predstavniki ideološko instrumentalizirane znanosti. Še več, lahko rečemo, da je v kontekstu moderne nacionalne države institucionalizirana humanistična znanost po definiciji instrument državne oz. nacionalne ideologije. Najboljši primer je ravno zgodovinski spomin kot ključna sestavi-

na mitsko-simbolnega kompleksa, ki konstruira nacionalno: v pogojih moderne države ga generirajo akademske institucije in ga potem reproducirajo skozi šolski sistem in medije. A dokler so akademske institucije avtonomne, lahko na podlagi avtoritete znanstvene metode to instrumentalnost relativizirajo in delujejo celo subverzivno do vladajoče kulture in vladajoče ideologije. To je bistvena komponenta akademske svobode. In prav tu je ključ. Bor kot pravi revolucionar vidi znanost zgolj kot polje spopadanja različnih ideoloških resnic. Vladajočo akademsko razlago o naselitvi Slovencev v 6. stoletju označi kot neustrezno, in to z ideološko argumentacijo (značilno je, da mu zadošča argument, da gre za razlago pod vplivom tuje, germanske znanosti), in predloži svojo Resnico o avtohtonosti Slovencev in o njih venetskih koreninah, pri čemer svoja po kriterijih lingvistične znanosti nevzdržna čitanja venetskih tekstov na podlagi slovenščine brani spet z ideološkimi argumenti. Tako stik oz. dialog z znanostjo ni vzpostavljen v nobeni točki, venetologi pa v skladu s svojim poslanstvom tako ali tako komunicirajo zgolj z najširšo javnostjo. "Uradna znanost" lahko to javnost, ki sicer ne more ocenjevati konsistentnosti njihovega psevdoznanstvenega diskurza, le tu in tam opozori na najbolj grobe nesmisle.

Kot vedno je tudi tu ključna vloga medijev. Obstoj Častilcev slavne preteklosti in Iskalcev korenin je v pluralni kulturi sodobne družbe nekaj normalnega. Glede izjemnega mesta, ki so ga v zadnjih letih zavzeli v slovenskem medijskem prostoru, pa ponujam tezo, da slovenska medijska in drugačna oblast bržkone ocenjuje, da akademski negovalci zgodovinskega spomina, kakorkoli so že sicer zaslužni, niso dovolj uporabni kot promotorji slovenske pokončnosti, in da velja zato odškrniti vrata strokovno morda ne le toliko zanesljivim, vendar bistveno učinkovitejšim venetoslavljanom.

Božidar Slapšak

Po postojnskih poteh ...

Res je, tovariš Bor, v Tolminu, v knjižnici Cirila Kosmača sem vas poslušal. Bilo je v torek, 13. novembra 1985. Kasno v noč. Pravite, da sem vas poslušal nič kaj vzpodbudno, še več, da ste se mi zdeli, z vašimi heretičnimi kolegi vred (to so vaše besede), pohujšljiv in škodljiv. Dvomim, da ste si mogel takšno sodbo o načinu mojega poslušanja in presojanja ustvariti tačas, ko sem vas poslušal, saj sem bil za vas le eden od mnogih v (resnično) nabito polni dvorani; do trenutka, ko sem se oglasil, me niste niti poznal niti niste vedel zame. Poslušal pa sem vas mirno, zbrano, tudi z zanimanjem, olikano, tako da nisem izzival vaše pozornosti. Morda vas je gostiteljica, ravnateljica knjižnice, opozorila name, kot na morebitnega diskutanta, vendar to misel zavračam kot pretirano samovšečno. Oglasil sem se in čeprav je od tega že lep čas, zagotovo vem, da vas v svojem besednjaku nisem označil ne kot pohujšljivca in tudi ne kot škodljivca. Bistvo moje razprave je bilo v tem, da ta čas še manjkajo vašim in vaših sopotnikov izdelkom materialni dokazi, da arheologija vaših tez in teorij (še) ni potrdila, da manjka torej rdeča nit v materialni kulturi časov in ljudstev, ki so živela, ustvarjala, odmirala, prevzemala in oddajala, oblikovala okolje in duha, katerega iver je tudi v nas. Zato sem takrat v vaše teze javno podvomil in če se spomnite, so, čeprav bolj redki, zaploskali tudi meni. Če ste v nestrinjanju z vami, pa tudi s Šavlijem in patrom Tomažičem, začutil očitek pohujšljivosti, potem je to le znak vašega nelagodja, negotovosti, še več, dvoma v pravilnost vašega početja. Najbrž o takratnem srečanju v Tolminu ni stenografskih ali magnetofonskih zapisov, ki bi nama po treh letih v živo pričarali takrat povedano. Vendar lahko z mirno vestjo zapišem, da vam takrat nisem grozil (pravite, da sem dejal "Nekaj bo treba zoper to ukreniti"). Nimam navede, kar si štejem v dobro, da bi sogovornikom grozil, jih ustrahoval ali celo na silo spreobračal. Še manj si za zmago v strokovnem merjenju pomagam z zmerjanjem in nestrokovnim brskanjem po sobesednikovem vsakdanu ali celo značaju. Z vso odgovornostjo zato lahko zatrdim, da vam in vašim somišljenikom nisem (niti ni počel tega kdo drug) na skupščini Slovenskega arheološkega društva grozil s sežigom na grmadi ogorčenja, res pa je, da sem bil takrat med pobudniki izjave tega strokovnega združenja o venetskih teorijah in da sem, kot takratni predsednik SAD, izjavo, oddano uredništvu

Književnih listov (Delo) novembra 1985 (ker do objave ni prišlo je bila objavljena v ARHEO 6, 1987, 31), tudi podpisal.

Pa še tole.

Obračunavanje z menoj v uvodu k vašemu prispevku v KL 17. novembra 1988 je bilo povsem nepotrebno, toliko bolj, ker vam je bilo, kot pravite, le v ogrevanje misli in pisalnega stroja. Ko gre za stroko, so osebna, četudi le ogrevalna obračunavanja povsem odveč. Kdor je s srcem pri stvari, je ves čas ogret, brez polen in babjih čenč.

Podpis pod mojim ugovorom pa vas bo najbrž presenetil. V Tolminu niste imel opraviti z Božidarjem Slapšakom, ampak z Dragom Svoljšakom! Tu pa je nekaj razlike, mar ne, čeprav sva oba na začetni S in končni šak. Ta vaša zmota ni usodna ne za Slapšaka, mojega dobrega prijatelja in strokovnega druga, še manj je usodna zame, pa tudi za stvar ne, saj s Slapšakom zelo podobno, če že ne kar enako razmišlja o naši avtohtonosti in venetsko-etrusčanski navezi. Bolj nerodna kot usodna zna biti ta zamenjava za vas, tovariš Bor. V sebi nosi namreč ostro zašiljeno želo, želo dvoma v pravilnost in verodostojnost vaših jezikovnih razlag. Kajti, kako naj verjamem(o) nekemu, ki ne zmore točnosti in natančnosti v rabi in navajanju sodobnih imen in priimkov, da ima prav, ko tolmači imena krajev in ljudi za tisočletje in več nazaj. Kako naj verjamem(o), da so vaše teorije vsaj kolikor toliko resen prispevek k njih pravemu umevanju. Enkrat ni nobenkoli, boste dejal in dodal, skupaj z vašimi privrženci, da je motiti se človeško. Kdo pa zmore beležiti vse in vsakogar, ki ga sreča ali se obenj spotakne. Pa vendar zadevščina ni tako preprosta. Posebej ne, če se v istem sestavku dvakrat ponovi. S kom ste se zataknil v Tolminu in kdo je podpisal izjavo Slovenskega arheološkega društva, to bi lahko preveril in do zamenjave ne bi bilo prišlo. O postojnskih starih poteh bi se še naprej bodel le z B. Slapšakom. Zakuhal pa ste jo, tovariš Bor, še v zadnjem odstavku, ko ste uglednega slovenskega arheologa in znanstvenika Petra Petruja preimenoval v Frana Petruja. Tu vam je pred oči najbrž priplavalo ime vam generacijsko in strokovno bližjega slovenskega slavista in literarnega zgodovinarja Frana Petreta. Ker sta oba – Petrù in Petrè – že med rajnimi, je zamenjava njunih imen tembolj nespoštljiva in obžalovanja vredna. Kako ste le bral Zgodovino Slovencev

"Moje nadaljnje sodelovanje v venetološki diskusiji - odvečno"

Cankarjeve založbe? Površno, kakopak! Je mar površnost odločujoča sestavina vaše lingvistične metode, delovna metoda "nove" venetologije, ko je dovoljeno in možno prav vse za dosego cilja? Cilj pa je, tako razumem vse, kar sem dosedaj vašega prebral, povenetiti, poetruščaniti Slovence.

Drago Svoljšak

Pričakovali bi, da bo častitljivi poet, član omizja Nesmrtnih, pisec, katerega bridko pero že leta daje ton in barvitost sicer skromni slovenski polemični sceni, vodil svoje bitke ob dolžnem spoštovanju meja, ki jih narekuje etika javne besede. Njegov zadnji prispevek v Književnih listih (8.12.) nas je razočaral.

Matej Bor je namreč posegel po potvorbah, podtikanjih in kleveti, vsem tistem kar sicer tako rad (tudi v omenjenem tekstu) očita svojim oponentom, in tako spustil diskusijo na presenetljivo nizko raven.

1. Potvorba je njegova navedba, da trdim ("dobesedno"): "Morda se pokaže, da je med venetskim in slovenskim jezikom res kakšna pomenljivejša sorodnost, Borove zasluge pa (da) pri tem ne bo, ker njegovo razpravljanje ni v skladu z dognanji današnje lingvistike."

V resnici sem zapisal: "Morda se nekega dne izkaže, da je vsaj del tega, kar trdi Bor, pa naj bo še tako v nasprotju z dognanji današnje lingvistike, zgodovine, arheologije itn., mogoče znanstveno zagovarjati in dokazati: a... Borove zasluge pri tem ne bo. Morda se pokaže, da je med venetskim in slovenskim jezikom res kakšna pomenljivejša sorodnost, a takšna ugotovitev bo lahko temeljila le na lingvističnih argumentih tiste vrste, ki jih navajata Šivic-Dularjeva in Bezljaj, nikakor pa ne na Borovem, Šavlijevem in ostalih naivnem "čitanju" venetskih tekstov."

Kaj napravi Bor? Vzame dele dveh mojih stavkov in jih samovoljno in brez upoštevanja njihove pomenke funkcije v tekstu združi v novo zvezo s povsem spremenjenim pomenom. Iz tega zmazka potem izpelje potrebne vesele in dokončne sklepe o mojih mentalnih oz. intelektualnih sposobnostih. Ta postopek se imenuje potvorba ali falsifikat.

Nepopoljšljivi dobronamernež bi morda dejal, da gre pač spet za eno od poetovih površnosti: a sam Bor trdi, da je tekst v tem delu celo dvakrat prebral. Kdo bi lahko tudi pomislil, da Bor preprosto ne razume razločka med "vrsto" argumenta (npr. znanstveni, psevdoznanstveni, zdravorazumski, ideološki, argument moči oz. avtoritete itn.) in vsebino ("dognanja današnje lingvistike..."). A to bi bilo menda že kar nedopustno podcenjevanje diskutanta Borovih izkušenj in kalibra. Vse torej govori za to, da imamo opraviti z zavestno potvorbo s ciljem, da bi se

v pomanjkanju argumentov oponentu na nepošten način zamašila usta.

2. Podtikanje je Borova trditev, da pišem (njegov izraz je, da "tvezim") o "ideoloških motivih" njegovih raziskav. Mene motivi Borovih raziskav ne zanimajo in o njih v teh tekstih tudi ne govorim (v zaključku drugega prispevka ponujam tezo le o možnih motivih naših "medijskih in drugih" oblasti za tako nenavadno širokogrudno promocijo venetoslavljanstva v dnevnem tisku). Načeloma tudi nimam prav nič proti ideološkim motivom za raziskave. Don Franeta Bulića, enega začetnikov starokrščanske arheologije in organizatorja prvega svetovnega kongresa starokrščanske arheologije (Split 1893), so brez dvoma vodili (tudi) ideološki nagibi, ko je usmeril svoje raziskave na sakralne spomenike Salone, pa njegov znanstveni profil zato ni prav nič okrnjen. Veselina Čajkanovića je njegova globoka krščanska pravoslavna religioznost navedla, da se je lotil študija začetkov religije pri Srbih, pa je po temeljitem proučevanju kot pošten znanstvenik prišel do zaključka, da so prevladovala poganske prvine in da je bolj upravičeno govoriti o praznoverju kot o religiji v pravem pomenu besede.

Morebitni ideološki motivi Borovega pisanja so torej po mojem razumevanju njegov zasebni problem in se zato v svojih tekstih z njimi ne ukvarjam. Ukvarjam pa se s sistemom mišljenja, kot ga razkriva njegovo pisanje, in trdim, da so miselni postopki, ki jih uporablja pri obravnavi venetoslovanskih tem, ideološke narave in ne znanstveni, pa čeprav zaviti v znanstveni žargon. Trdim tudi, da ne obvlada potrebnih metodoloških orodij, ki bi mu omogočila strokovno obravnavati zgodovinska vprašanja in graditi novo znanje, pa še, da so njegove predstave o času in prostoru, ki ga želi vključiti v našo zavest kot del slavne narodove preteklosti, skrajno površne. Da "tvezim o ideoloških motivih (Borovih) raziskav" je torej navadno podtikanje.

3. Kleveta pa je Borova trditev, da to počnem "tendenciozno" in "s prikritim političnim namenom".

S kakšnim namenom piše Bor, je morda zanimivo vprašanje, vendar o tem prazvaprav nikjer ne govorim. Gotovo v mojih tekstih ni mogel najti nobenih namigov na svoje morebitne politične, "samoslovenske" ali celo "separatistične" namene. Jasno pa sem zapisal, da glede na naravo njegovega diskurza pri Boru ne moremo govo-

riti o izgrajevanju novega znanja, pač pa kvečjemu o dograjevanju nacionalnega mita ("venetski preludij").

Kar se pa namena mojega pisanja tiče, tu ni nikakršnih skrivnosti. Ob primeru Borovih "postojom" sem želel opozoriti slovensko beroče občinstvo na nesmisle, ki jih venetoslavljanška družčina prodaja pod firmo nove zgodovinske podobe začetkov slovenstva na naših tleh. Naj torej za konec, v zabavo vsem tistim, ki ste sledili nadaljevanju, nanizam napake in površnosti, ki jih je v svojem zadnjem spisu naš poeta uspel stlačiti v 17 vrstic enega redkih odstavkov, ki jih ni v celoti posvetil mojim in sotrpina Makarovića intelektualnim, moralnim in drugim hibam: tistega o cesarju Gordijanu; Postumija bomo ne glede na to, da se je sedaj razkrilo, da je obtožen tudi malolastniških ambicij nad postojomami, pa fašističnega terorja nad venetoslovenskim imenoslovjem in še česa, pustili počivati v miru.

Gordianus: da je Gordianus slovenski prevod cesarskega naziva Augustus (gordyj) ne bo držalo že zato, ker je cesar Gordijan I (159–238 vladal 238), s polnim imenom (Imperator Caesar) Marcus Antonius Gordianus Sempronianus Romanus Africanus (Augustus), to osebno ime (kognomen) nosil že pred prihodom na prestol, dobil pa ga je pač po materini strani (Ulpia Gordiana);

Gracchi: gre za kognomen, ki označuje vejo rodbine Sempronii; iz rodbinskega imena je izveden tudi Gordijanov kognomen Sempronianus; "familijo" bi bilo torej pravilneje imenovati Sempronijci (Grakhi):

distingvirana patricijska familija: Sempronijci so plebejska in ne patricijska rodbina;

izvor Gordijanove rodbine: razen na Grakhe oz. Sempronijce se je Gordijanov rod navezoval še na družino cesarja Trajana (Ulpijci, po materi) in menda tudi na družino triumvira Marka Antonija: seveda pa je vprašanje, če ne gre vsaj deloma za politično motivirane fiktivne filijacije;

Tiberius: nobeden od znanih Gordijanov ni imel imena (praenomen) Tiberius;

Africanus: M. Antonius Gordianus je bil pred 238 cesarski namestnik, prokonzul v Afriki: na podlagi dikcije teksta, še posebej tam, kjer nas pouči, da je Mala Azija nedaleč od sredozemske obale Afrike, moramo podvo-

miti, da Bor ve, da v tem primeru ne gre za kontinent Afriko, temveč za rimsko provinco s tem imenom (jedro na področju današnjega Tunisa);

Afrika in Mala Azija: provinca Afrika in Mala Azija sicer izgledata "nedaleč" vsaksebi samo iz perspektive vrabcev polnega Borovega vrta;

Afrika in Hetiti: ti prav tako lahko izgledajo "nedaleč", tako prostorsko kot časovno, samo iz te perspektive;

Gordij: po Boru "kaj lahko" hetitsko in torej indoevropsko ime; odvečen trud: Gordion je glavno mesto Frigije., imenovano po mitičnem začetniku frigijske države Gordiosu, Frigijci pa so seveda prav tako Indoevropci;

češčina in Hetiti: indoevropsko jezikoslovje primerjalno preučuje vse indoevropske jezike, in če je pri razreševanju vpašan enega, recimo hetitščine, upoštevana "med drugim" tudi češčina, je to komajda upravičen razlog za (Borove) zmagoslavne vzklike; o Borovi kompetentnosti na tem področju so sicer svojo sodbo že dali naši jezikoslovni strokovnjaki;

augustus: pogled v Bradačev latinsko-slovenski slovar pove, da ta beseda ne pomeni "ponosen" ali "ohol" ("gord"), temveč svet, posvečen, pa častljiv, vzvišen; kot častni naziv vladarjev (Oktavijan ga prvi dobi leta 27 pr. n. št. in potem ga nosijo vsi rimski cesarji) se seveda ne nanaša na njihove značajske lastnosti, kot je to često v primerih običajnih kognomenov (npr. Tarkvinij Oholi – Tarquinius Superbus, zadnji rimski kralj), temveč na njegovo svetost, "prevzvišenost". Tudi zato je Borova kombinacija Augustus (lat.) = Gordianus (~ slov.) nesmiselna.

Prav za konec pa še cvetka iz Borovega teksta, ki jasno razkriva njegove miselne horizonte. Če (v zvezi s spreminjanjem krajevnih in osebnih imen) zapiše "fašisti, učenci Rimljanov", je to razumljivo le iz povsem lokalne perspektive, s stališča prostora in časa, v katerem je – imperialni – Rim v okviru fašistične ideologije nastopal kot izrazito represiven model. Pri tem zanemari dejstvo, da je fašizem sodoben politični fenomen in da gre pri njem za poudarjeno ideološko in politično izrabo nacionalne (rimsko-italske) in rimskoimperialne imažerije in ne za kako posebno "učenje" ob izkušnjah rimske civilizacije; zanemari seveda tudi dejstvo, da je do – uradnega – spreminjanja krajevnih imen prihajalo v vseh moder-

nih nacionalnih državah, saj po notranji logiki težijo k nacionalni homogenizaciji; končno smo spreminjali, poslovenjali "tuja" krajevna imena tudi pri nas, še po zadnji vojni. Predvsem pa pozablja, da je celotna zgodovina evropske civilizacije, do najmoderneje dobe, stalno in znovično iskanje vzorov, kontinuitete in možnosti reinterpretacije rimskih in sploh antičnih modelov (ali pa upor proti njim). Problem fašizma je v glavnem v tem, da za "učenje" ni bil posebno odprt: veliko boljši "učenci Rimljanov" so bili recimo francoski razsvetljevci ali pa renesančni studiozi. Kaj pa Bor?

Dixi. Menim, da imajo bralci Dela dovolj elementov za lastno presojo in da je zato moje nadaljnje sodelovanje v venetološki diskusiji odvečno.

Božidar Slapšak

Mar se bo "venetološki" mnogoboj še kar nadaljeval?

Matej Bor je imel lepo priložnost, da bi ob mojem najavljenem umiku "venetološki" mnogoboj častno zaokrožil in zaključil. Tako zlahka bi se izognil novim odgovorom: moralo mu je biti jasno, da ima komajda še kdo časa, volje in energije, da bi se z njim prerekal. Da bi njega prepričal, tako ni upanja, bralci Književnih listov pa so menda dobili že dovolj vpogleda v njegovo argumentacijo, pa komentarjev k njej, tako da ni več kaj bistveno novega pridodati.

A Borova samozavest je neomajna in kopernikanska poza ga sili v vedno bolj absurdne trditve, na drugi strani pa vedno jasneje razkriva neke plasti, ki segajo onkraj "venetoloških" tem in zadevajo splošnejša vprašanja naše kulture. Zaradi teh se oglašam ponovno v upanju, da bo iz polemike mogoče potegniti kakšen poduk, še preden nas Bor "v eni od prihodnjih števil Književnih listov", kot je najvil v svojem zadnjem pisanju (KL, Nadaljevanje brez konca, 22.12.1988), osreči s seciranjem Grafenauerjeve kritike venetoslavljanstva, objavljene v zaključnem komentarju k delu Pavla Diakona *Historia Langobardorum*, kar bi brez dvoma pomenilo začetek novega brezplodnega pogrevanja in pregrevanja starih tem.

Res je nenavadno, da v doslej menda že šestih številkah tedenske literarne priloge osrednjega informativnega časopisa teče recimo razprava o razmeroma nezanimivi, v bistvu povsem ozko strokovni temi, kot je vprašanje možne semantične zveze med besedama *augustus* in *gordianus*. Takšna razprava bi sodila v kak strokovni časopis, pod pogojem seveda, da bi bilo zvezo mogoče resno argumentirati. In ker zveze ni mogoče resno argumentirati, v strokovni tisk pač ne pride; vsakemu strokovnjaku je namreč jasno, da gre za parasemantično zvezo oz. za paretimologijo, za domisljico, ki je resnična le za tistega, ki v svoji samozaverovanosti verjame, da je vse, kar mu pade v glavo, resnično (kar recimo pesniku niti ne gre zameriti). Pač pa sedaj po zaslugi velikodusnega posredništva glasila SZDL argumente za in proti tehtajo najširše slovenske beroče množice. To je tembolj absurdno v situaciji, ko je tem istim množicam dostop do poštene humanistične izobrazbe s sesutjem gimnazije praktično zaprt, ko so znanja o starejši, še posebej antični zgodovini žalostna, da ne rečem zreformirana, ko je jezikovna zavest na ravni brambovstva, brez osnovnega

vpogleda v mehanizme in zakonitosti jezikovnih premen, brez vpogleda v procese, ki potekajo med jeziki v stiku ipd., za kar je vse nekoč dajala solidno izhodišče tim. klasična vzgoja.

Absurdnost je seveda zgolj navidezna. Takšno stanje namreč našo razpravo o avgustu-gordijanu v osrednjem slovenskem dnevniku sploh šele omogoča. V normalnih okoliščinah bi normalno informirana intelektualna srenja, vzgojena na normalnih, morda celo klasičnih gimnazijah, predstavljala tisto varovalko, ki bi slovensko kulturo zaščitila pred mučnim šestodelnim prerekanjem okoli ničesar. Predvsem bi urednik literarnega dodatka moral upoštevati, da njegovo občinstvo nekaj ve o za evropsko kulturno zgodovino in zgodovino evropskih institucij tako pomembnem pojmu, kot je *augustus*, in da za evropsko identiteto važna in živa "latinitas" temu občinstvu daje tudi določen vpogled v pomensko ozadje tega pojma. Za koga je morda med "ponosnostjo" (*gord-*) in "vzvišenostjo" (*avgust-*) le korak, za izobraženega Evropeca pa je tu prepad, saj ve, da je beseda *augustus* izvedena iz glagola *augeo* (povzročiti rast, povečati, pomnožiti) in kot pridevek božanstev in vladarjev označuje, če naj uporabimo nam bližji krščanski izraz, tako njihovo blagoslovljenost kot njih zmožnost, da blagoslovljajo in s tem podeljujejo rast, uspeh, moč; v tem smislu je povezana z izrazi *augur*, *auctor*, *auctoritas* itn. Le kakšno zvezo ima to s "ponosnostjo", "grdstjo" in drugimi izrazi za značajske oz. osebne lastnosti, ki so bili v tej diskusiji navajani! Borova z ničimer dokumentirana domisljica o gordijanu kot o semantični prevedenki za avgusta enostavno ne zasluži, da bi se o njej resno pogovarjali.

In poduk? Evropa ne pomeni samo računalnikov in tehnološke revolucije, temveč tudi neke kulturne standarde. Če bo priseganje na (Srednjo) Evropo služilo le notranjim delitvam, nam ni pomoči. Iz samozadovoljnega obrobja (obrovja) ne bomo niti opazili prednosti, ki jo imata recimo že Zagreb ali Beograd v komuniciranju s svetovnimi centri. Zato plediram za gimnazijo in klasični pouk – takoj.

Drugi vidik, ki se ga velja dotakniti, zadeva kulturo javne diskusije oz. polemike. Hvalabogu se v zadnjih letih še kar učimo javnega komuniciranja. Kvalitetnih komentarjev v časopisju ne manjka, kritična javnost je dobila pravico do obstoja in avtonomnosti, in to pred-

vsem zato, ker je vzpostavila nov, kompetenten, informiran, konceptno in teoretsko osmišljen diskurz, ob katerem se je praznorečje stare nomenklature sesulo v prah. Le redki nosilci družbene moči so bili sposobni prilagoditi svojo govorico novim razmeram in ti so praviloma prišli na površje. Družbeno komuniciranje je naredilo še do nedavnega nepojmljive kvalitetne skoke in slovenska družba se počasi privaja na oblike družbene obnašanja, ki jih je Evropa razvila v 18. stoletju.

Borova polemičnost v tem kontekstu s svojo avtoritarnostjo deluje kot odmev iz davnine. Če strupeno zbode, je to seveda kvaliteta njegovega stila in če pri tem mestoma piše žaljivo ali ceneno, je to pač predvsem stvar okusa. Nisem opazil, da bi mu oponenti – vključno z mano – ostajali dolžni. Tisto, kar je v njegovih polemičnih tekstih v nasprotju z etiko javne besede in kar ga neizprosno zaznamuje kot "zastarelega", je njegovo neupoštevovanje oponentovega teksta. Pri tem deluje prozorno. V tekstu, kjer nasprotni strani očita potvorbe, podtikanja in klevete, se ročno posluži vseh treh, na kar sem opozoril v zadnjem odgovoru. Ko v naslednjem pisanju toži, kako "nasprotnik potvarja njegove besede, zavija, podtika, česar ni rekel, podcenjuje ali preslišuje njegove argumente", smo lahko prepričani, da prav to počne on sam v tem istem tekstu. Potvarja, ko trdi, da mu zamerim krepke besede, ko sem vendar povsem jasno zapisal, da krši etiko javne besede s podtikanjem, kleveto in falsifikati. Zavija in podtika, česar nisem rekel, ko mojo povsem precizno uporabo termina "ideološka zaslepljenost", označi kot eufemizem za politično. Podcenjuje ali presliši vse moje argumente in se pri tem še predstavlja kot človek, ki je "pripravljen prisluhiniti" in sposoben "ubratiti drugačno pot, če zgreši".

Poduk? Javna beseda je resna stvar. Zavzemam se za odgovorno javno besedo, to pa pomeni tudi spoštovanje, pošten odnos do sogovornikove besede oz. teksta.

Tretje, o čemer želim tu spregovoriti, je status znanosti.

Se Bor res ne zaveda, kako se je ujel v past, ko je reagiral na trditev, da bo "morda nekega dne...", vendar Borove zasluge pri tem ne bo...? Gre namreč za ključno trditev, ki zadeva status znanstvenega spoznanja, in njegovo (iskreno ali fingirano) nerazumevanje zgolj potrjuje ugotovitev, da njegovo venetoslavljanstvo z znanostjo nima nobene zveze. Pesnik in vernik lahko svoja spoz-

nanja nabirata kar v božanskem vrtu Idej in Resnic, znanstveno spoznanje (ali resnica, kot raje sliši Bor) pa je nekaj precej bolj banalnega in je doma v človeških glavah; v prvo verjamemo, o drugem dvomimo in zato mora vsaka zamisel, pa naj smo prišli do nje na podlagi erudicije, z bistrino svojega uma, z intuicijo ali pa v sanjah, če naj bo sprejeta v zgradbo našega (znanstvenega) vedenja, skozi vrsto primerjalnih in logičkih preverb v okviru tim. znanstvenega dokaznega postopka. Bor in ostali so predložili zamisel o neposredni zvezi med venetščino in slovenščino, a argumentacija, s katero to zamisel izpeljujejo in dokazujejo, je (znanstveno) nevzdržna in neveljavna. Četudi bi se zgodilo, da bi bila ta ideja kdaj sprejeta med znanstvena spoznanja, kar se sicer glede na naše sedanje vedenje zdi komaj verjetno, to ne bo Borova zasluga, temveč zasluga tistega, ki bi takšno zvezo znal utemeljeno zagovarjati in z veljavnimi znanstvenimi argumenti dokazati.

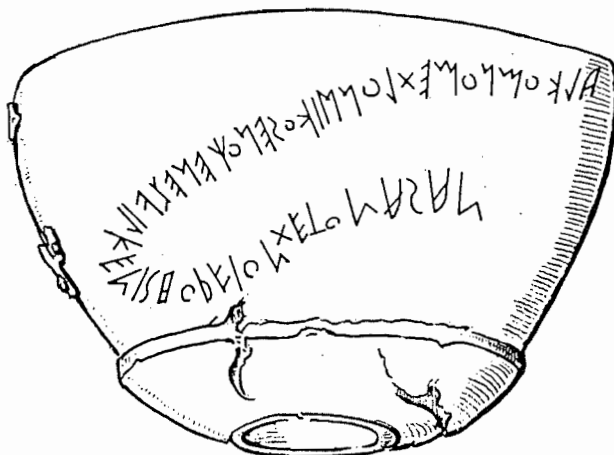
Ker Bor znanstvenega postopka ne obvlada in torej s svojimi oponenti iz humanističnih strok ne more govoriti v istem jeziku, se odloči za najlažjo pot in kar povprek napade institucionalizirano znanost, ki da "nima poguma preverjati samo sebe in prodirati naprej"; postavi se v kopernikansko pozo in se proglasi za apostola nove, iščoče in inovativne znanosti. Ubogi Kopernik! Naj Boru zveni še tako "sholastično", Kopernikova veličina ni v tem, da je imel "prav", temveč v tem, da je za svojo – pomembno – trditev znal podati neizpodbitne dokaze. Če Bor trdi, da je $2+2=5$, s tem še ni iznašel nove matematike. Dokler ne utemelji sistema, v okviru katerega je dva in dva pet, je ta trditev samo – napačna. In če kdo vzpostavi matematiko, v okviru katere bo $2+2=5$, bo to njegova zasluga in ne Borova.

Poduk? Kakorkoli smo že sami kritični do sebe in do svojih strok, Borovi izpadi so streli v prazno. Ob ustrezni pomoči glasila SZDL lahko sicer humanistične znanosti došči učinkovito oblati in pri manj informiranem delu beročega občinstva okrni njihov ugled, a njegov iracionalni diskurz ostaja slej ko prej izven področja znanosti. Sicer pa sem za teorijo v humanističnih znanostih in za polno družbeno podporo prevodnemu programu družboslovne in humanistične literature Studia Humanitatis.

Božidar Slapšak

III. ABECEDNO

"Takšne posode so že od pamtiveka rabili za uživanje jedače ali pijače. To potrjuje tudi vsebina našega napisa... V sodobnejšem prevodu:

Željno (lakomno) je pospravil (pometel) vase, ki je, gnaje se na svoji poti, sem zavil, ko je niz gor potujoč (prišel) do nas.

Potemtakem je bil to pozdrav popotniku, vrezan v čašo (skodelico). Vabilo, naj pije in je. Ker je bila najdena ob vznožju Evganskih hribov, je vsebina napisa tem bolj naravna in razumljiva. Morda celo vijuga, v kateri teče napis, ponazarja, kako se pot niz gor spušča v dolino."

M. Bor, VENETI NDP, str.299.

A proposito di venetico e di slavo *O venetščini in slovanščini*

Il venetico (detto, specie per il passato, "paleoveneto") è una lingua preromana parlata nella massima parte della regione "Veneto" attuale con modeste appendici nelle regioni confinanti a Nord e ad Est. Esso è attestato soprattutto dalle iscrizioni che ora si aggirano su 350, purtroppo quasi tutte brevi, ripetitive e in minima parte mutile. Alcune (quelle più recenti) denunciano chiaramente l'influsso della romanizzazione e segnano pertanto il passaggio dalla lingua preromana al latino, ovunque imperante.

I testi più antichi (tra i quali la lapide sepolcrale di Cartura/Pernumia a Sud di Padova, non inclusa nel vol. La lingua venetica) possono risalire al VI/V secolo a.C.; quelli più recenti sono del II e forse I secolo a.C.

L'ermeneutica delle epigrafi ha fatto grandi progressi specie a partire dalla pubblicazione dell'americano M. Beeler (morto recentemente) che ho avuto il piacere di incontrare in Cadore e in America - col volumetto The Venetic Language, University of California 1949 (ma anche in precedenza sarà doveroso menzionare soprattutto i contributi di C. Pauli, di R. Conway e ancora più del Sommer). Sono seguiti i contributi di E. Vetter, di V. Pisani, di G.B. Pellegrini, di A.L. Prosdocimi (il più attivo negli ultimi 25 anni), ma tra tutti emerge l'attività dell'indoeuropeista francese (Accademico di Francia) M. Lejeune che ha concluso i suoi 100 e più lavori mediante la pubblicazione del fondamentale volume Manuel de la langue vénète, Heidelberg 1974, di pagine 341.

Le iscrizioni sono ora interpretabili con sicurezza, direi al 90%, e la lingua può essere bene classificabile nel complesso degli idiomi indoeuropei. Risulta ben chiaro che le affinità del venetico sono con le lingue "italiche" in senso lato, e soprattutto col latino.

*E' ovvio che si possano individuare isoglosse anche con altre lingue; ma col gruppo slavo nulla di specifico e per il lessico compare soltanto un u preposizione ('in') da un ie. *ud(s) che trova paralleli in germanico, baltico e slavo. Le isoglosse col latino sono invece assai numerose e ci permettono in sostanza di interpretare i testi votivi, sepolcrali (ed uno confinario).*

Quanto alla presunta affinità (o coincidenza!) dei Veneti con i Paleoslavi o Protoslavi - teoria che fa capo soprat-

tenuto Venetščina (imenovana, posebe v preteklosti, "paleovenetščina") je predrimski jezik, ki so ga govorili v največjem delu sedanje dežele "Veneto", s skromnimi podaljški v sosednje dežele proti severu in vzhodu. Spričana je predvsem iz napisov, katerih število se danes giblje ok. 350; žal, so skoraj vsi kratki, precej se ponavljajo in le nekaj malega je okrnjenih. Nekateri (novejši) napisi različno kažejo vpliv romanizacije in pomenijo torej prehod od predrimskega jezika k latinščini, ko je ta že povsod zmagovala.

Najstarejša besedila (med njimi tisto s plošče iz Carture/Parnumie južno od Padove, ki ni prišlo v knjigo La lingua venetica) bi lahko uvrstili v VI./V. stoletje pr.Kr.; mlajša so iz II. in nemara iz I. stoletja pr. Kr.

Hermenetika napisov je močno napredovala predvsem od izida knjižice, ki jo je objavil nedavno umrli Američan M. Beeler, The Venetic Language (University of California, 1949 - vesel sem, da mi je bilo dano srečati tega pisca v Cadoru in v Ameriki; vendar je tudi že iz časa pred njim treba posebe omeniti, kar so prispevali C. Pauli, R. Conway in še bolj F. Sommer). Sledila so raziskovanja, zvezana z imeni E. Vetter, V. Pisani, G.B. Pellegrini, A.L. Prosdocimi (v zadnjih 25 letih najaktivnejši), ampak najvidnejše med vsemi je delo francoskega indoeuropeista (člana Académie Française") M. Lejeuna, ki je svojih 100 in več spisov zaključil z objavo temeljnega dela Manuel de la langue vénète, Heidelberg 1974, na 341 straneh.

Venetške napise je danes mogoče zanesljivo razložiti - rekel bi v 90 odstotkih - in jeziku lahko dobro določimo mesto v indoevropski jezikovni skupnosti. Jasno je, da venetščina kaže podobnosti z "italskimi" jeziki, širše vzeto, in še največ z latinščino.

Očitno je, da se v venetščini najdejo izoglose tudi z drugimi jeziki; vendar s slovansko skupino nič posebnega in glede leksike opazimo samo predlog u ('v') iz ie. *ud(s), ki ima paralele v germanskem, baltkem in slovanskem krogu. Nasprotno pa so izoglose z latinščino zelo številne in nam v bistvu dovoljujejo razložiti votivne in nagrobne tekste, pa še enega na mejnem kamnu.

Glede dozdevne sorodnosti (ali naključne zveze!) Venetov s starimi Slovani ali s Praslovani - teorija ima oporo v poljski šoli, in primis v delih T. Lehr-Spławińskiego

tutto alla scuola polacca e in primis ai lavori di T. Lehr-Spławinski (che io ho letto di seconda mano) bisogna subito riconoscere che tale equivoco è nato con l'interpretazione archeologica della "cultura lusaziana" e dei "campi d'urna", ma ancora più con l'interpretazione di Venetus/Venedus, nome di popolo ritenuto un antecedente diretto dei popoli slavi. E' vero che i Veneti/Venedi: Venedae dell'Europa centrale e della Vistola, oltre che del Baltico, sono menzionati da Tacito, Plinio e Tolomeo (di qui proviene certamente il nome Wenden, Winden, windisch e simili); ma codesto popolo può rientrare nelle tracce lasciate dagli antichissimi Veneti nella loro vastissima migrazione euroasiatica, anche se nulla possiamo dire di codesti Veneti per la lingua. Del resto, come sostiene il Devoto (cui si affianca il Prosdocimi), può trattarsi di una designazione assai generica di un ramo di Indoeuropei, forse migrati in epoca più recente rispetto agli Arii ecc. Ma nulla vieta (e lo dice il Prosdocimi) che l'etnico Venetus/Venedus sia stato attribuito, per "Übertragung" a popoli slavi quando questi hanno occupato il territorio già abitato dai Veneti (non slavi). Sono fenomeni assai comuni; chi non conosce la proliferazione onomastica delle tribù celtiche dei Volcae che hanno dato origine a tanti popoli, nemmeno parenti tra di loro. A partire dalle Glosse di Kassel ove i Romani sono resi con uualha e di qui non soltanto popolazioni affini, ma anche vlak onde Valacco, ung. olasz, 'italiano' e oláh, 'rumeno', Vallone, Włochy 'Italia' in polacco, aat. walhisk, mod. welsch per 'italiano' (con disprezzo) e la vostra forma slovena Lah per 'friulano' ecc.

*Ma ciò che risulta fondamentale per la discussione è un fatto più che evidente e cioè che il venetico (v. numerosi esempi in Lejeune, cit.) è una lingua di tipo kentum: per "ego", come in latino, si dice da ie. *eǵh(om) in venetico ego, EGO in grafia lat. ed exo in grafia epigrafica, mentre le lingue slave antiche hanno (j)az e simili. Dunque non vedo alcun rapporto (tranne di esser lingua ie.) tra VENETICO e SLAVO.*

Giovan Battista Pellegrini

(ki sem jih jaz bral iz druge roke) – je treba takoj priznati, da je do tega nesporazuma prišlo ob arheološki interpretaciji "lužiške kulture" in "žarnih grobišč", še bolj pa z razlago, češ da je Venetus/Venedus ime naroda, ki naj bi ga šteli za direktnega prednika slovanskih narodov. Res je, da Venete (Veneti/Venedi: Venedae) v Srednji Evropi in ob Visli, zraven tistih pri Baltiku, omenjajo Tacit, Plinij in Ptolemej (odtod zatrdno izvira ime Wenden, Winden, windisch ipd.), ampak ta narod lahko prištevamo med sledove, ki so jih pustili prastari Veneti ob svojih neverjetno širokopoteznih migracijah, čeprav v zvezi z jezikom tistih Venetov ni mogoče reči prav ničesar. Sicer pa, kakor misli Devoto (ki se mu pridružuje Prosdocimi), lahko gre za hudo splošno ime neke veje Indoevropejcev, ki so se morda selili v poznejšem času kot Arijci. Ampak nič ne nasprotuje temu (in to pravi Prosdocimi), da bi bil etnikon Venetus/Venedus prenesen na slovanski živelj, ko je le-ta zasedel ozemlje, kjer so poprej prebivali (neslovanski) Veneti. To so zelo navadni pojavi; kdo ne pozna npr. neverjetne onomastične razširjenosti keltskega plemena Volkov (Volcae), ki so dali ime številnim narodom, niti ne sorodnim med sabo: začnimo pri Glosah iz Kassla, kjer se Romani prikažejo kot uualha, in pojdemo naprej ne samo k sorodnim življem, ampak tudi k vlak, iz katerega je 'Valacco', ogrsko olasz, 'Italijan' in oláh 'romunsko', Valonci, Włochy 'Italija' v poljščini, stvn. walhisk, mod.n. welsch za 'Italijana' (zaničljivo) in vaša slovenska oblika Lah za 'Furlana' itn.

Ampak to, kar se pokaže za temeljno pri ti diskusiji, je več kot očitna okoliščina (gl. številne zglede pri omenjenem Lejeunu), da je venetščina jezik tipa kentum: za "ego", kakor v latinščini, je v venetščini iz ie. *eǵh(om) nastalo ego, EGO v lat. črkopisu in exo v epihoričnem (lokalnem) črkopisu, medtem ko imajo stari slovanski jeziki (j)az ipd. Potemtakem med venetščino in slovansčino – razen da obe spadata med ie. jezike – ne vidim nobene povezave.

*Giovan Battista Pellegrini
(Prev. Mtv)*

Na kratko o venetskem jeziku, pisavi in etnosu

JEZIK

Venetski jezik je ustaljen, na zgodovinskih in funkcionalnih motivih temelječ izraz za jezik, ki je izpričan na tistih predrimskih napisih iz Veneta (meje te regije se ne ujemajo z mejami današnje dežele "Veneto"), ki so napisani v lokalnih različicah določene etruskoidne pisave (kasneje tudi v latinski pisavi) in kažejo skupno temeljno značilnost, ki ustreza jasni indoevropski strukturi jezika. Tako zapletena definicija venetskega jezika je nujna, ker z venetskega kulturnega področja niso poznani samo venetski napisi, čeprav so le-ti zanj značilni in so lingvistični ustreznik arheološkemu pojmu (Prosdocimi 1978 a, 259).

Vir za preučevanje venetskega jezika so poleg venetskih napisov še latinski napisi X avgustejske regije, imenovane Venetia et Histria, ki vsebujejo značilne venetske antroponime. Pellegrini (1973, 19–20) navaja, da je poznanih okoli 60 venetskih besed in okoli 300 venetskih antroponimov. Skromno poznavanje venetske slovnice zadostuje, da venetski jezik lahko uvrstimo med indoevropske jezike, natančneje v kentumsko skupino (Prosdocimi 1978 a, 328).

Venetski jezik skupaj z germanskim, keltskim, oskoumbrijskim in latinskim jezikom sodi med severozahodne indoevropske jezike. Izrazitejša sorodnost z oskoumbrijskim in še posebej z latinskim jezikom je posledica razvoja teh jezikov v Italiji, pri čemer je na nastanek italške "koine" verjetno močno vplivala etruščanska kultura (Untermann 1978, 875–878).

NAPISI: DATACIJA, RAZŠIRJENOST, PISAVA

Datacija

Lejeune (1974, 13) deli venetske napise na: arhajske (okoli 550–475 pr.n.št.), stare (okoli 475–300 pr.n.št.), mlade (okoli 300–150 pr.n.št.) in venetsko-latinske (okoli 150–100 pr.n.št.).

Zadnja, to je venetsko-latinska faza, se ujema s prvo fazo romanizacije: eno ali dve generaciji se je ohranil lokalni jezik, ki so ga zapisovali v latinski pisavi, nato pa sledijo le še pravi latinski napisi (l.c.).

Edino najdišče, kjer so zastopane vse faze venetske pisave, je Este (Lejeune 1974, 21). Tu je bil najden tudi najstarejši doslej poznani venetski napis, ki je glede na

tipološke značilnosti bronastega kantarosa, na katerem je napisan, datiran v 6. stoletje pr.n.št. (Prosdocimi 1978 a, 292).

Razširjenost (Karta 1)

Koncentracija venetskih napisov je v Este (antično Ateste, center Venetov) in njeni neposredni okolici, v Padovi in Vicenzi, ob srednjem toku reke Piave, v Trevisu, Oderzu in v Cadore. Robno področje pa predstavljajo Adria na jugu, Gurina in Würmlach na severu, Idrija pri Bači ter Škocjan na vzhodu (Pellegrini 1973, 19).

Vzhodno od Škocjana in Idrije so bili z venetsko pisavo zabeleženi napisi najdeni na Vačah in v Ženjaku, morda tudi v Stari Sušici pri Košani in Gradišču nad Vintarjcem. Vendar pa jih ne moremo uvrstiti med venetske

KARTA 1. Venetska mesta in najdišča venetskih napisov; (po: Untermann 1978, 859–860, Abb.1)

Legenda: ● venetska mesta, ○ ostala mesta, + najdišča venetskih napisov, — meja X regije. Posebej je označeno jedro venetskega ozemlja.

Najdišča, ki niso imenovana na karti:

- 1 Lozzo Atestino, 2 Montegrotto, 3 Piove di Sacco, 4 Pernumia, 5 Costozza, 6 Montebelluna, 7 Còvolò, 8 Roganzuolo, 9 Canevò, 10 Valle di Cadore, 11 Làgole di Cadore, 12 Lozzo di Cadore, 13 Monte Pore, 14 Würmlach, 15 Gurina, 16 Findening-Thörl, 17 Idrija pri Bači, 18 Škocjan.

napise, ker po mnenju jezikoslovcev njihov jezik ni venetski (glej str. 326–331, 325–326).

Lejeune razlikuje dve področji razširjenosti venetskih napisov in ju imenuje Evganejska Venetija (med Adižo in Brento z Este, Vicenzo in Padovo) in Karnijska Venetija (vse ostalo področje). Na prvem področju je bilo najdeno več napisov, med njimi tudi najstarejši, na drugem pa prevladujejo mladi napisi (Lejeune 1974, 13–14).

Pisava

Poleg venetskih napisov, ki so zapisani v lokalnih različicah venetske pisave, so poznani tudi venetski napisi v latinski pisavi.

Različice venetske pisave se med seboj razlikujejo le po grafičnem izgledu nekaterih črk, ne pa po svojem sistemu. Imajo enako število znakov, ki označujejo (z eno izjemo) v vseh različicah isto fonetično vrednost. Govorimo torej lahko o temeljni enotnosti venetske pisave.

Venetska abeceda izhaja iz etruščanske abecede. Skupaj z retijsko in lepontsko abecedo tvori družino severnoetruščanskih abeced, ki se je v drugi polovici 1. tisočletja uveljavila v severni Italiji, iz nje pa se je verjetno tudi razvila germanska pisava, to je rune.

Venetska pisava je zelo verjetno nastala v svetiščih, kjer so jo tudi poučevali – tako je ohranila povezavo z nekaterimi kulti. Različice venetske pisave so vezane prav na taka svetišča – pisarske centre. Nekateri med njimi so imeli le lokalni vpliv, npr. svetišči v Padovi in Vicenzi. Norme, ki so jih sprejeli v svetišču Reitije (Reitia) v Este, pa so imele vpliv na širokem področju. Bronasti votivni predmeti, ki so bili najdeni v tem svetišču, simbolizirajo povoščene ploščice (tabula cerata) in pisala (stilus). Z nekaterih od teh ploščic, t.i. abecednih ploščic, nam je poznano zaporedje črk v venetski abecedi.

Za venetsko pisavo je značilno, da ima grafične znake za glasove /b/, /d/ in /g/, ki jih etruščanski jezik ni poznal. Vsi trije glasovi so označeni z etruščanskimi črkami: /b/= φ, /d/= z, /g/= κ. Značilnost venetske pisave so tudi ločila, ki omejujejo črke po točno določenih pravilih glede na njihov položaj.

Fonetično vrednost posameznih črk venetske abecede oziroma njenih različic je bilo mogoče ugotoviti s pomočjo: v latinski pisavi zapisanih venetskih besed (ve-

netsko-latinski teksti), ki imajo dvojnice v venetski pisavi (npr. ka.n.ta/CANTA); fonetične vrednosti enakih črk v etruščanski (in za o v grški) abecedi s konca 6. stol.pr.n.št.; poznavanja prazgodovinskih indoevropskih besed, ki so se ohranile v venetskem jeziku; ugotavljanja terminov, ki jih je venetski jezik sprejel v zgodovinskem obdobju (npr. liber.tos iz lat. libertus). Tako ugotovljene fonetične vrednosti posameznih črk so podane v preglednici 1.

PREGLEDNICA 1. Fonetične vrednosti venetskih črk

(po: Lejeune 1974, zadnja stran / ● .i.=i kot drugi element dvoglasnika; dodano glede na Prosdoci 1976, 212–216/).

a :	Λ ₁ a ₂ Λ ₃
b :	◊ ₁ ● ₂
k :	χ
d :	⊗ ₁ # ₂ τ ₃ X ₄ γ ₅ Δ ₆ (latinski)
e :	⌘
f :	⌘ ₁ (vb) ⌘ ₂ (hv) ⌘ ₃ (vb) ⌘ ₄ (f)
g :	Υ ₁ ∇ ₂
h :	⌘ ₁ ⌘ ₂ ⌘ ₃ ⌘ ₄ ⌘ ₅
i (latinski samoglasniški i) :	⌘ ₁ ⌘ ₂ ⌘ ₃ ⌘ ₄
y (latinski soglasniški i) :	⌘ ₁ (i) ⌘ ₂ (ii) ⌘ ₃ (ii) ⌘ ₄ (ii) ⌘ ₅ (ii)
l :	⌘ ₁ ⌘ ₂
m :	⌘ ₁ ⌘ ₂
n :	⌘
o :	◊ ₁ ○ ₂ ◊ ₃
p :	⌘ ₁ ⌘ ₂
r :	⌘ ₁ ⌘ ₂
s :	⌘
ś :	⌘ ₁ ⌘ ₂ (?) ⌘ ₃
t :	⊗ ₁ ◊ ₂ ○ ₃ τ ₄ (latinski)
θ (v Este mrtva črka) :	⊗ ⊗
u :	Λ
v :	⌘ ₁ ⌘ ₂
ločila :	⌘ ₁ ⌘ ₂ ⌘ ₃

Kot Etruščani so tudi Veneti pisali z desne proti levi. Pri večvrstičnih napisih se je smer pisanja v vsaki vrsti praviloma obrnila. Šele zelo mladi napisi so pisani z leve proti desni.

ETNOS

Grški in latinski pisani viri lokalizirajo ime Veneti v Paflagonijo v Mali Aziji (Homer v Iliadi in številni kasnejši avtorji, ki se sklicujejo nanj), na Balkanski polotok (Herodot), v severovzhodno Italijo (najstarejši zanesljivi vir je Herodot, njemu sledijo Teopomp, Pseudoskilaks, Strabon idr.), srednjo Evropo (Tacit, Plinij, Ptolemej) in Galijo ob Atlantski obali (Cezar, Strabon, Livij, Ptolemej idr.) (Prosdocimi 1978 a, 267–268).

Iz zapisanega sledi, da pojem Veneti ne predstavlja le Venetov iz severne Italije. Zdi se verjetno, da je ta pojem najprej sinonim za to, kar sodobna znanost imenuje centralnozahodni Indoevropejci. Kasneje pa severno-jadranski Veneti predstavljajo del Indoevropejcev, katerih etnos je prav Veneti. Pojem Veneti se je v tem primeru formiral kot etnos, ker ni imel zgodovinske možnosti, da bi se spremenil in postal poznan pod drugim imenom. Zdi se torej, da ni motivov, da bi izven venetske regije v pojmu Veneti iskali posebne sorodnosti z jezikom venetskih napisov iz Italije, seveda razen tistih, ki so med indoevropskimi jeziki običajne (Prosdocimi 1978 a, 268–269; podobno Untermann 1978, 878).

Pojem Venetov iz severovzhodne Italije je definiran z omembami v antični literaturi, z značilno materialno kulturo (paleovenetska ali estenska, datirana v čas od 8. stol.pr.n.št. do romanizacije), z venetskim jezikom in z osebnimi imeni.

Po Pliniju so bila venetska mesta Ateste, Patavium, Vicetia, Acelum, Bellunum in Opitergium; za Verono in Aquileio izrecno piše, da nista bili venetski. Ptolemej k venetskim mestom prišteva še Altinum in Atrio (Atria). Pripadnost Adrije (Adria, Atria) Venetom zanikajo drugi antični pisani viri in pa materialna kultura, ki kažejo, da je bila nekaj časa grški emporij, nato pa etruščansko in kasneje galsko mesto (Untermann 1978, 856; Fogolari 1984, 667).

Iz antične literature poznana venetska mesta so torej omejena na centralni del področja razširjenosti venetskih napisov in estenske kulture. Celotno področje razširje-

nosti venetskih napisov in razširjenost venetsko-istrskih osebnih imen pa se (razen na zahodu) zelo dobro ujema z mejami X avgustejske regije (Untermann 1978, 861).

Janka Istenič

O atestinskih črkovnih tablicah

Brez dokazne vrednosti je tudi... Borov način branja venetskih napisov in z njegovo pomočjo iznajdenih ali spremenjenih besed v teh napisih. To namreč velja že za izhodišče, za napačno razlago atestinskih črkovnih tablic, ki nimajo v resnici nikakršne slovnične vsebine in zaradi tega tudi nikakršne zveze niti z venetskim niti s slovenskim glagolskim oblikoslovjem, ki jim jo je vsilila samo Borova okleščena podlaga in njena napačna razlaga.

Atestinske črkovne tablice so vsebinsko sestavljene iz treh delov – dveh za učenje črk in njihovega pisanja, oba dela pa spremlja še posvetilni napis (pri teh tablicah, namenjenih očitno šolanju v okolici Ateste, tamošnji boginji Reitiji). Pred predstavitev tablic in njihove vsebine le kratka predstavitev venetske abecede (v zaporedju glasov, kot se je uveljavilo pri Venetih v odvisnosti od grške in etruščanske abecede); abecedo navajam v transkribirani glasovni vrednosti v latinici:

grška:	A B G D E	Z H Th I K L M N	Ks O P S K v R S T U F	Ks P s O (mega)
etrušč:	A K E	D H Th I K L M N	P Š K v R S T U Ph Kh F	
venet.:	A	E V D H Th I K L M N	P Š R S T U B G	O
ven. samoglas. A	E	I	U	O
soglas.	V D H Th	K L M N	P Š R S T B G	

Venetska abeceda je imela torej pet samoglasniških in petnajst soglasniških znakov. Vendar so potrebne še tri opombe. Veneti od etruščanske abecede prvotno niso sprejeli znaka za O, marveč so ga dodali abecedi pozneje po grškem vzorcu in je tako prišel na konec abecede; črka Th je bila praktično mrtva in v svojem prvotnem pomenu v napisih ne nastopa, le v nekoliko spremenjeni obliki za T (v padovanski varianti venetske pisave); povezava znakov VH ima vrednost F.

Glasovna vrednost venetskih črkovnih znakov je v celoti zagotovljena tako po filoloških raziskavah (v venetskem jeziku zapisane prazgodovinske indoevropske besede; zapisane tujke, izposojene iz latinščine), po primerjanju glasovnih vrednosti etruščanskih in grških črkovnih

znakov kot izhodišča venetske abecede, zlasti pa po zapisih venetskih napisov v poznejšem času z latinskimi črkami (na ta način je dokumentirana glasovna vrednost vseh venetskih črkovnih znakov razen Th in H). Črkovni znaki nastopajo v napisih v različnih variantah, delno po različnih središčih venetske kulture (torej z lokalnim značajem), delno se spreminjajo v različnih časih.

V venetski pisavi je sporočilo zapisano skupaj praviloma brez razmakov ali drugačnega ločevanja besed (*scriptio continua*); v zelo redkih primerih se začne tako ločevanje (z razmakom ali vmesno piko) šele zelo pozno pod rimskim vplivom. Pač pa omogoča "punktacija", to je opremljanje črkovnih znakov v določenih položajih s piko ali kratko črtico pred znakom in za njim, ločevanje zlogov in s tem se kažejo tudi možnosti delitve vrste črk v besede. Pri tem pravopisnem pravilu, ki se je uveljavilo okrog l. 500 po etruščanskem vzoru, veljajo naslednji predpisi o "punktaciji": Na začetku zloga so označeni s pikami vsi znaki za samoglasnike pred prvim soglasnikom (razen začetnega i v redkih besedah, ki se začenejo z njim); isto velja na koncu zloga za vse glasovne znake, ki slede nosilnemu samoglasniku, tako za i, če je pri tem drugi glas diftonga, kot za vse soglasnike, tudi če jih je več. Posebno pravilo je določalo, da se ne ločijo s pikami skupine soglasnikov, če je med njimi drugi soglasnik iz skupine R, N ali L; enako velja za skupino VH, ki je pomenila glas F.

Lejeune ponazarja možnosti "punktacije" za delitev vrste črk v besede s primerom .A.TRA.E..S.TE.R.MON.IO.S., kjer punktacija nalaga delitev .E..S//TE.R. in izključuje delitev .E..S.T//E.R. ne pove pa, ali gre pri .A.TRA.E..S. za eno besedo ali za dve razdeljeni v .A.TRA//.E..S. (str.180).

Po tem pojasnilu podajam dve atestinski tablici v originalni podobi (v prerisu) in prečrkovani z ohranjeno razporeditvijo črk v latinico.

Pet vrst, v katerih so črke urejene v navpične kolone, ločene z navpičnimi črtami in včasih (prim. Es 25 in 26) postavljene celo v kvadratke med navpičnimi in vodoravnimi črtami, so poseben, prvi del tablice; v Es 26 je ta del tablice celo s posebno črto majhnih krožcev ločen od ostale tablice (enako kot sta na isti tablici ločena drug od drugega tudi druga dva sestavna dela). Vrsta 16

škem izreku τὸ ἄλφα καὶ τὸ ὦ(μέγχα), preneseno pa pomeni "alfa in omega" tudi "začetek in konec" (npr. v verskem označevanju božje vloge v razmerju do stvarstva). V drugem primeru naj bi bili samoglasniki postavljeni nad vsak soglasnik, da je učenec pri vajah mogel vsak soglasnik povezovati z vsakim samoglasnikom (npr. VA VI VE VO). Le štirje samoglasniki naj bi bili uvrščeni po vzorcu etruščanske abecede. Druga razlaga res naleti na težavo, da se ne drži samoglasniškega zaporedja v venetski abecedi ter da izpušča U, ki je skupen etruščanski in venetski abecedi, v korist iz grške abecede izposojenemu znaku O. Nekateri venetologi sprejemajo prvo, drugi drugo razlago.

Druga črkarska sestavina tablic je zapis skupin soglasnikov, ki jih ni dovoljeno ločevati s "punktacijo". Pri treh skupinah gre za po tri črke (ker sta znaka VH en glas F), pri 32 pa za po dve. V glavnem si skupine slede po abecednem zaporedju prvega znaka (le da je Θ večkrat zapisan kot T); včasih se je pisarju pri izdelavi tablice za učenje pisanja primerila tudi kaka pomota (npr. Es 25 druga skupina T manjka, zato pa je skupina s K zapisana dvakrat, v Es 26 pa je zaradi iste napake z drugo skupino T število skupin za tri manjše in jih je vseh le 32). Gre za naslednje skupine konsonantov:

VHR	VHN	VHL	VH	ŠR	ŠN	ŠL
DR	DN	DL		SR	SN	SL
ΘR	ΘN	ΘL		TR	TN	TL
KR	KN	KL	KV	BR	BN	BL
MR	MN	ML		GR	GN	GL
PR	PN	PL				

Tretja skupina tablic so posvetilni napisi. Včasih je prazen prostor, ki je ostal na tablici ob zapisu druge ali tretje sestavine, izpolnjen s kakimi dodatnimi pisnimi vajami brez kake vsebine (npr. na tablici Es 26 skoraj cela vrsta po koncu posvetilnega napisa največ z zlomljenimi navpičnicami, ki so lahko drugi del črke K ali pa variantni znak za I). Razporeditev druge in tretje vsebinske skupine na tablici ni vselej enaka, kar se vidi že po predloženih treh primerih: vsak med njimi predstavlja v tem pogledu posebno varianto. Nespremenjena je le urejenost prvega sestavnega dela (kolone črk v petih vrstah) in tudi mesto tega dela na tablici.

Ker je s tem paleografskim pretresom izginil ves Borov "dokaz" o slovenskosti/slovanskosti jezika tablic, lahko

mirno pustimo ob strani vse drugo njegovo "branje", saj gre pri njem le za samovoljno delitev vrste črk po vnaprej odbranih črkovnih podobah glede na slovenske besede, s katerimi bi se te podobe, po potrebi še dopolnjene s kakimi glasovi, dale povezovati. Že te vrste delitev vrste črk pomeni nevarno kršitev pravil paleografije pri branju z znanimi črkami v neznanem jeziku zapisanega besedila.

Po povsod veljavnih načelih paleografije seveda tudi ni dovoljeno v besedilu, ki je zapisano z abecedo znakov za soglasnike in samoglasnike, dodajati nezapisane samoglasnike po prosti izbiri, kot velja pri le soglasniških abecedah na bližnjem vzhodu. Kako je mogoče "besedno" podobo na ta način kar na novo ustvariti, je pokazal Bor sam pri svoji interpretaciji na ta način "obdelane" vrste venetskih soglasnikov. Z izgubo svojega izhodišča se zaradi tega neizogibno zrušijo sama v sebi vsa Borova "branja" venetskih napisov od drugega članka njegove venetske nadaljevanke naprej.

Bogo Grafenauer

Najstarejši znani venetski napis: *Es 120

V nekem sončnem preblisku oktobra 1985 je M. Bor poimenoval svoje "filološko" pisanje "nedolžna venetska pravljica". Podpisani, ki mu je zbiranje in preučevanje pravljič hkrati konjiček in poklic, je zato tembolj rado vedno nastavil uho ti novi nesluteni pravljici. Ker je na padovanski univerzi poslušal marsikaj – od paleoetnologije, ki jo je predaval tedanji rektor, arheolog C. Anti, do venetskih dialektov (romanskih), ki jih je razlagal lingvist C. Tagliavini – in ker je v prostem času na svojih potepih po okolici prišel ne samo v Este in tamkajšnji muzej, ampak tudi na najvišji vrh Evganskega gričevja, Monte Venda (!), ga pisanje uglednega slovenskega pesnika o davni preteklosti dobro znanih krajev in o tamkajšnjih epigrafskih spomenikih kajpada ni moglo pustiti hladnega. Bolj čudno je to, kako je zdržal štiri leta, ne da bi se "popraskal", čeprav ga je včasih hudo srbelo...

Ko se je zdajle namenil – bržkone zadnjič – oglasiti v starovenetski pravdi, mu je nerodno, saj pri najboljši volji ne ve, kako naviti strune, da bi se njegovemu oponentu spet ne "zehalo", kot se mu je novembra 1989 (tako pravi), ob branju Venetske pustolovščine v DELU–KL. Ali ni za pisca najhujše, če se bravec dolgočasi? Posebno težko je, ko se lotevaš nečesa, kar naj ne bo ne filozofska diskvizicija ne (krivo)verski disput, ne tehnična razprava ne matematični traktat ne računalniško kopičenje podatkov. Navsezadnje so tudi filologi bitja iz kosti, kože in mesa, z žlezami, ki izločajo vse mogoče za življenje koristne sokove (celo žolč!), zato brez zamere, če se podpisanemu ne bi posrečilo vztrajati prav do konca v strogo mirnem tonu. Ni lahko pisati hladno, zadržano, ko te pa snov sama kakor vabljiva Sirena vleče v skušnjavo. Od pesnika, neuničljivega epigramatika, avtorja nešteti ošpičenih puščic, veččega v vojskovanju z vsakršnim orožjem – gorjačo, fračo, sekiro, rapirjem itn. – podpisani po vsem tem vendarle lahko upa na kanček razumevanja. Če včasih sam seže po orožju, ki se kliče ironija, vseeno ne bi rad, da bi jo kdo razumel in razglašal za "žaljivo smešenje". Tisti, ki se bojujejo s peresom, morajo biti vsak hip pripravljeni, da bo z nasprotne strani priletelo kaj nepredvidenega, in morajo to znati prenesti, ne da bi jim zavrela kri. Kritičnik nikoli ne sme pozabiti, da zraven sto in sto nevtralnih, neprizadetih bravev, uživačev, željnih samo spektakla (češ: Zdaj bomo videli, kako se dajejo, kdo bo koga

ipd.), ta in oni pričakuje tudi resno besedo in sodbo, pojasnitev morebitnega dvoma, ki kljuje, in ne nazadnje, da bi tudi tisti, ki je morda nehote sprožil ves ta (venetski) cirkus ali pa se iz kakršnekoli pobude vključil v krožni ples kasneje, gotovo rajši kot "lop po glavi" slišal spodobno, trezno, mirno besedo.

Toliko za uvod k prispevku, ki ima namen pokazati, kako je s "slovenskostjo" najstarejšega venetskega napisa. Če bi bilo res, kar trdijo "venetofili", bi to bil svojevrsten "svovenje obace", tako pa je zaradi častitljive starosti samo mikaven dokument jezika in kulture enega izmed staroitalskih narodov – v zahodni smeri Slovincem najbližjega – in nič več.

*

Pri hidrogeoloških delih za odtočni kanal Lozzo ("lo scolo di Lozzo") nad pokrajinsko cesto Montagnana-Este, 200 m stran od Ponte della Torre, je bila leta 1937 izkopana iz struge, 5 m globoko, bronasta skleda, ki jo je eden delavcev prikrlil in odnesel domov. Šele ko je čez skoraj trideset let spet prišla na površje in nato še v strokovne roke, se je pokazalo, da je na njej napis: ne kakršenkoli, ampak pravi, najstarejši danes znani venetski napis – *Es 120 – nastal najkasneje sredi 6. stoletja pr.n.št. Zaradi njegove starosti in relativne dolgotosti – 50 črk, scriptio continua, brez vsakršnega ločila –

ALKOMNOMETLONŠIKOSENENOGENESVILKENIS-HORVIONTEDONASAN –

ni težko razumeti, zakaj je med venetologi zbudil zanimanje in več poskusov branja (Prosdocimi 1968, 1978 in 1988, Lejeune 1971 /1972/, Untermann 1980). Kontinuirani napisni pas je A.L. Prosdocimi v svoji najnovejši poskusni razlagi (1988) razdelil takole:

ALKOMNO METLON ŠIKOS ENOGENES VILKENIS HORVIONTE DONASAN.

Zraven je ugotovil, da vsaj trije od sedmih postuliranih sestavnih členov (besed) niso absolutne neznanke, ampak so že v evidenci od drugod: 1. enogenes, gl.napis Pa 3 bis, kjer je Bor (str.265) za venetsko zvezo Enogenei Enetioi predložil branje "Jéno genéje netijoj" – Ino goneje (=in goneč) podnetuj, ali "v sodobni slovenščini" – Spodneti ga, da bo drvel... 2. vilkenis, prim. napis Pa 31 – vilkeni – na drugem kamnu, vložku bronastega prstana I Veneti antichi, 1988, sl.283; 3. donasan: Prosdocimi šteje to besedo za 3.os.plur. "aktivnega" aorista,

nekako v rodu s "sigmatičnim" aoristom donasto (ta zadnji je očitno stalna formula, ki je ni dovoljeno brati poljubno, zdaj tako zdaj drugače, ne glede na še ne dokončno ugotovljeni pomen, v Venetih pa je vseeno "razrešena", in sicer na dva med sabo nespravljiva načina: a. "ob/pri nas tu" (str.270 in do str.365 še štirikrat); b. "dajem, donašam, darujem" (od str.214 do 362 več kot desetkrat, medtem ko ji Bor po trenutni "potrebi" pripisuje nekaj različnih slovenskih pomenov: a. "do nas on", b. "pri nas on", c. "donesen, prinesen" (part. pas.), s pripombo, češ saj "je prevod /le kateri od treh?/ v prav ljubeznivem skladju z okoliščinami. Kupa je z znojja evganejskih hribov in napis je veljal popotnikom, ki so na svoji poti niz gor zavili proti krčmi, kjer jih je čakala osvežujoča kapljica"... Kajpada z deklariranim "ljubeznivim skladjem" prevoda in "okoliščin"(?) ne vemo prav, kaj bi, saj takega "skladja" ni: to je samo pesniški privid in ne znanstvena kategorija. Po zunanji, čisto formalni plati bo vsakdo na lastne oči najprej videl, da je število besed priredbe napisa *Es 120 v Naših davnih prednikih mimogrede naraslo za celih sto odstotkov: od Prosdocimijevih 7 na 14 (ali celo 16). In zdaj si oglejmo to čarovnijo še od bliže: v prvo vrsto dajem Borovo priredbo venetskega izvornika, podnjo pa njegov slovenski "prevod", ki naj bo na ljubo neposredni primerjalnosti natisnjen interlinearno:

ALKOMNO METL ONŠI KO SENO

Lakomno je (po)metel vase, ki je sëm

GENE SVIL KE NIZ HOR VIONTJE

gnaje zavil, ko je niz gor potujoč

DO NAS AN

do nas on (prišel)

V svoji prepesnitvi se Bor sproti "išče" ali "lovi", kakor pravimo takemu početju, ker se pač popolnoma prepušča domišljiji. Tako npr. za zadnjih 13 črk predlaga še eno alternativno verzijo, s čudno pomnožitvijo števila besed enozložnic (... BI ON TE DO NAS AN) in seveda z novim "prevodom": ... "bil ob tej (skodelici) pri nas on".

Vendar tudi s tem navdiha ni konec; napis Boru še naprej ne da miru. Takole pravi:

"Možno pa je tudi brati donasan – donešen, prinešen (!). V tem primeru nastane vprašanje, ali pomeni to: ko ga je prineslo sem do nas, se pravi (bil je donešen) v

smislu prispodobe, ali pa je bil donešen dobesedno. Kako? Najbrže na nosilnici, saj ni izključeno, da so tudi Veneti kakor drugi njihovi sodobniki (Etruščani, Rimljani) imeli nosila za imenitnejše ljudi" (Veneti, 300).

Kako dopovedati pesniku, da je preskakovanje stoletij brez upoštevanja sprememb kulturnih in socialno-ekonomskih razmer grob, nedopusten anahronizem? Severozahodno od naselja Ateste (danes Este) po močvirnati ravnini blizu reke At(h)esis (danes Adige) in še rajši po peščenih rečnih nanosih (eden takih je tudi grič Lozzo), so si stari Veneti, kot kažejo arheološka izkopavanja, postavljali "koče, največ pravokotnega tlorisa (spričan pa je tudi okrogel tloris), samo z enim prostorom; letega so omejevale stene iz gline ali iz surovih opek, z lesenimi oporniki, na katerih je slonela streha, krita s slamo in suho travo... Tla so bila iz tolčene ilovice ali iz peščenčevega drobirja... Precej revna slika." (Prosto po G. Fogolari, *I Veneti antichi*, 1988, str.151). Ne da bi preiskovali, kdaj so nosilnice prišle v rabo pri Rimljanih (bržkone nam plavajo pred očmi iz filmskih super-spektaklov, ki razkazujejo blišč visoko razvitega cesarskega Rima), miže lahko pribijemo, da sredi 6. stoletja pr.n.št. (se pravi ob nastanku napisa *Es 120) ni misliti ne na prenašanje kakih venetskih "imenitnikov" v nosilnicah ne na brezciljno (v današnji govorici "turistično") potepanje po Evganskih hribih z obiskovanjem krčem v znožju teh hribov...

M. Bor se med drugim zavzema – teoretično – za nekaj, kar bi tudi jaz vsak hip sopodpisal: "Razumljivo je, da je nujno potrebno pri tolmačenju slednjega napisa, če nočemo mahiniti mimo, pomisliti med drugimi pomembnimi podatki, ki jih imamo o njem, predvsem na to, na kakšnem predmetu je ta napis in čemu je pravzaprav služil" (Veneti, 299). Vendar potlej – v praksi – tega žal ne upošteva in mu je deveta skrb, kaj so ugotovili venetologi, med njimi prav posebej A.L. Prosdoci, ki je napis *Es 120 ne samo prvi objavil, ampak nam hkrati povedal vse, do česar se je po natančnem študiju dokopal v zvezi s posodo, ki ga nosi.

Zelo laična, skrajno poenostavljena je Borova trditev, da gre "za čašo ali skodelico" in da so takšne posode "že od pamtiveka rabili za uživanje jedače in pijače". (Tu bi bilo smotrno odločiti se kar takoj ali za prvo ali za drugo; slovenska snovna kultura in ustno izročilo /če naj bi bili Slovenci Venetom blizu jezikovno, zakaj ne bi tu in

tam Bor poskušal pritegniti v razpravo tudi kakšno slovensko–venetsko kulturno paralelo, namesto da le-te čisto prepušča J.Šavliju!/? poznata namreč samo eno večnamensko posodo: svinjsko korito! Ker pa je v nadaljevanju, kakor smo videli, govor le o "osvežujoči kapljici", pomeni, da je Bor že oddal svoj preferenčni glas za to, da je "čaša ali skodelica" rabila v prvi vrsti za pitje). Kaj pa je dejansko na stvari? Bronasta posoda (kantharos) z napisom *Es 120 najbrž nikoli ni bila namenjena za vsakdanjo rabo, ne zasebno–družinsko, ne javno–gostilniško. Zato je govoričenje o krčmi spet ena z ničimer podprtih Borovih domislic. Najverjetneje gre za votivno posodo, saj so bili po najbližji okolici kraja, kjer se je našel ta kantharos, posejani razni votivni predmeti, ki kažejo, da je nekje tam blizu moralo biti svetišče na čast svetima dvojčkoma (Dioskuroma, Kastorju in Poluksu; njunega prvotnega venetskega imena zdajle sicer ne poznamo, vendar pa je svetišče, dokumentirano na nekdanjih venetskih tleh, ko so bila že polatinjena, zaradi obilice zelo starih najdb dovoljeno suponirati že za starovenetski čas).

Previdnost venetologov pri obravnavi prvega znanega venetskega napisa, večkratni poskusi branja, pretehtavanja posode in njene namembnosti, vse to si M. Bor neko- rektno razlaga takole: "Bronasta skodelica ali čaša... povzročča venetologom zaradi svoje nenavadnosti hude preglavice... Mnoga ugibanja okoli nje izdajajo popolno nemoč uradnih razlagalcev pred tem napisom, ki je nam, ker izhajamo s praslovanskih in kar recimo tudi praslovenskih izhodišč, saj so v venetsčini mnoge posebnosti, ki jih poznamo še danes v slovensčini, razumljive brez posebnega truda." Pri tem nam ni jasno, kaj je njemu "razumljivo". Morda napis? Da to ne drži, se lahko prepriča vsak sam, prvič na začetku tega sestavka, kjer smo ga (napis) nalašč podali v zvezi transkripciji, drugič na koncu, kjer "napis" sintaktično ne gre skupaj s plur. "razumljiva". – Nemara "mnoge venetske posebnosti, ki jih poznamo še danes v slovensčini"? Tudi te ne, ker so sicer v množini, ampak ženskega spola. – Tako smo prišli – per exclusionem – do "praslovanskih in kar recimo tudi praslovenskih izhodišč": le–ta so namreč edino, kar lahko povežemo s plur.n. "razumljiva"!

Neverjetna, militantna venetofilska samovšečnost ne priznava in ne trpi zraven sebe nobene druge resnice razen tiste, ki je bila razodeta slo–venetskemu Mojzesu

na atestinskih tablicah. (Če je svetopisemski M. na gori Sinaj dobil dve kamniti tabli s postavo v 10 zapovedih, ga naš M. gladko prekaša, saj je na bronastih "gramatikalnih" tablicah – po lastni intuiciji ali s pomočjo "šajnaste" boginje Rejtije – prebral 16 slovanskih oblik s slovansko morfologijo. O tem zlatem jajcu v venetofilskem kurniku je bilo doslej že toliko in tako glasnega kokodakanja, da nas od njega bolijo ušesa, zato prim. zgoraj, str. 79–81 naše brošure.) Ali je potemtakem sploh mogoče pričakovati kaj drugega kot zaničljivo pripombo o "popolni nemoči uradnih razlagalcev pred tem /in vsakim venetkim/ napisom"? O "nemoči" t.i. "uradnih razlagalcev" venetskih napisov so naši venetofili zadnji, ki bi imeli pravico povzdigovati svoj glas. Sicer se pa venetologi še zmenijo ne za "brenčanje muh" okoli svojih ušes; kakor so si že doslej pomagali predvsem s kvaliteto lastnega dela, tako bojo to znali tudi zanaprej. Strah pa me je nečesa drugega: kaj se ve, po Borovem zgledu (v njegovih pripombah k moji Venetski pustolovščini – DELO-KL 14. dec.1989 – so namreč apostrofirane "uradna italijanska, francoska in nemška venetologija") bi se nekega dne lahko našel v Italiji, Franciji, Nemčiji ali kje drugje na svetu kdo, ki bi na vsem lepem namesto o Boru & comp. začel govoriti o "uradni slovenski" venetologiji ali – bogvedaj – filologiji, historiografiji etc. Če namreč še kaj veljajo temeljna pravila logike, bi tujci imeli do tega enako pravico, kot si jo pri nas ležerno prilašča M. Bor. Potemtakem le stran – v koš z atributi à la "uradna", "uradna/uradna" znanost (zgodovina, venetologija ipd.)!

In še nekaj v zvezi z močjo-"nemočjo" venetologov (seveda tujih, ker domačih za zdaj ne vidim): M. Bor mi bo že moral odpustiti, če zaradi nezaupanja v "metodo" dela slovenskih veneto-filov (=ljubiteljev, amaterjev) pripisujem večjo težo izsledkom tujih strokovnjakov. Ne morem si kaj: zbuja mi več zaupanja in jim zato pač rajši prisluhnem. Če slovenski "strokovnjak" (ki si želi, da bi ga "naša znanost... povabila na simpozij, kjer bi... skušal pojasniti" atestinske gramatikalne tablice) vztrajno – že leta – udriha čez venetologe, češ da v napisih, ki si jih prizadevajo razrešiti, ne vidijo skoraj nič drugega kot vrsto imen, je res čudno, da takrat, ko je (najbrž zelo premišljeno in ne po naključju) enkrat le prevagala odločitev za neimensko branje, Bor tega ne sprejme, ampak seže – zanalašč? – po nasprotni onomastični reši-

tvil! Pred očmi mi je beseda "teuta", ki je starim Venetom pomenila najbrž toliko kot Latincem "civitas", v knjigi o Venetih (288) pa je deklarirana za moško ime (kakor slov. Jaka, Miha itn.)

Ker me je neko jezno pero že obsodilo za "drobnjakarja" (DELO-KL, 21.dec.1989), se nimam več česa bati in v napisu *Es 120 mirno lahko pokažem s prstom nekaj resda "drobnih" – vendar za venetofilsko "metodo" tipičnih – prijemov pri ravnanju z izvorniki: z vrinkom j med črki št.42 in 43, s spremembo 34. črke iz s v z (niz), s preinterpretacijo 35.črke – h – v g (slov. gor), 38.črke – v – v b ("betatizem") in 49.črke – a – v o (vrnitev iz "akanja" v namišljeno prvotno stanje!) je Bor dosegel, kar je želel oz. kar je potreboval za vsako ceno: berljivost – čeprav le navidezno – v slovenskem ključu! Slavni "betatizem" in nič manj slavno "akanje" sta mu pri tem samo deus ex machina, s čimer se rešuje iz filoloških zadreg tam, kjer ni nobenega izhoda več. Če kdo ne bi bil tega še spregledal, naj odpre oči vsaj tule: od treh a-jev v našem napisu je bil proglašen za sad "akanja" in rehabilitiran v o samo eden – zadnji; od dveh črk v pa je morala biti žrtvovana na oltar "betatizma" le druga, medtem ko je prva – na 27.mestu – ostala nespremenjena, ker je bila pač Boru potrebna v izvorni podobi: svil=zavil!...

Kako drugače smo temu stregli nekoč zdavnaj v Gorici: gimnaziji s Krasa, z Vipavskega in iz Brd smo sponašali svojim tolminskim sošolcem v njihovem govoru prav ta dva pojava: betatizem in akanje. Na njihovo jezo in naše veselje smo jih dražili s tole šaljivo rečenico: "Maje kavi-la davr kanj – gari teče, dal leti!" (Moja kobila dober konj – gor teče, dol leti) Čeprav se nam o znanstveni fonetiki takrat še sanjalo ni, navedena rečenica vendarle imenitno ustreza eni bistvenih fonetičnih zakonitosti, ki je Bor sploh ne spoštuje: d o s l e d n o s t i.

Nadrobno morfološko-gramatikalni pretres besedišča najstarejšega venetskega napisa je venetologe spravil na misel, da v obliki dveh besed (alkomno in horvionte) morda tiči nekaj dvojinskega. Če bi na tem bilo kaj oprijemljivejšega, bi si Bor najbrž ne pustil uiti takega posladka, kot je dvojina, ampak bi veselo ugriznil v ponujeno vabo. Slovenska dvojina sredi med baltiško, lužiško-srbsko in še venetsko – si je mar mogoče misliti kaj bolj vznemirljivega?! In vendar, vsaj za zdaj, senzacije ni

bilo; nedokazana, potencialna dvojina za štart še ni pripravljena in čaka, v senci, boljših časov.

Če M. Bor zelo na kratko absolvira "nemoč" venetologov za razlago napisa, pa mi iz njegovih prezgovornih komentarjev občutimo, kako tudi on sam ni prepričan, da je res tako, kakor pravi: zanj je napis *Es 120 kratkoma "pozdrav popotniku, vrezan v čašo (skodelico). Vabilo, naj pije in je. Ker je bila najdena ob vznožju Evganskih hribov, je vsebina napisa tem bolj naravna in razumljiva. Morda celo vijuga, v kateri teče napis, ponazarja, kako se pot niz gor spušča v dolino" (Veneti, 299). Poudarjanje, kako "naravna in razumljiva" je "vsebina napisa", se mi zdi pretirano in nenaravno! Če bi vse to držalo, bi bilo odveč bravec tako vsiljivo prepričevati, kot se to dogaja še na dnu odstavka o posodah, ki da so jih "že od pamtiveka rabili za uživanje jedače in pijače", na kar je neposredno navezan stavek: "To potrjuje tudi vsebina našega napisa." (Navadna petitio principii. Skrajno neprepričljivo!) Tisto o napisni vijugi, ki naj bi ponazarjala vijugasto pot s hriba v dolino, si je sicer izmislil pesnik, zato pa še ni pesniško, ampak kvečjemu smešno zaradi pomanjkanja "znanstvene samokontrole". O tem, do kod nas lahko pripelje preveč razgreta domišljija, se lahko prepričamo ob pogledu na prizorišče izkopavanj v kraju Lozzo, kjer je bila posoda z napisom *Es 120 najdena. Situacijska slika št. 9 na str.24 knjige I Veneti antichi 1988 nam nazorno kaže, za kakšne "hribe" gre pri odvodnem kanalu Lozzo ("lo scola di Lozzo") tako v prvem planu kakor v ozadju.

*

Začeli smo z namigom na pravljico, zato še končajmo pri pravljici. Ker se vse poštene pravljice – naj si bo za otroke ali za odrasle – iztečejo veselo in srečno, tudi z venetsko pravljico ne more biti drugače. Kvečjemu se navadni pravljичni happy end tu prelije v "funny end", s čimer pa se v bistvu nič ne spremeni. Borovo "nedolžno venetsko pravljico" lahko povzamemo takole: njegov praturist je po vijugasti poti z Evganskih hribov navzdol (niz-brdo) – bodisi po svojih nogah ali na nosilnici – srečno dosegel podgorsko krčmo. Tam so mu v senci pod latnikom postregli še lepše kot v pravljici (kjer junak ponavadi dobi le "iz fingrata jest in iz rešeta pit"); v bronasti skledi so postavili predenj izbrane jedi in pijačo. Moža so naporna pot, dober zrak, použita hrana in kap-

ljica (malce pa najbrž tudi upravičeni ponos, da po 2500 letih še zmerom ni pozabljen!) tako zdelali, da je blaženo zadremal za mizo.

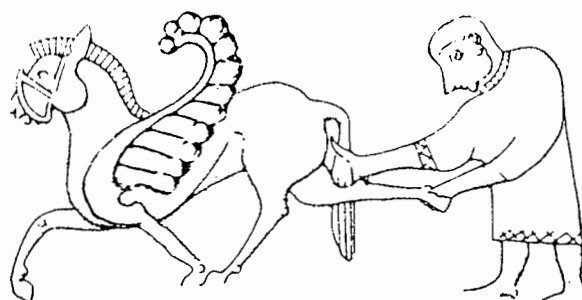
Mene, ki sem po naključju prišel mimo, je zažejalo, pa sem prisedel k njegovi mizi. Venetski praturist je z laktom zakrival del izpraznjene bronaste posode, tako da sem mogel dobro razločiti le konec napisa na nji: DONASAN. (Jaz ne spadam v pravljico, zato so mi pijačo prinesli v navadnem vrču, brez napisa.) V poletni soparici bi se bil najraje pridružil tovarišu Pravenetu in naslonil težko glavo čez prekrižane roke, ampak moje oči se kar niso mogle odtrgati od tistega skrivnostnega DONASANA. Po Borovem zgledu sem začel vneto preobračati črke nazaj in naprej in spet nazaj, dokler mi ni šinil v glavo "ananas" in ž njim zvezana zgodbica iz šolskih klopi:

Učiteljica je po prvomajskih praznikih dala šolarčkom za nalogo opisati PRVI MAJ. "Samo glejte – je rekla – da boste v spis obvezno vpletli tudi ananas!" Učenci so ji radi ustregli. Metka je npr. začela takole: "Mama je pred praznikom vzela cekar in šla na trg in kupila pomaranče, banane, ananas... " In tako naprej. Vsak je kaj povedal o ananasu, le ubogi Janko je napisal: "Za prvi maj smo šli na Rožnik. Otroci smo se z mammo igrali do odhoda domov. Ata pa je šel kar v gostilno in tam obsedel do noči, a na nas je čisto pozabil."

Po mojem se venetske in filološke uganke in rebusi v knjigi Veneti – Naši davni predniki rešujejo tako ali podobno kakor ANANAS/a na nas v Jankovi (osnovno)šolski nalogi.

Milko Matičetov

IV. FILOLOŠKO

Venetski kovač o pegazu:

*"Tale kanj biti bos – jest (pad)kapitariti jega, da lep čas
an pa svejti lohka še peketariti!"*

(Veneti NDP, 254–255)

Slovenskim venetomanom

Če sladki Dantejev bi jezik bolje znali
in ne – kot ste – vse lekcije lepo prespali,
bi smisel onega citata razvozlati:
Slovanom Véneti morda ime so dali.

Janez Peršič

*A proposito del libro *Unsere Vorfahren – Die Veneter* (Vienna 1988) di Bor-Šavli-Tomažič – in generale e specialmente p.398 sgg. tengo a precisare:*

1) il mio pensiero sull'origine dei Veneti e del loro preteso rapporto con Slavi è assolutamente distorto, per cui esprimo la mia indignazione morale e scientifica perché è stata isolata una frase fuori contesto; nel contesto il mio pensiero è chiarissimo;

2) il mio pensiero e il mio dettato significano esattamente l'opposto in quanto ho sempre sostenuto che avere lo stesso etnico Veneti e Wenden non significhi una parentela particolare proprio per l'estensione ad altre aree: come già sosteneva il mio Maestro G. Devoto, è uno dei nomi etnici con cui si designavano gli Indoeuropei, pertanto non ha particolare significato; e ciò perché:

3) non solo non c'è alcuna parentela linguistica con le lingue slave, ma c'è una distanza molto grande, maggiore della distanza del venetico con altre lingue indoeuropee;

4) il mio dissenso è anche più generale sulla futilità di utilizzare etichette come sono gli etnici quando non siano riempiti di sostanza storica e linguistica che qui non vedo;

5) concludo con la mia totale disapprovazione per operazioni dilettalesche di questo tipo che fanno solo perdere tempo nel leggerle e non meritano neppure risposta: io ho risposto brevemente solo per il fatto personale di essere stato utilizzato in modo scorretto e fraudolento.

Aldo Prosdocimi

Glede celotne knjige *Unsere Vorfahren – Die Veneter* (Dunaj 1988) – avtorji Bor-Šavli-Tomažič – in posebno glede str.398 sl. moram precizirati:

1) moja misel o izviru Venetov in o njihovi dozdevni zvezi s Slovani je popolnoma popačena, zato se z moralnega in znanstvenega stališča zgražam, da je bil iz širšega konteksta iztrgan le en stavek; v kontekstu je moja misel še kako jasna;

2) moja misel in moje pisanje imata prav nasproten pomen, saj sem zmerom zatrjeval, da isto etnično ime Veneti in Wenden prav zaradi razširjenosti na druga ozemlja ne pomeni posebnega sorodstva: kakor je trdil že moj profesor G. Devoto, je (ime Veneti le) eno izmed etničnih imen za poimenovanje Indoevropcejev v splošnem, zato nima večje pomenske vrednosti; in sicer zaradi tega, ker:

3) (venetščina) ne samo da ni v nobeni jezikovni sorodnosti s slovanskimi jeziki, ampak je (med njo in njimi) razloček celo prav velik, večji od razločka med venetščino in drugimi indoevropskimi jeziki;

4) Še ostreje nasprotujem odvečni rabi narodnostnih etiket, če za njimi ni historičnega in jezikovnega naboja, česar pa tu ne vidim;

5) za konec popolnoma odklanjam tako diletantsko početje, ki pomeni samo zgubo časa za branje in niti ne zasluži odgovora; jaz sem se na kratko oglasil samo zato, ker sem bil v to stvar narobe in sleparsko vpleten osebno.

Aldo Prosdocimi
(Prev. Mtv)

ALDO PROSDOCIMI - 15 gennaio 1990
 UNIVERSITÀ DI PADOVA - DIPARTIMENTO DI LINGUISTICA
 VIA BEATO PELLEGRINO, 1 - TEL. (049) 651.688 - I - 35137 PADOVA

A proposito del libro *Musere Vorfahren - Die Veneter* (Vienna 1988) di Bor - Šarbi - Tomazič - in generale e specialmente p. 398 rgg. tengo a precisare:

- 1) se mio pensiero sull'origine dei Veneti e del loro presunto rapporto con slavi è assolutamente distorto per cui esprimo la mia indignazione morale e scientifica perché è stata isolata una parte fuori contesto; nel contesto il mio pensiero è chiarissimo;
 - 2) il mio pensiero e il mio dettato significa: cosa esattamente l'opposto in quando ho sempre sostenuto che avere lo stesso etnico *Venti* e *Wenden* non significhi una parentela particolare proprio per l'estensione ad altre aree: come più volentieri il mio *Heertho* p. 397 è uno dei nomi etnici con cui si designavano gli Indoeuropei, per tanto non ha particolare significato; e ciò perché:
 - 3) non solo non c'è alcuna parentela linguistica con le lingue slave, ma c'è una distanza molto grande, maggiore dello distanze del venetico con altre lingue indoeuropee;
 - 4) il mio dissenso è anche più generale sulla futilità di utilizzare etichette come sono gli etnici quando non siano riempiti di sostanza storica e linguistica che qui non vedo;
 - 5) concludo con la mia totale disapprovazione per operazioni dilettantesche di questo tipo che fanno solo perdere tempo nel leggerle e non meritano neppure risposte: io ho risposto brevemente solo per il fatto personale di esser stato utilizzato in modo scortese e fraudolento
- Dobro jutro - -

Na rob venetsko-slovan- skim razpravljanjem

Mateja Bora

V poletnih mesecih je v Književnih listih v osmih nadaljevanjih izšel spis Jezik, ki govori današnjemu Slovencu (in še Post scriptum) izpod peresa Mateja Bora. Bistvo pisanja je pisec strnil v nadnaslov Novo branje in razumevanje starodavne venetščine, saj je v njem prikazal svoj način branja in svojo razčlemba tako prebranih venetskih zapisov, pa tudi venetsko in slovansko kulturnozgodovinsko in jezikovno problematiko, kot se mu je odpirala in prikazovala. Bor meni, da so venetska besedila pisana v slovanskem jeziku in da bi do enakega spoznanja prišel tudi vsak drug s protislovansko ideologijo neobremenjen raziskovalec. Svojemu odkritju pripisuje, da bo postavilo na glavo vse priznane zgodovinopisje in jezikoslovje ter odprlo nove vidike za preučevanje evropske zgodovine, predvsem pa slovenske. Trditev je izizvalna iz več razlogov (čeprav istenje slovenščine z venetščino ni povsem nova ideja), vendar bi strokovnjak nad njo že po nekaj odstavkih Borovega neresnega razpravljanja zamahnil z roko, če ne bi v slovenski javnosti zbuvala tudi navdušenih pritrjevalnih odmevov ali vsaj zmedenosti. Ker se Bor opira predvsem na prebrano jezikovno gradivo, naj o tem spregovorim s stališča slovanskega jezikoslovja.

Ne bom se ustavljala ob vseh primerih Borovega skrajnje popreproščenega pojmovanja evropskega kulturnega, političnega in etničnega položaja/stanja v 1. tisočletju pr.n.št., ne morem pa mimo ugotovitve, da je previdnost, ki jo mora pri sklepanju iz fragmentarnega gradiva pokazati vsak resen raziskovalec pri obravnavanju vprašanj, povezanih z Veneti, zamenjal z apodiktičnimi trditvami, za katere ni imel na voljo kakih novih (pozitivnih) podatkov; njegovo jezikovno gradivo že zaradi svoje nezanesljivosti (razlage so najpogosteje opremljene z modalnimi besedami, npr. morda, verjetno, ni izključeno itd.) ne more imeti dokazne moči za jezikovno istost, temveč bi teoretično imelo v najboljšem primeru le hipotetično vrednost.

Bor nam o Venetih riše takole podobo: prebivali so na več koncih Evrope (ob Baltiku, Atlantiku, Jadranu, v srednji Evropi) in v Paflagoniji (južna obala Črnega morja), torej povsod tam, kjer je bilo sploh kdaj izrečeno ime (etnik) Veneti. Bor jih a priori šteje za Slovane, čeprav etnik – etimološko še ne nedvoumno pojasnjen – ne pove ničesar o etnični in jezikovni pripadnosti svojih

nosilcev, če nimamo še drugih dokazov (podobne težave so v arheologiji pogoste pri povezovanju kake materialne kulture in določene etnične pripadnosti njenih nosilcev). Upravičenost tega očitka lahko utemeljimo z več zgledi. Če bi sklepali o jeziku in etnični pripadnosti le iz imena, potem ne bi smeli šteti za Slovane Rusov, ne Hrvatov in ne Bolgarov, saj njihova imena niso slovanska. Prav tako bi na podlagi etnika Lah (sln. poimenovanje za "Italijana") ali Vlah (sln. "uskok", sh. "Romun, Italijan"), ki smo ga v obliki *volh̥ sprejeli prek gotskega *Walhs (gotsko posredništvo domnevamo zaradi -h-) iz imena keltskega plemena, zapisanega pri Cezarju kot Valcae, lahko sklepali, da gre za Kelte. Tudi Francozi bi bili Germani, ker so jim ime pustili germanski Franki, pa vendar njihov jezik vsi štejejo za romanskega.

Po Borovih besedah so bile med "razsutimi" Veneti genetične zveze: paflagonski naj bi bili po Dnepru prišli kot drzni pomorščaki na južne obale Črnega morja; prav tako da so tudi bretonski Veneti del baltiških, ki se je mimo danske obale spustil do Bretanije v današnji Franciji. Nekoliko bolj zapleteno je z jadranskimi Veneti (katerih potomci naj bi bili vsaj deloma tudi Slovenci, pa še kajkavci in čakavci na Hrvaškem), saj Bor trdi, da naj bi se bili Antenorjevi Veneti – po izviru iz Paflagonije – po padcu Troje (ok. leta 1200 pr.n. št.) ugnezdili ob severni obali Jadrana, na drugem mestu pa trdi, da so sorodni Etruščanom, ki da so bili pomešani z nekim drugim ljudstvom, ki so ga etruzirirali, "ko so prišli z Veneti vred s severa". Dokaz, da so bili res severnjaki, so mu njihovi portreti, "ki nas sredi orientalizirajočih stiliziranih obrazov presenečajo s svojim realizmom". V potrditev genetične povezave med severnimi in južnimi (t.j. severnoitalijanskimi) Veneti isti "bajeslovno svetišče zahodnoslovanskih plemen Retro" s (po njem prebrano) Reitio in v njiju vidi ime istega božanstva. K temu naj pripomnim, da poljski Słownik starożytności słowiańskich IV, 1970, str.450 d., pod geslom Radgoszcz, ki je le drugo ime za Retro (obliko Rethre poznamo po Adamu iz Bremna, obliko Rheda pa iz Augsburgskih analov na prelomu tisočletja n.št.; imenski različici etimološko povezujejo z imenom tedanjega tamkajšnjega plemena Redarov), pravi, da gre za glavno mesto, (do danes še ne lokalizirano) središče venetske zveze, znano po čaščenju Svarožiča, imenovanega tudi Radogost, Radigost, Rade-

gost (podatek nam je ohranil kronist Thietmar, omenjen tudi pri Boru); božanstvo Retra pa pri Slovanih ni znano.

Omenjeni nasprotujoči si trditvi o poti prihoda jadranskih Venetov morata zbegati dobronamernega in pozornega bralca, saj bi v obeh primerih (prijod iz Paflagonije ali s severa) težko domnevali enake/nespremenjene jezikovne poteze. Zadevo bi sicer najbolj elegantno rešila letos aktualna teza o Troji–Gabeli, vendar pa venetsko vprašanje tudi v tem primeru ni rešeno. Veneti bi se morali namreč (skupaj z Etruščani?) naseliti najprej v današnji Hercegovini in šele nato preseliti v severno Italijo. Iz obeh Borovih trditev sledi zanesljivo le to, da so Veneti v severni Italiji neavtohtoni, ne pa avtohtoni, kot nas ves čas sam prepričuje, le da naj bi se preselili poldrugo tisočletje prej. Ta Borova miselna nekonsistentnost se tudi v nadaljnjem jezikovnem razglabljanju kaže predvsem kot nespreten in nekritičen hibrid raznih teorij o tem vprašanju. O balkanskih Venetih (morda podonavskih?) ne pove nič določnega, prav tako ne o razmerju med Veneti "s te strani Jadrana do sorodnega ljudstva na oni strani". Le glede srednjeevropskih Venetov, nosilcev lužiške omike, je negotov, ali so se v svoja selišča preselili ali so bili tam od nekdaj.

Splošni prikaz Borovih jezikovnih razmerij v tako formulirani venetščini lahko strnemo v ugotovitev, da loči venetščino zahodnega tipa (v tretjem nadaljevanju jo poimenuje zahodna praslovanščina) od praslovanščine na vzhodu, ki je, če sem prav opazila, nikoli ne poimenuje vzhodna venetščina. Zemljepisno ju nikjer ne razmejuje, časovno tudi ne, pa tudi nič natančnega ne pove o tem, kateri slovanski jeziki naj bi se razvili iz prve in kateri iz druge. To je posebno nerodno vprašanje tudi zato, ker naj bi bila po Boru pradomovina Venetov na prostoru od Baltika do Visle, Donave in srednjega Dnepra, kar je celo obsežnejši prostor, kot se predvideva za pradomovino vseh Slovanov. Nejasnost še povečuje Borovo mnenje, da je venetske napise mogoče razvozlati na podlagi slovanskih jezikov brez omejitev na vzhod in zahod. Res v zvezi s tem omenja le slovenska (zahodna) narečja ter srbohrvaško čakavščino in kajkavščino, a kaj ko v svojem dokazovanju poleg starocerkvenoslovanskih (dalje stsl.) oblik (redkokdaj pravilno napisanih) naveda predvsem ruske, ki bi po vseh pravilih morale izhajati iz vzhodne praslovanščine, ne pa tudi kajkavskih in

čakavskih in le izjemoma kako obliko iz zahodnoslovanskih jezikov, čeprav bi prav teh pričakovali največ.

Med jezikovnimi lastnostmi zahodnega dela venetščine omenja šest potez (moderno vokalno redukcijo; akanje, t.j. spreminjanje nenaglašene o v a; zelo poudarjene diftonge; betatizem, t.j. prehod v v b; predpono vy- namesto iz-; velarni h namesto g), ki pa vse razen ene zadevajo glasoslovje. O jezikovnih potezah vzhodnega dela ne pove ničesar. Naštete poteze zahodnega dela so zelo raznorodne in v celovitejšem jezikovnem kontekstu ne bi bile dovolj reprezentativne (so nebitvene za fonološki sestav jezika ali pa znane tudi iz vzhodnoslovanskih jezikov) niti v primeru, če bi bile izluščene iz zanesljivega jezikovnega gradiva. Tudi Borove misli, da venetščina v naših krajih ni bila nikoli romanizirana, zgodovinski razvoj in medsebojne jezikovne prevzeme upoštevajoče raziskave slovanskega imenskega gradiva in slovenskega besedja, ki jih je objavil F. Bezljaj, ne podpirajo oziroma ji celo nasprotujejo, saj je nesporno ugotovljeno, da se število neslovanskih (po Boru torej nevenetskih) prvin povečuje proti zahodu.

Borovi napadi so usmerjeni zoper slovensko zgodovinsko pisje zaradi "nemškega" pogleda na lastno naselitveno zgodovino. Izraz "nemška koncepcija" se je oprijel smeri, ki je Slované na Balkanu in v vzhodnih Alpah štela za prišleke po 5. st.n.št., zastopali pa so jo tudi prvi nemški zgodovinarji. Nasprotno se izraz "slovanska koncepcija" nanaša na različice razlag o avtohtonosti Slovanov na jugu (in v Germaniji), ki jim L. Niederle v knjigi *Manuel de l'antiquité slave*, 1923, str.44, vidi vir v zgodnjem srednjeveških političnih potrebah in ki so jo zagovarjali starejši južnoslovanski pisci.

Danes v znanstvenem svetu nihče več resno ne dvomi, da je praslovanska domovina bila na severu (pravzaprav se temu mnenju po svoje pridružuje tudi Bor, saj šteje vse Venete za prišleke s severa), diskusije potekajo predvsem glede njene zahodne in vzhodne meje oziroma glede ugotavljanja ozemlja najstarejšega slovanskega jedra. Raziskave potekajo vzporedno v snopu ved, npr. v etnologiji, arheologiji, jezikoslovju, kar izsledke nedvomno objektivizira. Posebno pomemben je delež primerjalnega jezikoslovja (ne le slovenskega, ampak indoevropskega), porojenega v začetku prejšnjega stoletja iz ugotovitve o snovni in strukturalni podobnosti večine evropskih jezikov z nekaterimi azijskimi (kasneje so bili

kot indoevropski razvozlani tudi na novo odkriti stari anatolski jeziki in toharščina).

Že kmalu se je resno pokazalo, da je zunanja podobnost besed (morfemov) nezanesljiv dokaz genetične istosti, saj se jeziki na svoji poti skozi čas in prostor spreminjajo. Za več desetletij so bile raziskovalne moči usmerjene v ugotavljanje temeljnih glasovnih razvojnih zakonitosti v posameznih jezikih (t.i. notranja rekonstrukcija) in v rekonstrukcijo izhodiščne praoblike vseh posamičnih jezikovnih prvin za vsak jezik in jezikovno skupino, npr. za slovansko, germansko, italsko, keltsko, iransko itd. Iz sopostavitve tako pridobljenih oblik so rekonstruirali približek praindoevropske oblike, ugotovili temeljni fonematski/glasovni inventar indoevropsčine, morfemski inventar, slovnične oblike in kategorije, pravila povezovanja teh prvin itd., skratka, pred duhovnimi očmi raziskovalcev je nastajala predstava o nekem davno razkrojenem jeziku, ki je moral biti skupno izhodišče za vse indoevropske jezike in jezikovne skupine. Res je, da je še danes marsikaj nejasnega v zvezi s tem jezikom, zlasti z njegovo najstarejšo fazo, ki sega v dobo nekaj tisočletij pred našim štetjem, in tudi v zvezi z natančnejšimi potmi/načini nastanka posameznih indoevropskih jezikov in njihovimi odnosi, vendar pa je naše vedenje že tolikšno, da je učinkovito retrogradno pomožno sredstvo za osvetljevanje marsikaterega pojava iz zgodovinsko izpričanih indoevropskih jezikov (t.im. zunanja rekonstrukcija). Tega ne pišem zaradi samozadovoljstva nad doseženim, ampak iz prepričanja, da je primerjalno jezikoslovje s tema dvema eksaktnima metodama, ki delujeta medsebojno korektivno, zmožno še globlje posvetiti v preteklost, o kateri bi sicer ne vedeli ničesar.

Pri raziskovanju jezikovne zgodovine kakega jezika je nenadomestljivo potrebno tudi formuliranje zakonitosti substitucij, t.im. substitucijska fonetika; z njo skušamo določiti vir in (absolutni ali relativni) čas izposoje besed, ki ne kažejo domače glasovne kombinatorike in jih ni mogoče pojasniti z rednim razvojem iz prajezika.

Zaradi napisanega je očitno, da z danes preseženo metodo primerjanja besed po zunanji podobnosti, ki jo dosledno uveljavlja Bor (pa tudi dr. Šavli, Berlot, Jeza in drugi), lahko pridemo le do dognanj z majhno, pogosto pa sploh nikakršno verjetnostjo, da so pravilna. Jasno je tudi, kaj pomeni iz negotovega izpeljevati nadaljnje sklepe. Genetično istost besed dveh različnih jezikov –

ne glede na zunanjo podobnost – dosežemo le takrat, kadar lahko za oba jezika izhajamo iz istih praoblik, genetično istost dveh jezikov pa, kadar se ujemata v večji plasti genetično istih prvin in v strukturi. Iz tega sledi še eno pravilo: čim bolj so jeziki na časovni osi oddaljeni, tem manjša je verjetnost, da podobnost nujno pomeni tudi genetsko istost.

Vrnimo se k Borovemu jezikovnemu gradivu! Ne da bi se ustavljala ob njegovem branju venetskih napisov (čeprav samo pravilno branje omogoča zanesljive sklepe), naj opozorim na množico napak in nenatančnosti pri pritegovanju ponazarjalnega gradiva. Te napake so deloma tehnične narave (npr. nezapisovanje polglasnikov v začetnih nadaljevanjih), dosti več pa jih je, ki očitno kažejo na jezikovno in jezikoslovno neznanje. Naj omenim nekaj najočitnejših: stcsl. šl̥z nam. šl̥z nezaznamovanje posebnega stcsl. fonema jat; zamenjavo r. vit̥6 z vyt̥6; sh. ugal "premog" nam. ugalj in še napačna etimološka identifikacija z ugao "ogel, kot"; p. ktoš ni "kdor koli", ampak "nekdo"; stcsl. ǫ ni predlog, temveč predpona; stcsl. rin̥ǫ ni mogoče istiti z izmišljenimi venet. renijoj; alb. bajat ni venetska beseda, temveč turcizem; samost. raca iz glasovnih razlogov ne more biti venetski, še posebno ne, ker po Boru venetščina ni poznala mehčanja mehkonebnikov; –sti v oprosti! ni velelniška oblika ide. korena *sta–; psl. ni imela korenov sta– in sti–, oboje "stati", ampak sta– in sto– (tu Bor nekritično navaja Miklošičev, starejši način zapisovanja za ide. redukcijsko prevojno stopnjo *st̥d̥– korena *st̥a–, ki se je v psl. razvila v sto–, prim. sto–ja–ti, sh. stojati, r. stojat̥6; razvoj protetičnega j– pred sprednjimi samoglasniki je sistemski pojav v psl. in ne v baltoslovansčini; pripone –ap ni v besedah slap in kap; pripone –ej ni v besedi čarodej; pripone –ab ni v besedi svrab/srab; pripone –oj ni v (pri Boru tudi napak navedenih) besedah svetoj, blagoj in l̥kavoj itd.

Pisec ponekod prilagaja besede ali njihove pomene svojim trenutnim "znanstvenim" potrebam (v naši kulturno-zgodovinski zavesti se s podobno metodo povezuje ime Koseskega): stcsl. nosnik ǫ zapisuje kot dva različna fonema, t.j. kot ǫ ali kot ą, odvisno od tega, kateri glas ob venetščini potrebuje, npr. stcsl. 1.os.ed. m̥6en̥j̥ǫ (nam. pravičnega m̥6n̥j̥ǫ) – venet. menijoj; stcsl. ǫ – venet. on "ob,o"; stcsl. 1.os.ed. kol̥j̥ǫ – venet. koljaj; stcsl. sk̥at̥ati – venet. kantat (tu izjemoma navaja še sln. konta); ugaš̥e–

nyj (izg. ugašony nam. ugášennyj) – venet. vugison; r. besedi volot spremeni pomen iz "velikan" v "knez", da jo sopostavi venet. daj.mn. voltiom "knezom"; sln. vozataj z jasnimi indoevropskimi morfemskimi vzporednicami razlaga iz izmišljenega *voztjale, da bi ga lahko primerjal z venet. voztjale, ki nas preseneča tudi z mehčanim ž/ž?, ki ga po Borovem opisu venetskih soglasnikov ne more imeti; praslovanščini pripisuje, da je lahko imela soglasniške skupine pn, kn itd., kar dokazljivo ne drži, itd.

Včasih si Bor jezikovno gradivo kar preprosto izmisli: stosl. nima predlogov *o* in *g*; izmišljene so sln. besede ringaraj, uoglenel, peketareč; prav tako *jekupetari; za stosl. tož.ed. ž. spola razglasi so, čeprav ničesar podobnega nimamo, itd.

Med pomembnimi pomanjkljivostmi je vsekakor sklicevanje na mlade glasovne pojave iz posameznih slovenskih jezikov, ki jih proglašajo za tisočletja starejše: sh. kazalna zaimka taj in onaj, ki sta se razvila iz tž in onž šele po 10.st.n.št.; prisojanje tolikšne starosti zaimkom za 3.os. z začetnim n-, npr. sln. njega, njo; tudi kontrakcije tipa ma iz moja, mego iz mojega so mlad pojav; sh. jaati za jahati je nastalo po onemitvi -h- že v sh.; za staro razglasa obliko rod.mn. kanjej in jo isti z r. konjej "kónj", čeprav je slednje šele iz ruskega jezikovnega razvoja; za rodilniško končnico proglašajo tudi -a- v kará "bitk", prim. sln. gorá, čeprav je to inovacija; za stosl. proglašajo prid. blagoj, svetoj (nam. pravilnega *svjatoj), čeprav je -oj r. razvoj naglašena polglasnika v določni pridevniški obliki – *ójb*, itd.

V rabi jezikoslovne terminologije ni natančen, v pojasnjevanju jezikovnih pojavov ponekod že kar naiven (npr. neposredno povezovanje hitrosti jezikovnega razvoja s hitrim načinom življenja; ugotavljanje/domnevanje premege sorazmerja med diftongizacijo in vokalno redukcijo ter oddaljenostjo od nekdanjih rimskih središč), v citiranju in razlaganju strokovne literature pa skrajno nezanesljiv.

Po vsem povedanem lahko mirno trdim, da niti ena Borovih venetskih besed ne zdrži kritičnega preizkusa. Če bi hotel dokazati, da je bila venetščina v resnici praslovanščina, če bi torej hotel dokazovati slovanskost njenih oblik (in prej seveda še njenih glasov), bi moral dokazovati veljavnost enakih razvojnih zakonitosti iz

indoevropščine, kot veljajo za praslovanščino, in enak temeljni korpus jezikovnih prvin. To se mu v objavljenih prispevkih ne le ni posrečilo, temveč je ustvaril celo vtis, da njegova venetščina sploh ni bila indoevropski jezik. Njegove besede namreč nimajo indoevropske sestave korena s funkcijsko določenimi prevoji samoglasnikov, nimajo indoevropskih besedotvornih morfemov, indoevropskih slovničnih morfemov (končnice za sklonne, osebe, optativ, deležnike itd.), tipičnih ide. skladenjskih pojavov (npr. ujemanje med deli stavčnega člena in stavčnimi členi, tipične vezave itd.); v besedilih naj bi po njegovem prevladovali le imenovalniki, nedoločniki, aoristi v 3.os.ed., velelniki v 2. os.ed.

Tudi povezovanje letščine in zahodne venetščine, t.j. slovenskih (narečnih) oblik, iz razlogov, o katerih se lahko pouči v ustrezni strokovni literaturi, nima takšne narave, kot jo prikaže on.

Posebej naj opozorim še na preveliko samovoljo pri "pesniškem" prikrajanju dobesednih prevodov iz venetščine v slovenščino, da se dokoplje do kolikor toliko smiselnih konstrukcij. Prepričana sem, da bi vsak povprečen Slovenec z mano vred moral priznati, da mu Borova venetska besedila sama po sebi prav čisto nič ne povedo in da so daleč od naše jezikovne predstave. Res je tudi v znanosti potrebno veliko domišljije, a ta se pogloblja s trdim delom. Nobena še tako bujna domišljija pa ne more brez objektivnejših znanstvenih metod in samokontrole, sicer pristanemo v naivni znanosti, ta pa nima tolikšne cene kot naivna umetnost.

Alenka Šivic-Dular

Drugič na rob razpravljanju

Mateja Bora

Matej Bor je odgovor na moje načelne in praktične pomisleke ob resnih metodoloških in stvarnih pomanjkljivostih njegovega venetsko-slovanskega razglabljanja (KL, 24.10.1985) izoblikoval predvsem kot žalitev ter s tem še enkrat pokazal, da nalogi, ki si jo je zastavil (t.j. pokazati slovansko naravo venetščine) ni kos, in da tudi ne ve, da je dialog (ob pomembnih vprašanjih) v znanosti normalna reč. Tisto, kar on imenuje znanstvena dogma, pa je prav prek dialoga izkristalizirano spoznanje, ki je veljavno vse dotlej, dokler ga kdo ne ovrže z močnejšimi dokazi, pridobljenimi z ustreznimi metodami. Zato se v sodobnih znanostih (tudi v jezikoslovju) posveča metodološkemu vprašanju veliko pozornosti, saj je od metodologije odvisna objektivizacija znanstvenih ugotovitev v celoti.

Iz več razlogov (med drugim iz tehničnih – težave v tiskarni) na straneh Književnih listov ne bi bilo smiselno nadrobno jezikoslovno razčlenjevati omenjenega Borovega odgovora, zato bi se zdaj ustavila le pri posameznih točkah iz njegovega prispevka.

Bor v odgovoru trdi, da ni nikjer zapisal, da je "vozataj nastal iz voz(š)tjale, čeprav je tudi to verjetno". V šestem prispevku v desetem stolpcu (dalje:VI/10) izrecno pravi "arh. vozataj je očitno naslednik vozetjala". Kaj mu pomeni beseda naslednik? V primerjalnem jezikoslovju se take trditve razlagajo le v smislu genetske istosti in jezikovne kontinuitete. K temu naj dodam, da je pslov. *vozataj6 tvorjen iz glagolske osnove voza- (malo frekventen glagolski tip vozati, nosati, hodati je letsko-slovanski) in baltoslovanske pripone *-tājos (psl. -taj6, lit. -tojas, let. -tajs) za tvorbo poimenovanj delujočih oseb. Borova oblika voz(š)tjale, bi dala v sln. v najboljšem primeru *vozačale ali *vozščale.

Za besedo donasto pravi "mogoče ni (samostalnik op. AŠD), mogoče pa je." To spominja na loterijo, saj je beseda donasto v V/3 nedvoumno pojasnjena kot "darilo", v VIII/6,7 pa kot trpni deležnik "donešeno"; morfemsko je Bor ne razlaga, pojasnjuje pa izglasni -o kot vokaliziran polglasnik ž. To je hud stvarni spodrseljaj, kajti izglasni polglasnik se v slovanskih jezikih ni vokaliziral (t.j. se razvil v samoglasnik) niti tedaj, kadar je bil naglašen; izjema so le nekatere naslonke, predpone in sporno sln. -a v rod.mn.; npr. gorá. Glede na Borov prevod ni jasno niti to, iz katerega korena je beseda

tvorjena: iz ide. *dō- "dati" ali iz ide. *neķ- "nesti" (baltoslovanski pomen). Če je iz prvega korena, potem bi bila realna slovanska oblika le da-, prim. sln. dati, dar, če pa je iz drugega, t.j. nikjer izpričanega *do-nes-t6, prim. Borove vzporednice napast (iz *nā-pad-tīs) in pošast (iz *po-šyd-tīs), potem bi moral samostalnik imeti t.im. i-jevsko sklanjatev, prim. pošast, rod. ed. pošasti itd. Bor res meni: "iskanje indoevropskih korenov, da bi se dokopal do pomena venetskih besed, pa ni potrebno, ker je venetščina jezik, do katerega ti utirajo pot slovanski jeziki". Ob taki izjavi lahko le ugotavljam, da ni dovolj dobro razumel (hotel razumeti?), da je zunanja glasovna podobnost besed le prvi korak v ugotavljanju genetične istosti jezikov, je torej le začetek poti, prek katere "steče" raziskovanje snovne in strukturne sorodnosti jezikov, ki je posledica razvoja iz istega prajezika. Če bi hotel dokazati, da je venetščina jezik, do katerega ti utirajo pot slovanski jeziki, bi moral dokazati prav praslovanske jezikovne poteze v venetščini.

Bor me popravlja, češ da polj. ktoš pomeni "kdor koli" in "nekdo" ter citira poljsko-nemški slovar, ki da tako prevaja poljsko besedo. Za informacijo bi bilo bolje seči po F. Vodnika Poljsko-slovenskem slovarju, 1977, str.328; ta pod ktoš navaja "nekdo, kdo" (kdo v pomenu poljubnostnega zaimka), pomen "kdor koli" pa pod ktokolwiek in kto bądź. Nesporazum med nama je nastal zato, ker se poljska beseda ktoš prevaja v nemščini z "jemand, nekdo" in "irgendjemand, kdo" (v smislu poljubnostnega zaimka), oziralni zaimek "kdor koli" pa prav tako z nemškim irgendjemand. Z drugimi besedami: poljski besedi ktoš zaradi nemškega prevoda ne smemo mehanično pripisovati obeh pomenov nemškega irgendjemand.

Priznam, da sem nehote povišala "viteza" v "kneza" (to je tudi edini stvarni očitak v Borovem odgovoru), a napake nisem zagrešila – kot to poudarja Bor – ob ruski besedi volot, temveč ob Borovi venetski voltiom "vitezom." Namesto očitka "r. besedi spremeni pomen iz "velikan" v "knez", da jo sopostavi venet. daj.mn. voltiom "knezom", bi se moj očitak torej pravilneje glasil: "r. besedi volot spremeni Bor pomen iz "velikana" v "viteza", da jo sopostavi venet. daj.mn. voltiom "vitezom". Bistvo očitka o samovoljnem spreminjanju pomenov torej še vedno stoji, saj "velikan" ni isto kot "vitez"; upravičenost očitka pa

Bor v odgovoru potrjuje, ko skuša bralce prepričati, da r. beseda bogatyr6 pomeni "vitez", čeprav pomeni "junak, korenjak" (prim. J. Pretnar, Rusko-slovenski slovar, 1947, str.37; Ožegov, Slovar6 russkogo jazyka, 1965, str.51, navaja še nepreneseni pomen te besede "junak ruskih bilin, epskih pesmi").

Ko sem trdila, da Borove besede nimajo indoevropskih slovničnih morfemov, sem imela v mislih naslednje:

a) V svojem razpravljanju je veliko število (več kot 20) venetskih besed vzel iz knjige *La lingua venetica II*, str.54–207, avtorjev G.B. Pellegrinija in A.L. Prosdocima. Včasih jim je poljubno slaviziral obliko (npr. ego v jego; eik v ej, k(o) ali jeik; ekupetaris v jekupetaris; Kanei v kanjej, Koliai v koljaj itd.), redno pa jima je brez posebnih utemeljitev spreminjal stvarni in/ali pa slovnični pomen: npr. venet. im.ed. osebne zaimka za 1.os. ego "jaz" (prim. lat. ego) ima za rod.ed. osebne zaimka za 3.os. "njega"; venet. tož.ed. mego "me, mene" (prim. n. mich) ima za rod.ed. "mene"; osebna imena v posameznih sklopih razglasi za navadne besede: Appioi mu postane deležnik "opit", Kanei mu postane samostalni v rod.mn. "kónj", Goltanos pa 2.os.ed. sedanjika *goltneš itd. S tem je kršil temeljno spoznanje, da je vsako jezikovno znamenje nedeljiva celota, sestavljena iz glasovne podobe in pomena (stvarnega in slovničnega); ni treba posebej poudarjati, da sprememba že ene od teh komponent vpliva na besedno celoto.

b) Moja trditve, "da manjkajo končnice za sklone, osebe, optativ, deležnike itd.", je po Borovem mnenju za lase privlečena. On ima res nekaj, kar šteje za končnice, a kaj, ko to niso ne slovanske in ne indoevropske končnice za ustrezno slovnično obliko. Trdi npr., da je oblika renijoj rod.ed. V besedilu (VII/5) navaja besedno zvezo a lva renijoj in jo prevede z "ob levjem teku" in "ob čelnem teku" ter doda pojasnilo renijoj "teku, diru", torej obliko, ki bi po prevodu sočeč kazala na dajalnik ali mestnik. Midva sicer lahko barantava, ali gre za orodnik, a postavlja se vprašanje, katero od slovanskih edninskih orodniških končnic bi lahko imel. Praslovanščina je za ta sklon poznala moške končnice –6m6, –3m6, –om6 in ženske –oje, –6je, ki bi se v starejši glasovni podobi glasile *-ýmĭ, –ýmĭ, –omĭ oziroma *-ojaN. Genetične zveze z izglasjem v renijoj ni videti. Ko Bor v odgovoru razglša obliko detic "otrok" za rod.mn., je to sprejemljivo samo kot šala, saj bi se pslov. oblika glasila

*dēt6c6 (iz starejšega *dētikom). Prav tako je iz več razlogov (glasovnih, morfoloških) neresno razglšati obliko oša (V/1) za aorist ali pa za deležnik za –l. Tovrstnih primerov najdemo v njegovem pisanju na kupe.

c) Po njegovem mnenju je najmočnejši jezikovni dokaz za slovanskost venetščine "odkritje" slovanskega oblikoslovja na atestinskih tablicah. V svojem prvem nadaljevanju je navedel 15 oblik; od teh jih je že po njegovi lastni interpretaciji 5 (jekab, jekar, jekap, jekak, jekad) le (besedotvornih) izpeljank, torej za oblikoslovje nimajo nikakršne vrednosti, sporne pa so te izpeljanke tudi kot primeri za ponazoritev besedotvornih morfemov, o čemer sem že pisala. Ena od oblik (jekais) je sploh ostala brez Borove stvarne razlage, ostalih devet pa razglša za naslednje glagolske oblike: nedoločnik (jekat), aorist (jekah), sedanjik (jekam, jekaš), velelnik (jekaj), deležniki (jekaje, jekal, jekan, jekav).

Da bi tem oblikam lahko pripisal slovanskost, je moral razglasiti za dosti starejše, kot so v resnici, naslednje jezikovne pojave:

a) Odpad polglasnikov. Ta spada šele v začetek razvoja posameznih slovanskih jezikov v t.im. šibkem položaju, medtem ko se v t.im.krepkem položaju vokalizirajo v natančno določen samoglasnik. Nastala pa sta polglasnika iz kratkih i in u; če sklepamo po izposojenkah v praslovanščino in iz praslovanščine v druge jezike, t.j. iz t.im. substitucijske fonetike, moremo ta pojav datirati v mlajšo fazo praslovanščine. V času, o katerem govori Bor (sredina prvega tisočletja pr.n.št.), polglasnikov najverjetneje še sploh ni bilo, najverjetneje pa niso odpadli niti še ide. izglasni soglasniki, torej bi se Borov jekal še glasil *jekalos ali pa vsaj še z zoženim o v u v končnicah, t.j. *jekalus. Res je, da nimamo meril za določitev absolutne kronologije tega pojava, poznamo pa ide. izhodišče in stanje v stcsl. kot najstarejšem slovanskem knjižnem jeziku, relativno kronologijo pa nam omogoča določiti študij pslov. glasovnega sestava iz strukturnih odnosov med glasovi. Če povedanemu dodam, da se začetek nastajanja praslovanščine v novjšem času postavlja v sredino prvega tisočletja pr.n.št., se trditve o tako zgodnjem odpadanju polglasnikov pokažejo še v neverjetnejši luči. Isto velja še za nekatere izmed Borovih glagolskih oblik, npr. za jekan, jekav in aorist.

b) Poleg tega operira s posplošeno aoristno končnico –h.

Slovenščina v venetskem jarmu

V prvotni pslov. so h- kot del morfema za aorist imeli samo glagoli, katerih koren se je končal na i,u,r,k, saj je le v tem glasovnem položaju ide. *s prehajal v pslov. h.

c) Sln. redukcijo samoglasnika -i v nedoločniku *jekati (in velelniku *jekaji) razglaša za prastaro, pozablja pa, da se je ta -i razvil iz ide. dvoglasnika *-ēi (in *-oi- v velelniku); ti so v dobi pred prvo palatalizacijo mehkonobnikov v pslov. zanesljivo še bili dvoglasniki. Bor pa na primerih (npr. gene-eje nam. žen-em, sgen "žgan" itd.) dokazuje, da venetščina še ni poznala prve palatalizacije, poznala pa naj bi celo že redukcijo samoglasnikov, nastalih iz dvoglasnikov.

d) Kontrakcija skupine -aje- v -a- v sedanjiku glagolov na -ati (npr. stcsl. 2.os.ed. delaješi: sln. delaš) in razširitev t.im. atematske končnice za 1.os.ed. -m (stcsl. pozna le pet glagolov s to končnico -m6 iz ide. *-mi) na mestu t.im. tematske pslov. končnice -e. Omenjena dva pojava lahko opazujemo v pisanih spomenikih slovanskih jezikov šele od 13. oziroma 14. st.n.št. naprej.

Zgoraj prikazani primeri so res vzorčni, a enako tehtne in dokumentirane pripombe bi lahko izrekla o sleherni Borovi jezikoslovni razlagi ali ugovoru na moje očitke, pa raje končam, ker bi sicer dociranje moralo biti še dosti več. Če je še zmeraj prepričan, da ima prav, in če se je pripravljn pogovarjati brez žaljivk, naj se ta sicer nad vse utrudljivi dialog nadaljuje s kakovostno drugačnim dokazovanjem, saj dosedanja jezikoslovna argumentacija slovanskosti venetščine ne zdrži niti najosnovnejše dobrohotne kritike.

Ljubljana, 27.10.1985

Alenka Šivic-Dular

Vprašanje: Druga vaša polemika je bila v zvezi z Veneti - Slovenci...

Odgovor: Pred leti se je precej pisalo o venetsko-slovanskem razmerju in z objavljanjem prispevkov v Književnih listih osrednjega časopisa DELO je bila tezi dana posebna teža. Po izobrazbi nisem venetolog in to bi lahko bil razlog, da se v diskusijo ne bi smela spuščati. Ker pa je bila razvita teza, da je venetščina slovenščina, sem si kot slavistka vzela pravico, da o stvari razmišljam. Z moje strani ni šlo za polemiko, ki bi hotela kaj dokazovati, skušala sem vnesti samo nekaj več logike in metodološke doslednosti. Pri težkih vprašanjih je treba zelo dosledno uporabljati ves znanstveni aparat, sicer so sklepi vprašljivi.

Vprašanje: Razvita je bila teza, da smo Slovenci staroselci...

Odgovor: Ta teza se na prejšnjo navezuje. Svoje tedanje stališče, ki ga do danes nisem spremenila, je mogoče strniti v naslednje: - venetščina in praslovanščina sta indoevropska jezika - nikjer nisem trdila, da ni nikakršnih vprašanj v zvezi z venetsko-slovanskim razmerjem; - praslovanščina je danes sorazmerno dobro znana v vseh točkah slovničnega sistema. Če se postavi teza, da je slovenščina stara venetščina, potem moramo za venetščino dokazati enake razvojne težnje, kot jih dokazujemo za praslovanščino. Tega v tej diskusiji ni bilo. Poleg tega pa bi po tistem, kako so bili venetski teksti brani oziroma kako so bili razčlenjeni na besede (ki bi morale kazati svoje slovnične lastnosti, npr. spol, sklon itd.) mogli celo sklepati, da venetščina sploh ni bila indoevropski jezik, ker so manjkale bistvene poteze indoevropsčine. Načelo, po katerem so bile brane venetske besede, bi bilo morda najprimerneje primerjati z ljudskoetimološko razlago besed; po takšni razlagi bi bilo besedo inovacija morda brati kot i novac i ja.

Vprašanje: Torej bi lahko rekli, da je bilo razpravljanje o venetščini precej amatersko...

Odgovor: Da, amatersko v slabem pomenu besede, kajti amaterstvo je lahko tudi nekaj pozitivnega. Ponujeno tezo bi lahko šteli za dokazano šele tedaj, če bi zdržala najstrožji pretres različnih strok.

Alenka Šivic-Dular

Rezijani - Veneti ?

Avtorji knjige Veneti – naši davni predniki/Unsere Vorfahren – Die Veneter – Matej Bor, Jožko Šavli, Ivan Tomažič – so se sami, izrečno in zelo odločno distancirali od vseh, ki so se pred njimi ubadali z venetsko preteklostjo, predvsem z jezikom Venetov. Ne brez ironije pravijo tem svojim prednikom "venetologi" in jim zraven kar načez (nedokazano) pripisujejo nepoučenost ipd. Da bi ne prihajalo do nesporazumov, sem bil prisiljen poiskati za že omenjeno avtorsko trojico novo, nevtralnno ime: če ne najdemo česa boljšega, recimo jim kar slovenski "venetofili".

Vabilu na predstavitev slovenske izdaje "Venetov" je bil priložen prospekt, kjer Ivan Tomažič med drugim piše: "V Benečiji, posebno v Reziji še danes govorijo staro slovensko narečje, ki spominja na nekdanjo venetščino." Radovednost, kako je s tem "spominjanjem" (=hudo raztegljiv, nedoločen pojem) me je 14.6.1989 zvabila v modri salon ljubljanskega hotela Union, kjer je bila v splošni evforiji Rezija komajda omenjena. Vseeno je bilo lepo, da smo slišali vsaj akademski zbor "Vinko Vodopivec" zapeti priredbo rezijanske lirične pesmi o "Gori Banérini" in njenih številnih rožicah.

Tako šele iz same knjige zdaj v miru odkrivam čudne rezijansko-venetske povezave/paralele, ki plavajo pred očmi naših "venetofilov", in sledove, ki jih je Rezija pustila v njihovem delu. Izpod peresa Ivana Tomažiča berem (str.456) le malce razširjeno varianto besedila iz prospekta: "V odmaknjeni Reziji se še danes govori nenavadno, prastaro slovensko narečje, ki izpričuje izrazito podobnost z venetskim jezikom. (Prim. številne primerjave v študiji M. Bora)." Izjava kajpada ni sad Tomažičevih osebnih spoznanj, drugače bi se ne skliceval tako naravnost na Bora.

Oba – Tomažič in Bor – pa imata na Slovenskem pravega, zaresnega predhodnika v D. Trstenjaku, ki je že v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja napisal, da v Reziji so "sdručeni ostanki s t a r i h V e n e t o v, starih slovanskih N o r i č a n o v, in v 6. stoletji po Kristu na novo tja prišedših h r v a t s k o - s r b s k i h t r u m" (Zora 5, 1876, 110). Davorin Trstenjak ne v filoloških ne v narodopisnih krogih nikoli ni užival zaupanja, M. Bor pa ga vseeno imenuje "po krivici prezirani in zapostavljeni venetolog". Najbrž ne bo težko uganiti, zakaj: ker je staro venetščino oklical

za slovansko. Ampak kdor bo vzel v roke kaj Trstenjakovega o Venetih (zadostovali bi že Slovanski elementi v venetščini, Vestnik II, 1874, št.1,3 in 4), bo brž spoznal, za kaj v resnici gre. S paleovenetskim besednim gradivom Trstenjak sploh ni prišel naravnost v stik, ampak je pregledal samo Boerijev Dizionario del dialetto Veneziano (Venezia 1867) in v "venetsko italijanskem /podčrtal Mtv/ narečji" našel ok. 250 besed, ki naj bi bile slovanske. Po mojem pa je v tisti "poltretji stotini" besed, ki jih je Trstenjak "prepoznal" kot slovenske, še precejšen odstotek neslovanskih, onomatopoetskih ipd. O tem bi nam najbrž lahko več povedal Kraševac K. Štrekelj, ki je dosti bolj previdno in strokovno od Trstenjaka pretresal medjezikovno prelivanje ob naših zahodnih mejah in se med drugim mudil tudi pri Boeriu. Navsezadnje pa niti ni nujno, da bi tisto, kar bi v besedišču današnje (italijanske) venetščine po najstrožjem pretresu še zmerom obveljalo kot slovansko, morali šteti za ostanek paleovenetščine. Mar poldrugo tisočletje slovansko-romanskega sosedstva nič ne zaleže in bi moglo zdrseti mimo kar tako brez vsakršnega sledu v govorici tostran in onstran jezikovne meje?!

Vseeno, da ne bi kdo rekel, da "venetologa" Trstenjaka zavračamo, ne da bi mu prisluhnili, oglejmo si vsaj v bistvenih črtah njegovo argumentacijo, kjer se le dá z njegovimi lastnimi besedami:

Okoli 194–190 pred Kristom se tudi Veneti "poklonijo" Rimu in začena se "porimčevanje". Vendar "se je venetski jezik vsaj po deželi ohranil še za Livija" (doma iz Padove); on in njegovi sodobniki iz tistih krajev rabijo v svojih latinskih spisih več venetskih besed, ki drugod v Italiji niso bile znane. Čas je šel seveda svojo pot naprej. "Latinščino je pokopala italščina, ali bolje rečeno romansščina, a iz jezika starih V e n e t o v se je pri prebivalcih, ki zdaj obsedajo pokrajino starih Venetov, ohranilo obilo besed iz starovenetskega jezika, katere so pozneje romale po romanskem svetu." Med venetsko-italijanskimi besedami pa je (zmerom po Trstenjaku) več takih, "katere le poznajo severnoslovanski jezici, in jih niti slovenščina, niti srbščina ne hrani v svojem jezikovskem zakladu; – vse te so se gotovo ohranile iz starovenetskih časov." Trstenjak kajpada zameri Boeriu, da je štel jezik starih Venetov za "gregovski" (lingua grecanica: grščini podoben, z grščino kontaminiran jezik); "ako bi bil dobro slovansko umel, nebi tega mnenja bil."

Seveda tu ni kraj za ugibanje, kaj Bor dolguje svojemu sto let starejšemu vzorniku v venetskih vprašanjih (med drugim tudi leposlovcu, ustanovitelju in prvemu predsedniku Društva slovenskih pisateljev). Pri Trstenjaku se moramo ustaviti samo še toliko, da vidimo, kako odločno je zavrnil njegovo trditev o dozdevnem slovenstvu starih Venetov in Noričanov in njihovi povezavi z Rezi-jo – že v istem mescu, ko je bila objavljena – poljski lingvist Jan Baudouin de Courtenay:

"Ta Trstenjakova hipoteza gre predaleč, ko poimensko navaja slovanska plemena, ki naj bi se bila naselila v dolini Rezi-je. Mimo tega Trstenjak tokrat jemlje za izhodišče popolnoma neznane in nedoločne količine. Take neznane in nedoločne količine so tu 'stari Veneti' in 'stari slovanski Noričani'. Najprej je treba dokazati, da so bili Veneti in Noričani Slovani, in sicer dokazati z neovrgljivimi dejstvi in brezhibnimi dedukcijami. Nato je treba pokazati, s katerim od znanih slovanskih plemen so bili omenjeni Veneti in Noričani v bližjem etnografskem sorodstvu in kakšne so bile značilnosti jezikov in narečij, ki so jih govorili. Samo tedaj, ko bo vse to narejeno, bo mogoče vpeljati v krog lingvističnih in etnografskih raziskovanj venetske in noriške jezike, priznane kot slovanske. Dotlej pa se je treba zadovoljiti z odklonilnimi stališči in zelo posplošenimi, nedoločnimi hipotezami in domnevami". (Rez'ja i Rez'jane. Slavjanskij sbornik 3, 1876, 342–343 – prev.Mtv).

Odkar so bile te vrstice napisane, je preteklo 113 let, vendar v vsem tem času ni bilo narejeno prav nič tistega, kar je metodološko strogi lingvist terjal za to, da bi bilo sploh vredno razpravljati o stvari. Pa ne samo to. V knjigi o Venetih 1989 vidim eno poglobitnih Baudouin-ovih tez predstavljeno v napačni luči, češ: rezijanščina naj bi bila (dobesedno: "je morala biti!") – glede na svoje posebnosti – "ostanek nekega izumrlega, še neznanega praslovanskega jezika" (Bor 223). To bi današnjim slovenskim venetofilom kar ustrezalo, da bi "neznani praslovanski jezik" mogli razglasiti za venetščino. Baudouin de Courtenay, ki je glede enačenja Venetov s Slovani povedal svoje (Trstenjaku) že 1876, je v resnici prišel čisto nekam drugam: ven iz slovanskih jezikovnih meja! Po njegovem naj bi se v rezijanski fonetiki skrivali sledovi nekega pojava (t.i. "vokalne harmonije"), ki je značilen za turansko (uralo–altajsko, turko–tatarsko)

skupino jezikov. Med sabo je primerjal dve dobro znani količini (vokalno harmonijo v Rezi-ji in v vrsti turko–tatarskih jezikov). Mednarodna etnografska, geografska in historiografska srenja in seveda laiki so njegove zaključke sprva sprejeli kot senzacijo, strokovna lingvistična in antropološka kritika pa bolj hladno in deloma odklonilno, zato se je Baudouin de Courtenay čez čas, ko je vse natanko premožgal, kot pravi znanstvenik odpovedal svoji hipotezi tudi sam.

Če so Rezi-jane doslej enačili ali vsaj spravljali v sorodstveno zvezo (oddaljeno ali ožjo) z Albanci (Q. Viviani; uskoki iz Albanije po porazu Skenderbega: S. Vraz), Avari–Obri (F. Rota 1807, L. Hauptmann, H. Tuma), Bolgari (D. Trstenjak), Cimabri (F. Rota), Etruščani oziroma Razeni (G. Asquini, J. Kollár, M. Bor), Hrva-ti–čakavci (F. Marković 1880), Huni (P. Zimolo konec 18. stoletja), Kelti (B.P. Hasdeu, V. Vodusek), Make-donci (Vraz), Reti (J. Valvasone di Maniago 1565, Ercole Partenopeo 1604), Rusi (F. Dall'Ongaro, R. Leydi, F. Kossiga), Sarmati (Asquini), Srbi (G. Marinelli, E. Fruch), Turanci – pripadniki nedoločne veje ugrofinskih/uralo–altajskih/turko–tatarskih jezikov (J. Baudouin de Courtenay in mnogi za njim), potem nas tudi povezava z Veneti (Trstenjak, Bor, Tomažič) ne more presenetiti. Ob tem najnovejšem "odkritju", ki se kakor slab film odvija pred našimi očmi, pa vendarle lahko upravičeno nekaj terjamo: d o k a z o v ! Skoraj pred pragom 21. stoletja se namreč ne smemo več zadovoljevati z meglenimi pravljicami, ki so lahko nastajale in prosperirale v 16. stoletju, po vztrajnostnem zakonu lezle naprej v sedemnajsto in osemnajsto, dobivale mlade še v devetnajstem in dosegle tuintam celo naše dvajseto stoletje!

Ker za branje skrivnostnega venetskega jezika a priori ne gre odklanjati nobenega jezikovnega ključa – teoretično bi se katerikoli utegnil pokazati kot pravi – je kajpada naravna in pričakovana tudi preskušnja s slovanskim ključem. Vseeno pa stvar ni tako preprosta, kot to razglaša I. Tomažič (473), ki so mu Borova "filološko podkrepljena spoznanja in odkritja slovanskih in slovenskih elementov v venetščini" nekaj tako presenetljivega, da se jim odkritosrčno čudi: "Kar naenkrat je bila venetščina pred nami kot odprta knjiga, katero lahko bere vsakdo, ki obvlada slovanske jezike". Ali res? Tega ne

verjamem, zato bom Borova "filološko podkrepljena spoznanja" vzel pod drobnogled v drugem poglavju. Tu samo nekaj malega o poskusu pritegniti v razpravljanje rezijanščino, "ki je najbližja venetščini" (morda zato, ker ima aorist, kakršnega Bor – 202 – hoče videti v svoji rekonstruirani venetski besedi "jekah"?!).

Med najbolj poučnimi za Borovo dokazno metodo je njegova razlaga kratkega venetskega napisa *Pa 33 –

LANTEJ A KLON
pahnjen v grob –

(Bor 312) s tole zaokrožitvijo na koncu: "Bil si sunjen v uklon in s sulico v grob." V nekoliko skrajšani obliki (pri krajšanju prevzemam polno odgovornost podpisani) sem skušal obdržati vodilno miselno nit v Borovi utemeljitvi prevoda "pahnjen v grob." Takole se odvija Borova misel:

"Po čem se da sklepati to?

Slovenščina ima mnogo arhaizmov, ki jih več ne poznamo, so jih pa poznali staroselski venetski predniki (Praslovenci)... Ena takih besed je tudi laniti – kaj si lanil name? (Plet.) Znana je v Vrsnem na Kobariškem, torej na zahodu, kjer so se venetske prvine najbolj ohranile. Tudi srbohrv. lanuti, lanem – planiti, suniti. Ta zadnji pomen je za razlago tega napisa najpomembnejši.

In kako je bil sunjen, lanit ali lanjen v klon (grob)? Sunjen je bil lanitei. To je v zvezi s sulico ali lančo... Beseda /lanča/... naj bi bila (...Bezljaj) keltskega ali ilirskega izvora. Toda glede na laniti – suniti je skoraj gotovo venetskega. Najverjetneje je, da je v zvezi z rez. lanita. To pomeni sicer lice, ampak tudi čeljust. Od čeljusti do gobca, ki z njim zver popade, do sulice pa semantsko ni predaleč.

Glede na to, da je srbohrv. lanuti isto kot planiti, pa se pomensko lanita (čeljust, gobec) še bolj približa lanči (sulici), saj se z obema plane na nasprotnika."

S takim natezanjem, s tako ohlapno "logiko" je mogoče dokazati karkoli in posrečeno konkurirati sofistom, kot je tisti o pijančku (Qui multum bibit... Kdor veliko pije, veliko spi; kdor veliko spi, ne greši, itn.), ki bo na koncu šel še v nebesa in postal svetnik. (Glede vrednosti, zgodovine, razširjenosti in pojavnih oblik rez. besede l a n i t a glej moj članek z naslovom Lanita in Merkušev pristavek Tersko lanta, Lanta: Jezik in slovstvo 34/4-5, 1988-89, 81-88).

Med rezijanskimi besedami, ki je Bor segel po njih v upanju, da mu bojo pomagale razvozlati kakšno venetsko uganko, pa naletimo tudi na bolj ali manj vprašljive. Če naj bi npr. med slovanskimi jeziki res samo slovenščina ohranila glagol, nastal iz besede ogenj, in sicer v rezijanskem narečju – *ognjiti – naj takoj povem, da v Reziji takega denominalnega glagola ni. Bor si ga je sam skoval iz besede "onjevte", ki jo je našel v pesmi svojega mlajšega rezijanskega brata-poeta, Renata Quaglie (Dušica naša, prva objava v Sodobnosti 1980/1, 180, zadnja v zbirki Baside 1985, str.70). "Onjevte tarine" (prav: tarinjave) niso "ožgane trave" (verbranntes Gras – Die Veneter, str.300), ampak ožgani travniki (ali košnice, kakor je to poknjižil Marko Kravos), onjevte pa je le pridevnik in ne glagol; zato tudi ne more prispevati nič pozitivnega in nič negativnega v zvezi z "venetskimi" besedami *ougon, *ogo(n), *viougonat (sežgati), *viougonta, -nti (sežgana, -ni), *viougontiojogo (sežganega), *viogontai (bodi upepeljen) ipd. V napisu Es LII je FOVGO torzo, sam samcat; v Es XXXII pa stoji "na koncu imena L. ENNIVS P.F." še beseda FOVGO, ki zanjo Bor (305) predlaga: "beri vougo – bil upepeljen, aor. od glagola, ki nam je v zvezi z žarami že znan". Naj mu bo – on že ve – ampak njegovi "aoristi", naštetih na str.304, vseeno niso tako hudo prepričljivi, da bi človek zaradi njih kar zavrgel staro onomastično branje in miže sprejel drugo, besedno, verbalno-glagolsko. Nekaj zgledov:

CANTA aor. (kantá) – bila pokopana; stsl. sžkātati... /Vendar glej v LLV napise Es 80, Es XXVII-XXIX/.

NERCA aor. – bila pokopana; stsl. nreti, ingredi... /Vendar gl. Es XLI in L. – Kaj pa NIRCAE v Es IV, je tudi aorist?/.

KONIA – skončala; stsl. konati... /Vendar gl. Es XX/.

FREMA (iz. venet. virema) – vložena v grob... /Vendar gl. Es 94, 104 in Es XXXIII; Tr 5/.

Neverjetno, koliko sinonimov za en sam pojem nam ponuja Bor; če bo šlo tako naprej, bomo izpod njegovega peresa kmalu dobili obsežen venetski slovar! Glede spotikanja nad "imeni", ki naj bi bili venetologi – baje neupravičeno – tako radodarni ž njimi pri razreševanju žarnih epitafov, pa naj nam Bor pošteno pove, kaj neki bojo zanamci najdevali na današnjih žarah (seveda če bo

moderna kovina zdržala v zemlji toliko časa kot venetska krhka glina): imena vendar, imena in spet imena!

(Naj ne ostane brez kritične pripombe – vsaj v oklepaju – "malenkost", ki hočeš nočeš podpira staro onomastično zmedo okoli Rezijske. V slovensko izdajo Venetov so zraven pravih oblik Rezijski, rezijski, rezijsčina zašle tudi spake "Rezijski", "rezijsčina", "rezijski". Če našim venetofilom Rezijska res kaj pomeni, naj se drugič potrudijo, z dobrim zgledom, za pravilno poimenovanje. Prav posebej bi morali na to paziti v nemški izdaji, kjer Rezijska žal niti enkrat ni imenovana tako, kakor jo v nemških spisih že od 1806 kličejo Dobrovsky, Kopitar, Bergmann, Czörnig, Boudouin de Courtenay, Tappeiner, Götstirner, Kugy, Kronsteiner in številni drugi: Resien oz. Resiatel, Resianer, resianisch. Skrajno neodgovorno se mi zdi presekati skoraj dvestoletno tradicijo in improvizirati oblike "Rezien" (!), "rezianisch", "rez." ipd.)

S svojim besediščem je Rezijska prišla v zvezo z Veneti kakor Pilat v Credo. Nekaj zgledov: obrieta (našla) kot paralela (za lase privlečena) k bretonskemu abratat (412); pozed (ognjišče) za "sežigališče", grmado (268, 305); kazalni zaimek sej (ta) je v ven. kontekstu omejen le na s (327); da bi rez. ito (tisto) pomenilo "to" (277), ne drži; tudi ne vem, kje v Rezijski je bukka "žival, ki se goni" (394) in molò "kamen" (317); če je bil ob razkosanju daljšega venetskega besedila pridobljeni in osamosvojeni n postavljen v zvezo z lat. nunc, alb. ni, lit. nu, stcsl. nynje itn. (vse v pomenu "sedaj" – gl.262, 315), je za rezijski (i)njá(n) (nikoli "na!") sicer čast, da je prišel v tako imenitno indoevropsko družbo, le venetsčina ni s tem prav nič pridobila!

Bor najbrž ni vedel, da petje pri pogrebnih obredih v Rezijski imenujejo "ekanje". Ob pogrebu nekega bogatina sta se rávanška cerkvena pevca baje na glas spodbujala, v koralnem recitativu, takole:

Ėčwa, ěčwa, Drěča,
ke to so ni bogati jüdi!

"Le pojva, pojva, Dreča (hišno ime pevca z Njive), – ker ti ljudje (svojci umrlega) so bogati (in nama bojo dobro plačali)!" Če bi bil to vedel, bi se morda ne bil loteval rekonstrukcije atestinskih gramatikalnih tablic, kjer je v seriji ekae, ekah, ekab, ekat itn. dodal prejetacijo (jekaje, jekah, jekab, jekat itn. – 202). Napisal sem morda. Saj človek res ne more vedeti za vse očitne ali skrivne

nagibe, ki so pri tem odločali. Eden izmed ne nepomembnih bi bil tudi v zvezi z venetsko besedo ego. Le-ta je namreč – po mnenju naših venetofilov – zahodne venetologe zapeljala, da so jo enačili z latinskim ego (slov. jaz) in tako venetsčino približali latinščini. "V resnici venetski ego nima nič opraviti z latinskim" in "se izgovarja kot jago, ker se venetski e na začetku besede vedno bere kot je, kar je Bor v svojih razpravah natančno utemeljil." Tako Tomažič (slov. izd.474; nemška izd. 380–381), ki mu je Bor iz svoje zbirke že prevedenih in komentiranih napisov posodil za vzorčno objavo – izpod peresa založnika in izdajatelja! – enega pomembnejših, Es 6: ego Ostioi Egestioi, kar naj bi odslej uradno brali jago ostioj jege stioj in si razlagali kot: njegove ostanke, zli duh, pusti (stati) v miru!/seine (sterblichen) Reste, Böser (Geist), respektiere!

S svojo razglasitvijo venetskega e za je na začetku besed si je Bor na silo odprl pot do "branja" cele vrste napisov. Med zelo trdovratnimi, ki so kljubovali zobem in svedrom venetologov, naj omenim sklenjeno napisno enoto EGETOREI. Klonila je, ko je Bor zabil vanjo dva klina v obliki dveh j: Jege tor jej... Vse se je namah zjasnilo: jege – "nesklonljiv samostalnik" (366) "pomeni, kot že vemo, zlo". Na drugem, bolj reprezentativnem mestu (475), dodatno še beremo, da jege pomeni tudi "vrag, zli duh; gre za staro mitološko besedo, ki se je v slovenščini ohranila v izrazu 'divja jaga'". V nemški izdaji je stopila zraven še 'jaga baba', vendar nobena izmed dveh nima najmanjše zveze z Veneti: Jaga baba je pozen, izrazito literarni uvoz (19.stol.?) s slovanskega vzhoda, divja jaga je po izročilu in verovanju precej bolj zgodnja in ljudska, ampak še zmerom neavtohtona: med Slovence je prišla s severne, nemške strani (prim. geslo "Wilde Jagd" v Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens X, 1942, str.400; J. Kelemina, Bajke in pripovedke slovenskega ljudstva, Celje 1930, št.55 sl.) in niti ni zajela celotnega našega jezikovnega prostora. Tako sem npr. prav v Rezijski (torej med tistimi Slovenci, ki naj bi bili po izjavah venetofilov Venetom "najbližji") več ko dve desetletji zastoj iskal sledi "divje jage". Sicer se pa spet enkrat lahko čudimo, kako je nekaj, kar se v slovenski folklori zakladnici prikaže šele v drugem tisočletju n.št., meni nič tebi nič mogoče predstaviti za poldrugo tisočletje nazaj samo zaradi naključnega in izsiljenega glasovnega "ujemanja" (ege – *jege – jaga)! In če se zdaj

za hip povrnemo k napisu Es 6, ki je bil najden 1920 in prvič objavljen 1921, izvira pa nekako iz časa ok. 450–350 pred n.št., bi kazalo spomniti, da besedna enota EGETOREI ni osamljena, ampak ima nekaj mlajših vzporednic, bodisi do črke enakih (Es 112) bodisi močno podobnih: Egtorei (Es 111 – Bor 360 jeg torej: "zlo prsti", "zlo, ki tare"), Egetorioi (Es 5 – Bor 341 jege/jehe torijoj: "s prstjo zla"), Egetora (Es 45); Egests (Es 73); pri zadnjih dveh žal ne moremo postreči z razlago, ker Bor še ni prišel do njih. Samo v nemški izdaji Venetov (381) je beseda jege (podana kot jehe – Böser) zbudila Boru asociacijo na ihto (heftiger Zorn), "ki jo v mnogih narečjih imenujejo jehta." (Vendar bi rad slišal vsaj za eno od "mnogih!").

Drzna sprememba venetskega e v je je Boru omogočila vplesti med venetsko napisno gradivo še eno mikavnost rezijanskega narečja – besedo jero "duhovnik". Za rezijanščino in njene leksikalne posebnosti je to reklama, venetščini pa ne prinaša nobenih koristi. Prvi del napisa Ca 24 na bronastem ročaju iz kraja Lágole (Cadore) se v diplomatični transkripciji v latinico (povzeto po LLV 513) bere:

a) turiconei.okicai.co.i.e.os.keal.lerou.teu.ta

Venetologi so predlagali za del napisa, od šeste pike naprej (šteto od zadnjega konca): Ebos ke Alero u teuta m. Ebos in Alero naj bi bili posebni imeni. Bor je taisto besedilo podal (če ga je s tem "razrešil" ali "zapletel", je drugo vprašanje!) takole:

JE VOSKEAL JEROU TEUTA
je vojskoval jerov Tevta.

Seveda mu nihče noče kratiti pravice do lastnega branja, vendar bi bilo prav, če bi tudi on kdaj prisluhnil drugačnim mnenjem in ugovorom.

Teuta: za Bora je mogoče dvoje: kraj. prisl., kot polj. tuta –tu; ali moško ime; odločil se je za ime. Venetologi (gotovo ne kar na pamet – prim. napis Ca 13!) razumejo to kot lat. "civitas", it. "comunità" (temu bi pri nas ustrezala "soseska"). Jerov: duhoven; Rezijani mu pravijo le jéro oz. éro (Osojane); Pleteršnikov "jerov" je napačno izpeljan iz pl. jerovi/jeruve (kakor če bi iz pl. gradovi, sinovi kdo naredil n.sing. gradov, sinov namesto grad, sin!); gen. (j)era in (j)eruna, nikakor ni "jerova" (na Solbici sem slišal deminutiv fračec). Ampak nerodno je,

da se duhovni ponavadi ne vojskujejo; kaj zdaj? Bor nas je prehitel z že pripravljenim izgovorom, češ: "skoraj gotovo je ta beseda pomenila tudi voditelj, med drugim vojaški. Neke vrste knez." Izgovor ni sprejemljiv: "jerov" (v Pleteršnika je prišel pomotoma!) se zares ni mogel vojskovati, kaj šele "poraziti slednjega, ki je bil v tolkodu"; pa ne morda zato, ker se mu kot duhovnu vojskovanje ne bi podalo (saj dobro vemo, da bi si kot "neke vrste knez", verski in vojaški voditelj v eni osebi, tudi to lahko privoščil!), ampak preprosto zato, ker ga v rezijanščini ni nikoli bilo in zato tudi v venetščini ni mogoč! Facit: Borovo branje na str.288 je domiselno – prava pesmica – ampak kaj moremo, ko visi v zraku! Nemara tudi Boru včasih ne bi škodilo malo pogledati, kako so napis pred njim brali venetologi (od 1949–1967 vsaj 8 objav, od 1967 do danes pa so mogoči še novi predlogi). Le če nobeden izmed dosedanjih poskusov ne bi ustrezal, niti delno (v kar stežka verjamem!), šele tedaj korajžno iščimo naprej drugačne, boljše razlage!

"Jerov Tevta" se mi smili, da se mora tako neslavno – brez boja – umakniti s scene, zato bi rad prihranil enako usodo vsaj drugemu pripadniku njegovega stanu – v prvem delu napisa Es 28. Črke napisa so že latinske, jezik pa še venetski, kar pomeni, da je iz I. stoletja pr.n.št. F. Sommer je 1924 predlagal branje: mego Lemetor fraterei donasto... M. Lejeune 1952: mego Lemetorei /ali: Lemetorai/ Rateres donasto... M. Bor 1989:

"MEGO LEME TOR VIRAT JEREI DONASTO
jaz glinje prah pokopat duhovnu donašam.

Prevod v razumljivejši jezik: Pozemske ostanke dajem duhovnu, da jih vložim v grob" (328). "Naj bi pozemski prah (trup) pokopal duhoven (jerej)" (364). Pellegrini-Prosdoci (LLV 115) bereta besedo, ki naj bi skrivala rez. duhovna, kot ratere, Lejeune Rateres, Sommer fraterei. Bor je bil prisiljen enoto razpoloviti, da bi dobil, kar si je želel; da bi se ere (erei, eres) lahko postavil na lastne noge, mu je dal j pred e; moti le, da je ena in ista beseda za duhovna, natisnjena v enem in istem napisu na dveh mestih, enkrat deklarirana za nominativ (364), enkrat za dativ (328). Torej se temu (j)eru(nu) ne piše nič kaj rožnato, zato bo najbolje, če se tudi on pravočasno umakne, "odstopi" sam, ne da bi čakal na prisilni izbris.

V obeh izdajah Borove študije, ki nista čisto paralelni (nemška vsebuje precej manj zgledov venetskega branja kot slovenska), bi se brez skrbi dalo najti še kaj rezijanskega. Le mimogrede naj npr. omenim dozdevno rezijansko-venetsko skladnost v ž. pridevniški sklanjatvi: rez. obrazilo tu v ti hudej, dobrej (327), ta na Kosiginej (422) ipd. naj bi ustrezalo venetskemu pri šajnatej Reitai! Vendar naj bo tega paberkovanja zadosti, saj se je sestavek že tako raztegnil čez mero. Le še posladkati ga moramo, preskrbeti nekakšen *dulcis in fundo*.

Pri tem nam lahko najlepše pomaga Bor sam. Ne dolgo po izidu Rožic ziz Rezijske (dec.1972) mi je po telefonu zaupal, kakšne občutke je v njem zbudila prvinska poezija v starosvetnem rezijanskem narečju. In ko sva na njegovo povabilo "pripekatarila" k njemu na dom v Radovljico s prof. Bezlajem, nama je med drugim recital in celo zapel etruščanske verze, ki da mu jih je pomagal uobličiti jambski verz rezijanske lirike. To priznanje in navdušenje nad rezijansko poezijo je Bor potrdil tudi med svojim predavanjem o Etruščanih na sedežu Društva slovenskih pisateljev v Ljubljani spomladi 1973. Takrat je še jadral globoko v etruščanskih vodah, ampak navdušenje za rezijansčino in posebej za rezijansko poezijo ga ni minilo niti pozneje, ko se je že ves posvetil govoricu Venetov, in ga drži še danes.

Bora očitno privlači in prevzema čar neznanega, skrivnostnega, odtod njegovo prizadevanje, kako v napol razumljenih glasovih izpod Kanina najti ključ za vstop v tihe hrame oz. v gluho lozo venetščine. Končno ga moramo razumeti: njegov pristop do jezika ni filološke narave, ampak izrazito umetniški, pesniški:

"Med besedili /venetskih napisov/ so tudi verzi, rimani in blagglasni, ki so jih svečeniki naših davnih prednikov... tudi peli, zaklinjajoč duše pokojnikov. Kdor ima tenek posluh za besedo, lahko zasluti davninsko muziko v njih, ki je v teku stoletij utihnila. Nemara se oglasi včasih iz kakšnega rezij(an)skega napeva" (213-214).

Ali: "Včasih, ko premišljam o tem, kaj vse skrivajo besede v sebi in kako je mogoče /v njih/ ... hipoma zaslutiti nekaj, česar ti ne more povedati nobeno zgodovinoslovje in nobena filozofija, se mi to moje početje, ki se mu vdajam že toliko let, ne zdi več v nasprotju z mojo poezijo" (308).

Tega seveda ne govori Bor-filolog, ampak Bor-bard! V takem intimnem stiku z besedami, v takem privzdignjenem razpoloženju bi naš bard Bor - pesnik in pevec v eni osebi - čeprav je že neskončno dolgo, odkar so ugasnili kresovi romantizma, verjetno bil še zmerom v stanju iti po stopinjah Václava Hanke in spesniti slovenski pendant "Kraljedvorskemu" in "Zelenogorskemu rokopisu." Vsaj začetna tipanja v tako smer je moč opaziti npr. na straneh 256, 261, 265 in še kje - "v izkonstruirani arhaični slovenščini" - vendar izrazita Restsprache kot je venetščina (s svojim skrajno omejenim besednim zakladom!) za to ne daje prave podlage.

Tako za Bora kot za njegove prijatelje (naj upošteva, prosim, da niso vsi, ki ga kritizirajo, ipso facto že njegovi sovražniki!) in za slovensko literaturo pa je vendarle nekolikanj tragično, da je svojo neizčrpno ustvarjalno energijo naravnal in še zmerom vlaga v etruščanske in venetske privide, od katerih bo slovenski literaturi in kulturi ostalo le bore malo, slovenski filološki znanosti pa še manj.

Milko Matičetov

*Borov Venet**Borovi Veneti*

Borov Venet govori jezik drugim neumeten,
mars'ka po hlevu diši tvoja beseda, Slo-vnet.
Lepši bilo bi berilo novic slovansko-venetskih,
ak' slovajnske manj in bolj bi venetske bile.

Jan Makarovič

Stari in spoštovani pok. prof. Grafenauer me je v 6. razredu gimnazije v "Kratki zgodovini slovenskega slovstva" opozoril na moje pradede, ki so v okolici Tolmina že zgodaj sprejeli krščanstvo, medtem ko je bilo tam okoli še vedno nekaj poganov.

V Čedajskem evangeliju iz 11. stoletja so na robovih vpisana imena božjepotnikov iz okolice Tolmina, med katerimi je tudi moje rodbinsko ime. Zaradi tega sem se občasno pričel vse bolj zanimati za našo zgodovino in več let poslušal prijatelja Bora, ki mi je zanimivo razlagal svoje izsledke o Rasenih in Venetih. S pazljivostjo sem tudi zasledoval zadevne kritike v časopisju, ki pa seveda z izdajo knjige tudi niso prenehale.

Kot popoln laik na tem področju bi prosil vse Borove kritike, da prenehajo s preveč znanstvenim nakladanjem o zadevi in naj nam, povprečnim bralcem, na oprijemljiv način povedo, da se Bor moti in to na vsej črti.

V ta namen jim ni treba nič drugega, kot da vsak napiše svoj prevod besedišča na vrču Pa 16 (LLV) - Museo Civico di Padova, ki slovi: "V TO KLUTIARI ZVJAH STO."

Bor je ta napis prevedel s stavkom: "V tej čutari je zdrah sto."

Napis že sam po sebi zveni "slovenofonsko" in se za normalno pamet odlično sklada s posodo in njeno več ali manj obvezno vsebino.

Če pa kdo misli, da predmetne venetske besede na čutari nimajo zveze z njeno uporabo in s slovenščino, naj to nedvoumno dokaže. Naj pove, odkod naj bi te besede sicer izvirale in kako naj bi se po njegovem ta prevod pravilno glasil. Na ta način še nihče od kritikov ni Boru dokazal njegove "zmote". Le s tem bo čisto na kratko in za vse večne čase prenehala nadaljna črkarska pravda za naše in venečanske pravice. Bor se bo pa vrnil nazaj k Shakespearu in k "revolucionarni" poeziji. Škoda, da je umrl dr. Buhoslav Hrozny.

Boris Gostiša

"V tej čutari je zdrav sto"

V Književnih listih 13. julija 1989 se je Boris Gostiša znašel v vlogi otroka iz Andersenove pravljice o novem kraljevem oblačilu, ko preseka splošno zaverovanost ministrov, dvorjanov, podreptnikov ipd. z vzklikom: "Saj kralj sploh ni oblečen!" Za kralja venetske pravljice, Mateja Bora, bi bil Gostiša očitno vesel (in mi ž njim!), če bi se "vrnil nazaj k Shakespearu in k revolucionarni /ali katerikoli/ poeziji"! Gostiša, ki se skromno predstavlja "kot popoln laik na tem /=venetskem, filološkem?/ področju", je poprosil "vse Borove kritike, da prenehajo s preveč znanstvenim nakladanjem o zadevi in naj nam, povprečnim bralcem, na oprijemljiv način povedo, da se Bor moti in to na vsej črti."

Čeprav to ni lahko, jaz zase sprejemam izziv in bom poskušal ustreči Borisu Gostiši. Škoda je le, da se namesto na Delo ni obrnil na uredništvo Pavlihe, saj bi tam gladko lahko objavili nagradni razpis za najduhovitejši prevod venetskega napisa vošklošiiari.s.vha.χ.s.θo, v Pellegrinijevi poenostavitvi Vo to Klutiaris fagsto (LLV 372), v Borovi priredbi pa Voto klutiaris zvjah sto.

Takega tekmovanja bi se v počitniškem času in razpoloženju najbrž marsikdo udeležil. In vsak odgovor bi bil – ne sicer po duhovitosti, pač pa po znanstveni pričevalnosti – popolnoma enakovreden Borovemu, češ da "V tej čutari je zdrav sto!" (In še ena zraven: venetščina spada v ide. jezikovno skupino "kentum!")

Pravkar navedeni napis Pa 16 (Bor str.296–7) s posode, najdene v središču Padove 1891, prvič objavljene še isto leto, ima nekakšnega "dvojčka" v napisu Pa 15 (Bor 252) s posode iz kraja Montegrotto Terme (ok.1875, prva objava 1887). Zgodovini, namembnosti in pomenu posod, ki nosita omenjena napisa, je G.B. Pellegrini posvetil toliko prostora (LLV 366–373), da se zdi skoraj nerazumljivo, zakaj naš vneti razlagavec venetščine molče obide vse tamkajšnje dragocene informacije. Predvsem: posodi nista v nobeni zvezi ne s krčmami ne s "piježi"; vsaj skupaj z eno je namreč prišel na površje kup predmetov, med drugim tudi nekaj bronastih figuric ex voto, ki se jih ne drži nič "gostilniškega"; po mnenju arheologov gre za votivni posodici, izmed katerih je bila starejša (morda že iz 5. ali 4. stoletja pred n. št.) najdena na območju toplic okoli Padove. Razumljivo je, da so tam bili tudi kulturni objekti, kamor so se stari Veneti zatekali z zaobljubami svojim božanstvom in prinašali darove za

ozdravljenje; od doslej odkritih svetišč bi lahko omenili Este in Caldevigo v ravnini, v gorskem svetu pa Lagole. Ne da bi ugibali, kaj še vse skriva zemlja, vrnimo se k posodama. Močno sta si podobni po obliki in velikosti, zraven tega pa sta njuna napisa v zadnjem členu – če izvezemo digram hv/vh – čisto e n a k a : Pa 15 – hva.χ.s.θo in Pa 16 – vha.χ.s.θo, kar v poenostavljenem prepisu obakrat dá fagsto. Pellegrini in drugi venetologi si te besede ne razlagajo vsi enako, vendar so v nečem složni: da gre za glagolsko obliko. Ne glede na interpretacijo še sporne besede ali fraze fagsto, pa je jasno, da oblikovna enakost terja tudi enako rešitev, se pravi obakrat enako branje. Bor pa je kljub temu (namenoma ali iz nepazljivosti?) "prebral" fagsto vsakokrat drugače. Za Pa 16 že vemo, da "zdrav sto", v Pa 15 pa "Bakh stal" (←stó); njegov uglajeni, končni prevod cele rečenice se namreč glasi; "Kdorkoli bi vstopil v krčmo, naj bi ob njem Bakh stal!"

Le odkod se je na vsem lepem vzel ta nebodigatreba Bakh in spodrinil "zdrahe"? Kakor kaže faksimile zadnjega prerisa – avtor je Pellegrini(!) – sta sprednji in zadnji del napisa dobro ohranjena, ves srednji del pa zbrisan (gl. Veneti 252). Bora to ni ustavilo in privoščil si je svojevrstno rekonstrukcijo. Opora mu je bil Pellegrinijev namig, češ da bi se tu zadaj utegnulo skrivati ime krajevnega božanstva (v dativu). Pellegrinijeva pripomba se je seveda nanašala samo na zabrisano mesto in ne na razločni konec napisa, fagsto, ampak neučakani Pegaz je s svojim mojstrom v sedlu že poletel visoko v oblake in od tam nas je doseglo naslednje oznanilo: "Vsekakor je napis, če ga tolmačimo pravilno //, kulturno in zgodovinsko pomemben, saj se na venetskem vrču prvič pojavlja ime boga Bakha, zaščitnika vinskih bratcev!" Za čas, ko Rimljanov ni bilo še na venetskem obzorju in so na venetskih tleh kraljevala le domača božanstva (ž. Reitia, Pora, – m. Apono, – ž. ali m. Trumusijatei, Trumusiiatin/Tribusiatin ipd.), je Bakh res nenavadna prikazen.

Prav nič hudega ni – ne na splošno za znanost in ne osebno za kateregakoli znanstvenika – odkrito priznanje: "Tega (za zdaj še) ne vem(o)." Boljše to kakor čudno hlastanje za senzacijami in "odkritji", ki se kaj kmalu pokaže, da niso odkritja. Če naj ostanemo pri epigrafiki, želim npr. spomniti, koliko časa in prizadevanj – ne

samo s strani posameznih ljubiteljev in strokovnjakov, ampak celih učenih rodov – je bilo potrebno, dokler ni bil dokončno prebran in zadovoljivo razložen znameniti napis na t.i. "baščanski plošči", nastal ok. leta 1100 v Jurandvoru na o. Krku (gl. B. Fučić, Glagoljski natpisi. JAZU, Zagreb 1982, str.44–60). In če pristavimo, da je v tem primeru šlo za napis v dobro znanem, še danes živem jeziku in za zgodovinsko kolikor toliko oprijemljive dogodke in osebna imena, potlej res ne vem, kaj bi mogli očitati tujim strokovnjakom, ki prizadevno skušajo razvozlati 2500–2000 let stare napise v neznanem jeziku. Neprimerno – da ne rečem nevljudno – se mi zdi zabavljati čez znanstvenike, ki pač niso imeli sreče, da bi jih bil tako kot nedavno pesnika Bora obsenčil sveti ali ne–vemo–kateri Duh in jim prišepnil, da je venetščino vendar treba brati v slovenskem (narečnem+knjižnem) in "baltoslovanskem" ključu in z Miklošičem, Pleteršnikom, Skokom, Bezlajem itn. pri roki. Ne samo zaletave, ampak žaljive pa so sodbe, kot je tale, namenjena "zahodnim raziskovalcem, od katerih pa verjetno nihče ne pozna intimno ne staroslovansčine, ne slovanskih jezikov, kaj šele slovenska narečja, ki so pri tem opravilu izjemno važna" (Veneti 210; v nemški izdaji na str.199). Ne vem, kakšno naj bi bilo "intimno" poznavanje jezikov in narečij, vem pa, da so v (zahodnih!) venetoloških delih tuintam navedene k posameznim venetkim besedam tudi staroslovanske parelele: gostī (hosti), jeho (mego), mladeničī (moldonkeo), mrūtŭvū (murtuvoi) ipd. Prav tako pa vem, da je za venetologa, čigar delo iz srede šestdesteih let je bilo podlaga in izhodišče vsemu Borovemu venetovanju, gornja izjava čez vse krivična. G.B. Pellegrini, dolgoletni profesor splošne lingvistike na padovanski univerzi, za silo govori srbohrvaščino; znanje slovenščine si je na lastno željo spolnjeval na enem zgodnjih seminarjev slov. jezika, literature in kulture na univerzi v Ljubljani; kot organizator in glavni urednik ASLEF (Atlante storico-linguistico-etnografico friulano. Padova–Udine 1972–1987) je pritegnil k sodelovanju tudi slovenske strokovnjake in v družbi z nekaterimi izmed njih osebno preiskoval narečje nekaj slovenskih vasi v Italiji; sodeloval je na V. posvetovanju "Alpes orientales" v Slovenjgradcu in – ne nazadnje – objavil nekaj jezikoslovnih prispevkov s slovensko narečno tematiko tako v tujih kakor v slovenskih strokovnih publikacijah. Le kaj bi še radi od moža, ki je med pripravljanjem knjige o venetskem jeziku začutil potrebo

obiskati ne samo njemu bližja zahodnoslovenska najdišča venetskih napisov in situlske umetnosti, ampak celo Vače in Negovo!

B. Gostiši moramo izreči še priznanje, da je kljub deklarirani laičnosti in philologicis spoznal in nam v svojem kratkem posegu priponudil nekaj, kar mu je morda narekovala eksaktna (tehnična?) stroka, ki v nji dela. Gre za misel oz. spoznanje, da celotna venetska "pustolovščina" (tako jo je imenoval sam Bor, 186) pravzaprav lahko (ob)stoji ali (pro)pade tudi ob enem samem zgledu. Izbrani zgled je bil – na Gostiševo pobudo – venetski napis "Vo to klutiari zvjah sto", ki resda zveni (v precejšnji meri tudi zaradi Borove "pomoči") nekam "slovenofonsko". Dal sem ga na sito in rešeto, izid pretresa pa mi ni potrdil pravilnosti Borovega "prevoda". Kar iz tega sledi, je na dlani, vendar naj si sklep vsakdo izoblikuje sam. (Ne bi namreč rad slišal očitka, da sem Boru pohujšal ali speljal koga od njegovih "vernikov"!)

Pač pa je prišel čas, da se vsaj dotaknem pomembnega vprašanja *m e t o d e*, saj ni vseeno, kako se ti ali oni stvari streže. Pri Boru pa žal ni čutiti nobene določene metode, vse je eno samo brezmetodje, čista improvizacija. Kajpada zmerom le v službi teze, da je venetščina nekakšna (pra)slovenščina ali vsaj "praslovensčina zahodnega tipa". Glede tega naš glavni venetofil ne pozna ovir in pred sabo podira vse, kar mu je količkaj napoti, da nato lahko veselo zida znova, pri čemer dano napisno gradivo suvereno razkosava, krajša, razteguje, striže, tare, klesti, gnete (Koseski redivivus!), kakor mu pač tisti hip ustreza. Trdno je namreč prepričan, da ima – samo on – v rokah ključ do venetskega Bogatina, do skritih zakladov venetske slovnice, morfologije, leksike, in da mu potemtakem nihče ne more do živega. Odkriteljska vročica ga je pripeljala tako daleč, da je začel učiti in popravljati celo same Venete! Kar oglejmo si npr., kako je na str.365 predstavljen odlomek besedila na vratu poznovenetske žare:

"Napis Es 112 – že v latinci: EGETOREI. CRUMEL
Tisti, ki je to napisal, že ni vedel več dosti o svojem materinem jeziku, a vendar je v njem še živelo izročilo iz starih časov. Brati je treba:

JEJE TOR JEJ KRUMEL
Zla ostanki ji zgoreli (naj bi)!"

Filologija je kot veda nastala, rasla in se razvijala ob

interpretiranju antičnih, grških in latinskih literarnih stvaritev, pa biblijskih tekstov v raznih jezikih, stare obmediteranske in srednjeveške nordijske epike, staroindijskih verskih knjig itn. Filologi so bili od nekdanj (redki – pravi – so to še danes) neskončno potrpežljivi ljudje, ki so besede težkali, precejali, vrednotili v primerjavi z drugimi, vsako stokrat obrnili, da bi ji našli najustreznejši pomen. Za uspehe v filologiji niti niso nujna posebna "razodetja" ali darovi, pesniški navdih, slutnje ipd., ampak skoraj bolj in prej neizmerna vztrajnost, trdovratna kombinatorika in še marsikaj, seveda poleg razgledanosti v stroki in zanesljivega poznavanja njenih metod. Brez dvoma bojo novi tehnični pripomočki, računalništvo ipd. prinesli olajšave, pomagali odpreti kakšna doslej zaprta vrata, nakazali nove, neslutene rešitve tudi filologiji...

Ampak vrnimo se k napisu, ki je sprožil tole vmesno modrovanje o filologiji. Pellegrini-Prosdoci (LLV 321) predlagata rekonstrukcijo z dvojnimi imeni v dativu: "Egetori Crumelonio (?)". Kljub vprašaju, ki sta ga postavila na konec, je njuno branje sprejemljivo, ker je podprto tudi s pričevanji iz drugih napisov: Es 92: Peso (ali: Leso) Krumelon(io)s; Es XXIII: TERTIA.CRUMELONIA.TVRSTIACA; Es XXVI: I.VS-TA.CRUMELONIA; Es LIV: T.CRUMEL(onius). Bor o tem molči ko grob in tudi poprejšnjih objav odlomka Es 112 ne omenja, čeprav se jih je med 1933–1967 zvrstilo najmanj pol ducata. Prvi izmed pravkar navedenih napisov je še venetski, drugi trije pa so mlajši, že latinski; vsi štirje vsebujejo med drugim venetsko ime, dvakrat dokumentirano v ženski obliki, Crumelonia, dvakrat nakazano v ustrezni moški obliki – Krumelon(io)s in Crumel(onius). To zadnje je sicer le rekonstrukcija, vendar dosti bolj verjetna kot Borovo (iz trte zvito) branje, ki ne upošteva, da je zaradi poškodbe na žari konec napisa odškrnjen. Še več: v zvezi z zadnjim členom fragmentarnega napisa Bor pravi, da je:

"Krumel po vsej verjetnosti že latinski glagol za upepeliti (cremare, krematorij). Možna je še ena razlaga. Krumel bi utegnil biti samostalniček. Slov. krmol – die Anhöhe (Plet.), vzpetina, gomila. Tudi krmulja. Napis bi se v tem primeru glasil:

JEGE TOREI KRUMEL
Pozemskega zla gomila."

V tem drugem, samostalniškem "pomenu" je Krumel – čeprav ubog kripelj (=invalid) – prišel tudi v Borov seznam besed (gl. str. 433).

Ali je tako početje filologija?

Na retorično vprašanje rajši odgovorim malo naokoli. Moja ljubljanska vnuka sta pred odhodom k morju izročila dedu v varstvo svojo srako Klaro. Včasih je nanoslo, da požrešna ptica ni dobila pričakovanega obroka mesa o pravem času. Ded, ki se mu ni dalo poslušati sračjega vreščanja, si je pomagal tako, da je v vrtu poiskal glisto, jo razrezal na nekaj kosov in ž njimi postregel Klari – na obojestransko zadovoljstvo... Ker mi je glista le prispodoba (dobra ali slaba, to tu ni pomembno!) za nepretrgani venetski napis, moram primerjavo speljati do konca in reči, da je enako kot jaz z vrtnimi glistami Matej Bor delal z venetskimi napismi: sekljal ali "trančiral" jih je na več kosov. V obravnavanem primeru je želel izluščiti iz celote – iz napisa Es 112 – besedo tor: nji na ljubo je venetska "glista" Egetorei.Crumel(onius) morala biti razčtetverjena – Jege tor jej krumel – repek (onius) pa žrtvovan bogovom podzemlja...

Zame to res ni filologija, ampak norija in polomija. Ko ne bi pesnik M.B. svoje filologije jemal tako resno, bi dejali, da gre za norčevanje iz Slovencev; tako pa recimo milo, da je njegovo početje zavajanje laičnih bravcev in izrabljanje potrpljenja strokovnjakov, ki so prisiljeni reagirati v tisku, saj ne morejo molče dopustiti (qui tacet, consentire videtur!), da se bo ob Borovih pesniških domislicah učenjaškega videza ves izobraženi svet muzal slovenski filologiji. Le-ta že ne more prevzeti soodgovornosti za vse cvetke, ki jih je naša avtorska "tromožjad" natresla od prve do zadnje strani. In če samozaložba "Editiones Veneti" v vabilu k nakupu knjige prepričuje naivneže, da se je venetščina "v nekaterih krajih furlanskega podeželja ohranila vse do poznega srednjega veka", bo to odpihnil veter skupaj z listi, kjer je bilo natisnjeno. Nadvse klavrno spričevalo pa bi si slovenska filologija izstavila, če bi tiho požrla kar v prvem odstavku predgovora razglašeno modrost o "izredni podobnosti slovenščine" z – baskovščino...

Milko Matičetov

Madžari o Venetih

Ne bi si drznil zapisati niti poljudnega članka za dnevnik s takim naslovom, kot ga je dal kar poglavju v knjigi Veneti naši davni predniki Ivan Tomažič (str.495–8) – kljub svojemu več kot šestdesetletnemu ukvarjanju z madžarsko kulturo in s pisanjem o njej. Tako sem že 1932 v Časopisu za zgodovino in narodopisje poročal o brošuri A. Mikole o preteklosti in sedanjosti Prekmurja, na katero edino se naslanja Tomažičevo poglavje. Prav tam sem poročal tudi o Mikolovi iredentistični Domovini (s podnaslovom: Mesečne novine za slovenski // národ) in naslednje leto je Slovenski biografski leksikon objavil moj članek Mikola Sándor (s tedaj znanimi mi skopimi podatki). Leta 1935 je Matija Slavič v mojem zborniku Slovenska krajina objavil obširne podatke o Mikolovem delovanju v zvezi z mirovno konferenco v Parizu (pisal pa je kratko Slavič o tem že večkrat prej v spisih o Prekmurju). Natančneje sem o Mikoli pisal v pomurskem koledarju Stopinje za 1990.

Preden bi se bil kdo lotil tako zahtevnega predmeta, kot je pisanje madžarske znanosti o Venetih, bi bil pač moral pogledati dokaj knjig (v izvirniku). Vodilni madžarski slavist pred desetletji, István Kniezsa, je v razpravi o prazgodovini Slovanov (1942) zapisal: "Nemci sicer imenujejo Slovane Wind, njihov jezik pa windisch (odtod madžarsko ime vend za zahodnoogrsko Slovence), to ime se pojavi v obliki Venedi, Veneti, Venedae itd. kot ime Slovanov že v klasični davni. Ker se Slovani sami nikoli in nikjer niso imenovali s tem imenom – slovanško lastno narodno ime je Slověne...- je gotovo, da to ime prvotno ni označevalo Slovanov, in imamo opraviti le s prenosom imena... Domnevati moramo tedaj, da je tudi Winden prvotno bilo tako neslovansko ljudstvo označujoče ime, ki so ga Germani prenesli na novo slovansko prebivalstvo, priseljeno na ozemlje davnega ljudstva Venetov... verjetno je, da so Germani s tem imenom imenovali Ilire..." itn. (v zborniku: A Magyarország és a szlávok, 16). Pradomovino Slovanov pa postavlja Kniezsa "po našem današnjem védenju – med srednji tok Visle in Dnjepra" (14).

Tomažič nič ne pove, odkod mu znanje o tem, da je "madžarščina ... prevzela veliko število slovenskih (!) izrazov". To ve pač od nezanesljivih, zastarelih in v zmotah živečih slovenskih zgodovinarjev ter še kakega lingvистa. Da vprašanje prevzema slovenskih izposojenk

v madžarščini ni tako preprosto, sem pokazal v razpravi Raziskovanje slovanskih izposojenk v madžarščini (Slavistična revija 19, 1971, 167–187). Tudi madžarski slavisti so imeli o tem različno mnenje, ki se je razčistilo šele v najnovejšem času v dognanju, da "slovanske prvine (Kniezsa jih šteje ok.550) v madžarščini niti od daleč ne pomenijo kakega enotnega slovanskega vpliva na madžarščino" (Kniezsa, n.d. 178), saj "so bili Madžari v stiku le s posameznimi slovanskimi ljudstvi, zato bi pravzaprav morali govoriti o posebnih slovaških, ruskih, srbskih, hrvaških, bolgarskih ali slovenskih vplivih" (isti rt.). Kniezsa sicer navaja nekaj primerov, ko moremo dognati bolgarski (moštoha) ali srbski prevzem (gatyá), o večini besed pa pravi, da je težko dokazati o njih, ali so prišle v madžarščino s severa ali z juga. Kniezsa v tej zvezi slovenščine niti ne omenja.

Svojo skepso je Kniezsa razvil po vojski v Die Sprache der alten Slawen Transdanubiens (Studia Slavica I, 1955), v kateri pravi, da slovenski zgodovinarji niso nikoli dokazali, da so ob času prihoda Madžarov v Prekdonavju živeli – Slovenci. Dejansko se tedaj še niso imenovali Slovenci, marveč edn. Slověnin6, množ. Slověne in F. Ramovš je že v Narodni enciklopediji SHS (Stanojevičevi) zapisal, da so edino v Prekmurju in Beneški Sloveniji ohranili prvotno obliko narodnega imena: Sloven, Slovenje. Tako tudi v starejši prekmurski literaturi (Š. Kūzmič idr.) in tako so govorili v Prekmurju do prevlade slovenske šole itn. Ob tem je abotno vsako ugibanje o imenu Sloveneci in Slovaneci (Veneti 499).

Noben madžarski znanstvenik ni zapisal in ne bo priznal, da "celo ime prestolnice Budapest je mogoče razložiti le na podlagi slovenske etimologije" (nejasen izraz! V.N.) in prvič bodo brali Madžari, da je "Buda-voda" (v venetščini?!), saj menijo vsi, da je to osebno ime iz madžarske prazgodovine. "Pest" je res naša peč, toda ta oblika je živela v prvotni slovanščini in živi v bolgarščini ter makedonščini in pogled na TV zaslon ali na karto, če niste bili tam, vas pouči, da je "Pešta" na ravnini in ne "leži na pobočju apnenčastega hriba", kjer leži pač – Buda (hrv. Budim, prekm. Būdina!). Seveda je "Pešt" prvotno pomenilo hriboviti del mesta, ki je starejši.

Zakaj navaja Tomažič le eno besedo za "pusto pokrajino" – Pusztá – ne da bi navedel še drugo besedo, ki naj

bi jo za isti pojem po njegovem imela madžarščina? Pogled v slovar bi mu povedal, da pomeni "puszta" le "pust, prazen, zapuščen, gol"...

In zdaj smo pri jedru, toda uganite, kako "prihod Madžarov ... pa nam vseeno omogoča v Slovencih prepoznati nekdanje Venete." Še sreča, da so prišli ti Vogri! Toda težko je razvozlati "etimološke" kozolce tudi s pomočjo logičnega sklepanja naprej: "Pri tem mislimo bolj na poreklo ljudstva kot pa na njegovo ime." Saj bo prav o imenu govor na sledeči poldrugi strani. Prvič berem o "razlagi nekaterih zgodovinarjev, ki trdijo, da so Slovenci ime Veneti prevzeli po nekdanjih prebivalcih šele po domnevnem prihodu v 6. stoletju!" Slovenci tega imena pač niso "prevzeli". In zdaj šele pridemo k temi, ki jo napoveduje naslov sestavka I. T. Toda morali bi pobijati in pojasnjevati vsak njegov stavek. Kje je dokaz že za prvo neresnično trditve: "Madžari so tamkajšnje Slovence vedno obravnavali kot prave Venete, ki so sprejeli slovenski jezik šele pozneje"?! To je vendar "grombese-da" in bistveno dopolnjuje "venetsko" teorijo, zato bi bili morali naši Trojaci (B-Š-T) nujno pridobiti (na Dunaju to ni težko!) kaj madžarskih strokovnjakov, ki bi za njihovo knjigo napisali o tej temeljni resnici vsaj daljše poglavje – kako bi hlastno mi vsi planili po njem! Saj niti največji zagovornik "vendstva" – Sándor Mikola, tega nikjer ne trdi! On le piše, da "je v stoletju pred Kristusovim rojstvom živelo v Evropi mnogo ljudstev z imenom 'vend'" (ali: "imenovanih 'vend'", V.N.) in navede v oklepaju: "Venedi, Veneti" – nikjer pa ne pove, odkod preimenovanje v madžarsko obliko "vend"!

I. Tomažič je neresnična stavka: "Slovence pa so npr. na Madžarskem (!) vedno imenovali Venete s prepričanjem, da so res Veneti. To je jasno dokazano v razpravi Sándora Mikole..." objavil že v KL 10.nov.1988.– Tomažičev stavek v knjigi (496): "Ob sklicevanju na ruskega jezikoslovca Šahmatova pojasnjuje (namreč Mikola ali po T.: Sándor, kar je pa krstno ime! V.N.), da so "Vendi na Madžarskem ostanki alpskih Vendov..." utegne koga zavesti, da tako piše Šahmatov, toka Mikola določno pravi: "Šahmatov o ogrskih Slovencih (v izvorniku: o Vendih na Madžarskem, V.N.) ne govori posebej (sklicuje se na razpravo Š.–a v Archiv für slavische Philologie 1911), toda če sprejmemo njegove znanstvene trditve za veljavne, tedaj je jasno..." – kar je povzel Tomažič.

Venetofilom sevé ne gre v račun, da Mikola trdi, da so pokelteni "Vendi" na Madžarskem sprejeli slovanski jezik šele v 7. in 8. stoletju in še "nekateri njegovi samovoljni zaključki" v prid pripadnosti prekmurskih Slovencev Madžarski – vendar radi naredijo nečist, docela neznanstven, sebičen kompromis s fizikom in matematikom, ki se je zapletel v jezikovne in zgodovinske štrene podobno kot naši trije vsiljivi venetofili, formuliran kratkomalo po domače: "... moramo priznati, da so (Mikolove, V.N.) ugotovitve o poreklu prekmurskih Slovencev pravilne. Celó več, posplošimo jih lahko na vse Slovence, s čimer se M. Sándor (!) seveda ni strinjal"! O, zlati vek, zakrijte si oči, sklonite glave vsi Ramovševi in Kosovi in vseh nešteti enakomislečih, zapeljanih množic učenci, ker si jih vaši "suženjski" učitelji in vzorniki ne morejo več v Eliziji! In pojdemo pod vodstvom Trojakov, nad katerimi naj plava Mikolov odrešilni Duh... mi pa se glasno kesajmo – kot Prešernovi janzenisti v Nebeški procesiji – da smo sejali seme zmot...

Žal, še postransko seme zmot – mogoče nehote, gotovo pa brez potrebnega znanja, saj izvornika ne pozna – seje g. Tomažič v debelih bukalah iz Mikolovega arzenala o prekmurskih Slovencih, saj ne preklicuje ali popravlja debelih izmišljotin prekmurskega fizika, ki so jih med zadnjo madžarsko zasedbo 1941–45 Madžari z veseljem ponavljali, nam pa usta zapirali: "Vendi na Madžarskem, pravi, imenujejo svoj jezik staroslovenski, vendski ali vendoslovenski". Kolikor pridevnikov, toliko neresnic: staroslovenski (kar je sicer zelo lep vzdevek) predvsem pisatelja Števan in Mikloš Kuzmič v naslovih svojih knjig, kar pa glasno kriči proti drugima izrazoma, ki ju v svojem jeziku nikoli niso uporabljali, saj Mikola sam na sledeči 7. strani piše: "Vendski" človek uporablja izmenoma za oznako svoje pripadnosti poimenovanja "szlovén" (=slovenski), "vend" (če je govoril z Madžari! V.N.), "vindis" (če je govoril z Nemci! V.N.) in "vend-szlovén" – to pa šele od Aleksandra (Sándorja) Mikole dalje – stavim zlat cekin za nasproten dokaz! Mikola je vsilil to spačenko Flisarjevemu madžarsko-prekmurskemu slovarčku, ki ga je sam založil (1922, ponatis 1943), in evangeličanskim publikacijam v Prekmurju. Sam je svoj mesečnik Domovina imenoval "mesečne novine za slovenski narod" (1920–22, Budimpešta).

Mikola je tudi zapisal na str.6 svoje brošure, da "je /ta

samostojni jezik/ v sorodstvu s kranjskim slovenskim jezikom" – to tudi dokazuje, kako malo je žal vedel o razširjenosti "avstrijske slovenščine", kakor so jo imenovali na Madžarskem znanstveniki pred prvo vojno. Je pa že več znal leta 1878 osmošolec Franc Ivanocy, ki je v sombotelskem listu Vasmegeyi Közlöny objavil po Meyerjevem leksikonu članek, v katerem so imenovani "Vendi" (nem. Wenden) prebivalci vseh slovenskih pokrajin.

V zvezi s T. trditvijo, da "so Madžari tamkajšnje Slovence vedno obravnavali kot prave Venete", je treba pokazati tudi na Mikolovo izmišljotino ali zatajitev v naslednjem stavku: "Na Madžarskem na primer je poimenovanje "szlovén" (=slovenski Slovenec, V.N.) docela neznan, preprosto zato, ker "Vendi", kadar govorijo madžarski, sebe imenujejo vselej Vende in nikoli Slovence ("szlovéneknek)". Na isti str. 7 pa Mikola v op.3 navaja delo Avgusta Pavla z madžarskim naslovom, izdano od Madžarske akademije znanosti 1909: A vashidegkuti *szlovén* nyelvjárás hangtana (Glasoslovje cankovskega slovenskega narečja). Isto narodno ime so uporabljali v madžarščini slavisti Asboth, Melich – Mikolov sodelavec, ki ga navaja v opombi na prejšnji strani, da mu je posredoval spis Šahmatova – da o poznejših (Kniezsa, Hadrovics in vsi živeči) ne govorimo. Naš rojak Ivanocy je že 1900 v Szombathelyi Ujság v uvodu k svojim članekom o zgodovini prekmurskih župnij in cerkvá zavračal ime "Tótság" za Prekmurje "od tiste patriarhalne dobe, ko so vsakega slovanskega človeka imenovali kar 'tot' (Slovan, Slovak)" in nadaljnje: "Slovane, bivajoče v južnem delu Železne županije, so navadno imenovali tudi z imenom 'vend'. Toda zaman iščemo to besedo v jeziku tega ljudstva in ker se ljudstvo vedno in tudi danes imenuje 'Sloven', je edino ta naziv upravičen in pravilen" (n.m. št.9).

Tudi Mikola je v op.4 povedal, da so "Madžari v starih časih vende imenovali "tóte". S tem so označevali predvsem Slovane brez državnosti, tako tudi še Slovake, kar se včasih še danes dogaja. In prekmurske slovenske kraje so nekoč uradno imenovali s to sestavino, npr. Tótfalu ali Rabtótfalu = Slovenska ves pri Monoštru še pred nekaj leti, dokler je niso administrativno združili z Monoštrom. Dalje Tótkersztur = Križevci itd.

Ob vsej neznanstvenosti Mikolovega pisanja nima

Tomažičev vzdih – "Zanimivo je, da Mikola Sándor Prekmurskim Slovencem priznava vendsko poreklo. Prav gotovo (!) to ni bilo samo njegovo mnenje, marveč staro prepričanje Madžarov, ki so ga lahko le od samih Slovencev ob svojem prvem stiku z njimi" (496) – nikakega pametnega smisla. In še manj dokazilne vrednosti s "prav gotovo..." pa še s takim pravljničnim sklepanjem: kako in kaj naj bi bili Slovenci posredovali Madžarom v 10. stoletju?! "Veste, mi izviramo od Venetov, imenujemo se Slovence, vi nam boste pa rekali recimo vendek"?! In kdo je med tedanjimi Slovenci razmišljal o svojem poreklu, kdo med madžarskimi kmeti, trgovci, uradniki, učitelji je razmišljal o poreklu prekmurskih Slovencev, ko je ponavljal po drugih najprej "tót", pozneje pa "vend"?!

Sicer pa je o nazivu "Tótság" pisal Ivan Zelko v raznih spisih, nazadnje v knjigi Prekmurje do leta 1500 (SAZU 1982, 88–89). Prevaja ga "Slovenska krajina" in označuje: srednjeveško ime za gornje Prekmurje.

Tomažiču se je zdelo potrebno, da na koncu poglavja ponovi kot "za nas... posebno pomembno ugotovitev, da so prekmurski Slovenci po poreklu Veneti" in da po Mikoli "Vend izmenoma uporabljata za poimenovanje samega sebe izraze..." in da "je ime Slovenec na Madžarskem popolnoma neznan..." Ves odstavek je pisan tako, da se T. strinja z njegovo vsebino in "potrjuje" neresnične, narodno škodljive izmišljotine Sándorja Mikole – samo zato, da bi podprl naivno konstrukcijo – da "smo prav tako oboji tudi Veneti", pri čemer si pomaga tudi z Mikolovim "nekoliko nesmiselnim prepričanjem", v katerem "pa se skriva dragoceno sporočilo, da so Slovenci na Madžarskem nekdanj bili res Veneti, enaki italiskim Venetom" (495)! Žal prav taka logika kot v T. trditvi, da "Slovenci smo ostanek jezika Venetov" (514) in na to naj bi bili "Slovenci res lahko ponosni"?! (prav tam).

Tej logiki je sorodna Šavlijeva z njegovimi "belegi" (!! 103) o slovanskih kulturah, ki so tako različne, pa docela enakih prvin v njih ne pozna in ne razloži, čeprav z navedbami raznih spisov od vseh strani "Indoevropce" (ker piše dosledno o Indoevropcih), tudi takih nemških etimoloških slovarjev, ki jih podpisane mu očita (v navedeni študiji sem navedel tri – v 28 opombah) kot "avtoriteto" (153). Z ekonomistom se pač ne bomo prepirali o lingvističnih vprašanjih, ki so jih razrešile druga-

*Venetov starih jezik...**Namesto epiloga*

*Venetov starih jezik potujčvavši
si kriv, da smeje vnuk se jim, to godljo bravši.*

Jan Makarovič

Podpisani France Bezljaj izjavljam, da se ne morem strinjati z izvajanji o Venetih in venetščini Mateja Bora in dr. Jožka Šavlija, čeprav me oba večkrat citirata in se celo sklicujeta name. Ako bi njuno mnenje dozorelo tako daleč, da bi ga sprejela za objavo katera koli resna domača ali tuja strokovna revija, bi bil pripravljen resno polemizirati z obema. Dokler pa se izogibata takšnemu v znanosti edino normalnemu postopku, ne čutim potrebe, da bi svoj čas in svoje moči trošil za primitiven diletantizem.

France Bezljaj

čne avtoritete, kot je po njem povzdigovani H. Tuma ali G. Graber. Šavli bi bil moral prebrati še marsikaj tudi slovenskega o teh vprašanjih, preden je napisal poglavje "ljudska kultura priča."

Vilko Novak

V. ČEZ DRN IN STRN

*Skupinski posnetek naše slavne "tromožijadi"
na poti k usodnim odkritjem 1985 po Kr.
- v letu prvem slovenetskega štetja -
(na čelu, v ornatu, koraka Jerov Teuta - Bor)*

*Ena in ena je tri**"Tutankhamen"*

Kaj bi rekli, ko bi kdo trdil, da $1+1=3$? ali da se Sonce vrti okoli Zemlje? ali da je molekula vode (H_2O) sestavljena iz enega samega atoma vodika in enega atoma kisika? Ob takih trditvah bi vsak uravnovešen človek podvomil o pameti razglašalca. In vendar so med nami številni ljudje pa časnikarji in založbe, ki nasedejo podobnim "znanstvenim" trditvam. Take so očitno trditve, da so Slovenci potomci Skandinavcev, Etruščanov ali Venetov. Take trditve se namreč bijejo ob $1+1=2$ zgodovinske in jezikoslovne znanosti in bi rade z zamahom zbrisale dvestoletne napore in dognanja slovenskih in neslovenskih znanstvenikov, ki jim ves znanstveni svet zanesljivo sledi. Take trditve so plod bujne fantazije stihotvorcev ali bolne ambicije diletantov: vendar jim neodgovorni časnikarji in založniki preradi dajejo na razpolago prostor na tiskanem papirju, da potešijo skandalistične ambicije, komercialne račune ali celo nizke politične namere. Žal jim tu in tam podleže še kak poštenjak, ki znanosti ne verjame. Pred takimi ne zaležejo opomini in svarila, da s tem mešajo preprostim ljudem pojme in škodujejo vsem, najprej seveda sami sebi.

Jezikoslovje je staro čez dve sto let in ima trdne, zanesljive opore. Tako približno kot medicina. In vendar bi se nihče ne dal zdraviti kakemu zagovorniku takih teorij, naj je še toliko vreden človeških simpatij za druge zasluge. Da kdo nasede norim trditvam o slovenski etnogenezi, pa nosijo vso odgovornost časnikarji in založniki, ki jim omogočajo, da delajo škodo lahkoverni pameti preprostih ljudi.

Pavle Merku

Če res je, da znak "Tutankhamen" pomeni kranjsko "Tud' en kamen", potem je res – da stari Egipčani bili so v rodu – s Praslovani.

Dušan Ludvik

Veneti - naši davni predniki?

Ko grčava palica križev in težav, ki se postavljajo v dosledni natančnosti časa in razmer, pobeza mravljišče in zmoti naše prerivanje, se nas loteva nepremagljiva želja po tem, da znova odkrivamo tisto, kar bi nadomestilo naše razsute krhkosti. Nekatere mravlje zidajo v ozkem obzorju med svojima plašnicama v cilju lastne udobnosti, druge sedajo na ruševine z nemočno psovko in narekanjem čez svoje in sosedove težave, tretje grižejo palico, ki so si jo z vablivo razsežnostjo svojega bivališča same priklicale, četrte, ki jih graditeljski zanos ne bremeni, ki se ne zavedajo ali niso žrtve povzročene škode, ki za palico vedo, a tega ne priznavajo, četrte torej skrivajo glavo v odrešujoči pesek, v katerem je bolj ali manj globoko pokopana naša preteklost mravelj velikank, ki so jim bile palice zobotrebci.

Tako se v našem malem svetu, ki ga ogrožajo zamrznitve odnosov in vrednot, uveljavlja življenjska filozofija nojeve skrivalnice. Zgodovina, kar tepi nas, saj smo majhni! "... toda gosti!" pripominja znani glas iz zamejstva.

Dvigajo se ti posamezni glasovi v ostrini, ki jo je v elegantnih krivuljah nekoč že ponazoril Izidor Cankar.

Čemu te dolgovezne misli o sicer zanimivi knjižici, ki je deseta številka revije GLAS KOROTANA z enotno vsebino z naslovom VENETI, NAŠI DAVNI PREDNIKI? – vprašanje, ki ni več vprašanje za avtorja, Tolminca dr. Jožka Šavlija. Šavli s pomočjo zavidljivega seznama obravnavanih vsebin še enkrat dokazuje našo slavno preteklost, ki se tako močno razlikuje od današnje sivi-ne.

Pokojni Franc Jeza je našo samozavest krepil z močno transfuzijo skandinavske krvi, Anton Berlot in Ivan Rebec nas zalivata z etruščanskim gnojilom, ki v svoji pozemski razkrojenosti še jamči naše zelenilo, Šavli pa s tem delom preganja naš strah, strnjen v besedah ljudske pesmi na pročelju koroških hiš:

... Ta hiša je moja
pa vendar moja ni
in kdor za mano pride,
jo tudi zapusti ...

Kdo pa je pri nas prvi rekel: "Ta hiša je moja?"

Po Šavliju so bili to Veneti, ki so pravzaprav Slovani,

toda ne tisti iz 6. stoletja, ki so s panjem na hrbtu prišli iz vzhodnih primitivnosti, Veneti torej po Šavliju potrjujejo naše lastniške pravice, saj je na pragu drugega tisočletja štirinajst stoletij premalo za "usucapio" (prilastitev) teh nekaj skalnih gomilic.

Tudi v svoji podli duši "nepismenega kritizerja" lahko berem in zaključujem, da je po Šavliju vse, kar se pri nas začinja s črko "v", pravzaprav sumljivo, seveda, čisto venetsko. Lastimo si torej imena krajev, dežel, področij, gora, hribov in drugih zemljepisnih rekvizitov od Indijskega do Atlantskega oceana. In zanimivo, da tega doslej še nihče ni ugotovil! Naj s tem dejstvom še enkrat potrdimo svojo ukoreninjenost v kulturi ali pa zatrapanost v spletke politične vsakdanjosti? Pa naj nas ta poskus ironije ne zavede na kriva pota resnic in neresnic o naši preteklosti. Šavlijeve trditve se delno opirajo na dejstva, sicer pa je zelo očitna nedoslednost in zaletavost nekaterih domnev, ob katerih mu ni bilo mogoče prikriti svojega zornega kota, ki je seveda obremenjen s čisto sodobnimi stiskami – in kdo naj mu to zameri?

Tudi v svoji podli duši "nepismenega kritizerja" lahko berem in zaključujem, da je po Šavliju vse, kar se pri nas začinja s črko "v", pravzaprav sumljivo, seveda, čisto venetsko. Lastimo si torej imena krajev, dežel, področij, gora, hribov in drugih zemljepisnih rekvizitov od Indijskega do Atlantskega oceana. In zanimivo, da tega doslej še nihče ni ugotovil! Naj s tem dejstvom še enkrat potrdimo svojo ukoreninjenost v kulturi ali pa zatrapanost v spletke politične vsakdanjosti? Pa naj nas ta poskus ironije ne zavede na kriva pota resnic in neresnic o naši preteklosti. Šavlijeve trditve se delno opirajo na dejstva, sicer pa je zelo očitna nedoslednost in zaletavost nekaterih domnev, ob katerih mu ni bilo mogoče prikriti svojega zornega kota, ki je seveda obremenjen s čisto sodobnimi stiskami – in kdo naj mu to zameri?

Od časov vaške situle do danes nas nedvomno bogatijo pričevanja o nekdanjem napredku in napredovanju, kar pa ima prav malo skupnega s Slovenci, z narodom. Ta pa z neko izvirno raso človeštva spet ni tako povezan, da bi o njem lahko trdili, da imajo vsi njegovi pripadniki kot bojevnik z Vač navzgor zavihan nosek. Med približno šestnajstimi rasami človeštva lahko brez posebnih težav izberemo vsaj šest "slovenskih" – od nordidov do dinari-

Veneti - naši davni predniki?

dov – pa naj si kdo upa oporekati celo tistemu nostalgicnemu možicljju, ki je nekoč zajodlal po Štajerskem s svojim "wieder Deutsch!" In če je res, da se v šestem stoletju pri nas ni premaknil niti – list, je bridka resnica, da se v dvajsetem (tudi nedokumentirano) marsikaj premika. Marsikaj in marsikdo.

Morda bi naša publikacija nekdanje res potrjevala svojo verodostojnost, vsaj v glavnih obrisih, žal pa so se danes časi preseljevanja popolnoma uresničili in če je le res, da tega v šestem stoletju ni bilo, kot trdi Šavli, je danes zgodovina popolnoma "rehabilitirala" svoje krive preroke in nadomestila nekdanje pomanjkljivosti.

Slovani iz 6. stoletja so trčili ob staroselce Venete in prevzeli njihovo kulturo, Hrvati, Srbi in Makedonci trkajo ob nas, kdo ve, če kaj prevzamejo, morda se nam bo to le uresničilo, "ako Bog da i sreća junačka".

Zgodovinar Šavli se tega vprašanja ne loteva, čeprav čisto naivno trdi, da je treba poznati lastno preteklost – t.j., da je treba, da otroci poznajo svojega očeta.

Slovenci jih imamo veliko, pa si kljub temu ne zaslužimo grdih vzdevkov. Nekaj več kot milijon nas je, milijon različnih v marsičem. Vsi zavedni "čutimo in slutimo" domovino. Kdor je ne, je nedvomno ne bo našel v nekdanjih epopejah. Naj jo rajši išče na ulicah slovenskih mest.

Ester Sferco

Spoštovano uredništvo,

kakor mnogi po Tržaškem sem tudi jaz pred kratkim dobil v poštne nabiralniku brošuro v oranžni platnici VENETI, NAŠI DAVNI PREDNIKI?, zgodovinsko študijo, ki jo je napisal ekonomist dr. Jožko Šavli in izdal in založil Ivan Tomažič na Dunaju, natisnila pa tiskarna Družbe sv. Mohorja v Celovcu. Kolikor sem slišal, so mnenja o znanstveni vrednosti te publikacije deljena, saj gre za povsem nov pogled na slovensko prazgodovino. Po tej teoriji naj Slovenci ne bi bili prišli v 6. stoletju z Vzhoda, ampak naj bi bili avtohtoni. Bi Vaše uredništvo lahko izrazilo svoje stališče do tega vprašanja?

P.P., Trst

Že pred časom smo v tej rubriki beležili zanimiv pojav, da se na Slovenskem, posebno v zamejski periferiji, pojavljajo spisi z zgodovinsko-jezikovno tematiko, ki hočejo prodreti s kakšnim revolucionarnim pogledom, povsem v nasprotju z dosežki uradne akademske znanosti. Že takrat smo poudarili, da so nosilci takih senzacionalnih teorij redno nestrokovnjaki, se pravi ljudje, ki prihajajo iz povsem drugačnih področij in so zato brez ustrezne strokovne predpriprave. Prav tako smo poudarili, da gre za navdušence, ki jih resna znanost ne more jemati v poštev, in da zato gre za dejavnost, ki je kulturno neperspektivna.

Žal moramo isto oceno izreči tudi o publikaciji, o kateri nas sprašuje naš bralec P.P. Gre za ljubiteljski podvig, ki z vso svojo erudicijo more dati samo videz znanstvenosti. Da pa naša sodba ne bi bila videti rojena iz kakega drugega ozira kakor iz spoštovanja do resnice, bomo navedli mnenje dveh eminentnih predstavnikov znanosti, ki jo ta publikacija skuša tako samozavestno korigirati. Gre za mnenje vodilnega slovenskega prazgodovinarja dr. Staneta Gabrovca, ki je pravkar postal član Bavarske akademije znanosti, in Hrvata dr. Radoslava Katičiča, rednega profesorja na dunajski univerzi. Ne eden ne drugi ne more priznati Šavlijevi teoriji znanstvene veljave, kljub erudiciji, s katero jo skuša podpreti. Vemo tudi, da sta oba žal zaman skušala prepričati sicer zaslužnega narodnega delavca p. Ivana Tomažiča o neprimernosti objave tega dela. Nemška "Zusammenfassung" in angleški "Summary" na koncu brošure ne bosta dvignila ugleda slovenske znanosti med tujci.

Uredništvo Mladike

Razmišljanja o izvoru Slovencev segajo tudi do Venetov

Zanimiv pojav je, kako se med Slovenci kar naprej pojavljajo domneve in hipoteze o naši preteklosti in izvoru. V šoli so nas učili, da smo Slovenci prišli iz Zakarpatja v 6. stoletju, ob koncu starega in na pragu srednjega veka. Toda, to nas nekako ne zadovolji: vse skupaj je ovito v tančico časovne oddaljenosti, ki je po svoje tudi nekam skrivnostna sredi tujega morja in tuje zgodovine. Vprašanja ostajajo in skušamo si odgovoriti nanje kakor pač znamo, vsak po svoje, vpletajoč vanje vsak svojo hipotezo. Po knjigi o našem "skandinavskem izvoru", po oni o našem "etruščanskem izvoru" ter po mnogih drugih "izvorih", ki so si jih razni avtorji zamislili in omislili, imamo pred seboj hipotezo o "Venetih", ki prihajajo sicer z Dunaja, a izpod peresa primorskega, ajdovskega rojaka. Za "bon mot" bi lahko dejali, da če se že veliki narodi, kakor so Američani ali Rusi, ukvarjajo z znanstveno fantastiko usmerjeno v prihodnost, se mi prav radi s podobno fantastiko, le da je naša usmerjena v preteklost. Spominjam se še, kako sem na en mah kontroliral hipotezo o našem "skandinavskem" izvoru. Vzel sem besedo, za katero je avtor trdil, da je neovrgljivo skandinavskega izvora ter z njo pokukal v srbski slovar. Tam sem našel skoraj isto besedo. Mar je torej tudi srbsčina skandinavskega izvora? To pa bi bilo v precej nepomirljivem nasprotju s hotenjem in željami danes že pokojnega avtorja, Franca Jeze, ki se je trudil predvsem postaviti zid med nami in Balkanom. Morda pa je bilo vse skupaj povezano s skupnim pra-indoevropskim jedrom? S tem je seveda teza o partikularnem razmerju med nami in Skandinavci precej izgubila na ostrini in diskriminacijskem potencialu, vsa zadeva pa je izgubila na mikavnosti.

Naj kar takoj priznam, da sem do šaljive teze o našem venetskem izvoru bolj dobrohotno razpoložen. Dejstvo je namreč, da je skupno ime mnogih naših severnih sosedov za Slovane, Veneti ali Vendi. Ne le avstrijski Nemci uporabljajo ta naziv za koroške Slovence (Windsche), ampak podobnega celo Finci za Ruse (Venee), kar je vsekakor zanimivo, čeprav v tančico skrivnosti ovito. V nasprotju s Šavlijem pa menim, da ni potrebno, da vsled tega zanikamo našo priselitev iz Zakarpatja. Finci vedo povedati za Ruse – Venee, da so se tudi ti v 7., 8. stoletju priselili njim naproti iz jugo-zahoda, se pravi že spet iz Zakarpatja, ki je moralo služiti kot žarišče in izhodišče za vse slovanske narode. Lahko, da smo

v severnjaških očeh bili "Vendi" že v Zakarpatju in smo potem to ostali še naprej po selitvi.

To pa seveda zastavlja vprašanje, zakaj so "Veneti" tudi prebivalci vzhodne Padske nižine? Ime je še predrimsko, iz česar Šavli sklepa na njihovo in našo prisotnost na teh tleh od pamtiveka. Pa ne le na teh, Šavli opaža in beleži znake te venetsko-slovenske prisotnosti povsod, kamor ga noga zanese, od Male Azije do Pirenejev. To je seveda hudo tvegano početje. Saj je mogoče stvari razložiti tudi drugače, manj zanosno: morda so bili benečanski "Veneti" indoevropski narod, ki je bil na kakšen način, po jeziku in kulturi Slovanom podoben, od česar podobno ime. Morda so tudi oni, več sto ali tisoč let pred nami prišli iz Zakarpatja. Na narodnostnem področju so stvari komplicirane: če primerjamo posamezne indoevropske veje med seboj, vidimo, da se najprej združujejo v poddebla in šele na koncu v najširše deblo. Recimo, slovanski in baltski narodi so si bližnji med seboj in verjetno izhajajo iz skupnega poddebla, kakor pa slovanski in germanski ali pa grški. V teku tisočletij so bile možne najrazličnejše ločitve in diferenciacije. Če pa stvari gledaš od daleč, se pojavi poenotijo in združijo, čeprav so od blizu še tako različni.

Kot mlad fant sem se nekoč sprehajal po pomolu z gospodično iz tržaške družbe ter jo vprašal, kakšen jezik govorita Madžarki, ki sta se pred nama vneto pričkali. "Slovansko" mi je odgovorila brez trohice dvoma, v dokaz velikanske možnosti neznanja in predsodkov na jezikovnem področju. Zanj so bili vsi tujci v Trstu, ki so uporabljali nekaj več sičnikov od tistih, ki jih pozna italijanščina, kratkomalo "Slovani". Še pojma ni imela o neskončni narodnostni raznolikosti Srednje in Vzhodne Evrope. Podobno so bili lahko za germanske severnjake vsi južnejši narodi slovanskega tipa in sličnosti "Veneti". Ne moremo izključiti, da bi bili predrimski Veneti iz Benečije take vrste ljudje, ki so potem dali ime deželi. S tem pa seveda že spet zaidemo na indoevropsko poprišče, ki ima to lepo značilnost, da razlaga vse ali nič, saj že od kratkih hlač vemo, da smo vsi Indoevropejci, mi, Italijani, Nemci, Grki, Albanci, pa še kdo drug in morda tudi Veneti. Trdimo lahko karkoli, in trditev ima to lepo lastnost, da je zmeraj resnična, ne da bi bila potrebna kakega posebnega dokazovanja.

Jezikoslovje ni od muh! To ni kaka precizna znanost, kot

K pojavu narodne patologije

na primer matematika ali fizika, da prav tu pri Šavliju marsikaj šepa. Kadar so teze in odgovori nanje tako megljeni, se človek tem raje ustavi pri manjših stvareh, kjer je možna natančnejša opredelitev. Samo dve cvetki, ki sem ju pobral iz knjige, ker po naključju poznam točne odgovore:

– Za Šavlija so tudi švicarski Retoromani Veneti, se pravi v bistvu bivši Slovenci, kar sklepa iz številnih imen, ki so po njegovem mnenju slovenskega izvora in ki jih je tamkaj zabeležil. Gora "Craggüzza" je zanj kratkomalo naša Krestavica. Ker sem na tem hribu že stal, prav dobro vem, da je to v resnici retoromanska "Cragg agüzza", kar bi se italijansko dejalo "Cragg aguzza" po naše pa "ostri greben". Mi se ponavadi kaj radi pritožujemo, da zahodni jezikoslovci ne znajo slovanskih jezikov, spričo česar ustrelijo marsikaterega kozla, ko se lotijo naših imen, toda nekdo, ki se kot jezikoslovec spušča v kraje, kjer prebivajo Romani ene ali druge vrste, bi pač moral zelo dobro poznati te jezike, preden bi lahko presodil in dosodil kakšno besedo nam ali drugim v prid;

– drug takšen primer je "Padana", ki jo Šavli kar naprej uporablja. Po naše se temu pravi Padska nižina, "padana" je le prilastek samostalnika "nižina" (pianura).

Kruh jezikoslovca ni tako preprost, kakor bi se zdelo na prvi mah in na podlagi prvega navdušenja; mnogo ga je treba prežvečiti, preden bi človek lahko upal priti do epohalnega odkritja!

Vendar pa na Šavlija ne bi vrgel tako težkega križa, kakor so ga te dni v neki tržaški reviji. Duh znanosti ni samo v podrobnih in pedantnih raziskavah, kjer od samih dreves ne vidiš gozda, kar se pri neki slovenski znanosti tako dogaja. Duh znanosti je tudi v smelih hipotezah. Šavlijeva je smela in po moje ni čisto iz trte izvita. Nekaj je za njo, čeprav ni jasno, kaj.

Kolebamo med slovansko in indoevropsko splošnostjo v oddaljeni preteklosti. Nekje vmes pa se skriva resnica o nas samih, ki je še nismo odkrili. Da bi jo odkrili, bi bilo verjetno potrebno veliko, veliko podrobnega in natančnega dela ter znanja na raznih področjih, ne le v jezikoslovju. Vendar pa je znanstvena zasluga že v tem, da si pokazal na problem.

Karlo Leša

Sprejeti slovenstvo, kakršno je v svoji čisti dejanskosti v času in prostoru, se pravi brez vsakršne mitične prvine, ni videti najlažja stvar. Zakaj to se pravi sprejeti dvo-milijonsko pristnost sredi šestmilijardnega planeta, kjer neizpremenljivo kraljuje bolj princip mase kot princip energije. To tembolj, ker gre za pristnost brez lastne državne identitete, sredi več ali manj roparsko razpoložene soseščine, ob nenehni hitri eroziji oboda, brez kakršnekoli odmevnosti onkraj meja, v brezmočnem sanjanju slovenskega nobelovca in slovenskega svetnika.

Da se je s tem tostransko vsekakor minoritarnim slovenstvom s težavo izmirjal celo slovenski genij, za to je dovolj dokazov. To npr. dokazuje sicer absolutno noretorični Prešeren s svojim le retoričnim *Največ sveta otrokom sliši Slave*. To dokazuje sicer sarkastično talentirani Cankar z znamenito legendo o človeku, ki mu še gospod Bog ne more pomagati, ko zve, da gre za Slovence. To dokazuje sicer intelektualno nabiti Kocbek, ko zapiše misel, po kateri naj bi imel Bog s Slovenci prav posebne namene.

To bi bila študija, ki jo ponujam psihologom, v kaj vse se ta nacionalnost rešuje: v panslavistično predimenzioniranje, v viktimizirano edinstvenost, v poslanstveno izjemnost.

Rešuje se tudi, na kulturno manj kvalitetni ravni, v etnogenetično fantaziranje, v več ali manj znanstvenem pobegu od slovanskega porekla. Temu kompleksu – zakaj gre za kompleks – se slovenstvo prikazuje kot nekaj manj evropskega, rustikalno zaznamovanega, civilizacijsko zaostalega, politično primitivnejšega, kulturno manj odmevnega (Slavica non leguntur).

Poiščimo si torej drugačen izvor, ki nam bo dal imenitnejšo civilizacijsko utemeljitev. Stran od podkarpatskih step z njihovim pastirskim nomadenjem! Svoj slovenski šotor samozavestno razpnimo kje v smeri sončnega zahoda, od severnih fjordov do sredozemskih obal!

V tej evazijski težnji, ne v kakšnem čistem znanstvenem erosu, je treba iskati vznik določenih zakasnelih jezikoslovskega poklicev.

Moj dragi že pokojni prijatelj Franc Jeza je šotor razpel v Skandinaviji. S tem se je tudi načelo najino dolgoletno prijateljstvo. Znanstvena resnica mi sicer ni prva, a resnica le je in pred njo se je moralo umakniti tudi drago-

ceno prijateljstvo z idealnim človekom in nepomirljivim Slovincem. Nisem mu mogel pritrjevati, ko je v tukajšnjem Novem listu objavljaj svoj Skandinavski izvor Slovencev. Le pomilovati sem moral vso tisto energijo, ki je izgorevala za privid, ob trošenju moči in denarja. Obenem sem kot intelektualec trpel, da je slovenski tednik tukaj na meji serviral tujcu takšen primerek slovenske znanstvenosti in dejansko smešil naš kulturni ugled.

Da bi pred neosveščeno uredništvo stopil z veljavnejšo besedo, kot je bila moja, sem se s pismom obrnil na slovenista dr. Antona Bajca. Izbral sem njega, notorično nemarksista, celo kristjana, da bi tako odpadel vsak sum ideološke pristranosti na račun političnega emigranta in aktivnega nasprotnika jugoslovanskega režima, kakršen je bil Franc Jeza.

Njegov odgovor:

Ljubljana, dne 2.februarja 1967

Spoštovani gospod profesor,

nevšečno stvar želite, čeprav rad priznam, da utegne biti pri vas pereča. Resen znanstvenik se ne more spuščati v boj zoper tovrstne izbruhe domoljubja. Slovenci smo doživeli že več podobnih poskusov, ki so naš jezik izvajali iz sanskrite, grščine, keltščine, pa jih nismo jemali resno. Gre za ljudi, navadno domoljubne zanesenjake brez strokovne izobrazbe, ki so jim glasoslovni zakoni deveta skrb in jim že bežna zunanja podobnost zadostuje, da razglašajo svoje čudovite ugotovitve. Ne zmenijo se za izsledke strokovnjakov jezikoslovcev in zgodovinarjev, ker v stroki niso razgledani, da bi jih mogli preveriti. Če ne gre drugače, jim celo očitajo ponarejanje dejstev in mitologijo, seveda brez dokazov.

Vaš N.H. je malo prelistal kak učbenik stare nordijsčine, in to mu že daje pogum, da govori s katedre, čeprav ne pozna razvoja ne slovanskih ne germanskih jezikov. Sam dober namen pa žal še ni zadosti. Kar 26 nadaljevanj mu je bilo doslej potrebnih, da bi ovrigel "suženjsko teorijo". Radoveden sem samo, ali je tudi vse Slovane, ki smo Slovenci njih del, preselil v Skandinavijo. Saj nas je res nekaj plavolasih in modrookih!

Ne zamerim piscu – takih zanesenjakov je morda še kaj – pač pa uredništvu Novega lista, da objavlja take neodgovorne članke. Pri nas bi se nihče ne zmenil zanje in

verjetno so se jih tudi vaši bravci naveličali. Vendar je italijanska slavistika sedaj že toliko razgledana, da bi jih utegnili opaziti in posmehljivo obravnavati. Da se smesimo prav na jezikovnem področju, bi utegnili biti dvakrat neprijetno.

S tem sem končal, dragi profesor, v javnosti se ne bom oglasil. Imate pa samo ob sebi umevno popolno pooblastilo, da to pismo po potrebi uporabite.

Lepo Vas pozdravlja

Vaš Tone Bajec

Nobenega dvoma ni, kakšno oceno bi že pokojni profesor izrekel danes o novem poglavjicu v naši narodni patologiji, o venetomaniji. Bila bi enaka. Le da bi tokrat moral svojo zamero usmeriti više od skromnega zamejskega tednika, v sam vodilni matični dnevnik. In z žalostjo gledati paševanje novih filologov po kulturni prilogi DELA, razkazovanje šarlatanstva po izložbah ljubljanskih knjigarn, pompozno nastopaštvo od Dunaja navzdol.

Znamenje manjše ne bom rekel kulturne, ampak civilizacijske občutljivosti slovenskega kulturnega središča, ob vplivanju režimskega dejavnika? Postavlja se namreč vprašanje: bi DELO z enako gostoljubnostjo pogrinjalo svoje strani fantalingvistiki, ki nima za sabo enega samega ne slovenskega ne tujega znanstvenika, ko bi naročnik pogrinjkov ne bil "bard revolucije" s svojim političnim prestižem, ampak kakšen nebard, čeprav z – žalostno – diplomom iz slavistike v žepu?

Tako se venetološka avantura zarisuje ne samo v enega od pojavov naše narodne patologije, ampak zadobiva tudi svojevrsten priokus dobe, ki je Slovenijo štirideset let civilizacijsko degradirala.

Trst, december 1989

Alojz Rebula

Konec Venetov

O tem, da bo Borova razprava o Venetih sprožila med domoljubnimi Slovenci pravo lavino navdušenja, seveda ne more biti nobenega dvoma. Vseeno pa naj v zvezi s to razpravo opozorim na nekatere podrobnosti.

1. Že v prvem poglavju svoje razprave se Bor sklicuje na "znanstvenost". Ena glavnih zahtev znanstvene metode pa je seveda, da raziskovalec že takoj v začetku predstavi bralcu celotno gradivo, na katero se nanaša njegova teorija – brez ozira na to, ali govori to gradivo v prid njegovi teoriji ali pa ji nasprotuje. Bor pa nasprotno začne in konča svojo razpravo s paberkovanjem po raznih napisih, ki so videti v skladu z njegovo teorijo.

2. Kakor je raziskovalec dolžan predstaviti svoje gradivo, je dolžan predstaviti tudi teorije, ki so jih postavili drugi raziskovalci. Veljavnost znanstvenih teorij namreč ni absolutna, ampak je vedno le relativna. Ni mogoče trditi, da je neka teorija pravilna sama po sebi; trdimo lahko le to, da je pravilnejša ali manj pravilna kot neka druga.

V znanstvenem svetu vlada splošno prepričanje, da venetsčina ni toliko sorodna ilirščini, kakor so mislili nekoč – pač pa se precej približuje latinščini. Do tega prepričanja raziskovalci prav gotovo niso prišli kar tako, temveč so morali imeti na voljo nekakšne argumente. Ker Bor teh argumentov ne navaja in ne pobija, je bralcu nemogoče ugotoviti, ali je njegova teorija boljša ali slabša od uveljavljene in splošno sprejete.

3. Proti teoriji o slovanstvu Venetov govore že dejstva, ki jih navaja in priznava Bor sam. Tako navaja Bor, da so Veneti častili boginjo Reitijo – to ime pa nima zveze z nobenim slovanskim božanstvom in se upira slovanski etimologiji. (Razen če seveda sprejmemo zvezo z "boginjo" Retro, ki jo je primerno osmešil že Grafenauer.) Bor tudi navaja, da se ime Reitije pogosto pojavlja v votivnih napisih, ki vsebujejo formulo: V DAN DONASTO ... REITIJAJ. Že iz te formule je bilo mogoče sklepati, da Veneti niso bili Slovani. Čeprav jo je morda Bor že sam nekoliko poslovanil, sta prvi dve besedi v očitni zvezi z latinskim DONUM in DONARE. Končnica pri DONASTO pa zveni grško, podobno kot denimo pri besedi THEKATO, tretji osebi ednine aorista glagola TITHEMI.

Pa tudi končnica pri REITIJAJ je vse prej kot slovanska, čeprav na prvi mah morda zveni tako.

Končnica – AI pri tretjem sklonu ednine samostalnikov ženskega spola je značilna indoevropska končnica, ki se je v glavnem še ohranila tudi v latinščini in grščini, medtem ko se je v slovanskih jezikih večinoma spremenila v –Ě (v slovenščini pa v –I).

4. Za primer Borove lastne razlage venetskih napisov naj uporabimo napis na žari, ki ga navaja Bor v zadnjem delu svoje razprave: "V OUGON TAJ VUGISON JAJ BRIGDINAJ JEGO". To prevaja Bor takole: "V ogenj ta ugašeni naj grede brige in skrbi njegove." Razlaga zveni kar smiselno, če pomislimo, da počivajo pokojnikove kosti v pepelu, ki je ostal po ugasitvi ognja. Toda na čem temelji ta razlaga? Besedo OUGON povezuje Bor s sodobno rusko OGON', besedo TAJ z ustrezno srbohrvatsko, besedo BRIGDINAJ pa celo z letonsko BRIDINAT. Dejstvo, da je slovenska beseda "briga" v resnici izposojenka iz italijanščine, ga pri tem očitno ne moti. Široka razgledanost po besednjaku slovanskih in baltskih jezikov omogoča Boru, da najde ustrezno besedo malodane za vsako priložnost. Vendar pa je malo verjetno, da bi pred skoraj tremi tisočletji živel narod, ki bi govoril tako panslavistično mešanico.

Zadnja beseda v napisu, JEGO, naj bi seveda ustrezala enaki besedi v sodobni ruščini, ki pomeni "njega, njegove". "Njegove" brige in skrbi naj torej grede v ta ugašeni ogenj. Toda čigave njegove? Seveda pokojnikov! Vendar pa se zdi takšno govorjenje o pokojniku kot preprosto "njem", ne da bi ga imenovali z imenom in priimkom, nekam nenavadno – če že ne nevljudno in nepietetno.

Kar pomislimo na naše lastne navade, ko z zlatimi črkami vrezujemo imena svojih pokojnih na nagrobne spomenike! Ali pa so bili morda Veneti drugačni? Je bila morda zanje individualnost pokojnika nepomembna? Za njihove sosede Etruščane je vsekakor znano, da so pripisovali izreden pomen prav individualnosti svojih pokojnih. Saj se je tudi rimska portretna plastika razvila prav iz nagrobne umetnosti Etruščanov. In Veneti? Bor sam objavlja v svoji razpravi nagrobno stelo, na kateri sta skrbno upodobljena dva bojevnika na vozu s konjsko vprego – očitno pokojnika. Tudi napis na tej steli se končuje s tistim preklicanim JEGO. In tudi tu naj bi po Borovem mnenju napis ne vseboval imen pokojnikov samih! Klesarju, ki je tako skrbno oblikoval lika obeh pokojnih, njun voz in konjsko vprego, se torej ni zdelo

vredno zabeležiti niti njihovih imen. Čudno.

Ob vsem tem je treba seveda upoštevati, da oba bojevnik nista bila nikakršna prvobitna Indijanca, temveč bogata in mogočna aristokrata. Bojni voz je pomenil v tistih časih velikansko bogastvo. O bogastvu venetskih velikašev pričajo tudi znamenite situle in razni drugi luksuzni predmeti.

Toda tudi napisi na teh predmetih naj bi po Boru ne vsebovali imen, temveč naj bi bili le razni bolj ali manj duhoviti epigrami. Bogatim Venetom, ki so si svoje dragocenosti nakopičili z velikim trudom in seveda tudi z nasiljem – podobno kot homerski junaki – tem Venetom se torej kljub temu ni zdelo vredno zabeležiti, kdo je njihov lastnik. V tem oziru so ravnali povsem drugače kot tista etruščanska plemkinja iz razkošne grobnice – Regolini-Galassi, ki je na vazo skrbno zapisala "MI LARTHIA" – se pravi JAZ (PRIPADAM) LARTHI.

Da se je venetska beseda za "JAZ" glasila EGO, torej enako kot v latinščini in grščini, lahko preberemo že pri starem Schraderju. V zvezi s tem Schrader pripominja, da je venetščina očitno *kentumski* jezik, medtem ko so slovanski jeziki seveda *satemski*, kot priča tudi slovenska beseda JAZ in starocerkvenoslovanski AZ. Če beremo Borov JEGO kot EGO, pa nam postane zadeva precej razumljivejša. V tem primeru pomeni EGO pokojnika ali pisca, češ: "JAZ SEM TU POKOPAN" ali "JAZ SEM TO NAPISAL" ali "JAZ SEM POSTAVIL TO STELO POKOJNIKU".

Kaj pa imena pokojnikov? Oglejmo si še enkrat naš gornji napis! V tem kratkem napisu srečamo kar trikrat končnico -AI, ki jo že poznamo iz besede REITIAI. Sama po sebi se torej vsiljuje misel, da gre za končnice dativa treh ženskih lastnih imen. Ali pa je nemara hipoteza o mešanici srbohrvaščine, ruščine in letonščine bolj sprejemljiva?

5. Sedaj pa si oglejmo ta napis tak, kakršen je v *resnici* in kot ga denimo lahko preberemo v knjigi J. Untermanna: *Die venetischen Personennamen*, izd. Otto Harrasowitz, Wiesbaden 1961, stran 48.

Ta napis se glasi: FOVGONTAI.FVGISONIAI.BRIGDINAI, čemur sledi seveda EGO. Napis je v latinici. Vsaj prva od teh treh besed je znano venetsko žensko ime, ki se pojavlja tudi na celi vrsti drugih napisov. Da

pa kdo iz te besede vseeno ne bi napravil dveh ("v ougon"), je pisec skrbno postavil pike med tremi besedami. Očitno brez uspeha. Prav tako je pisec v začetku prvih dveh besed razločno zapisal F, ne pa V. Da je bil ta F mišljen resnično kot F, ne pa kot kaj drugega, nam dokazuje primerjava z napisi v venetskem črkopisu, kjer beremo VHOUGONTAI, VHOGOTNAI (ženska oblika), VHOUGONTEI (moška oblika) in podobno. Veneti namreč niso poznali posebnega znaka za F in so namesto tega pisali VH; v latinskem črkopisu pa je ta kombinacija dosledno transkribirana s F (prav tam, stran 2). Kakšna naivna duša bo morda vprašala, zakaj niso Veneti preprosto prevzeli od Grkov njihovega "f" – toda grška črka, ki jo danes tako izgovarjamo, se je resnično izgovarjala PH, kot je razvidno tudi iz latinske transkripcije. Grški znak za PH so uporabljali tudi Veneti, vendar so ga po ugotovitvah venetologov izgovarjali kot B. Latinska črka F ni nastala iz grškega PH, temveč iz digamme, ki ustreza venetskemu znaku za V. Etruščani, ki so prevzeli svoj PH od Grkov, pa so bili kasneje prisiljeni dodati svojemu črkopisu še poseben znak v obliki številke 8, ki je očitno pomenil F.

Zadeve v zvezi s temi črkopisi so torej dokaj zapletene, vendar se Boru ne zdi vredno, da bi se ob njih kaj prida pomudil.

6. Ali pa vzemimo napis EIK GOLTANOS DOTO LOUDERA I KANEI, ki ga prevaja Bor s "ko goltneš do tu, udari po konjih". Kaj pomeni v resnici? Predvsem moramo upoštevati, da gre za napis na *situli*, iz situl pa ni bilo mogoče "goltati", kot kaže njihova oblika (gornji rob), ampak so zajemali iz njih pijačo s posebno zajemalko, kot lahko vidimo tudi na naši vaški situli. Poleg tega pa so rabile situle tudi shranjevanju pepela pokojnih. GOLTANOS (drugje tudi GALTNOS), je moško ime s končnico -OS, ki je v venetščini običajna. Untermann navaja nad petdeset različnih venetskih imen s to končnico. Bor si je moral pri svojem branju očitno natakniti nekakšna prav posebna očala, da teh besed in teh končnic ni opazil. Beseda DOTO je običajna v votivnih napisih in pomeni približno toliko kot DONASTO. In LOUDERA I? Na nekem venetskem napisu srečamo med drugim besedo LOUDEROBOS, kar pomeni najbrž toliko kot latinsko LIBERIS, se pravi "otrokom". Ker imamo v našem primeru opravka z *žensko* edninsko

končnico, pa gre najbrž za "hčerko". Pomen besede KANEI je nejasen, vendar lahko domnevamo, da je naš Goltanos posvetil situlo "dragi hčerki" (glej Untermann, stran 29). Kot vidimo, v venetskih napisih še dolgo ni vse jasno; toda prav dejstvo, da je nasprotno Boru *jasno vse*, je pri vsej stvari najbolj sumljivo. Z metodo "udri po konjih" je pač mogoče pojasniti vse, kot sta dokazala že Berlot in Rebec. Toda resnica je težka; kdor misli, da poseduje vso, se bo najbrž kaj kmalu prepričal, da drži v rokah – ponaredek.

7. Ob vsem tem pa je Bor še zmerom dovolj predrzen, da očita resnim znanstvenikom, ki baje skušajo z nekakšnim potvarjanjem dejstev *zabrisati* slovanski značaj venetščine, *raznarodovalne* težnje. Toda kdo je v tem primeru resnični raznarodovalec? Zgodovinarji, ki obravnavajo Venete kot *samostojno* etnično skupino – ali pa Matej Bor, ki jih hoče napraviti za Slovane?

Ravno kot *umetnik* bi moral Matej Bor vedeti, da je čar življenja v *raznolikosti*, ne pa v *monotonosti*. In ravno zato je zgodovina narodov, ki so se od nekdanj prerivali na tem majhnem koščku zemlje, na katerem danes živimo, tako zanimiva. Slovani so imeli med temi narodi pač to prednost, da so slučajno prišli kot *zadnji*. Toda ne pozabimo, da so denimo živeli že pred štirimi tisočletji na jezeru, kjer stoji danes naše glavno mesto, mostiščarji, ki sta nam Janez Jalen in France Gorše, oba velika umetnika, tako plastično približala njihovo življenje. Najbrž niti Bor ne misli, da so bili mostiščarji Slovani; pa vendar sem prepričan, da teče njihova kri tudi po naših žilah, enako kot teče po naših žilah tudi kri Keltov, Ilirov in Rimljanov.

In ponosen sem na to, da teče tudi po mojih žilah kri vseh teh narodov, enako kot sem ponosen tudi na svoje slovanske prednike. Moja slovanska lojalnost je samo ena od mnogih različnih lojalnosti, ki jih čutim do sedanjih in preteklih generacij. In nikakor si ne domišljam, da je slovenski nacionalizem kaj boljši od kakršnegakoli drugega, nemškega ali italijanskega, arabskega ali iranskega nacionalizma.

8. Tak je bil torej konec Venetov. Pred skoraj tremi tisočletji so ustvarili jadranski Veneti sila zanimivo, originalno civilizacijo. Razvili so jo v soseščini visokih kultur starih Grkov in Etruščanov, vendar niso podlegli njihovim vplivom, temveč so te vplive nasprotno ustvar-

jalno preoblikovali v nekaj čisto samosvojega. Nato so utonili v pozabo vse do leta 1876, ko so bili pri mestu Este odkriti sledovi njihove sijajne kulture. Veneti so tako ponovno zaživel v svojih delih. Potem pa je prišel Matej Bor in Veneti so utonili v slovanskem morju.

Jan Makarovič

Smo potomci Venetov?

Še bolj kratko in jedrnato

*Slovensko bolj zvenela bi venetska rekla,
če Boru v verzih bi beseda tekla.
Spregledali bi znanstveno strogost
in bolj cenili pesniško prostost.*

Boris Majer

Ponovni odgovor Mateja Bora (KL, 27.10.1988) samo potrjuje tisto, kar sem trdil v KL 20.10.1988, da Bor o zgodovini in metodi zgodovinarjevega dela ne ve veliko. Analogno z njegovo metodologijo, po kateri je toponim Postumia v antiki gotovo obstajal, le na dokaz bo treba še počakati, bi lahko postavili npr. trditev, da smo Slovenci – Pigmejci. To, da tega ni v virih, pa ne pomeni, da ta trditev ni resnična; le v doslej poznanih virih ni tega očitnega dejstva. Toliko slabše za vire! Toda kljub tem Borovim metodološkim novotarijam zaenkrat še zmeraj velja – in ne samo v zgodovini – da je treba hkrati s trditvijo servirati tudi dokaz za to.

O zdravi pameti kot konstitutivnem elementu Bora zgodovinarja pa tole: kar je za Bora zdrava pamet, ni zame nobena pamet in (verjetno) obratno. Edini možen zaključek torej je, da je zdrava pamet zelo relativna zadeva, s katero si pri spoznavanju preteklosti le bolj slabo pomagamo. Še zmeraj štejejo le dejstva, ki so velikokrat naravnost skregana z (navidezno) zdravo pametjo. Če bi se človeška zgodovina gibala po neki zdravi pameti, potem bi bilo delo zgodovinarja nepotrebno, saj bi bilo vse logično jasno (za nazaj in za naprej). In ali se Boru morda zdi, da se današnji svet obnaša po zdravi pameti?

Da drugače mislečim odrekam pravico do njihovih lastnih pogledov, kot mi očita Bor, ni nič drugega, kot njegova paranoja. Pomirim ga lahko, da sem daleč od takšne moči, ki bi mi omogočala komu odreči to pravico. Imam pa o celi stvari svoje mnenje, ki ga imam pravico zastopati (kot on svoje). Glede indoktrinacije, s katero venetologi požegnajo vsakogar, ki se ne strinja z njihovim mnenjem, pa lahko mirne duše vrnem servis.

Pravzaprav je že malce neprijetno, da zelenec deli lekcije akademiku, zato se poslavljam in vse venetologe prav lepo pozdravljam. Upam, da se pri pisanju svojih tekstov vsaj pol tako zabavajo, kot sem se jaz pri branju njihovih besedil. Zbogom!

Peter Štih

Dokazovanje v slogu: Epirci so Irci, ki so pisali epe...

Odgovoril bi bil že prej na razmišljanje Ivana Tomažiča o njegovih prednikih Venetih, pa sem bil na dopustu in se lepo imel. Bil sem res "beatus procul Venetis", pardon, "negotiis", kot je imel navado reči moj prijatelj Horac, to je "daleč proč od sitnosti" (ta prekaljeni skeptik in posmehljivec je napisal tudi satire o vsiljivem blebetaču, ki je mislil o sebi, da je vešč vseh umetnosti in znanosti). V sencu prijaznih mi borov sem prebiral Dickensov zabavni roman o diletantskih starinoslovcih Pickwickovcih; od srca sem se jim nasmejal.

Upam, da so si privoščili oddih tudi naši trije možje v venetskem čolnu, da o etruščanolatrih niti ne govorimo. Trumužijad Šavli – nunc Bor – Tomažič in trojica Berlot – Bor – Rebec, pri čemer sestavljenka "etruščanolatri" ima zveze z Etruščani, nima pa zveze z Borovo latrino ali kloako. Omenjeni mnogomužijadi bo spočitost zelo potrebna, venetske in druge strasti so razvnete, boj bo še vroč.

Ko sta se že drug za drugim na bojnem polju pojavila dva od venetologov oziroma trstenjakovcev, je pričakovati še silovit udarec Jožkota Šavlija, ki naj bitko dokončno odloči v trstenjakovsko korist. Stara dobra vojaška taktika, ki se obnese tudi na nogometnih tekmah: ko visi uspeh na nitki, vodja reprezentance malo pred koncem angažira kakega posebno učinkovitega žogobrcarja.

V odgovoru na Tomažičevo pisanje bom skušal biti kratek in jasen. Upam, da bo "Voughna Trubaba dobrze-gučila so mej robot" (v prevodu iz venetščine: "Boginja Triženska blagosloвила to moje delo"). Kar se da hitro bom obšel dejstvo, da se teorija o prihodu Slovencev v novo domovino izza Karpatov v 6. stoletju potaplja samo v razgretih glavah mnogomužijadi, medtem ko pri znanstvenih arheologih, slavistih in zgodovinarjih tako pri nas kot v svetu tega pojava trenutno ni moč zaslediti. Dalje naj povem, da s trstenjakovci ni lahko razpravljati, in sicer iz dveh razlogov: prvič, ker iz večje ali manjše mase zgodovinskih ali jezikovnih podatkov, ki so na voljo, zajemajo samo tiste, ki so jim všeč, in potem iz njih sestavljajo svojevrstne lepljenke, ki so daleč od vsake historične ali lingvistične resnice, in drugič, ker svoje številne nasprotnike med znanstveniki grandomansko obtožujejo političnega spletkarjenja proti slovenskemu narodu; pa bi moralo biti vsakemu logično misle-

čemu človeku jasno, da bi na primer panslavizem, jugoslovanski unitarizem, angleški kolonializem in nemški šovinizem zelo težko združili sile v boju proti nekakšni avtentični slovenski zgodovini. Zadevo lahko prikažemo še na drug način, tako da bo razumljiva tudi, postavimo, fiziku, ki o zgodovini ne ve posebno veliko. Predstavljajmo si, da bi neki fizikalni fantast goreče zagovarjal perpetuum mobile, potem ko bi iz mehanike pojem trenja preprosto izpustil, vsako še tako dobronamerno kritiko s strani strokovnjakov pa bi označil kot napad tujih šovinistov in domačih izdajalcev na izvirno slovensko fiziko.

Beseda je prepir postala

Tomažič se je v odgovoru izognil nekaterih čeri, na katere bi lahko nasedla venetsko-slovenska trabakula, čeprav sem na njih v svojem članku zelo jasno opozoril. Zato naj mi bo dovoljeno, da nekatere svoje teze na kratko rekapituliram in nekaj malega dodam.

Prva zanesljiva zgodovinska pričevanja o Slovanih izvirajo iz 1. in 2. stoletja po našem štetju. Plinij Starejši, Tacit in Ptolomej nudijo zelo pomanjkljive podatke o Venetih, kakor sami imenujejo Slované. Podatki se v glavnem omejujejo na omembo zemljepisne razširjenosti venetskih plemen. Navedeno ozemlje zajema velik prostor, ki sega od Karpatov vzdolž porečja Visle do Baltiškega morja. (Zgodovina narodov Jugoslavije, Ljubljana 1953, stran 72). V začetku je torej bila beseda in beseda je prepir postala, in je bil samo še en sam prepir. Gre namreč za to, da če omenjeni rimski in potem nekateri kasnejši pisci poimenujejo Slované z besedo Veneti, *to še ne pomeni, da so Slovani tudi dejansko bili identični z antičnimi severnoitalskimi Veneti!* Nobeden od teh piscev česa podobnega ne navaja, tako kot tudi ne poročajo, da bi pred 6. stoletjem kjerkoli v rimskem imperiju prebivali ti zakarpatski Veneti, to je Slovani; današnje in v srednjem veku germanizirano ter madžarizirano slovensko ozemlje pa je v antiki spadalo v okvir rimskega Norika, Panonije, Istre in Venetije. Kot vir, enakovreden Tacitu (1. stoletje) ali Prokopiju (6. stoletje), pa gotovo ne moremo navajati tisoč let po Prokopiju živečega Adama Bohoriča ali koga drugega iz istega obdobja; humanisti so si v zvezi z zgodovino radi izmišljevali bajke.

Odkod potem enako poimenovanje? Tu imamo opraviti z dejstvom, da stari Rimljani niso prišli v neposreden stik s Slovani, ampak so o njih tu in tam kaj izvedeli od Germanov, ki so bili naseljeni onstran rimskega limesa ob Renu in Donavi. Germani so Slované imenovali Wendi, Windi, Winidi ali podobno, kar so rimski pisci spremenili v besedo Veneti. Seveda nisem bil zraven, ko je prišlo do te spremembe, pa mi bo, upam, kljub temu, kdo verjel. Zakaj so Germani tako poimenovali Slované v njihovi pradomovini, ni jasno, morda zato, ker je to bilo ime enega od slovanskih plemen, s katerimi so se Germani najprej srečali. Podobnih primerov je bilo v zgodovini veliko in naštejmo dva zelo zančilna: Francozi in za njimi Španci so dali Nemcem ime Allemands po germanskem plemenu Alemanov in Slovenci še danes Nemce zaničljivo imenujejo Švabi po alternativnem etnonimu Suebi. Vsekakor je iz znanstvenega stališča zelo tvegano početje trstenjakovcev, ko skušajo izvor Slovanov iskati glede na to, kako so jim rekla druga ljudstva, in ne po tem, kako so se imenovali sami. Dostikrat med enakimi ali podobnimi krajevnimi in etničnimi imeni na različnih koncih sveta ni nobene zveze: poljska Galicija izhaja iz druge jezikovne osnove kot iberska, slovenske Koseze prav gotovo nimajo nič skupnega z mestecem Kasese v afriški Ugandi, Georgijci (Gruzijci) niso identični z istoimenskimi prebivalci ene od federalnih enot ZDA. Nemška krajevna imena, sestavljena z besedo "windisch", se navadno nanašajo na kraje, kjer so bile nekoč ali so še danes slovanske in ne venetske naselbine.

Medtem ko rimski in drugi viri, kot sem že povedal, nič ne vedo o avtohtonih Slovanih na ozemlju rimskega imperija, pa bizantinski viri iz 6. stoletja (Prokopij) zelo jasno govorijo o vdiranju divjih Slovanov na ozemlje Bizanca; očitno so se šele tedaj pojavili kot napadalni prišleki.

Venetsko – slovenski koš

Trstenjakovščina tudi ni sposobna odgovoriti na vprašanje, od kod tako velika kulturna razlika med pravimi antičnimi Veneti v severnoitalski nižini in njihovimi domnevnimi rojaki, zgodnjerednjeveškimi Karantanci: prvi so obilovali z dragocenimi in estetskimi izdelki, drugi pa so se v zgodnjem srednjem veku lahko izkazali s

precej skromnejšo in drugačno bero materialne kulture. Tudi glede duhovne kulture bi se ti od trstenjakovcev izmišljeni karantanski Veneti morali vesti kar se da čudno: opustili naj bi najprej svoje venetsko ime in pisavo, v svoji novi državi Karantaniji pa naj bi zavrgli še krščansko vero in tako preobraženi v brezobrazne Slovence naj bi potem od frankovskih posvetnih in cerkvenih oblastnikov počasi sprejeli srednjeveško krščanstvo in njegovo kulturo. Pravzaprav bi nas takšnih prednikov lahko bilo celo sram!

Puhlost trditve o venetskem izvoru ilirskih in keltskih plemen na našem ozemlju, ki jo naj Tomažič kar ponudi strokovnjakom za antično zgodovino, da se bodo milo namuzali še oni, je več kot očitna. Trstenjakovci najprej brez vsakih dobrih argumentov predpostavijo, da so Slovenci pod imenom Veneti že iz davnih časov živeli, kjer živijo še danes, potem pa v skladu s to nedokazano in najbrž tudi nedokazljivo predpostavko ljudstva, ki so se pod različnimi imeni pojavljala na tem ozemlju, strparjo v isti venetsko-slovenski koš. Ali lahko človek samega sebe za lase potegne iz vode? Vsakdo ve, da normalen zdravnik diagnosticira bolezen glede na simptome. Zdravnik, ki bi deloval po trstenjakovski metodi, pa bi najprej postavil diagnozo in potem tej nedokazani diagnozi prirejal in podrejal simptomatiko; pokopališča bi se hitro polnila.

"Dokažem vse, kar hočem . . ."

Sedaj pa bom zavrnil nekatere Tomažičeve trditve, s katerimi se je odlikoval v Književnih listih (DELO, 28.7.1988 in 4.8.1988). Tomažič domneva, da ne poznam najnovejšega nemškega izdelka trstenjakovcev. Pred približno dvema mesecema je kolega in prijatelj Peter Štih, velik strokovnjak za zgodnjerednjeveško zgodovino Slovencev, ko sva na dvorišču spodnjega Kirna v Podpeči govorila o mojem članku v Književnih listih, povedal, da je bil na predstavitvi Šavlijeve-Borove nemške knjige na Dunaju. Napovedal je, da bodo sedaj trstenjakovci vsakomur, ki bi jim nasprotoval, namignili, naj si vendar prebere njihovo novo knjigo, pa bo izvedel marsikaj dodatnega v korist trstenjakovstva. Odgovoril sem mu, da me tako prva Šavlijeva knjiga kot vsa njegova polemika niso prepričevale, nasprotno, njegove razlage so se mi zdele neznanstvene in naravnane na sposob-

nost razumevanja in okus malovednih (nočem reči: malovrednih) ljudi, torej tudi demagoške. Enakega mnenja so slavisti o Borovem etimologiziranju. Zakaj bi torej bral v nemščini, kar me je že v slovenščini odbilo? "Saj tudi ni v nemški izdaji nič bistveno novega", je dodal Štih.

O Borovi venetski (in pred njo etruščanski) lingvistiki pa še tole. Bor pobira besede iz vseh mogočih slovanskih jezikov in slovenskih dialektov, ne oziraje se na zakone njihovega zgodovinskega razvoja in s to pomešano izvenzgodovinsko godljo razlaga venetske napise. Ne moti ga, če nekatere besede v venetskem obdobju (v stoletjih pred našim štetjem) še niso obstajale, kot je to primer s srbskim glagolom "haračiti", ki izhaja iz turščine, kot ga ne moti včasih prav bedasta vsebina napisov, ki nam jo ponuja. Po takšni poljubni metodi, v smislu: dokažem vse, kar hočem, bi se moglo enako prepričljivo dokazati, da so Veneti po jeziku bili Germani, Romani, Kitajci ali Bantujci. Preskakovanje časovnih dimenzij je najbrž ena od osnovnih značilnosti Borovih miselnih operacij. Ko mu zamisli iz partizanskih let:

S teboj zasedemo vso to zemljo,
ki naša ni bila, pa bo poslej!
Čez vso Evropo brez tiranov, mej,
podamo jutri, Stalin, si roko!*

ni uspelo uresničiti v bližnji prihodnosti s Stalinom, se je odločil, da bo Evropo napravil slovenetsko v daljni preteklosti s Šavlijem.

Glede jezika starih Venetov lahko Tomažiču in drugim trstenjakovcem postrežem z rezultati raziskav, opravljenih v zadnjih sto letih. Čeprav je prvi pomembnejši venetolingvist Karl Pauli menil, da sta venetski in ilirski jezik v bistvu identična, so se ugledni strokovnjaki potem opredelili ali za hipotezo, da gre za italški, torej latinščini soroden jezik, ali pa za domnevo, da gre za samostojen indoevropski jezik. Tomažičev očitek o samovoljnem ločevanju besed je brez dvoma namenjen tudi Boru. Vsekakor pa je treba imeti pred očmi dejstvo, da razmeroma majhno število ohranjenih venetskih epigrafskih besedil ne dopušča definitivnih sklepov; tudi tu bi se moral Bor zamisliti.

* Citiram po: F. Cerar, *Partizan nekoliko drugače*, Maribor, 1988, str.98,99.

Trditev o slovenskem uporu proti rimski oblasti v Vzhodnih Alpah sem slišal od Šavlija na novogoriškem debatnem večeru.

Obstoj redkih venetskih naselbin izven severne Italije še ni dokaz za množično razširjenost antičnih Venetov po Alpah in Panoniji. Tu so prevladovali Iliri in Kelti.

Splošnoslovenski Milan in prekmurski Ferenc

Krajevna imena, ki vsebujejo besedo "windisch", na Bavarskem lepo potrjujejo hipotezo, da so Slovani v boju z Bavarci konec 6. stoletja poselili jugovzhodni del Bavarske. Kako je s Švico, ne vem, v srednji in južni Italiji pa so se množično naseljevali balkanski begunci pred Turki od 15. stoletja dalje; od tod izvirajo poleg albanskih in grških toponimov tudi slovanski v tem delu Evrope. Kdor si pa za vsako ceno želi iskati slovenske korenine italijanskih krajevnih imen, naj si kar privoščiči: Tergeste (antični Trst) bo proglašil za Tržišče, ker bo imel pred očmi njegovo današnjo gospodarsko vlogo, -ge- pa bo bral po francosko; Napoli bo izvajal iz Na polju in ga grški Neapolis (Novo mesto) ne bo prav nič zanimal; v toponimih Milano in Firenze bo odkril imeni ustanoviteljev teh mest, nedoločljivega Slovenca Milana in Prekmurca Ferenca. Proslavljena bo poljubna (ne poljudna) znanost, bohotila se bo, namesto ljubiteljske domiselnosti, diletantska domišljavost.

Poglejmo sedaj, kaj piše o Slovanih zgodovinar Jordanes, ki ga Tomažič kliče trstenjakovcem na pomoč. Ta gotsko-rimski kronist iz 6. stol. (kdor bi rad o njegovi osebi in delu izvedel kaj več, si lahko prebere Rutarjevo razpravo v *Letopisu Matice slovenske*, leto 1880), ki z etnonimi ni imel posebne sreče, saj je germanske Gote enačil s starodavnimi Geti, govori o Venetih predvsem v delu "Getica". Ko pojasnjuje situacijo na bizantinskih mejah sredi 6. stol., pravi, da se je številno ljudstvo Venetov naselilo od izvira Visle na velikem ozemlju ob gorah, ki se raztezajo od Dacije (današnje Romunije) proti severu; gre torej za gorski masiv Karpatov. To ljudstvo se deli na Slovane in Ante, med katerimi je meja Dnjester (pogl. 34 in 35). Ve tudi povedati, da so Veneti bili nekoč eno ljudstvo, ki se je razdelilo na Venete, Ante in Slovane (pogl. 119). Kolikor vem, slovensko ozemlje ni nikdar ležalo ob Karpatih, in poleg tega Jordanes žaljivo nič ne piše o kakšni zvezi med temi

karpatskimi Veneti in antičnimi Veneti v severni Italiji. Jordanes prav gotovo ni zgodovinski vir, ki bi ga lahko trstenjakovci kakorkoli obrnili v svoj prid. Za zgodovinarje, ki se ukvarjajo z zgodnjo zgodovino Slovanov, pa je Jordanes zanimiv iz dveh razlogov: ker opiše, čeprav na kratko, selitev Slovanov s severa proti jugovzhodu in ker kot prvi od piscev omenja delitev Slovanov na zahodne, vzhodne in južne, v embrionalnem stanju seveda.

Lep primer igračkanja okrog zveze med etnonimoma Veneti in Slovani je trstenjakovska skovanka "Sloveneci". To v virih neizpričano izmišljanko naj bi Grki in Rimljani najprej okrajšali za prve tri črke, kasneje pa naj bi jim te tri črke pustili, da, celo -c- naj bi vtaknili vmes, obenem pa odbili zadnje tri črke. Tako naj bi nastali dve samostojni besedi za eno ljudstvo, Slovani in Veneti. Indoevropska triadna struktura očitno deluje vse do črk, učeni Dumézil! Seveda pa s podobnim črkarskim opletanjem lahko na primer dokazujemo, da so Epirci Irci, ki so pisali epe.

Tomažič pravi: "Vendar nenadni pojav Slovanov v 6. stol., kakor da bi naenkrat vsi pridrvili iz zakarpatskih močvirij, je ... absurdnost". Pri tem izpričuje zelo osnovnošolsko predstavo o tem zgodovinskem problemu, saj bi mu specialna literatura o preseljevanju Slovanov pomagala do spoznanja, da je stara domovina Slovanov obsegala precej večji teritorij od pripjatskih močvirij in da je bilo preseljevanje dolgotrajen proces. Slovani so sledili premikom germanskih plemen in postopoma naseljevali ozemlja, ki so jih Germani zapuščali. Langobardi so zapustili Panonijo leta 568 in predniki Slovencev so potem potrebovali okrog trideset let, da so zasedli svojo novo domovino. Prav o tem nam indirektno poroča Pavel Dijakon. Ali imajo trstenjakovci na razpolago kak drug vir, ki bi dokazoval avtohtonost Slovencev? Na jugu so Slovani najmanj sto let pustošili bizantinski Balkan, preden so se v začetku 7. stol. tja naselili. V vzhodnoevropskih nižinah pa so Slovani (Rusi) izpodrivali Ugrofince v smeri proti Uralu vse do 17. stol., torej najmanj eno tisočletje.

Domišljija trstenjakovcev je prebujna in njihovo sklepanje temelji na samih spekulacijah. Tomažič trdi, da so v 6. stol. raznovrstna ljudstva (Veneti, Noričani, Panonci, Karni, Moravci... Balti) dobila skupno ime Slovani. Ne pove pa, zakaj in kako je do te spremembe prišlo.

Ali so se zbrali predstavniki omenjenih ljudstev na kakem velikem zborovanju, recimo na Gosposvetskem polju in po demokratičnem postopku sprejeli tozadeven sklep? Ali pa so se za preimenovanje odločili bizantinski in drugi učeni pisci na enem svojih rednih pisateljskih kongresov? Na plan z dokazi, trstenjakovci! Opuščanje regionalnih imen v korist nacionalnih je značilnost obdobja nacionalnega prebujanja; v zgodnjem srednjem veku pa je bila povsod prisotna partikularizacija, drobljenje večjih ljudstev na manjše, v deželah zasidrane in po njih imenovane enote.

Avstrijci - Avstralci in Veneti - Vindi

Latinska beseda "provincia" je v pozni antiki pomenila upravno enoto rimske države, v srednjem veku pa pokrajino ali deželo, nikakor pa ne neodvisne države, za kakršno se je uporabljal predvsem izraz "regnum", kraljestvo. Trstenjakovščina je tudi tukaj zgrešila tarčo.

Poročanje Pavla Dijakona o dveh spopadih med Slovani in Bavarci v zadnjem desetletju 6. stol. seveda ne dokazuje, "da je treba smatrati Slovence kot že davno tu živeče prebivalce", kot pravi Tomažič. Bogat plen, ki so ga Bavarci pobrali Slovanom v prvi bitki, je bila lahko tudi živina, bogastvo nomadskih ljudstev in torej tudi prihajajočih Slovanov.

Prav nič se ne moti Tomažič, ko opozarja na pomembno dejstvo, da govorijo Bavarci in Avstrijci kljub različnosti imen obeh ljudstev bolj ali manj isti jezik. Niso pa Avstrijci bližnji sorodniki Avstralcev ali celo avstralopitekov samo zaradi besedne podobnosti omenjenih besed; podobne paralogične zveze vzpostavljajo trstenjakovci med Veneti in Vindi.

Za prihod naših prednikov na sedanje slovensko ozemlje je kar dovolj arheoloških in narativnih (pripovednih) dokazov, ki so naštet v katerikoli podrobnejši knjigi o zgodovini Slovencev. Neverni Tomaži-(či) naj skušajo kdaj tudi kaj prebrati.

Šavlijemu spisku venetskih toponimov bi lahko v marsičem oporekal, vendar to kritiko prepuščam lingvistom. Isti naj povedo svoje mnenje tudi o besedah Saloca, Solense in Flavia Solva.

Kolikor vem, v slavistiki pripadnost Slovencev južnoslovenski jezikovni skupini ni sporna. Tudi če bi Josip

Vidmar menda kdaj rekel ali napisal, da to ne drži, taka izjava ne bi igrala posebno velike vloge, zlasti če ne bi bila podprta z dobrimi dokazi. Za jezikovna vprašanja so vsekakor pristojni jezikoslovci in ne literarni teoretiki. Očitno delajo zmedo nekatere posebnosti slovenskega jezika, in že leta 1952 je Bogo Grafenauer zadevo obrazložil takole: "Jezikovni podatki (nekateri zveze slovensščine z zahodnoslovanskimi jeziki) izpričujejo, da so se Slovani naselili v Vzhodne Alpe od dveh strani, od severa in od vzhoda. Propadanje škofij v tem prostoru nam omogoča nekoliko natančneje omejiti ta dva valova. Pred letom 579 sta propadli le obe severovzhodni škofiji v Virunumu in Poetoviju ... Pred 587 sta propadli že tudi celeiska in emonska škofija, pred 591 tudi teurnijska in aguntska." (Bogo Grafenauer, *Ustoličevanje koroških vojvod in država karantanskih Slovencev*, Ljubljana, 1952).

Zgodovinar Ljudmil Hauptmann je iz nemškega zgodovinopisja povzel tisto, kar je bilo na visokem znanstvenem nivoju in dobro preverjeno. Sploh pa sem mnenja, da *obstaja mnogo pomembnejša meja od ločnic med nacionalnimi historiografijami, namreč meja med znanstvenim in neznanstvenim zgodovinopisjem*. Na eni strani fronte stojijo sile večnacionalne Historije, na drugi pa gomazijo mednarodna krdela paralogične in demagoške Antihistorije.

Milko Kos seveda ni imel na voljo Wellsovega časovnega stroja, ki bi bil, če bi ga izumili, brez dvoma najuporabnejše orodje zgodovinarjev. Imel pa je obsežno znanje in zdrav razum, oboje pa bi marsikomu na tem svetu toplo priporočil.

Toponim Postumia v rimskih časih ni obstajal, ampak je italijanska spačenka slovenske besede Postojna; Valvasor v svoji Slavi vojvodine Kranjske pravi, da beseda pomeni "orel", zato v nemščini najprej Adlersberg in od tod Adelsberg.

Glede zasedbe slovenskega ozemlja ob reki Ziljici na Koroškem po langobardski vojski je iz kronike Pavla Dijakona razvidno, da se je zgodila okrog leta 610, torej vsaj deset let po slovanski naselitvi v novi domovini. Tedaj je to že lahko bil "okraj Slovanov". Brez vsake osnove je tudi Tomažičeva domneva, da bi se moglo iz pisanja Pavla Dijakona sklepati na slovanski rod furlan-

skih vojvod, ko pa Pavel Dijakon vseskozi poudarja njihovo pripadnost germanskemu plemenu Langobardov. Povsem brez osnove je tudi trditev o neizoblikovanosti furlanščine v srednjem veku.

Na zborovanju zgodovinarjev 1986 v Tolminu mi je nekdo rekel, da se zgodovinarji ne bi smeli prerekati s trstenjakovci in njim podobnimi, češ da lahko obstaja vsaj pasivna miroljubna koeksistenca med znanostjo in paralogiko. Strinjam se z njim in res je tudi, da so knjigarne v Zahodni Evropi in ZDA polne vsakovrstne denikenovščine, ki nikogar ne moti. Narobe, dobra znanstvena fantastika je lahko prijetno razvedrilo, ki buri in vzpodbuja domišljijo, nekakšen duhovni indijski čaj. Trstenjakovce pa oštevam zato, ker so šli s svojim zapikavanjem v znanstveno zgodovinopisje predaleč, postali so preveč razgreti, napihnjeni in objestni. Mar ni to njihovo pubertetniško obnašanje le maska, ki naj prekrije negotovost in stisko ljudi, ki bi radi bili nekaj kar niso, ugledni znanstveniki namreč? Drugače pa mi njihovo ukvarjanje z Veneti ni zoprno in izdajanje knjig v tujih jezikih jim daje možnost, da s svojim početjem seznanijo tudi ljubitelje in poznavalce te problematike po svetu. Vseeno me pa že skoraj zlobno in privoščljivo zanimajo reakcije srednjeevropskih zgodovinarjev na knjigo "Unsere Vorfahren – die Veneter". Pričakujem še prevod v Borovo venetščino.

Povedal sem, kar sem imel povedati. Najbrž se ne bom več oglasil, ne glede na morebitne nove razburjene proteste trstenjakovskega ferajna. "Moldanjem de Bug im dotal mundronsti b." V imenu zgodovinarske mafije lep pozdrav vsem, ki ste zvesto sledili vijugam in bližnjicam tega poučno-znanstvenega in za Književne liste najbrž predolgega disputa.

Janez Peršič

Neprostopovoljni dokazi

Knjiga "Veneti naši davni predniki" avtorja Mateja Bora, Jožka Šavlija in Ivana Tomažiča je izšla v slovenščini kot razširjena izdaja lani izšle nemške verzije.

S knjigo o "naših prednikih Venetih" je žal tako kot s prenekatero lepo žensko. Vse oči se zavzeto upirajo vanjo, toda čar traja le toliko časa, dokler dama ne – spregovori. Oboževalci tedaj pač skomignejo z rameni, gredo svojo pot in se začudeno sprašujejo, le kako je mogoče, da se za tako razkošno fasado skriva tako skromna vsebina.

Podobno je tudi s to knjigo. Kar je v njej napisano, je namreč vse kaj drugega kot tisto, kar nam obeta njena lepa, celo razkošna zunanja in notranja oprema. Knjiga bo skratka v veselje in radost predvsem nepismenim. Vendar pa iz tega še nikakor ne sledi, da je povsem brez pomena. Nasprotno, biti utegne celo zelo informativna za tiste, ki nekako še zmerom domnevajo, da obstaja morda vendarle nekakšna jezikovna ali kakšna druga zveza med starimi Veneti in našimi slovanskimi predniki. Ti ljudje bodo namreč lahko našli v knjigi obilo dokazov, da so take teorije brez soli.

Predvsem bodo lahko bralci ugotovili, da je mogoče razlagati staro venetščino na slovanski način le z najbolj prismuknjenimi etimologijami. Toda pri tem ne bodo spregovorile samo besede, ampak tudi številke. V knjigi bodo namreč našli pravi pravcati venetsko-slovenski slovar, ki obsega svojih 600 besed, kar vsekakor ni malo, če pomislimo, da poznamo doslej nekaj manj kot 300 venetskih napisov. To pa seveda pomeni, da si je moral povprečni Venet pri vsakem novem napisu, ki ga je sestavil, izmisliti v povprečju še dve novi venetski besedi. Če dodamo temu še dejstvo, da obsegajo ti napisi le redko mnogo več kot tri ali štiri besede, lahko domnevamo, da je bilo za povprečnega Veneta tisto, kar je napisal neki drug Venet, popolnoma nerazumljivo. Še zlasti zato, ker si je naš Venet včasih izmišljal tudi nove načine, kako naj se berejo posamezne črke. Priročnik o "naših prednikih Venetih" bi torej prišel starim Venetom še kako prav – toda kaj, ko pa je izšel prepozno.

V omenjenem venetskem slovarju so pri vsaki besedi navedeni tudi napisi, na katerih se beseda pojavlja. Glede na tisto, kar smo pravkar povedali, nas seveda ne preseneča, če ugotovimo, da se ogromna večina besed

pojavlja le na enem samem napisu. Pač, med drugim srečamo tudi besede, ki se pojavljajo zelo pogosto. Toda kakšne! Večina teh besed sestoji iz ene same črke – pri čemer je ta črka lahko tudi soglasnik. Ena najpogosteje uporabljenih venetskih besed se glasi "B". Že res, da je v tem oziru stara venetščina presenetljivo podobna moderni gorenjščini, toda tale je pa morda vendarle prehudha.

Že čisto statistično je praktično nemogoče, da bi človek šeststokrat na slepo pograbil po eno kroglico v vrečki s 600 kroglicami in ne bi pri tem pograbil nobene kroglice več kot enkrat. Še manjša pa je verjetnost, da bi nekdo v nekem jeziku spregovoril 600 besed in pri tem izrekel vsako besedo samo enkrat. V slehernem jeziku imamo namreč skupino besed, ki se ponavljajo izredno pogosto in brez katerih skorajda ni mogoče izreči nobenega stavka. Borova venetščina pa je seveda drugačna, in ni težko ugotoviti, zakaj. Ker namreč v tem jeziku ni odkril nobene splošne zakonitosti, si je moral pač sproti izmišljati, kaj bi kaj utegnilo pomeniti, in tako je tudi nastala tista velikanska množica besed.

Resnica je seveda nekoliko drugačna. Danes poznamo le kakih 50 venetskih besed, ki niso lastna imena, in le nekako za polovico med njimi vemo bolj ali manj zanesljivo, kaj pomenijo. Vse drugo, kar se pojavlja na venetskih napisih, so lastna imena, ki nam o jeziku samem ne povedo kaj prida. Da je jezikovna bera venetskih napisov tako skromna, pa seveda ni nič čudnega. Kar predstavljajmo si, kaj bi bilo z jezikovno bero našega lastnega jezika, če bi Ljubljano nekega dne razdejal katastrofalen potres, nato pa bi jo čez 2000 let začeli izkopavati arheologi! Vse naše neprecenljivo knjižno bogastvo bi do takrat zagotovo sprhnelo in razpadlo. Od vsega bogastva naše pismenosti bi se ohranili edinole izveski nad prodajalnami, obrtnimi delavnicami, bari in oštarijami. Ti pa bi seveda spet vsebovali predvsem imena ter nazive nekaterih poklicev.

Nato pa začno nekega dne arheologi kopati na Žalah. Njihovo navdušenje je brezmejno, kajti sedaj lahko končno dokažejo, da nismo bili samo pismeni, ampak da smo celo ogromno pisali. Toda to navdušenje se brž razblini, in prav tako se razblinijo tudi pričakovanja, da bi sedaj lahko dokončno sestavili gramatiko našega jezika. Vse, kar najdejo, so namreč spet in spet sama imena

in kvečjemu še kje kakšna omladna pesmica o angelih in zvezdicah. Arheologi tako ugotovijo, da je naš jezik še vedno skrivnost, čeprav je bojda presenetljivo podoben tistemu, ki so ga pred dvema tisočletjema govorili neki ljudje v Clevelandu. In če bi se vse to lahko zgodilo nam, ki smo vendar močno pismen narod, se je nekaj podobnega lahko zgodilo tudi starim Venetom.

Sicer pa srečamo v knjigi tudi druge neprostoVOLjne dokaze proti slovanski razlagi venetščine. Eden med njimi je denimo venetski F, izrazito neslovanski glas, ki so ga Veneti po etruščanskem vzoru pisali VH. Tega VH se Matej Bor iz razumljivih razlogov boji kot hudič križa in ga piše VJ ali VI, samo ne tako, kot bi bilo treba. Toda trud je seveda zaman. Oba znaka namreč nedvoumno ustrezata grški DIGAMMI in grški ETI (ki se piše, kot znano, z znakom H) in stojita tudi v etruščanski in venetski abecedi natanko na tistih mestih, kjer morata. Da gre vrh tega pri VH za enoten glas, je razvidno tudi iz kombinacij soglasnikov na atestinskih črkarskih tablicah. Tam se namreč kombinirajo posamezni soglasniki z R, N in L – in med temi posameznimi soglasniki nastopa med drugim tudi VH. Da bi pa bila zadeva še bolj jasna, imamo tudi venetske napise v latinici, in na teh napisih je venetski VH enoznačno transkribiran s F.

Toda avtorji knjige o naših prednikih Venetih nam prijazno postrežejo tudi z drugimi dokazi, da Veneti nimajo kaj prida opraviti s Slovani – ne samo z jezikoslovnimi. Objavljajo namreč zemljevid, ki kaže, kje vse se pojavlja venetsko ime na evropskem ozemlju. In glej spaka: to ime se pojavlja praktično povsod, samo ne tam, kjer bi ga v resnici potrebovali, se pravi na vzhodu. Toda kako je potem mogoče, da govori Tacit o Venedih v Vzhodni Evropi, in kako da Nemci na Koroškem še vedno zmerjajo naše rojake z Vindišarji?

Naši avtorji nam prijazno ponujajo odgovor tudi na to vprašanje. Objavljajo namreč zemljevid, povzet po češkem raziskovalcu Poláku, ki prikazuje jezikovni izvor nekaterih geografskih imen v Vzhodni Evropi. Med temi imeni nam vzbudijo posebno pozornost tista, ki naj bi bila po Poláku ilirska in ki segajo od Jadranskega morja skoraj do Baltika, na vzhodu pa še na desni breg Visle. To območje je zanimivo po eni strani zaradi tega, ker povezuje sredozemski prostor, kjer so živeli tudi jadranski

Veneti, s srednjeevropskim in vzhodnoevropskim, po drugi strani pa zato, ker se meje tega jezikovnega prostora na vzhodu presenetljivo ujema z arheološkimi mejami lužiške kulture, ki je tod cvetela v sredini prvega tisočletja pred našim štetjem, dokler ni podlegla pritiskom Skitov in Tračanov. In prav na tem področju bi utegnili tedaj prebivati tudi ljudje, ki so bili morda bližnji sorodniki jadranskih Venetov in so se morda tudi podobno imenovali.

Zlasti poljski arheologi skušajo sicer – iz razumljivih vzrokov – dokazati slovanski značaj lužiške kulture, vendar je njihova teza le malo verjetna. Proti njej ne govore samo jezikoslovni, ampak tudi arheološki razlogi. Arheološko je namreč lužiška kultura izrazita "kultura skled", medtem ko so kulture, ki jih lahko bolj ali manj zanesljivo povežemo s Slovani, izrazite "kulture loncev". Pa tudi sicer sega območje, ki ga lahko z dokajšnjo gotovostjo – iz arheoloških, lingvističnih, toponomastičnih in drugih razlogov – štejemo za pradomovino Slovanov, nekako od srednjega Dnjepra do gornje Visle in se torej konča skoraj natanko tam, kjer se začneja območje lužiške kulture. Pozneje pa so Slovani zasedli tudi območja nekdanje lužiške kulture, zato ni presenetljivo, če so jih začeli njihovi sosede klicati Venede ali Vende, kakor so morda imeli navado klicati prejšnje prebivalce na tem območju. Zagotovo pa ni noben Slovan tako imenoval samega sebe, če seveda izvajamo današnje nemške podrepnike na Koroškem, ki si pravijo Vindišarji.

Toda prijaznosti avtorjev knjige o naših prednikih Venetih kar noče biti konec. Mimogrede nam posredujejo namreč še eno zanimivo informacijo, ki kaže, da se Slovani ne razlikujemo samo od Venetov, ampak tudi od drugih Indoevropcev. Na omenjenem zemljevidu namreč vidimo, da se južna in zahodna meja slovanske pradomovine skoraj docela ujema z južno in zahodno mejo ugrofinskih geografskih imen. Prvotne slovanske kulture so se torej očitno razvile nekje na meji med indoevropskim in ugrofinskim prostorom, in isto velja seveda tudi za Balte. To pa je utegnulo vplivati tudi na naše kulturne specifičnosti. Kot ugotavlja v svoji knjigi o Slovanih Marija Gimbutas (Thames and Hudson, London 1971), je ena temeljnih značilnosti kultur, ki so se razvijale na območju slovanske pradomovine ne samo cela stoletja, ampak tisočletja, njihova miroljubnost. V

tem oziru izrazito odstopajo ne samo od svojih južnih sosedov, indoevropskih nomadov, ki preplavljajo stepe južne Rusije, ampak tudi od indoevropskih kultur zgodnje srednje Evrope, da o Grkih in Rimljanih ter o drugih narodih Sredozemlja niti ne govorimo. Razlikujejo pa se tudi od prvotnih Indoevropejcev, nosilcev kulture vrvičaste keramike in bojnih sekir, ki kot divji nomadski bojovníki preplavijo celotno Evropo nekje okrog 2. tisočletja pred našim štetjem in ki jim dolgujemo okoliščino, da tudi mi sami še danes govorimo v nekem indoevropskem jeziku. Slovani smo med Indoevropejci vsekakor nekaj posebnega. Gasparini, avtor zajetne in zelo učene knjige o "slovanskem matriarhatu", je celo mnenja, da smo Indoevropejci samo po jeziku in da je prvotna slovanska kultura nekaj povsem drugega, kar ne sodi v indoevropski kontekst.

Najbolj strahovito orožje, s katerim so si prvotni Indoevropejci podjarmljali tuja ljudstva, je bil bojni konj; toda tu Slovani izstopamo. Sanskrska beseda AÇVA in latinska beseda EQUUS, ki pomenita konja, imata paralele v domala vseh indoevropskih jezikih – razen v slovanskih. Kot ugotavlja Schrader: "Edini jezik, ki ni udeležen na scrt. ačva – in njegovi družini, je slovanski."

Toda vrnimo se k Venetom, kajti čaka nas še en prijazen dokaz, da Veneti resnično niso bili Slovani.

Na celi vrsti venetskih nagrobnikov so upodobljeni ljudje na vozovih, ki jih vlečejo konji, napisi na teh nagrobnikih pa se običajno končujejo s skrivnostno besedo EKUPETARIS ali kako podobno. Matej Bor je brž ugotovil, da mora biti ta beseda v nekakšni zvezi s "peketajem". Toda spet nam ponuja on sam neko povsem drugačno razlago – pa čeprav ne z besedami, ampak tako rekoč mimično. Na eni od fotografij v knjigi najdemo namreč tak nagrobnik s posebno jasno in izrazito zarezanimi črkami v latinici. Pustimo ta trenutek ob strani dejstvo, da se med temi latinskimi črkami spet pojavlja tisti preklicani F; pustimo ob strani tudi Borovo trditev, da je napis na tem nagrobniku humorističen (sic). Kar je v tem trenutku bistveno, je latinski napis EQUIPETA-RS. Ker črka Q v venetski abecedi sploh ne nastopa in je tudi v latinščini dovolj redka, govori ta latinska transkripcija venetske besede dovolj zgovorno.

Seveda ob vsem tem nihče ne taji, da so bili stari Veneti

v resnici naši predniki ali pa vsaj bližnji sorodniki, saj je bil venetski kulturni prostor tesno povezan s prostorom današnje Slovenije. Nič nam ne brani, da ne bi bili ponosni na te svoje prednike, ki so ustvarili neko resnično vznemirljivo kulturo. Toda ti Veneti niso imeli ničesar skupnega z našimi slovanskimi predniki, ki so živeli tiste čase približno 1000 km stran in so prišli v naše kraje približno 1000 let pozneje. Sicer pa razlika nikakor ni samo v prostorski in časovni oddaljenosti. Celo tisoč let pozneje so namreč likovni dosežki naših slovanskih prednikov prav nebogljeni v primerjavi s tistim, kar so ustvarili venetski ter ilirski mojstri situlske umetnosti iz Este, Certose, Vač in drugod.

Rekel bo nemara kdo, da so imeli naši venetologi končno vendarle dober namen, saj so skušali prispevati k dvigu slovenske narodne zavesti. Toda resnica je seveda ravno obratna. Njihovi nameni so bili izrazito nečedni, saj so skušali pripisati našim slovanskim prednikom nekaj, kar nikakor ni njihovo in kar jim pristoji približno toliko kot kravi sedlo. Temu pa se reče po domače kraja. Toda posledice tega nečednega dejanja niso tako slabe, če pomislimo na to, da so nam vendarle nekaj povedali, pa čeprav tega niso nameravali, in to začinili tudi s humorjem, čeprav neprostoovoljnim. Z malce svobodnim citatom iz Goetheja bi torej lahko rekli, da "del tiste so moči / ki vedno hudo hoče in vedno dobro stri".

Jan Makarovič

Rebus in pol za slovo od Venetov

Potem ko sem se oglasil v obrambo Rezijanov (nekaterim izmed njih, vem, bi Borovo pisanje – če bi jim bilo dosegljivo in razumljivo – nemara celo góđilo, kakor pač vsaka teorija, ki Reziyo skuša ločevati od slovenstva!) in se še potrudil ustreči povabilu B. Gostiše bravcem KL z dne 13.julija t.l., naj zdajle vzamem slovo od Venetov tako, da predložim Mateju Boru en rebus in drugega pol. Misel na to mi je nehote dal prav on, ko je v svojo prozno poemo "Venetščina in venetski napisi" vpletel med drugim tudi dva slovenska napisa s Primorskega.

Najprej je tu sužiški napis iz leta 1787, ki ga neznanec ni "vrezal v vrata" (kot pravi Bor 197), ampak vsekaj v kamen in znotraj svojega mlina vzdal v južno steno. (Kako prebrisani so bili nekoč mlinarji, nam pove tudi nedavno delo C. Ginzburga "Il formaggio e i vermi. Il cosmo di un mugnaio del '500." Torino, Einaudi 1976). Pri omenjenem napisu (prvič sem ga objavil 2.sept.1951 v Prim. dnevniku) so Bora pritegnile predvsem pike. Po njegovem jih je sužiški mlinar "Uporabljal... očitno za to, da je ločeval zloge med seboj, zdi pa se, da tudi zato, ker so mu bile všeč. Bil je prepričan, da dajejo napisu nekaj, kar bi mu brez njih manjkalo. Se pravi, da je občutil te pike ravno tako, kakor so jih davni pisci pred njim /=Veneti/, ki so se jih posluževali iz istih razlogov. Moč izročila ali nemara celo neke vrste genetski spomin. Je to vzrok, da so med našimi avtohtonisti zelo zastopani ravno primorski intelektualci?" Namig na "genetski spomin" je kajpada duhovičenje. In tudi to, da so se ravno med primorskimi intelektualci našli trije sloven(et)ski mušketirji – trije zagrizeni avtohtonisti – ki si pridobivajo pristašev/"vernikov" tudi na Primorskem, po mojem ni nič takega, zaradi česar bi se bilo vredno hvalliti.

Glede drugega, mlajšega primorskega napisa (1864), ki je v knjigi o Venetih dobil še večji poudarek in pristal nič manj kot v senci vojvodskega prestola (Veneti 403–405), dvomim, da bi bil tu samo zaradi naključnih oblikovnih podobnosti z venetskim pisanjem (vezava N in E, narobe obrnjeni črki V in Z: ta zadnja stoji narobe – "po venetsko" – v 50%). Vtis imam, da si je M.B. hotel nekoga (ne da bi ga imenoval!) privoščiti tako, da je na koncu poglavja o vojvodskem stolu – "v poduk in zabavo" – pritaknil omenjeni napis "kot primer, kaj vse se da pri branju starih napisov ugotoviti z znanstveno akribijo

in natančnostjo". Eno in isto puščico je Bor izstrelil proti tistemu izmed kritikov, ki mu je bil "znanstveno akribijo in natančnost" priporočil (ne neutemeljeno, če se gre znanost!), in hkrati – bolj pavšalno – tudi proti nemškimi zgodovinarjem, ki se iz njih norčuje, kako bi eventuelno brali zadnjo vrsto slovenskega narečnega besedila z latinsko–keltskim ključem. Vendar strelec pri tem ni imel srečne roke: puščica je zgrešila oba cilja in se kot bumerang obrnila proti izhodišču.

Prvič: Besedilo, ki zanj na dnu kamna ni bilo več prostora, je treba dopolniti drugače: M.Podobniku ne more svetiti neb(o), ampak le neb(eška luč)! V dve leti mlajšem napisu iz Škrbine na Krasu se npr. v podobni zvezi omenjajo – v množini – "nebeške luči"; obredni molitveni obrazci za rajne – in torej tudi nagrobni napisi – vsebujejo ponavadi prošnjo, "naj mu/jim sveti večna luč" (lux perpetua).

Drugič: Kljub temu, da se v nemški izdaji ob posnetku bohote legendi "Das Epitaphium von Kärnten" (ko da bi šlo za nekaj koroško enkratnega), napis sploh ni s Koroškega, ampak iz kraja Cerkljanski Vrh (samotne kmetije in raztreseni zaselki 500–900 m nm. pri Cerknem na Primorskem), katerega ime je – v drugem sklonu – zelo razločno vklesano v kamen: ZERKLEINSKIga VERHa. Pesniku je fotografijo cerkljanske nagrobne plošče moral kdo podtakniti, ne da bi mu povedal, od kod je; le kako bi se drugače moglo zgoditi kaj takega prav njemu, ki je pregledal in pretipal nešteto starih kamnov po muzejih od Est do Dunaja!

Tretjič: Ali ni čudno, da nekdo, ki drugim odreka in sebi pripisuje "intimno" poznavanje slovenskih narečij – baje "pri tem opravilu izjemno važn(ih)" – zamenja rovtarsko narečje s koroškim? Seveda drži, da "včasih še dobri zadremlje Homer", ampak prav v takih primerih bi upravičeno pričakovali, da bo začela delovati bratska solidarnost, tako da bo kdo znotraj venetske španovije oz. naročen zunanji sodelavec, recimo recenzent rokopiša (če bi pri Editiones Veneti ta služba sploh obstajala!), preprečil vsaj grobe spodrsrljaje.

Četrtrič: Ta napis je pozimi 1872–73 prepisal na domačem pokopališču v Cerknem Fran Sedej (poznejši goriški knez in nadškof, takrat še osmošolec) in ga osebno izročil poljskemu lingvistu J. Baudouin de Courtenayu, ko se

je le-ta mudil v Gorici. Do objave je prišlo v prilogi Sprachproben des Dialektes von Cirkno (v Jagičevem Archiv für slavische Philologie 8, 1885, 279; po ti prvi objavi sem ga jaz uvrstil – ne brez pomote v transkripciji – med svoje "Primorske ljudske napise", LdTd 2/81, Trst 1947, M. Boru pa smo hvaležni za 3. in 4. objavo, posebno zato, ker je v obeh izdajah Venetov dal zraven prepisa tudi precej jasno reprodukcijo tega izvirnega cerkljanskega narečnega spomenika).

Po Primorskem – svoji ožji domovini – sem leta 1947 začel zbirati domače slovenske napise na/v javnih in zasebnih stavbah, posvetnih in bogoslužnih, po obpotnih znamenjih, "pilih", križih, nagrobnikih, vodnjakih, kamnitih posodah, pohištvu, orodju, zvonovih itn., vsekane v kamen, vrezane/ naslikane v/na les, odlite v kovino itn. Najdeno sem sproti ali občasno objavljaj v tržaškem Ljudskem tedniku; ko je ta 1951 ugasnil, sem predsedal k Primorskemu dnevniku in se nazadnje – 1953 – nekajkrat oglasil še v Slovenskem Jadranu. Tako je v 67 nadaljevanjih rubrike Primorski ljudski napisi prišlo na dan okoli 130 napisov. Vendar se moje zbiranje takrat, ko sem zaradi drugega dela odložil objavljaj, ni ustavilo. Gradivo je še zmerom dotekalo, čeprav počasneje in bolj priložnostno kot načrtno. Odlagal sem ga v mape, kjer čaka, kdaj bo moglo iziti lepo urejeno in spopolnjeno.

Kajpada na svojih primorskih popotovanjih nikoli nisem zapiral oči pred napisi v drugih jezikih (latinskem, nemškem, italijanskem) ali črkopisih (glagolici, gotici). Posebno starejši napisi imajo zmerom na sebi kaj mikavnega: tako npr. nemški napis ob poti od Bovca k trdnjavi Kluže vsebuje nazoren zgled betatizma (Baser za Wasser); v latinskem napisu nad vhodom v Marijino božjepotno cerkev pri Komnu nas pozdravlja narečna oblika "Oberslan" za knjižni bršljan; itn. Včasih najdemo tudi dvojezične (slov.–latinske, slov.–nemške) ali trojezične (slov.–nem.–ital.) napise. Tu in tam mi je prišel pred oči celo antični napis ali odlomek, na kar sem redno opozarjal svojega soseda, klasičnega filologa.

Ne enkrat, ko sem po svojih nekdanjih sledih preverjal, ali ta in oni napis še stoji, da bi ga ponovno bral, fotografiral, bolje dokumentiral, sem lahko le še z žalostnim srcem ugotovil, da je izginil, da so ga po nemarnem poškodovali, razbili, zabetonirali ali kako drugače uničili

(ob prezidavah, modernizacijah ipd.), zavrgli, prodali... Posebej ne morem preboleti, da ni več ne sledu ne tiru o napisu, ki sem ga morda videl tamle pred slabimi štiridesetimi leti, pozneje pa nanj skoraj pozabil. Živo mi je spet vstal iz spomina ob branju "Venetov – naših davnih prednikov". Pohitel sem na nekdanje najdišče – na Kras, okoli sv. Jakopa – ampak čakalo me je grenko razočaranje: stare napisne površine ni bilo nikjer. Še sreča, da sem ohranil svoj preris, nastal s prepavziranjem. Pozitivna podoba še neobjavljenega napisa, ki nam mora v sili nadomestiti (za zmerom?) izgubljeni izvirnik, je taka:

Napis *Ts 2
(Naravna velikost)

Napis se odvija od leve proti desni v loku, ki je blažji, manj napet od mavričnega in vsaj po tem najbolj podoben napisu Ca 59; črkopis je že latinica, pisava predavgustejska, nekdanji venetski ꝛ še ni prešel v avgustejski E, ampak ga srečujemo kot II; duktus se kolikor toliko ujema z zunanjo podobo venetsko-latinskih napisov (Es 104–113 in latinskih Es I–LXIV, nato že z napisi Tr 5, Tr I–X in Ca IIb), s čimer bi bil vsaj približno nakazan tudi čas nastanka (zaradi precejšnje daljave naših krajev od venetskih kulturnih središč Ateste, Patavium idr. zelo verjetno malce mlajših); v napisu srečujemo posamezne latinske besede, kot so semper (zmerom), nemo (nihče), nulla (nobena), res (stvar), semantično (zares samo po naključju?) uglašene na pritrjevanje oz. odklanjanje; kljub temu se mi zdi, da je še krepko čutiti venetsko dediščino: zraven znane igrivosti naj posebej podčrtam horror vacui, "skrivnost" punktiranja, črko ʒ (namesto S), dvojni r (SEMPERR), ki pa ga je tu morda izjemoma treba brati kakor v Borovem aoristu "virrovo" (Gt 13, Veneti 241). Če bi smeli ta nenavadni kraški epigrafski spomenik postaviti ob stran pri nas doslej ugotovljenim postvenetskim napisom, bi zanj predlagal uvrstitev takoj za Ts 1: kot *Ts 2. Glede na to, da na venetskem obrobju takih napisov ni ravno na pretek, je njegova vrednost – vsaj za slovenstvo –

neprecenljiva. In srečno naključje je hotelo še to: da v tem napisu ni ne akanja, ne betatizma, ne zamotanih anagramov, ne palindromov; vse, kar sem mogel iz njega izluščiti, če sem ga bral od desne proti levi, so latinske besede sero (pozno), omen (gl. zgoraj: nemo) in ita (tako), pa še dve rezijanski: lun (ptica ujeda) in rep (cauda); vendar je bogsigavedi kako nanese, da se tako desnosmerno pri glavi kot levosmerno pri repu tega čudnega napisa prve štiri črke – IASE – berejo enako in šele za tem gre vsako besedilo svojo samostojno pot.

Zaradi tistih, ki bi se z napisom *Ts 2 mogoče radi sprijeli sami – komur je dano vse na pladnju, tega ne zna ceniti in nima pravega užitka – niti ne bo ponujal svojih rešitev; pri tem kratkem in ne prezahtevnem "teku čez ovire" naj se pač znajdejo, kakor vejo in znajo. Vsakomur pa, ki bi ga prejle objavljena podoba napisa v loku spomnila na kaj takega, kar bi lahko bilo v kakršnikoli zvezi z izginotjem našega dokumenta in njegovim sedanjim nahajališčem (glede na bližino meje, ne rečem dvakrat, da se ni izmuznil na zahod), se toplo priporočam in že vnaprej zahvaljujem za pomoč!

(Vseeno pa moram vsaj v oklepaju priznati, da sem latinsko-slo-ven(et)ski napis *Ts 2 postavil sem tudi kot nekakšen eksperiment. Če namreč B. Gostiša vabi vse Borove kritike brez razločka k ponovnemu, drugačnemu branju napisa o "sto zdrahah v čutari", potlej naj bo tudi kritikom dovoljeno dati "kontra" Boru & Comp. in priti na dan s proti-vabilom k branju alternativnega napisa. Tudi med smrtno resnim delom si je kdajpakdaj treba privoščiti kanček veselja, mar ne? Pa brez zamere!)

Z drugim rebusom se je zgodilo nekaj nepričakovanega: razrešil se mi je sam od sebe in mi tako rekoč padel v naročje kot zrela hruška. V Stari (Su)šici pod Košano sem 8. avgusta 1950 pri hiši št. 1 (zdaj 33) – danes Bascovi, prej Prčanovi – posnel nad vrati hrama v dveh kamnih "górenjca" takle dvodelni napis:

Za mano si je ta napis ogledalo še nekaj radovednežev; eden med njimi, iz Nove Gorice, se je znebil celo take: da je bil klesar teh črk nepismen. Ob svojem drugem obisku v Stari Sušici, maja 1987, sem napis sicer še našel (ohranili so ga iz spoštovanja do prednikov), vendar je bil snet s prvotnega mesta: oba kamna, ki sta sestavljala "górenjce" nad vrati hrama, sta bila samo dekorativno vzidana – od zunaj – v vzhodno steno prenovljenega gospodarskega prostora. Žilica pa mi tudi zdaj ni dala miru; okoliščino, da tale prispevek, oddan uredništvu KL 11. septembra, ni še začel izhajati, sem izkoristil za tretji obisk v Stari Sušici – 29. oktobra. Ker je bila nedelja, mi je to omogočilo miren, daljši pogovor z domačimi. Zato pa sem po vrnitvi v Ljubljano brž vzel v roke oba presnetka in ju začel obračati. Z vzidanimi kamniti kladami to ni mogoče, papir pa je bolj hvaležen. Zadostuje, da prejšnji dvodelni napis osučemo za 180 stopinj, in že ni več uganke! Ponuja se nam takole branje:

(1) PAULE DOLgan in (2) 17900071

Ta Pavle Dolgan/Dougan je bil v navedenem letu 1790 gospodar Prčanovega doma (telefonsko potrdilo župn. urada v Košani). Klesarja seveda ni moč obsoditi popolne nepismenosti, čeprav je napis pomotoma postavil na glavo. Kakorkoli, za nas so privlačne tudi pomote, nedoslednosti, vsakršna nepravilnost. Tako so npr. zadnje tri črke priimka DOLgan namesto v verzalkah podane v minuskuli; veliki A je kot navzdol obrnjen vel. V (brez vezne črtice v sredi); vel. L v imenu ima gor zavihan "repek"; mali g je kakor kača ali pa kljuka za obiranje črešenj. (Mogoče bi bilo tudi, da v priimku ni vel. L, ampak mali u, združen, povezan s sledečim malim g, torej DOugan.) V drugem napisnem prostoru pa imamo nekaj, kar bo morda posledek celo za naše venetofile: letnica 1790 je vklesana najprej od leve proti desni in nato še od desne proti levi, tako da se na sredi znajdeti skupaj dve ničli. Česa takega še nisem videl.

Kljub predčasni rešitvi drugega rebusa, ki sem ga nameraval zastaviti M. Boru, v zvezi z napisom iz Stare Sušice nekaj vprašanj ostaja še odprtih, tako da vendar lahko govorimo vsaj o "polrebusu". Pojasnila potrebuje predvsem dvosmerno pisanje letnice 1790:

Odkod in zakaj v Stari Sušici zraven normalnega pisanja tudi narobešnje, od desne na levo (0071)?

Veneti smo Združimo se v boju za oblast!

Morda ve kdo za kaj podobnega pri nas, v soseščini ali kje drugje?

Tako zastavljen polrebus pa seveda ni namenjen samo M. Boru ali kvečjemu še njegovima sopotnikoma na venetskem vozu, ampak vsem in vsakomur, ki bi o tem kaj vedel.

Od treh primorskih slovenskih napisov, ki smo se jih tule dotaknili, sta dva prišla (in ne "zašla") v knjigo o Venetih. Če prav slutim, zato ker so domače stvari le bolj privlačne in pomenijo neke vrste poživilo ali oddih od venetske napetosti. Na robu Sužida (v ti vasi je bila 1862 rojena Katarina Stres, mati Srečka Kosovela) se je ob pogledu na rodovitno polje, ki ga vaščani "obdelujejo... gotovo že tisoč let", in ob pogledu na mlin, "potisnjen v hrib" (v severnem znòžju Matajurja, kjer je 1787 brusil svoje modre izreke samotarski mlinar Ohojak), se je raznežil celo viharni Matej Bor.

Koliko takih in podobnih slovenskih epigrafskih spomenikov, razsejanih od žabniškega razvodja do morja, od izvirov Soče do Rižane in Rokave, od Nadiže mimo Vipave do Pivke, pa med Triglavom–Nanosom–Snežnikom, med Kaninom–Poreznom–Javorniki še zmerom čaka na primerno knjižno ovrednotenje v besedi in podobi! Marsikaj, kar je danes skrito, bi nemara moglo priti na dan ob zavzeti akciji za izdajo korpusa slovenske ljudske epigrafike na Primorskem. O tem, kako nevarno je odlašanje, me je prepričal čudovit napis, ki "bil je, ni ga več": ostala je samo risba, ki mi jo je pred kratkim ljubeznivo poslal goriški slikar Medvešček; naredil jo je pred uničujočim potresom 1976 na vratih nekega skednja v Kožbani.

Ob vsem domačem epigrafskem bogastvu, ki še ni ne v celoti zbrano in ne predstavljeno, kakor bi se spodobilo, in se na terenu počasi, vendar neusmiljeno redči, pa mi ne gre in ne gre v glavo, kako je mogoče s tako ihto tratiti čas, stvarjalne moči in sredstva za nerodovitno pustolovščino, tako vztrajno tavati brez kompasa po gosti megli, na silo odpirati tuja vrata samo z nekakšnim pravljničnim (slovansko–slovenskim) "zlatim ključkom". Slovanstvo/slovenstvo južnih, jadranskih starih Venetov (Paleovenetov) – še malo ni dokazano. Proti našim venetofilom kajpada nimam nič osebnega. Moti me – že dolgo – samo improvizatorska "filologija" brez repa in glave, njeno neodgovorno šarjenje po Reziji pa mi je končno potisnilo pero v roke.

Milko Matičetov

Končno! Po dolgih letih suženjstva, skritega trpljenja, samozatajevanja in ponižanja je prišlo tako daleč, da lahko brez strahu in sramu zakličem: "Venet sem!" Venet sem vedno bil in vedno bom, to lahko tudi dokažem. V naši družini namreč iz roda v rod prehaja 2,8 tone težak kamniti blok, na katerem v čisti venetščini piše o izvoru rodbine. Res je v meni tudi nekaj slovanske krvi, s katero nas je onečastila preveč radoživa hči mojega prednika v 3825. kolenu.

Nasploh je malo znano, da so Veneti v resnici izumrli zaradi pomanjkanja sramežljivosti in pretirane svobodomiselnosti venetskih žensk, ki jim je očitno bolj godil divjaški slovanski temperament kot globoko intelektualen pristop nas Venetov.

Na srečo pa slovanska kri v meni ni nikoli prevladala. Vedno, že čisto od malega, sem se počutil Veneta. In lahko si mislite, koliko ponižanja in žaljivk sem moral prestati v tej slovanofilski družbi. Zdaj je vsega konec. Za vedno se bom lahko "ogradil" od slovanskega kompleksa priseljencev, saj so moji predniki videli prihajati prve raztrgane, bose in izmučene Slované, ki so se s polnimi vozovi otročadi privlekli iz ruskih step. Navsezadnje se bom lahko postavil pred vsakega Germana ali Gala in mu odločno zabrusil: "Bil sem v Srednji Evropi, ko si se ti še igral skrivalnice s Cezarjem po renskih gozdovih." Žal pa ni čas za lepe spomine. Čaka nas delo. Veliko dela. Predlagam, da se vsi Veneti, kar nas je še ostalo, čimprej združimo v "Venetski zvezi v diaspori", da se dogovorimo, ali bomo delovali znotraj SZDL ali zunaj nje. Vsekakor pa mora biti glavni cilj našega delovanja BOJ ZA OBLAST, kajti poglejte, kam so nas (ste nas) pripeljali Slovani. Bratje, Veneti! Za vzor, za resnost svojih besed, se bom podpisal s svojim pravim imenom in pravim priimkom. Naj bom za zgled! Ponosno dvignimo glave in vrzimo s sebe umazane cunje slovanstva. Živelo venetstvo!

P.S. Večjo količino denarja ponujam narodnozabavnemu ansamblu, ki bi se hotel v prid popularizacije naše stvari imenovati Veseli Veneti.

Marko Radmilovič

Jezikoslovcem na Slovenskem je posebno težko, ker se Slovenci že rodimo kot jezikoslovci; in to tako rekoč vsi, sleherni izmed nas. To je znano in splošno priznано in o tem torej ni da bi debatirali. Vsak izmed nas ima jezik in zna jezik in zakaj potem o njem ne bi jezikal oz. jezičil oz. jezikoslovil.

Vem, da bodo zlobni jeziki rekli – o, gotovo to poreko! –, da mi te in naslednje besede narekuje zelena zavist, ko pa sam jezikoslovno ničesar "ženijalnega" ne pogruntam, čeprav sem že čez 30 let pri tem "fohu". Saj so Slovenci še nedavno lahko brali v našem ljubem DELU (med pismi bralcev), da sem mnogim drugim pač tako rekoč uničil tudi skladnjo besede otroci – grdavž, kakršen sem, in bi še bolj bil, ko mi razni pravi, narurni, jezikoslovno nepokvarjeni velmožje jezika od časa do časa ne bi stopali na prste in me tako rekoč držali v mejah normalnega, kolikor toliko, tj. v mejah zdrave povprečne pameti, ki nam je bolj kot vse drugo tako zelo pri srcu.

Po dveh odstavkih uvoda torej, mislim vsaj, lahko kar naravnost povem, da smo t.i. "jezikoslovci" spet dobili hudega konkurenta v jezikoslovnih zadevah. Prizadevni pisec namreč že nekaj tednov napiše in nariše kar po dve strani tednika o evropskih Vendih in tako nekako nadaljuje znano pisanje, ko je podoben strokovnjak pisal o Venetih, vendar vendarle v vedenju izvedenejše. – Tokrat nas pisec od legende vodi do znanosti tako rekoč na podlagi čistega umovanja naslednje vrste: Iz besede zloga BO dobiš z dodanim R besedo BOR, z OBRnjem le-tega pa se prikaže ROB (kar je skrajno smiselno, saj BORi radi rastejo na ROBU ali pa BOR rad ROBanti naROBe itd.). Z zamenjavo samoglasnika O v BOR dobimo BER, in če temu dodamo že od prej zanani BO, se doBERemo (varianta: doBORimo) do besede BOBER, ki je torej tudi tvorjenka iz BOR, kakor z ničto samoglasniško prevojno stopnjo iz BOR dobimo BR, iz te pa s t.i. reduplikacijo (prim. duplo 'prazno') BRBR itd., itn.

Morate priznati, da so to čudovite besedne igre! Gotovo ste tudi vi že kdaj poskušali OBRniti besedo GOR in ste ob tej priliki dobili besedo ROG, kar je pomensko eno in isto, razlika je tako rekoč le kvantitativna: da pa kvantiteta ROGeva kvaliteto, nam že tudi dolgo pripovedujejo in je torej splošno sprejeto. Le poskusite biti še

*Se bore para, norček, Venetov preobjel,
napihnjjen ves, ubožček, jih bruhati začel.*

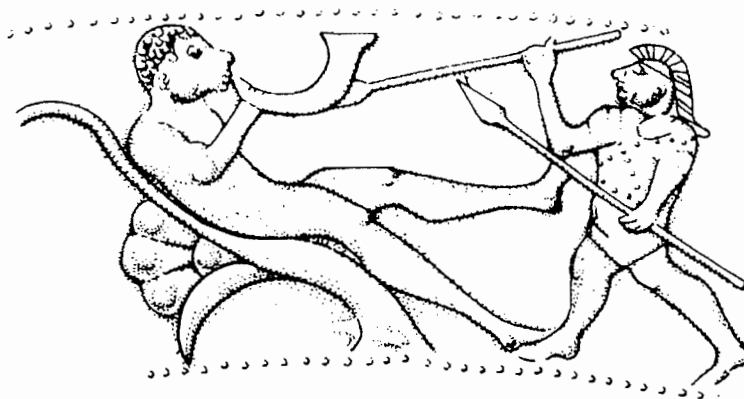
Jože Toporišič

vi z menoj manj plahi, pa OBRnite besedo ROGATA. Strmite, kaj? Dobili smo ATA GOR, in če jo sedaj razdelimo na polovico, dobimo ROG ATA, iz česar z odBORom O-ja in preBORom preostalega lahko izpeljemo še GRATA O, in če A na koncu zanemarimo, pa preostalo beremo nazaj, dobimo TARG, kar je isto kot TERG in kar poznamo kot TRST. In tako naprej. Veliko variacij in variant nam dovoljuje BOJANA: ANA JOB, BOJ ANA, NABOJA, JANA BO, A NAJ BO, NAJ BOA, OBA NAJ itd., itn.

Ti presneti rogačevski jezik in jezikoslovje, kakšne možnosti se nam tu odkrivajo! Svetovi novi in veličastni nastajajo, se rojevajo, presnavljajo in izginjajo; ti, reva "jezikoslovska", pa nimaš drugega pokazati kot maltretiranje otROG. Prid jezik oslovc se les vresnit.

Jože Toporišič

Raziskovanje venetskega jezika je šele na začetku

1. Samozaverovanost pa taka! Da nimate, g.Tomažič, leta 1985 (to je leto izida Šavlijevih "Venetov" v Glasu Korotana in Borove nadaljevanke v Delu-KL) morda za začetek novega, slovenetskega letoštetja? Mar je bilo v venetologiji pred tem letom res – po svetopisemsko – vse "pusto in prazno"?

2. Zbirni naslov treh novembrskih prispevkov sem si sposodil pri vaših "Davnih prednikih" (str. 186 in 426), zato boste že morali najprej prijeti za ušesa M. Bora, ki je svoje početje prvi imenoval "pustolovščina" – med navednicami in brez njih.

3. Zelo sem vesel, ker z novo izjavo, "Da v napisih, ki so 2500 let stari, je marsikatera beseda nerazumljiva, nejasna ali sporna, se ne more nobeden čuditi" (Delo-KL, 14.dec. 1989), močno omejujete, skorajda preklicujete veljavnost svoje prejšnje trditve, češ: venetščina je "kot odprta knjiga, katero lahko bere vsakdo, ki obvlada slovanske jezike" (Veneti, 473).

4. Glede rezijansčine: "vzrok njenih izrednih posebnosti" je že mojstrsko razložil F. Ramovš v Karakteristiki slovenskega narečja v Rezijski (ČJKZ 7, 1928) in drugod, zato mislim, da ni več kaj "odkrivati", ampak samo dodajati in dopolnjevati.

5. Kakor je v znanstvenem svetu navada, ne jaz ne kdorkoli drug ni dolžan ničesar dokazovati, dokler ne bo vsaj za en sam samcat venetski napis kdo dokazal njegov "slovenski značaj".

Milko Matičetov

Vesel epilog venetovanju

V "venetsko pravdo" sem od začetka posegel s stvarnimi in strokovnimi argumenti, povedanimi kolikor mogoče preprosto, da ustrezem tistim, ki bi jih učeno "nakladanje" lahko begalo. Zdi se mi, da sem načel nekaj filoloških vprašanj, ki se jih dosedanja diskusija o Pravenetih še ni bila dotaknila. Zaradi slabih izkušenj vseh, ki so si doslej drznili kakorkoli nasprotovati našim venetofilom, kajpada tudi jaz nisem imel upanja, da bi jih omajal, saj argumentov ne poslušajo. Bob ob steno! Zato sem svoje pisanje rajši sukal vse bolj v zabavno smer, češ: zakaj ne bi končali tega sicer vročega, ampak nekrvavega "boja" spravljivo, s prijaznim nasmehom? Od burk – vsakršnih, torej tudi filoloških – se še celo spodobi posloviti veselo in ne žolčno. Le spomnimo se, kako sta si Martin Krpan in cesar Janez na Dunaju pred razhodom lepo podala roke in čeprav je bil minister Gregor ves zelen od jeze (da o cesarici ne govorimo!), je cesar rekel Krpanu: "Midva ne bova v sovraštvu ostala ne, če Bog da, da ne!"

V vmesnem prostoru med jezikoslovjem in narodopisjem, tako rekoč na nikogaršnjih tleh (pri nas za zdaj še poraščenih s plevelom in robido), živi zvrst, ki ni doma samo na podeželju, ampak morda še bolj po mestih, med "pismouki", v šolskih ipd. krogih, kajpada tudi drugod po svetu in ne izključno na Slovenskem. Kaj imam v mislih, naj pokažejo zgledi, ki se nanašajo na "drugačno" branje rekov, fraz, kratkih stavkov, namenoma zavozlanih – včasih do nespoznavnosti – z nevsakdanjo delitivijo besed.

Prve take skušnje sem bil deležen že kot otrok doma v Koprivi na Krasu ob uganki, ki mi jo je zastavil nabrit sosed: Koliko mišta címa? Vprašanje, ki bi se v normalnem koprivskem govoru glasilo "Krko tac ima meš?", je bilo s poknjizenjem še dodatno oteženo. – V latinski šoli v Gorici so poredni višješolci ali tudi profesorji – če so bili ravno dobre volje – nastavljali nam začetnikom na poti k učenosti razne stare (nam tedaj še neznan) pasti, kot Mala deklina de(-)bel(1)0 Syriae, Super pontem Tertullianum ipd. Iz let pred vojsko se spomnim "francoskega" stavka Kontravojé žabartmá, ki sem mu pred kratkim našel še varianto Kon-zaplotón travajé (vse zapisano po naše, fonetično). – V Ljubljani po vojski sem zbirko te vrste precej pomnožil, vendar naj tule iz nje omenim samo "latinski" zgled Vitéxtas bistérum in dve prikupni zgodbi: V mestu na Nemškem je časnik prinesel novico, da jim je prišel v goste etiopski ras

DUCHA MELBÍSTA BERDÚM; objavljena je bila njegova slika, njega pa od nikoder! Kako to? Časnikar si je privoščil nekega svojega stanovskega zoprnika: "Du, Chamel, bist aber dumm!" (Ti, Ch., si nor).– Ker jo nagajivci včasih zagodejo celo strokovnjakom, so švicarskemu egiptologu podtaknili "star" egipčanski napis, ki se je začel z besedo APIS; ko so se nazabavali ob zadregi svoje žrtve, so razkrili, da je treba napis brati kar po domače: "A pissl (=ein bisschen) lachen tut wohl!" (Malo smeha dobro dene).

S pravim cvetoberom potegavščin oz. "rešitev", ki spominjajo na navedeno, pa nam je postregel Matej Bor; najprej v nadaljevanki v DELU–KL poleti 1985 in nazadnje lani in letos v dveh izdajah "Venetov". Ob tem, da se razlage à la V tej čutari je zdah sto razglašajo urbi et orbi za epohalna odkritja in ne za aprilske potegavščine, kar bi lahko bile, se človek res ne more zdržati: ne "difficile", ampak "impossibile est satiram non scribere!" Ker se z M. Borom ne moremo kosati v kvantiteti, smo mu ponudili rebus, ki naj bi vsaj po kvaliteti primerno zašpilil "pustolovščino". Nastal je "slo–venetski" napis, ki je bil v mojem sestavku 16.nov.1989 v blagem loku razpet čez dva stolpca KL; latinske pismenke zanj sem si sposodil v knjigi La lingua venetica I, 1967. Od vseh, ki sem jim napis pokazal pred objavo, ga je prebrala brez vsakršne pomoči samo ena oseba, verzirana v epigrafiki. Če je bilo po objavi kaj bolje, ne vem, le star prijatelj iz Maribora je dobro začel, potlej pa "iztiril". Zato ne bo odveč, da bravski srenji KL uganko razvozlam. Škoda bi namreč bilo vložene muje, če bi se navsezadnje niti kak akademik ne dokopal do pravilne rešitve.

Napis, ki sem ga oklical za "venetskega" in mu zapovrh dal še evidenčno številko (*Ts 2), kajpada ni niti venetski niti izmišljen. Na začetku leta 1987 sem ga "našel" v tehnični pisarni Tomšičeve tiskarne v Ljubljani. Kakor v potrdilo stari resnici, da je med grafičnimi delavci veliko humoristov, mi je F.C. v veselem pomenku vrgel na papir in potlej ustno razrešil rebus, ki se glasi Jaz sem perdnul, a ti ne moreš! In to sem skoraj ad litteram vpletel v "Venetsko pustolovščino". Pri tem sta zares moji samo latinsko–venetska zunanja preobleka/ kamuflača in nova delitev besed z "venetskimi" ločili – pikami. Pred očitkom ponarejanja sem se zavaroval z drobnimi previdnostnimi namigi, ki vsaj bistrim očem ne bi smele uiti: da sem napis morda videl – pred slabimi 40 leti –

Venetu Boru

okoli sv. Jakopa (kraja s takim imenom ni ne na Krasu ne kje drugje)... Za to svoje "hudobno dejanje" sem se lepo opravičil vsem, ki bi jih lahko prizadelo in jih vnaprej prosil odveze ("Pa brez zamer!") tudi za konec napisa, kjer sem na ljubo simetriji pritaknil dva odvečna samoglasnika: A in I. Če se je rebus že začel z "I.A", sem si rekel, naj bi se tudi končal enako, čeprav narobe, zrcalno, da bi ob morebitnem levosmernem, "venetskem" branju spet dobili usodni "I.A", refren kraških in istrskih, rimskih, etruščanskih, venetskih in vseh sivčkov na svetu. Njihov sicer malce razglašeni, ampak vseeno topli glas se prebija skozi stoletja in tisočletja nespremenjen, pohleven, skromen, kakor v svarilo nam norčavam, domišljavim dvonožcem, kratkouhcem, ki smo prepričani, da bomo s svojim napihnjenim vseznanjem obrnili svet, pa se na koncu zmerom pokaže, kako malo vemo in kakšni neboglenci smo, naj si bo vsak zase ali tudi vsi skupaj.

Milko Matičetov

*Bil si cvet slovenske poezije,
a ko so obsedli te Veneti,
čas zapravljal si za pisarije
in ugled ti je začel veneti.*

Bogdan Novak

Nekaj opomb ob koncu razprav

Soočenje z naivno mislijo je za teorijo nekaj ambivalentnega: vanj se spusti prostovoljno – a vseeno tudi, kakor da bi se odzivala nekakšni višji zahtevi; tako soočenje je včasih mikavno – saj teorija preskuša svojo moč na topem odporu napačnih vprašanj, in je vselej iritantni – saj se zdi, kakor da teorija k izhodiščnemu nesporazumu naive dodaja samo še nadaljnje nesporazume med teorijo in samoniklim mišljenjem. Teoretski diskurz je do naivnega mišljenja indiferenten – zdi pa se, da indiferenten ne more ostati teoretik. Soočenje teorije z naivo se v neki meri vselej ponesreči, njegov nemara nehoteni, a nujni proizvod pa je soočenje teoretika s teorijo – nespodbiten dobiček, seveda za teorijo. Zdi se, da je taka splošna dialektika razpravljanj te vrste: produktivna so drugod, kakor bi pričakovali in celo kakor je naš namen.

Vzhib, ki je teoretika napeljal k soočenju z naivno mislijo, ni bil notranje-teoretski: mogoče bi ta nagib še najbolje določili, če rečemo, da je humanističen. Teorija že s samim obstojem stori, da naivni diskurz ni mogoč: ko se potem v vsej otipljivosti prikaže in zahteva občestveno priznanje, je teoretik šokiran – naiva je zanj vendarle nekaj, česar ne more biti, in teoretik napačno sklepa, da česa takega tudi ne sme biti. Prvi teoretikov refleks je tedaj križarski pohod – in še preden poskuša občestvo obraniti pred naivo, mora sebe ubraniti pred svojim refleksom: ta je vseskoz neteoretski, torej ideološki. A ko teoretik to doume, že tudi uvidi, zakaj mora v to soočenje, ki je za teorijo pravzaprav videti brez smisla: ideologija je nalezljiva, tudi teoretik ni imun pred njo.

Če se je torej teoretik sprva odpravil v boj, da občestvo zavaruje pred močjo teme, bo njegov drugi korak refleksiven: vprašal se bo o notranji omejenosti občestvenega delovanja teorije. Ker pa teorija obstaja in se proizvaja na način družbenih institucij, bo nemara naslednji teoretikov premislek veljal napravam prenašanja dosežkov teorije in njene proizvodnje.

Tako soočenje z naivno mislijo zelo hitro vpelje vse glavne legitimne probleme teoretiziranja: razmerje med teoretikom in teorijo; odnos med teorijo in ideologijo; način institucionalnega obstoja teorije; mesto teorije v družbenem življenju. Nivnega misleca teoretik bržkone ne bo mogel prepričati: a to je zdaj že drugotna zadeva. Teoretik se je spustil v razpravo iz neteoretskega huma-

nističnega nagiba: kaj lahko teorija stori za človeštvo – kaj naj bi človeštvo počelo s teorijo. Ti vprašanji sta ga pripeljali do notranje-teoretske problematike humanistike. Ni preveč pretenciozno, če iz tega sklepamo, da humanistične vede svoj pridevnik zaslužijo v obeh pomenih: epistemološkem in etičnem.

/

Ko teorija odgovarja na vprašanja, ki niso teoretska, se lahko ravna po dveh strategijah: ali pokaže, da vprašanje ni lege artis, in prenese razpravo na teoretsko področje – a s tem tvega, da spotoma zgubi sogovornika; ali pa neteoretsko vprašanje vzame za dosežek, do katerega je bona fide prišlo predznanstveno mišljenje, in poskusi teoretsko argumentacijo razviti na neteoretskem področju – a tedaj noben argument ne bo obveljal samo zato, ker je teoretsko utemeljen. Pri prvem načinu bi se sogovornik, ki ne bi hotel prestopiti meje epistemološkega reza med teorijo in verovanjem, lahko upravičeno pritožil, da teorija na njegovo vprašanje ni odgovorila; imel bi prav, saj teorija na verovanjsko vprašanje ne more odgovoriti – pri takih vprašanjih "na koncu", navadno pa še prej, dokazov zmanjka, tam jih nadomesti pač verovanjska "odločitev". Pri drugem načinu sta možnosti dve: ali bi teorija, ki bi sicer sprejela verovanjsko dokazovanje, morala vpeljati kakšno verovanjsko postavko, s katero se sogovornik ne bi strinjal: tedaj bi se pogovor v najboljšem primeru končal v duhu relativizma – sogovornika bi se strinjala, da je ena verovanjska predpostavka prav toliko upravičena (ali poljubna), kolikor druga; ali pa bi se teoriji posrečilo, da svoj argument izpelje tudi s pomočjo verovanjskih predpostavk, ki jih je diktiral sogovornik – a potem bi se teoretik bržkone zaskrbljeno vprašal, ali teza, ki jo je tako uspešno zagovarjal, mogoče ne temelji na kakšni nekritični verovanjski postavki (kateri izmed teh, ki so pri srcu naivnemu sogovorniku). – Dialog te vrste se potemtakem spopada z nesporazumom, ki ga v načelu ni mogoče odpraviti: kar bo zadovoljilo teoretika, bo frustriralo naivca; če bo naivni sogovornik zadovoljen, bo teoretika obšla nezadržna potreba, da še enkrat pretrese svojo teorijo. Zadosti razlogov, da se vprašamo, kakšen je teoretikov habitus v družbi, kaj je s teoretskimi institucijami v družbi – in kaj je, naposled, s teoretikom v vsakomer izmed nas, saj smo v večjem delu sebe vendarle vsi "naivci".

Dialogiziranje te vrste za teorijo sicer ni nujno in prinaša dodatno veselje ob prostovoljnem preskušanju. Vseeno je humanistika bolj kakor, denimo, fizika pripravljena sprejeti take izzive – komplementarno pa tudi na obrobjih njenih področij diletantizem poganja raje kakor ob mejah eksaktnih znanosti. Posebna občutljivost humanistike za naivno mišljenje je brez dvoma v zvezi z njenim epistemološkim statusom; nekoliko grobo bi razmerje med humanističnimi vedami in ideologijo opisali takole: verovanski izjavni nizi so specifična zunanost humanistike, medtem ko se eksaktne znanosti vzpostavijo s tem, da pretrgajo razmerje med verovanjem in vednostjo. (Groba je ta določitev zato, ker – kakor bomo videli – humanistika svoje specifične zunanosti ne more nikoli dokončno izvreci iz svoje "notranjosti".)

Razlika med eksaktno znanostjo in humanistiko je nemara najočitnejša v ontološkem statusu njunih predmetov: predmet znanosti je, aristotelovsko rečeno, to, kar je nujno (in torej "večno"), medtem ko človeške zadeve, s katerimi se ukvarjajo studia humanitatis, sodijo na področje tistega, kar lahko je ali pa tudi ni. Od Aristotela naprej je samo prvo področje pridržano za episteme, medtem ko na področju "stvari, ki so lahko take ali pa tudi drugačne", znanosti ne more biti: na tem področju je legitimna fronesis, prudentia – pametnost, ta se ukvarja s stvarmi, "katerih načela so spremenljiva". Toda Aristotelova razdelitev zanesljivo velja samo v sinhroniji: na vprašanje, kaj storiti v nekem trenutku in v nekih danih okoliščinah, ni mogoče odgovoriti z znanstveno natančnostjo, odgovor je lahko samo "pameten". A brž ko se humanistične vede konstituirajo kot zgodovinske vede, začnejo nastopati s pretenzijo, da bodo znanstveno, teoretsko obdelale področje, ki je proizvod praktičnega uma, področje, ki ga je "izdelala" fronesis ali prudentia. Ker so humanistične vede same del svojega predmeta, je vprašanje "optike" zanje zmerom odprto – in k optiki sodijo tudi verovansjske prvine: ne zato, ker bi teoretiki delili predsodke svojega časa, temveč zato, ker so predsodki del "objektivne" strukture družbenega predmeta (1). Pri vedah, katerih predmet je sinhroničen,

je to vprašanje zlasti občutljivo; zgodovina je sicer "dovršena" strdina praktičnega uma (2), a stališče, s katerega gledamo nanjo, pripada sinhroniji, in torej: je proizvod te iste zgodovine, ki jo historiografija proučuje; zanj veljajo vse opombe, ki smo jih navedli o problematiki sinhronih ved; se še zlasti rado izmakne kritičnemu pretresu, ker ni izrecen predmet zgodovinskega proučevanja. Zato je mogoče reči vsaj tole: v humanistiki epistemične zahteve nikoli ni mogoče v popolnosti očistiti "fronematičnega" momenta. Historične mitografije izkoriščajo prav to značilnost humanistike; zato je struktura teh mitov najpogosteje odvisna od sočasne logike "občega uma" (vladajoče ideologije). V sodobnosti torej od strukture nacionalnih ideologij.

Nacionalizem vsebuje tale paradoks: da ideološko "naturalizira" nekaj, kar že deluje kot zgodovinska nujnost. Civilizacija, v katero se posameznik rodi, je zanj seveda absolutna zgodovinska nujnost: če se ta civilizacija strukturira kot narod, je narodna pripadnost za posameznika nekaj nujnega. A nacionalistična ideologija vsebuje tudi razsvetljenski moment, ki se uveljavlja kot fikcija, da si posameznik lahko svobodno izbere narodnostno pripadnost, lahko se celo (fiktivno) odloči, da ne bo pripadal nobenemu narodu. (Pojem narodnega odpadništva odlično ponazarja ta paradoks: na eni strani predpostavlja svobodo odločitve, na drugi strani uporabo te svobode – tj. odločitev proti zgodovinski nujnosti – stigmatizira.) Nacionalna mitografija prav ta fiktivni liberalni element nacionalne ideologije iz sinhronije, kjer deluje kot narodotvorna iluzija, projicira v diahronijo, kjer deluje kot mito-tvorna predpostavka: s projekcijo se spremeni tudi etični predznak, naivnim zgodovinarjem odpuščamo prav z opravičilom narodnostne prerazgretosti. Kakor

incestuozne sanje, ki so mu jih razložili za dobro znamenje (Svetonij, Plutarh); ko je Lukul začel bitko proti Tigranu, so ga opozorili, da se spušča v boj na dan, ki je za Rimljane nesrečen, Lukul pa je odgovoril: "Jaz bom tudi ta dan naredil za srečnega za Rimljane" - in zmagal (Plutarh). Eden je ravnal v skladu s prazno vero, drugi v nasprotju z njo, uspela pa sta oba. - Za nas je zanimivo, da stare zgodovinopisce ta problem somnambulno privlača, čeprav ga ne morejo konceptualizirati.

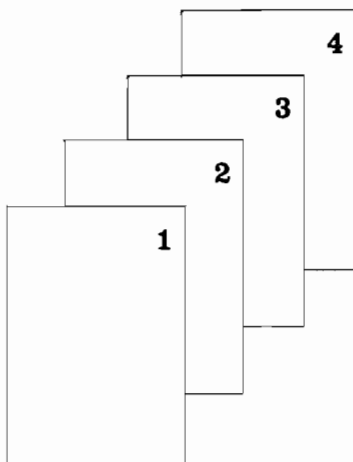
1. Vprašanje o vlogi "prazne vere" v zgodovinskem dogajanju se je zgodovinarjem od nekdaj vsiljevalo (npr. Tukidides, preprokba glede Pelagjiona, II, 17; Titus Livius, razsvetljena opomba na koncu zgodbe o Horaciju Koklu); prim. tudi inverzni anekdoti o Cezarju in Lukulu: preden je Cezar prekoračil Rubikon, je imel

2. To v aristotelovski tradiciji priznavajo celo sholastični anti-dialektiki (ki so polemizirali proti logičnemu racionalizmu prav s stališča retorike in praktičnega uma): Bog lahko uniči Rim, ne more pa narediti, kakor da Rima nikoli ni bilo. Zgodovina, res gestae, je tako paradokсна meja celo za božjo vseмогоčnost.

naj bi lahko izbirali svoj narod, tako naj bi si izbirali tudi prednike.

2

Ali pa bi bilo vseeno mogoče "rešiti" naivno misel? Izpeljevanje slovenščine iz venetskega jezika za tak poskus pravzaprav ni dober primer, ker gresta jezika vsaksebi že pri razcepu na satemsko in kentumsko jezikovno skupino. Hipotetično si je vseeno mogoče zamisliti splošen postopek za tako "reševanje". K standardni interpretaciji lege artis bi dodali alternativno nestandardno interpretacijo, ki bi bila, denimo, notranje koherentna, odmike od standardne teorije (teze, ki jih v okviru standardne interpretacije ni mogoče zagovarjati) pa bi utemeljila z vpeljavo ad hoc lokalnih zakonitosti. Take "lokalne zakonitosti" ne bi pretendirale na občo veljavnost, odločili pa bi se, da v tem posebnem primeru veljajo. V humanistiki načelno ni mogoče izključiti možnosti, da nekatere zakonitosti delujejo časovno ali prostorsko ali obojno omejeno. S tem postopkom bi bržkone lahko izdelali celo več alternativnih interpretacij, ne le ene. Položaj, ki bi ga dobili, lahko ponazorimo z nizom interpretativnih matric ali "kart", ki "opisujejo" isto "dejstvo", se med seboj razlikujejo, vsaka zase pa je koherentna:

Epistemološki položaj bi bil še zlasti zadovoljiv, ker bi bilo prehod od ene interpretacije k drugi mogoče sistematično opisati (prav z navzočnostjo ali odsotnostjo ad

hoc pravil). Ali bi v tem položaju lahko našli merilo, po katerem bi bilo pojasnitve mogoče ocenjevati? Zdi se, da ta model onemogoča vsakršno ne-imanentno epistemološko kritiko – in da je edini kriterij za kakovost interpretacij lahko samo njihova (notranja) ekonomičnost: boljša bi bila tista razlaga ki bi z manj zakonitostmi (in morebiti še: bolj elegantno) opisala isto "dejstvo".

Ker pa v tem položaju ni več smiselno govoriti o "dejstvih", saj jih ta epistemološki model brez preostanka posrka v interpretacijske matrice; in ker nas je poskus "reševanja" naivne misli pripeljal do modela, ki – sicer zelo splošno, a vendarle – opisuje dejanski položaj v okviru teoretske humanistike — se moramo vprašati, ali ni naivna misel samo nekoliko za lase privlečena "normalna" pojasnjevalna dejavnost, ki sicer uvaja za teoretski purizem nekoliko pretirano veliko "lokalnih pravil", a vendar pripada isti logiki kakor preostala teorija.

Rastko Močnik

Kazalo

V oklepaju so navedene prve objave in izvorni naslovi, če se ločijo od tukajšnjih.

- 3 M. Guštin, Ali moramo res vedno znova začeti?
 5 M. Matičetov, Predgovor.
- 9 I. H i s t o r i č n o :
- 10 Slovenetofob, Ob "popotniku z raco".
 10 Nepodpisan, Motto (Mladika 26/6-7, Trst 1982, 2. str. ovitka).
 11 B. Grafenauer, Rojstna ura slovenskega naroda pred 1400 leti (Tisoč štiristo let od naselitve slovenskih prednikov na današnjem slovenskem ozemlju: Prešernov koledar 1990, Ljubljana 1989, 35-46).
 18 Isti, Beseda o metodi in kontinuitetnem vprašanju (Kontinuiteta in vprašanje slovenskega srečanja s staroselci /Vlahi/. Odlomek o metodi iz komentarja k "Zgodovini Langobardov" Pavla Diakona. Maribor 1988, 342-354).
 24 P. Štih, Kdo vse naj bi bili naši predniki (Delo, 6.jun.1985).
 26 Isti, Kdo je pravzaprav v službi ideologije? (Delo, 25.jul.1985).
 29 Isti, Vinologi kot alternativa venetologom (Delo, 20. okt.1988).
 30 J. Peršič, Kot priprava na odločilno srednjeveško bitko - zmagovalec? (Delo, 23.jun.1988).
 33 Isti, Borova lingvistika o zgodovini krajevnih imen (Delo, 27.okt.1988).
 34 Isti, Nadaljevanje - ne sledi (Delo, 16.mar.1989).
 35 Isti, Borove znanstvene metode (Delo, 29.jun.1989).
 36 B. Grafenauer, O Venetih in nastanku Slovencev (Delo, 3.okt.1985).
 46 Isti, Kritični zapis h knjigi o Venetih (O izvoru slovenskih prednikov III: Primorska srečanja št. 87-88, 1988, 617-621).
 51 Isti, V znanstveni polemiki velja le resnica (Delo, 29.jun.1989).
 52 B. Marušič, O "uradnosti" (Delo, 6.apr.1989).
 53 B. Grafenauer, "Novi mit na robu Alp"
 53 D. Ludvik, Čas dejanjbesed (Ostrice 2/19, Sodobnost 37/2, 1989, 219).
 54 S Čirković, Agresivni diletanti (NIN, 29.sept.1985).
- 55 II. A r h e o l o š k o :
- 56 Slovenetofob, Ob posodi z napisom Pa 16
 57 A. Pleterski, Veneti - naši davni predniki? Znanstvena metoda po kateri bi utegnil biti Jezus Kristus Slovenec (Naši razgledi 34/15, 9.avg.1985).
 60 Isti, Je poljudno-"znanstvena" diskusija mogoča? (Naši razgledi 34/21, 8.nov.1985).
 61 D. Svolfšak, Veneti in Slovensko arheološko društvo (Arheo 06/1987, str. 31).
 62 B. Slapšak, Postojoma (Delo, 10.nov.1988).
 63 Isti, Osupljivo površne (Borove) predstave o času in prostoru... (Delo, 24.nov.1988).
 66 D. Svolfšak, Po postojnskih poteh... (Nov. 1988 poslano Književnim listom, vendar ostalo neobjavljeno).
 67 B. Slapšak, "Moje nadaljnje sodelovanje v venetološki diskusiji - odvečno" (Delo, 15.dec.1988).
 70 Isti, Mar se bo "venetološki" mnogoboj še kar nadaljeval? (Delo, 12.jan.1989).
- 73 III. A b e c e d n o :
- 74 G.B. Pellegrini, A proposito di venetico e di slavo / O venetščini in slovanščini

- 76 J. Istenič, Na kratko o venetskem jeziku, pisavi in etnosu (Zgodovinski časopis 39, 1985, 313–317).
- 79 B. Grafenauer, O atestinskih črkovnih tablicah (Odlomek iz "Zgodovine Langobardov" Pavla Diakona, Maribor 1988, 389–296).
- 83 M. Matičetov, Najstarejši znani venetski napis: *Es 120.
- 87 IV. F i l o l o š k o :
- 88 J. Peršič, Slovenskim venetomanom (Delo, 10.nov.1988).
- 88 A. Prosdocimi, Precisazione / Izjava.
- 90 A. Šivic–Dular, Na rob venetsko–slovanskim razpravljanjem Mateja Bora (Delo, 17.okt.1985).
- 94 Ista, Drugič na rob razpravljanju M. Bora (Delo, 30. nov.1985).
- 96 Ista, Slovenščina v venetskem jarmu (intervju "Nedeljski gost", odlomek, Radio Ljubljana, Val 202, 12. jun.1988).
- 97 M. Matičetov, Rezijani – Veneti? (Venetska pustolovščina – 1, Delo, 2. in 9.nov.1989).
- 103 J. Makarovič, Borov Venet (Epigrami, Delo, 21.sept.1989).
- 103 B. Gostiša, Borovi Veneti (Delo, 13.jul.1988).
- 104 M. Matičetov, "V tej čutari je zdrach sto" (Venetska pustolovščina – 2, Delo, 9.nov.1989).
- 107 V. Novak, Madžari o Venetih.
- 110 J. Makarovič, Venetov starih jezik... (Epigrami, Delo, 21.sept. 1989).
- 110 F. Bezlaj, Namesto epiloga (Delo, 30.okt.1985).
- 111 V. " Č e z d r n i n s t r n "
- 112 P. Merkù, Ena in ena je tri (Mladika 29/5–6, Trst 1985, 75).
- 112 D. Ludvik, "Tutankhamen" (Delo, 23.mar.1989).
- 113 E. Sferco, Veneti – naši davni predniki? (Celovski zvon 3/7, 1985, 78–79).
- 114 P.P. in ur. Mladike, Veneti – naši davni predniki? (Mladika 29/ 4, Trst, 1985, 2. str. ovitka).
- 115 K. Leša, Razmišljanja o izvöru Slovencev segajo tudi do Venetov (Primorski dnevnik, 3.jul.1985).
- 116 A. Rebula, K pojavu narodne patologije.
- 118 J. Makarovič, Konec Venetov (Delo, 30.okt.1985).
- 121 B. Majer, Smo potomci Venetov? (Delo, 3.okt.1985).
- 121 P. Štih, Še bolj kratko in jedrnato (Delo, 3.nov.1988).
- 122 J. Peršič, Dokazovanje v slogu: Epirci so Irci, ki so pisali epe... (Delo, 6.okt.1989).
- 127 J. Makarovič, Neprosto voljni dokazi (Delo, 7.sept.1989).
- 130 M. Matičetov, Rebus in pol za slovo od Venetov (Venetska pustolovščina – 3, Delo, 16.nov.1989).
- 133 M. Radmilovič, Veneti smo. Združimo se v boju za oblast! (Delo, 21.jun.1989).
- 134 J. Toporišič, Jezikoslovni tekmeči (7 D, 27.mar.1986, 36)
- 134 Isti, Venetopat (Delo, 24.apr.1986).
- 135 M. Matičetov, Raziskovanje venetskega jezika je šele na začetku?
- 136 Isti, Vesel epilog venetovanju (Delo, 28.dec.1989).
- 137 B. Novak, Venetu Boru (Pavliha 40/1, 10.jan.1990).
- 138 R. Močnik, Nekaj opomb ob koncu razprav
- 144 Nepodpisan, Edinstveno kulturno odkritje: Slovenci prihajamo s Havajev! (Mladika 29/4, Trst 1985, 3. str. ovitka).

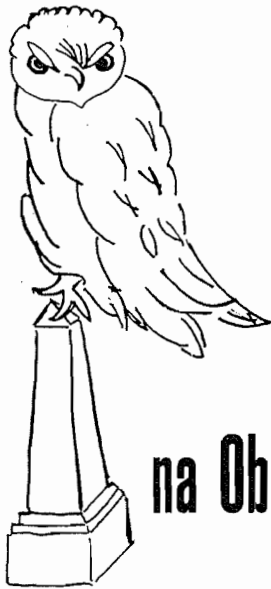
Pregled ilustracij

- Naslovnica, glavo iz karikature B. Pečarja (Pavliha, 10. 1. 1990) je prestavil na venetsko podlago Vlasto Zemljič
- 4 S situle Benvenuti (G. Fogolari, A.L. Prosdocimi, *I Veneti antichi* (1988) str. 87)
- 9 "Popotnik z raco" (G. Fogolari, A.L. Prosdocimi, o.c., str. 285).
- 10 Napis Pa 1 (G. Fogolari, A.L. Prosdocimi, o.c., str. 285).
- 12 Pradomovina Slovanov (gl. L. Niederle).
- 13 Alpski Slovani po naselitvu (po M. Kosu).
- 13 Politični razvoj v pozni antiki v Vzhodnih Alpah (po B. Grafenauerju).
- 37 Paleoveneti (G.G. Corbanese, *Il Friuli, Trieste e l'Istria dalla preistoria alla caduta del Patriarcato d'Aquileia* (1984) str. 47, tav. 29).
- 39 Karni – Kelti (Isti, str. 55, tav. 37).
- 41 Izvor glavnih antičnih krajev (Isti, str. 59, tav. 38).
- 43 Etnična podoba severne Italije okr. 270 pr.n.št. (Isti, str. 61, tav. 39).
- 55 Posoda z napisom Pa 16 (Museo Civico Padova).
- 72 Detajl s situle Benvenuti (G. Fogolari, A.L. Prosdocimi, o.c., str. 88).
- 73 Risba posode z napisom *Es 120 (po G. Fogolari, A.L. Prosdocimi, o.c., str. 283).
- 76 Venetska mesta in najdišča venetskih napisov (J. Istenič, *ZČ* 39, 1985, 314, karta 1).
- 77 Atestinska gramatikalna tablica ES 25 (B. Grafenauer v: P. Diakon, *Zgodovina Langobardov* (1988) str. 393).
- 80 Atestinska gramatikalna tablica ES 26 (Ibidem, str. 394).
- 82 Bojevnik z votivnim napisom, Lagole (Fogolari – Prosdocimi, o. c., str. 312).
- 87 Venetski pegaz (po motivih s situle Benvenuti).
- 89 Faksimile – Aldo Prosdocimi.
- 111 Votivna ploščica iz Vicenze (G. Fogolari, A.L. Prosdocimi, o.c., str. 68).
- 132 Napis iz Stare Sušice pri Košani – 1790.
- 135 Detajl s situle Benvenuti.
- 137 Venetski pivec s situle Benvenuti.

*
*
*

Koper, januar (ČUK-PRESS): Komaj je izšla pri založbi Lipa knjiga ALI SO BILI ETRUSČANI SLOVANI je slovenski jezikoslovec izročil isti založbi rokopis s še revolucionarnejšo teorijo o POLINEZIJSKEM IZVORU SLOVENCEV. Avtor je obljubil intervju v prihodnjem ČUKu. Intervju bo ekskluziven.

*
*
*

Čuk

na Obelisku

Agencija za pomirjenje živcev

S hudičem ne bom zajemal iz iste sklede,
tudi če mi dajo še tako dolgo žlico.

De Ladourie

EDINSTVENO KULTURNO ODKRITJE: SLOVENCİ PRIHAJAMO S HAVAJEV!

(Pogovor ČUKa z odkriteljem, upokojenim preglednikom
ACEGATA g. Amandom Podhlajenom.)

Ko je naš dopisnik zvedel, da je tik pred izidom knjiga g. Podhlajena »So bili Polinezijci Slovenci?«, ga je takoj poiskal v tržaški kavarni S. Marco in ga zaprosil za intervju. G. Podhlajen je nanj rad pristal, za kar se mu ČUK toplo zahvaljuje.

ČUK: Še omamljen od vašega epohalnega odkritja, gospod Podhlajen, bom šel takoj in medias res, čeprav je to ob tako distingviranem gospodu predrznost. Vprašal vas bom: Odkod po Vašem začenjajo Slovenci svoj pohod proti Zahodu?

Podhlajen: To ni »po mojem«: to je po znanosti. Konkretno: po jezikoslovju. Slovenci začenjamo svojo tisočletno romanje proti današnji domovini s Havajev.

ČUK: Pa ne boste rekli, da je to slovenska beseda?

Podhlajen: Ostajam pri hipotezi. Recimo, da bi lahko bila slovenska. Kaj pa, če je prvi Slovenec, ki je stopil na tiste prekrasne otoke, zavzdihnil: Ha, rajski (otoki)! Namesto »r« daš »v«, pa je!

ČUK: Je še kaj slovenskega na Havajih?

Podhlajen: Na primer ime otoka Kahulani: jaz čutim v njem, oprostite, kahlo. Ampak znanost je znanost. No, potem je sledila velika selitev na Gilbertovo otočje, proti jugu.

ČUK: So tudi tam sledovi našega pohoda?

Podhlajen: Celotno sledovi začetkov našega poljedelstva. Vzemite otoka Majava in Tarava. Če upoštevamo epentezo, imamo: V maju je trava! Še več, tam najdemo sledove naše kokošjereje: otok Kuria! Na bližnjih Maršalovih otokih pa so tudi sledovi živinoreje. Mislite, da je otok Bik(ini) dobil ime po kopalkah? Da pa so že ta-

krat Slovenci poznali petelina, dokazuje otok Utirik: kikirik!

ČUK: In naslednja postaja naših pradedov?

Podhlajen: Salomonovi otoki, še bolj proti jugu. Plovba je morala biti utrudljiva. Po domače jih je sekirala: otok Sikiana! Toda našli so les za nove ladje: otok Buka, naša bukev, kaj pa drugega.

ČUK: Od tam so gotovo šli na bližnjo Novo Gvinejo, ne?

Podhlajen: Njeno pristanišče Morobe, kar je z neznatnim fonetičnim trikom naš narobe, kaže, da ne: šlo jim je narobe, Bog pomagaj.

ČUK: Stavim, da jih je neslo naprej.

Podhlajen: Na sever h Karolinškim otokom.

ČUK: To imamo po Krasu Karlinc!

Podhlajen: Kakor v zvezi z Marjanskim otočjem Marjanc: tudi tja so namreč prišli. A kaj sem hotel povedati: da so imeli pri Karlincah, da tako rečem, težave. Preseljevanje naroda pač! Da nekateri niso hoteli več naprej, kaže na primer ime otoka Aurepik: če to ni ravno naš zapik, je gotovo naša pika. A spet drugi otrok kaže na drugačno razpoloženje: Olimarav: Kaj bi maral! In spet tretji otok — tam je namreč otokov, ko da bi riž razsul — kaže na trenutek junaške odločitve: Oralum. Kaj naj v tem kontekstu pomeni drugega kot horuk! In tako so šli naprej, k Marjancam.

ČUK: Ustavili bi se bili pri tistih Marjancah, pri moji veri!

Podhlajen: Ni šlo! Jedli so sicer med (otok Medinilla) in vohali timijan (otok Tinian), a drug otok kaže, da je bilo garanje: Garapan! Še več: prava žajfa, kot se reče: Saipan (prehod sičnika v žičnik). In tako je padlo geslo: Pojdimo stran — Anatuhan! Le da jih je v ožji Polineziji čakala še večja smola! Imena so več kot zgovorna: Java (garaj v kamnolomu v tropski vročini!), Sumatra (Se martra, Celebes (namesto »cel« daš nekaj srbskega, pa imaš opolzko). Pravzaprav so tam imena otokov, ki si jih moja filologija ne zna razlagati drugače kot kletvice naših zagrenjenih prednikov.

ČUK: Na primer?

Podhlajen: Na primer Surabaja! Razburite se pa recite Surabaja!

ČUK: Pri moji veri, da se fanj zakolne!

Podhlajen: Pa z Molukami tudi ne bo drugače. Z eno besedo: ni jim ostalo drugega, ko da razpnejo svoja jadra in jo mahnejo proti Madagaskarju. Kdo je dal ime otoku na poti tja, menda ne bomo razpravljali: Kokoš. Samo strešico dodaš, pa imaš našo kokoš, tako živo, da bi ti jajce znesla!

ČUK: Pa ne boste rekli, da je tudi na Madagaskarju kaj slovenskega?

Podhlajen: Berite Ma-da-ga-skar od konca proti začetku, se pravi bustrofedično. Skar-da... Napravite metatezo. Kaj imate, če potem zaokrožite konsonantizem? Škabarja! Našega Škabarja!

ČUK: Potemtakem ste na tej tisočkilometrski poti našli tudi sledove Primorcev?

Podhlajen: Sploh je Madagaskar primorski. A o tem drugič! Truden sem. S Havajev prihajam.

ČUK: A, zato ste tako lepo zagoreli, gospod Podhlajen.

Podhlajen: A lahko si predstavljate, da nisem šel tja letovat.